121|9

శ్రీ దేవాయనమః.

బ్రహ్మపురాణము.

(ఆంధ్రవచనము.)

శ్రీ వెలయంగ నారాయణ
దేవునకు నమస్కరించి దివ్యముని నరుల్
భావమున నెంచి భాషా
దేవికిఁ బ్రణమిల్లి వ్యాసదేవుఁ దలంచుచున్.

ఉ. ఏవిభు తేజమందు జనియించి వసించుచుఁ బంచభూతమా
యావృతమైన విశ్వము లయంబును గాంచునొ కల్పకల్ప ; మే
దేవునిఁ గొల్చి మౌనులు ముదిన్ ధృవమోక్షపదంబుఁ గాంతురో
యావిభునాశ్రయింతు మమలాత్మనటన్ బురుషోత్తమాహ్వయున్.

ఉ. సారసమూర్తినిష్ఠు లగు సంయము లాత్మఁ దలంచువాని సం
సారవినాశకారణుఁ బ్రసన్నుఁ బ్రమోదమయుం బ్రభుం. నిరా
కారు విశుద్ధ నిత్య నవికారుఁ బ్రపంచవిదూరు ముక్తిసం
చారు హరిం దలంతు మునిశంబు సభీష్టపదార్థసిద్ధికిన్.

అవతారిక.

పరమపవిత్రంబును, పుణ్యనిలయంబును, మనోహరప్రదేశం బును, నానామునిజనాకీర్ణంబును, నానాపుష్పోపశోభితంబును, సరళ, కర్ణికార, పనస, ఖదిర, చూత, జంబూ, కపిత్థ, న్యగ్రోధ, దేవదా రు, పారిజాత, చందన, నాగరు, పాటల, వకుళ, సప్తపర్ణ, పున్నాగ, నాగకేసర, సాల, తాల, తమాల, నారికే, ళార్జున, చంప, కాశ్వత్థాది బహువిధ వృక్ష విరాజితంబును, వివిధపక్షిగణ సంకీర్ణంబును, నానా మృగసమూహ సంయుక్తంబును, వాపీకూపతటాకాద్యనేకజలాశయా లంకృతంబును, బ్రాహ్మణ క్షత్త్రియ వైశ్య శూద్రాది బహుజన సమాకీర్ణంబును, యతి వానప్రస్థ గృహస్థ బ్రహ్మచారి జనసంకలితం బును, సంపన్నగోకులాభిశోభితంబును, యవ గోధూమాది సకలసస్య సంపన్నంబును నగు నైమిశారణ్యంబునం దొకప్పుడు మహర్షులచే ద్వాదశవర్ష సత్త్రయాగంబు గావింపఁబడుచుండెను. యజ్ఞారంభసమ యంబునఁ దేజోమయమానుం డగు వైశ్వానరుండు యాగకుండం బునఁ బ్రజ్వలించుచుండెను. ఆ మహాయజ్ఞమును సందర్శింప ననేక తాపసగణంబులును, నితరద్విజగణంబులును, నచ్చటికి విచ్చేసి యథో చితపూజాసత్కారంబుల నంది యుపవిష్టులై యుండిరి. మహామునులు ను, ఋత్విగ్గణంబును యథాస్థానంబుల నలంకరించియున్న సమ యంబున, మతిమంతుండును, రోమహర్షణపుత్త్రుండును నగు సూతుం డేతెంచి, నిజాగమనంబుం గాంచి యమితానందభరితు లగుచున్న యచ్చటిమునివర్యులచే నభ్యర్చితుండై, మరల వారికిఁ బ్రతిపూజనం బులఁ గావించి యుత్తమాసనంబున నాసీనుండై యుండెను. పరస్పర కుశలప్రశ్నానంతరంబున ఋత్విక్కులతోడను, సదస్యులతోడను గూడి

యున్న యజ్ఞదీక్షితులగు నమ్మహర్షు లందఱును వ్యాసశిష్యుఁడైన యాసూతుం గాంచి హర్షముతో నిట్లనిరి.

పరమపూజ్యుండ వైన రోమహర్షణా! సమస్తపురాణాగమ శాస్త్రేతిహాసంబులయందును, దేవదైత్యుల జన్మకర్మములతోఁగూడిన చరిత్రంబులయందును నీయెఱుంగనివిషయంబులు లేవు. మోక్షశాస్త్రంబులయందు నీవు సర్వజ్ఞుండవే. సచరాచరం బగునీజగం బంతయుఁ దొలుత నెట్లుత్పన్నం బయ్యెను? ఇంకను నెట్లు కాఁగలదు? దీని యుత్పత్తి స్థితి లయంబు లెట్టివి? ఈమా సంశయంబుల నివారింపుము. మునీంద్రు లిట్లడుగుటయు, ధీమంతుం డైనయాసూతపుత్త్రుం డిట్లనియెను.

నిర్వికారుండును, విశుద్ధుండును, నిత్యుండును, పరమాత్ముండును, నిత్యైకాకారుండును, విష్ణుండును, సర్వజిష్ణుండును, హిరణ్యగర్భుండును, హరుండును, శంకరుండును, వాసుదేవుండును, నేకానేకస్వరూపుండును, స్థూలసూక్ష్మాత్మకుండును, వ్యక్తావ్యక్తస్వరూపుండును, ముక్తికారణుండును, జగదుత్పత్తిస్థితిలయహేతుభూతుండును, అజరామరుండును, మూలకారణుండును, విశ్వాధారుండును, సూక్ష్మాతిసూక్ష్ముండును, సర్వభూతస్థితుండును, అచ్యుతుండును, పురుషోత్తముండును, జ్ఞానస్వరూపుండును, కేవలనిర్మలుండును, పరమార్థస్వరూపుండును, సర్వవ్యాపకుండును, సర్వజ్ఞుండును, సర్వేశ్వరుండును, అజుండును, అక్షయుండును, అవ్యయుండును, ఆద్యుండును, విశ్వనాథుండును, నగు భగవానునకును, బ్రహ్మాదిదేవతలకును నమస్కారంబు లొనర్చి, మఱియు నితిహాసపురాణవేత్తయు, వేదవేదాంగవిదుండును, సర్వశాస్త్రార్థతత్త్వజ్ఞుండును, పరాశరసుతుండును, మత్ప్రభుండును మదీయగురుండును, మునివర్యుండును నగు వేదవ్యాసమహర్షికిఁ బ్రణామంబు లాచ

రించి, వేదసమ్మతంబును, పరమపవిత్రంబును నగు నొకయుత్తమపురాణము నిప్పుడు మీకు వినుపించుచున్నాను. ఋషీంద్రులారా! తొల్లి దక్షప్రజాపతి మొదలగు మునిసత్తములచేఁ బ్రశ్నింపఁబడి భగవంతుండగు బ్రహ్మదేవుండు వారికుచ్చిన విధం బంతయును గల కథను మీకు నెఱుంగించుచున్నాను. ఆకథ సమస్తపాపవినాశకరంబును, బహ్వర్థసమన్వితంబును, చిత్రచరిత్రసంయుక్తంబును, వేదవిశ్రుతంబును నై యొప్పుచున్నది. అట్టిదీని నెవ్వఁడు నిత్యమును ధారణము చేయునో, ఎవ్వఁడు శ్రద్ధాభక్తులతో వినునో వానివంశ మాచంద్రార్కమభివృద్ధి నొందుచుండుటయే కాక, యాపుణ్యాత్ముం డంతంబునఁ బుణ్యలోకప్రాప్తిం బొందువాఁ డగుచున్నాఁడు. ఇట్లు చెప్పి సూతుండు మరల నీరీతిం బలికెను.

ఆదిసృష్ట్యభివర్ణనము.

అవ్యక్తుండును, కారణుండును, నిత్యుండును, సదసదాత్మకుండును, ప్రధానపురుషుండును నగు నీశ్వరునినుండియే యీవిశ్వమంతయు వినిర్మితం బగుచున్నది. మునిశ్రేష్ఠులారా! నారాయణపరాయణుండును, అమితతేజసుండును నగు నవ్విధాతయే యీభూతసృష్టికంతకును కర్త యని యెఱుంగుఁడు. మహత్తునుండి యహంకారంబును, యహంకారంబునుండి భూతసముదాయంబును నుత్పన్నం బై ఆభూతసమూహమునుండి కాలక్రమమున ననేకవిధంబు లగు సంఘంబు లావిర్భవించెను. ఇదియ సనాతనసృష్టిక్రమంబు. మునీంద్రులారా! నాకుం గల శాస్త్రజ్ఞానంబునుం బట్టియు, వినికినిబట్టియు వర్ణనీయంబును, పుణ్యవర్ధనంబును వగు సృష్టిక్రమంబును, సంతతస్మరణీయంబులును, కీర్తివర్ధనంబులును నగు స్థిరకీర్తిశాలుల పుణ్యచా

రిత్రంబులును నాబుద్ధికోలంది మీకు సవిస్తరంబుగ వర్ణించి చెప్పెదను. సావధానచిత్తులరై యాకర్ణింపుఁడు.

స్వయంభువైన భగవంతుండు వివిధప్రజలను సృజియింప నభిలషించినవాఁడై, ప్రప్రథమమున నుదకంబులను సృజియించి వానియందు స్వకీయం బగు వీర్యంబును నిక్షేపించెను. ఉదకంబులు నారంబులని చెప్పంబడును. ఆజలంబులు "అయనంబు" (స్థానంబు)గాఁ గల వాఁడు గావుననే యాభగవానుఁడు నారాయణనామంబున విఖ్యాతుండయ్యెను. అట్లు జలవినిక్షిప్తమైన యావీర్యము బంగరురంగు గల యొకగ్రుడ్డుగాఁ బరిణమించెను. దానినుండి బ్రహ్మదేవుండు స్వయముగ నుద్భవించెను. కావుననే యాతఁడు స్వయంభు వని యస్మదాదులచే నాకర్ణింపఁబడుచున్నాఁడు. భగవంతుం డగు హిరణ్యగర్భుండాజలంబునం బడియున్న యాయండంబున నొకసంవత్సరమువఱకు సంవసించి యుండి యమ్మట దానిని రెండుభాగములుగాఁ జీల్చుకొని వచ్చి, యొకభాగమును స్వర్గలోకముగను, రెండవభాగమును భూలోకముగను, ఆరెంటికిని నడుమ నున్న యంతరము నాకాశముగను సృజియించెను. పిమ్మటఁ గ్రమక్రమముగాఁ బృథ్వి, దశదిశలు, కాలంబు, మనంబు, వాక్యంబు, కామంబు, క్రోధంబు, రతి మొదలుగాఁ గల సృష్టియంతయు నయ్యెను. అంతట బ్రహ్మదేవుండు ప్రజాపతిగణంబును జయింప సంకల్పించినవాఁడై తదనురూపముగ దక్షాదిప్రజాపతులను ష్టించెను పిమ్మట మరీచి, అత్రి, అంగిరసుఁడు, పులస్త్యుఁడు, పులహుఁడు, క్రతువు, వసిష్ఠుఁడు—అను సప్తమానసపుత్త్రు లాతని తేజంబునుండి యుద్భవించిరి. పితామహుని యీయేడుగురుపుత్త్రులును పురాణములయందు విశేషప్రసిద్ధిం గాంచియున్నవారు. వీరు నారాయణాత్మకు లనియుఁ జెప్పంబడుచున్నారు. పరమేష్ఠి తనరోషంబునుండి

రుద్రుని సృజియించెను. తరువాత సనత్కుమారుండు సృష్టింపఁబడి యెను. ఈసనత్కుమారుండు బ్రహ్మమానసపుత్త్రులకంటెను బూర్వుఁడని తలంపఁబడుచున్నాఁడు. ద్విజశ్రేష్ఠులారా! పైని జెప్పంబడిన బ్రహ్మమానసపుత్త్రసప్తకమునుండియే ప్రజాగణంబును, రుద్రగణంబును నుత్పత్తిం గాంచిన దయ్యెను.

స్కందుండును, సనత్కుమారుండును స్వస్వతేజంబుల సంవరణంబు గావించుకొని యుండిరి. మరీచిమొదలగు విరించిమానసపుత్త్రులేడ్వురనుండియు దివ్యంబులును, సకలదేవగణాన్వితంబులును, క్రియాసంపన్నంబులును, బ్రజాభివృద్ధికరంబులును, మహర్షిగణాలంకృతంబులును నగు మహావంశంబులు సముత్పన్నంబు లయ్యెను. భగవానుండగు బ్రహ్మదేవుండు ప్రప్రథమమున మెఱుపులను, పిడుగులను, మేఘములను, ఇంద్రధనుస్సును, పక్షిగణంబులను, వర్షాధిదేవతను, యజ్ఞాదిసత్కార్యసిద్ధికొఱకు ఋగ్యజుస్సామాది వేదంబులను, మఱియు సాధ్యాదిదేవగణంబులను సృజించెను. ఇట్లే యమ్మహాత్మునిగాత్రంబునుండి యుత్తమమధ్యమాధమ భూతసంఘంబులు క్రమక్రమంబుగ నుత్పన్నంబు లయ్యెను. ప్రజాపతియైన బ్రహ్మదేవుం డీరీతి నెంతగా సృష్టించుచున్నను బ్రజాభివృద్ధి యంతగాఁ గానరాకుండెను. దానం జేసి యాపరమేష్ఠి తనదేహంబును రెండుభాగములుగా విభజించి యందొక్కభాగమును బురుషునిగఁ జేసి రెండవభాగమును స్త్రీగా నొనర్చి యామెవలన నానావిధముగఁ బ్రజాభివృద్ధిం గావించినవాఁడై యీ విధముగఁ దనమహామహిమను స్వర్గమర్త్యాదిలోకంబుల వ్యాపింపఁ జేసెను. భగవంతుండైన విష్ణువు విరాట్టును సృజియించెను. ఆవిరాట్పురుషుండు వేఱొక మహాపురుషుని సృష్టించెను. ఆమహాపురుషునే మను వని యెఱుంగఁదగు. ఆతనికాలము మన్వంతర మనఁబడుచు

న్నది. ఇది ద్వితీయమానసమన్వంతరంబు. అనంతరము మహాత్ముం డును, విరాట్పుత్త్రుండును నగు మనువు ప్రజాసృష్టిని గావించెను. ఆప్రభువు నారాయణాత్మజుం డగుటం జేసి యాతనిసంతతివా రయో [illegible]

మునిశ్రేష్ఠులారా! ఇయ్యాదిసృష్టివృత్తాంతము నెఱింగినమానవుండు దీర్ఘాయుష్మంతుండును, కీర్తిమంతుండును, పుణ్యవంతుండును, ప్రజ్ఞావంతుండును నగుటయే కాక యంతంబున యభీష్టగతిం బొందుచున్నాఁడు.

—♦ సృష్టికథనము. ♦—

రోమహర్షణతనయుం డగు సూతుండు మరల నిట్లు చెప్పనారంభించెను—ప్రజాపతి యగుబ్రహ్మదేవుం డారీతిని జగత్సృష్టికార్యమును నెఱవేర్చినవాఁడై తనమహిమ నెల్లలోకంబులను వ్యాపింపఁజేసెను. మునిశ్రేష్ఠులారా! ఇంతకుమున్ను చెప్పిన మహాపురుషుం డగుమనువు సౌందర్యశాలినియు, నయోనిసంజాతయు నగుశతరూప యనుకన్యను బత్నిగఁ జేకొనెను. ఆశతరూపాకన్య ధర్మునికుమారిక. ఆమె పదివేలయేండ్లు తపం బొనరించి తపోనిధియైన యాతనిని భర్తనుగాఁ బడసెను. అమ్మహాపురుషుఁడే స్వాయంభువమను వను ప్రసిద్ధనామము గలవాఁడు. డెబ్బదియొక్క దివ్యయుగములకాలము మన్వంతర మని చెప్పంబడుచున్నది. మహాత్ముఁ డగుస్వాయంభువమనువువలన శతరూపాదేవిగర్భంబున వీరుండును, ప్రియవ్రతుండును, ఉత్తానపాదుండును జన్మించిరి. అందు జ్యేష్ఠుం డగువీరుండు కర్దమప్రజాపతి జ్యేష్ఠపుత్త్రిక యగుకామ్యాదేవిని భార్యగాఁ బరిగ్రహించి యామెయందు సమ్రాట్టు, కుక్షి, విరాట్టు, ప్రభువు అను నలువురునందనులను బడ

సెను. ఉత్తానపాదుఁ డనువాఁడు ప్రజాపతియైన యత్రిచేఁ బుత్త్రుఁడుగా గ్రహింపఁబడియెను. ధర్మునితనయయు, సుశ్రోణియు, నశ్వమేధయాగఫలంబున జననంబుం గాంచినదియు నగు సూనృతాదేవిగర్భంబున నుత్తానపాదునకు నల్వురు పుత్త్రులు గలిగిరి. భద్రవతియైన యాసూనృతాదేవియే సుప్రసిద్ధుఁడైన ధ్రువునిజనని. సూనృతగర్భమునఁ బ్రజాపతి యైన యుత్తానపాదునకు జనియించిన నలువురు పుత్త్రులును—ధ్రువుఁడు, కీర్తిమంతుఁడు, ఆయుష్మంతుఁడు, వసువు అనువారలు.

ద్విజశ్రేష్ఠులారా! మహాభాగుం డైన ధ్రువుండు సువిశాలయశస్సు నభిలషించినవాఁడై మూఁడువేల దివ్యసంవత్సరంబులు మహాతపస్సు నొనర్చెను. ఆతనితపంబునకు సంప్రీతుండై భగవంతుం డైన బ్రహ్మదేవుం డాతనికి సప్తమహర్షులసమ్ముఖమ్మున నాత్మసమంబగు నిశ్చలస్థానంబు నాతనికిఁ బ్రసాదించెను. ఆధ్రువునకు లభియించిన మహత్తరం బైన యాగౌరవంబు నవలోకించి తొల్లి సురాసురగురుండైన శుక్రుండు సంతసించినవాఁడై "అహో! ఏమి యీమహాత్మునితపోవీర్యము! ఏమి యీతనిప్రసిద్ధి! ఏమియద్భుతము! ఇప్పుడీధ్రువు నగ్రవర్తిగాఁ జేసికొని సప్తమహర్షులును వెలుంగుచున్నారు గదా!" అని ప్రశంసించెను.

ధ్రువునకు శ్లిష్టి, భవ్యుఁడు, శంభుఁడు నను పుత్త్రులు ముగ్గురుద్భవించిరి. శ్లిష్టి భార్యయైనసుచ్ఛాయయందు, రిపుఁడు, రిపుంజయుఁడు, వీరుఁడు, వృకలుఁడు, వృకతేజుఁడు నను పవిత్రు లైన నందను లేవురు వొడమిరి. రిపునకు బృహతీగర్భమున తేజోమయుం డగు చక్షుషుండు జనియించెను. మహాత్ముండును, ప్రజాపతియు నగు వీరణునితనయ యైనపుష్కరిణిగర్భమునుండి చాక్షుషమనువు ప్రభవిం

చెను. ఆమనువునకు వైరాజ (స్వాయంభువమను) ప్రజాపతి దుహితయైన నడ్వలయందు తేజస్సంపన్నులగుపుత్త్రులు—కుత్సుఁడు, పూరుఁడు, శతద్యుమ్నుఁడు, తపస్వి, సత్యవాక్కు, కవి, అగ్నిష్టుత్తు, అతిరాత్త్రుఁడు, సుద్యుమ్నుఁడు, అభిమన్యుఁడు—అనువార లుదయించిరి. పూరువునుండి ఆగ్నేయియందు; అంగ, సుమనస, ఖ్యాతు, క్రతు, అంగిరస, గయు లను నామంబులుగల తేజోమూర్తు లాఱుగు రుద్భవించిరి. అంగునకు సునీథయందు వేనుఁ డనుపుత్త్రుఁ డుద్భూతుండయ్యెను. ఆవేనుఁడు దుష్టుఁడై ప్రజాకంటకుఁ డయ్యెను. వానిదుర్మార్గతకు మునీంద్రు లెల్లరును గినిసి ప్రజాపరిపాలనార్థము వేఱొకరాజును సృష్టింప నెంచి యవ్వేనునిదక్షిణకరంబును మథించిరి. ఇట్లు మథింపఁబడిన యాతనికుడిచేతినుండి యొకమహాపురుషుం డుద్భవించెను. ఆతనిం గాంచి మునీంద్రులు మహాతేజుండును, కీర్తిమంతుండును, ప్రజారంజకుండును నగు నని వక్కాణించిరి. ఆవేననందనుండు పృథుచక్రవర్తి యనునామంబున సుప్రసిద్ధుండయ్యెను. ఆతఁడు జన్మించినప్పుడే ధనుర్ధరుండును, కవచధారియు నై యుండెను. క్షత్త్రియకులంబునకు మూలపురుషుండును, రాజసూయాభిషిక్తుల కాద్యుండును, వైశ్వానరసమతేజుండును నగు నప్పృథుమహారాజుచేఁ బృథివియంతయు సురక్షితమై ప్రకాశించెను. ఆతనిప్రభుత్వకాలంబుననే నిపుణులయిన సూతమాగధు లుత్పన్నులైరి. అతఁడే గోరూపధారిణి యైనపృథ్వినుండి దేవర్షిసాహాయ్యంబున సస్యరూపక్షీరములను బిదికి ప్రజలకు వృత్తులను గల్పించెను. అటుపిమ్మట, పితృదేవతలును, దానవులును, గంధర్వులును, అప్సరోగణంబులును, నాగులును, పుణ్యజనులును, గుల్మంబులును, పర్వతంబులును క్రమక్రమంబుగఁ దమతమ విభిన్నపాత్రంబులయం దిట్లే వసుంధరను బిదుకుకొనిరి. వసుంధరయు వారి

యభీష్టక్షీరములను యథేష్టంబుగ నొసగెను. దానివలననే ప్రజలు సుఖంబుగ జీవింపఁగలిగిరి. ఆపృథుచక్రవర్తికి ధర్మజ్ఞు లగు 'అంతర్ధి, పాలి' అను నిరువురు కొమరులు గలిగిరి. అంతర్ధికి శిఖండిని యను భార్యయందు హావిర్ధానుండు పుట్టెను. హావిర్ధానునకు అగ్నినందినియైన ధిషణయందు ప్రాచీనబర్హి, శుక్ర, గయ, కృష్ణ, వ్రజాజిను లను నాల్గురుపుత్త్రులు పొడమిరి. భగవానుం డగుప్రాచీనబర్హి ప్రధానప్రజాపతులలో నొకం డయ్యెను. యజ్ఞసమయములయందు తఱచుగఁ బ్రాచీనాగ్రంబు లగునట్లు బర్హిస్సు (కుశసముదాయము) లను బఱచుచుండెడివాఁడు గావున నాతండు ప్రాచీనబర్హి యను నామంబునం బరగెను. మునిశ్రేష్ఠులారా! హావిర్ధానునియగ్రనందనుం డగు ప్రాచీనబర్హి రాజ్యశాసనకాలంబునందు ప్రజావర్గం బెంతయు ధనసమృద్ధంబును సౌఖ్యసంపన్నంబునునై యుండెను. ఆప్రాచీనబర్హి సముద్రతనయ యగుసవర్ణ యను నొకవనితారత్నంబుం బెండ్లియాడెను. బహుకాలంబు తపస్సు చేసి యామహారాజు సముద్రనందినియైన సవర్ణాదేవి గర్భంబునఁ బదుగురుకొమరులను బడసెను. ఆరాజేంద్రునిపుత్త్రులందఱును ప్రాచేతసనామంబునఁ బ్రఖ్యాతులైరి. వారెల్లరును ధనుర్వేదపారగులును, ఏకధర్మనిరతులు నై యుండిరి. వారు పదివేలసంవత్సరంబులు కఠోరతపస్సును గావించుచు సముద్రసలిలంబుల శయనించియుండిరి. ఏతాదృశంబగు వారిదీర్ఘకాలతపంబుచేఁ దొంటివలె ధరిత్రీరక్షణంబు లేకపోయెను. పృథివి యంతయు మహావృక్షజాలంబులచే నావృతం బై పోయెను. ఆవృక్షజాలంబులు వాయుప్రసారంబునకుసయిత మెడమీయనియంత దట్టముగాఁబెరిఁగిపోయి యాకాశంబు నొరయుచుండెను. ఈపదివేలవత్సరంబులును రాజరక్షణంబు లేకయుఁ జేయుపనులు గానరాకయుఁ గ్రమక్రమంబుగాఁ బ్రజాగణంబు నాశం

బు నొంద నారంభించెను. తపోనిరతులై యున్న ప్రాచేతసు లెల్లరును జగంబునకుం గలిగిన యాదురవస్థ నాలించి క్రోధాన్వితులై తమముఖంబులనుండి వాయువు నగ్నినిఁ గ్రొత్తగా సృజియించినవా రయిరి.

అప్పు డావాయుదేవుం డావృక్షసమూహంబుల నెల్ల మొదలంటఁ బెకలించి యెండించి వైచుచుండ, నాయగ్నిదేవుండు వానిని దగ్ధము గావించుచుండెను. క్రమక్రమముగా నయ్యనిలానలప్రభావంబునఁ బృథ్వియందు గల సకలవృక్షంబులు చాలవఱకు దగ్ధము లై పోయెను. ఇఁక నల్పసంఖ్యాకంబు లగు మహీరుహంబులు మిగిలియుండుసమయంబున నోషధీనాథుం డగుచంద్రుండు ప్రజాపతు లగునాప్రాచేతసుల నెల్లరను సమీపించి ‹‹ రాజేంద్రులారా ! మీర లందఱును ప్రాచీనబర్హిమహారాజునందనులును, ప్రజారంజననిరతులునై యున్నారు. మీప్రచండక్రోధంబునఁ బృథివి యెల్లను వృక్షశూన్య మైపోయినది. కోపము నుపసంహరింపుఁ డని మిమ్ముం గోరుటకై యిప్పుడు వచ్చి యుంటిని. మీయాజ్ఞచే క్షణంబునన యగ్నిమారుతులు ప్రశాంతులగుదురుగాక!

మహాభాగులారా ! ఇదిగో ! రత్నస్వరూపిణియు, వరవర్ణినియు నగు నీమె వృక్షకన్య యని యెఱుంగుఁడు. ఈమెపేరు మారిష. ఈమె భవిష్యద్వృత్తాంతంబు నాకుఁ దెలియును. సోమవంశవివర్ధనియగునీమె మీకు భార్య యగుఁగాక ! తపోనిష్ఠు లగు మీదైన సగము తేజంబును, మదీయం బగునర్ధతేజంబును గర్భంబునం దాల్చి యీమె విద్వాంసుం డగు దక్షప్రజాపతి నవతరింపఁజేయును. అమ్మహాత్ముండును మీతేజోనలముచే వైశ్వానరనిభుండై, దగ్ధభూయిష్ఠమైన యీపృథివి నుద్ధరించి, ప్రజాగణంబును సంవర్ధితముం గావించును.” అని పలికెను. భగవానుం డగు చంద్రుని వాక్యంబుల ననుసరించి

తపోధను లైన యా ప్రాచేతసులు వృక్షంబులయెడలఁ దమకుం బొడమిన కోపంబు నుపసంహరించుకొని, వృక్షనందిని యగు మారిషాదేవిని బత్నిగాఁ బరిగ్రహించిరి.

ద్విజోత్తములారా! ఆపదిమంది ప్రాచేతసులవలనను మారిషాదేవిగర్భమునుండి భగవంతుం డగు సోమునియంశముచే మహాతేజశ్శాలి యైన దక్షప్రజాపతి యావిర్భవించెను. మహాత్ముఁ డైన యా దక్షుండు తన మానసికశక్తిచేఁ గ్రమముగా స్థావర, జంగమ, ద్విపా, చ్చతుష్పాత్ప్రభృతి యగుసృష్టి నొనర్చి యనంతర మేఁబదిమంది స్త్రీ సంతానమును సృజియించెను. పిమ్మటఁ దత్కన్యకలలోఁ బదిమందిని ధర్మదేవతకును, పదుమువ్వురను కశ్యపప్రజాపతికిని, నక్షత్రనామము గల తక్కిన యిరువదియేడ్గురను రాజయిన చంద్రునకును సమర్పించెను. ఆదక్షకన్యకల యందలిగర్భములయందును గ్రమముగా దేవ, దానవ, దైత్య, గో, ఖగ, నాగ, గంధర్వాప్సరఃప్రభృతిసమస్తజాతులు నుత్పత్తిం గాంచెను. ద్విజోత్తములారా! అదిమొదలుగఁ బ్రపంచము నందు గలప్రజావర్గమంతయు మిథునధర్మమువలన నుద్భవమును జెందుచున్నది యయ్యెను; తత్పూర్వము సంకల్పముచేతను, దర్శనముచేతను, స్పర్శముచేతను గలుగుచు నుండెడిది.

సూతుని యాకథనమును విని మునీంద్రు లిట్లనిరి. మహానుభావుఁడ వైన యోరోమహర్షణతనయా! దేవ, దానవ, గంధ, ర్వోరగ, రాక్షసాదుల సంభవవృత్తాంతమును, ప్రజాపతి యైన దక్షుని యుత్పత్తివిశేషమును మాకు నీవలన శ్రవణగోచరము లైనవి. మహాత్మా! శుభవ్రతుఁ డైన దక్షప్రజాపతి బ్రహ్మదేవుని దక్షిణాంగుష్ఠము నుండియు నుద్భవించినట్లు మే మింతకుమున్న వినియున్నాము గదా ఆతఁ డిప్పుడు ప్రాచేతసనందనుఁ డెట్లయ్యెను? మఱియు నాతఁడు చం

ద్రుని దౌహిత్రుఁడై యుండియు మరల నాతనికి మామయె ట్లయ్యెనుఁ? రోమహర్షణీ! ఈమాసంశయముల నెల్లఁ బోఁగొట్టుము. అని మునీశ్వరులు వేఁడికొనుటయు సూతుం డీరీతిని వాక్రుచ్చెను.

ద్విజశ్రేష్ఠులారా! ఉత్పత్తివినాశములు రెంటును భూతకోటికి నిత్యసంఘటనములు. పరిపూర్ణజ్ఞానవంతు లగుటచే ఋషీంద్రులుమాత్ర మిద్విషయంబున మోహాముగ్ధులు గారు. దక్షాదు లైనరాజేంద్రులు యుగయుగమునను నావిర్భవించుచుందురు; తిరోహితు లగుచుందురు. ఏది యెట్లయినను విజ్ఞానులుమాత్ర మద్విషయంబున మోహాగ్రస్తులు గారు. పూర్వకాలంబున గౌరవవిషయమందు జ్యేష్ఠ కనిష్ఠభావంబులు లేవు. అట్టిగౌరవంబునకుఁ దపఃప్రభావంబులే కారణంబులై యుండెను. చరాచరాత్మకంబైన యీదక్షసృష్టి నెఱింగినవాఁడు సంతానవంతుఁడై యాయుష్మంతుఁడై యంతంబున స్వర్గసుఖభోగంబుల ననుభవించును.

సూతుం డిట్లు చెప్పినతరువాత మహర్షులు మరల నిట్లు ప్రశ్నించిరి. మహాత్మా! ఇంతకుమున్ను సంగ్రహంబుగ వచించిన దేవదానవగంధర్వోరగరాక్షసాదుల సంభవక్రమంబును సవిస్తరంబుగ వక్కాణింపుము. అనుటయు సూతుండిట్లు చెప్ప నారంభించెను.

ఋషిసత్తములారా! పూర్వకాలంబునందు స్వయంభు వైన బ్రహ్మదేవుండు దక్షునిం గాంచి ప్రజాసృష్టి యొనర్పు మని యాదేశించెను. అప్పుడు దక్షప్రజాపతి సృష్టించినవిధంబును జెప్పెద నాకర్ణింపుఁడు. బ్రహ్మదేవుఁ డట్లాజ్ఞాపింపఁగానే తపోనిధి యైన దక్షుఁడు తన మనస్సంకల్పంబుచే దేవ, ఋషి, గంధర్వ, దానవ, యక్ష, రాక్షసాదుల ననేకులను సృజియించెను. ఎప్పుడు చూచినను తాను సృజియించినభూతంబులే కాని ప్రజాభివృద్ధి గానరా దయ్యెను. అంతట ధర్మా

త్తుండై న యాదక్షప్రజాపతి ప్రజాభివృద్ధి సేయునుపాయం బేది యని మనంబున బాగుగ నాలోచించి యాలోచించి మిథునధర్మమువలనఁ బ్రజ లుత్పత్తిం గాంచు మార్గంబును గనిపెట్టి ప్రజాసృష్టి కుత్సహించినవాఁడై, వీరణునితనయ యైన అసిక్నీదేవిని బాణిగ్రహణ మొనర్చెను. తపస్వినియు, మహాత్మురాలును, లోకధారిణియు నగునామెయందు వీర్యవంతుండైన యాదక్షుం డైదువేలమందిపుత్త్రులను బడసెను. వారు హర్యశ్వులనునామంబునఁ బ్రసిద్ధులైరి. అమ్మహాభాగు లందఱును బ్రజావృద్ధిం గావించుట కుత్సుకులై యుండుటం గాంచి వారి వినాశముకొఱకు నారదుండు వారికేమియో యుపదేశంబుం గావించెను. దేవర్షిప్రవరుం డగునారదుని కపటవాక్యంబులను విని వారందఱు నెచ్చటికో పోయి యదృశ్యులైరి. దానంజేసి యమితవిక్రముం డగు దక్షుండు క్రుద్ధుండై నారదుని వినాశంబుకొఱకు నుద్యుక్తుం డయ్యెను. అప్పుడు భగవానుం డగుబ్రహ్మదేవుండు ఋషిగణసమేతుండై దక్షుసమీపంబునకు వచ్చి యాతనిఁ గోపంబు నుపసంహరించుకొనుమని వేఁడికొనియెను. దక్షుండును బ్రసన్నుండై నాతనయగర్భంబున నారదుండు నీపుత్త్రుండై జన్మింపఁగలఁ డని చెప్పి బ్రహ్మదేవునకుఁ బ్రియానామ్ని యగుతనతనయ నర్పించెను. దక్షశాపభయంబున నారదుండును నామె గర్భంబున జనియించెను.

సూతుం డిట్లు వచింపఁగా, మహర్షులు మరల నిట్లు ప్రశ్నించిరి. “పరమపూజ్యుఁడ వైన యో రోమహర్షణపుత్త్రా! దక్షప్రజాపతిపుత్త్రు లందఱును నారదుని యెట్టివాక్యములను విని వినాశంబుం గాంచిరో యావృత్తాంతం బంతయు వినవలయు ననుకోరిక మాకుం గలదు గావున దానిని సవిస్తరంబుగ వినిపింపుము.” అని వేఁడుటయు సూతపుత్త్రుం డిట్లు వలికెను—ద్విజశ్రేష్ఠులారా! దక్షతనయులును, మ

హావీర్యులును నగునాహర్యశ్వు లందఱును బుడమిపైఁ బ్రజావృద్ధిం గావించుపొంటె నొకచో సమావేశ మగుటను దేవర్షి యగునారదుం డవలోకించి చల్లఁగా వారిం జేరి యీరీతి వచియించెను. ప్రాచేతసాత్మజు లైన యోమూర్ఖులారా! మహావిశాలంబైనయీపృథివి యెంత పరిమాణంబు గలదో యందిసుమంతయైన యెఱుంగని మీరు ప్రజాసృష్టిని జేయుటకా యిచ్ఛయించుచున్నారు? ఈభూమి యూర్ధ్వాధోమధ్యభాగంబులచే నెంతపరిమాణము గలిగియున్నదో మీ కించుకంతయైనఁ దెలియునా? ఇట్టిమీరు ప్రజాసృష్టి నేరీతి నొనర్పఁగలరు? నారదునియీవచనంబుల నాకర్ణించి యాదక్షపుత్త్రు లందఱును భూపరిమాణంబు నవలోకింప నానాదిశలకుం బ్రయాణమై పోయి మహాసముద్రంబులయందు సంగమించిన మహానదులంబోలె మరలఁ దిరిగి రారైరి. తనతనయు లైన యాహర్యశ్వుల వినాశము నెఱింగి మహాత్ముండైన దక్షప్రజాపతి వైరణ్యయైన యసిక్నీదేవిగర్భంబునుండి వేయి మంది పుత్త్రులు మరల నుదయించున ట్లొనరించెను. శబలాశ్వు లను పేరం బరగు నా దక్షపుత్త్రులును బ్రజాసృష్టి నొనర్ప మనంబున నెంచునంతలో దేవర్షి యగునారదుండును మరల వారిం జేరి పూర్వోక్తవిధంబుననే వారికిసయితము ప్రబోధించుటయేకాక పుడమిపరిమాణంబును గనుంగొనుటకై వారియన్న లందఱును నరిగినవిధంబునుగూడఁ దెలిపెను. మహర్షులారా! ఆనారదవాక్యంబుల నాలించి వారును తమసోదరులపోకడలనరయుటకును దానింబట్టి పృథ్వీప్రమాణంబుం దెలిసికొనుటకును పిమ్మటఁ బ్రజాసృష్టిం గావించుటకును నిశ్చయించుకొని, తమయన్నలమార్గంబులంబట్టి నానాదిక్కులకును జెదరిపోయి వెనుకటివారివలెనే మరలఁ గానరాకుండఁ బోయిరి. వారిజాడ మఱి యెవ్వరికిని మరలఁ దెలియరా దయ్యెను. అనంతరము దక్షప్రజాపతి

తనపుత్త్రుల యదృశ్యత్వము నెఱింగినవాఁడై, అసిక్నీదేవియందు మ రల నఱువదిమంది పుత్త్రికలను బడసెను. విప్రోత్తములారా! ఆకన్యకలలోఁ బదిమందిని ధర్మునికిని, పదుమువ్వురను గశ్యపమహర్షికిని చంద్రున కిరువదియేడ్వురను, దక్షినపదిమందికన్యకలను మహర్షులకు నాతఁడు కన్యాదానము చేసెను. కడపటిపదుగురుకన్యకలలోను అరిష్టనేమికి నలువురును, బహుపుత్త్రికున కిరువురును, అంగిరసున కిద్దఱును, విద్వాంసుఁడైన కృశాశ్వున కిద్దఱును భార్యలైరి. మహర్షులారా! ఆదక్షప్రజాపతి పుత్త్రికలనామంబుల వినుఁడు. అరుంధతి, వసువు, యామి, లంబ, భానువు, మరుద్వతి, సంకల్ప, ముహూర్త, సాధ్య, విశ్వ — అనువారలు ధర్మునిభార్యలు. వారికిం గలిగినసంతానక్రమమును నయితము చెప్పెద నాలింపుఁడు. విశ్వ యనునామెయందు విశ్వేదేవులును, సాధ్యయందు సాధ్యులును, మరుత్వతికి మరుత్వంతులును, వసువునందు వసువులును, భాను వనునామెయందు భానులును, ముహూర్తయందు ముహూర్తంబులును, లంబయందు ఘోషులును, యామియందు నాగవీథియు, అరుంధతియందు సకలపృథివీవిషయంబులును, సంకల్పయందు సమస్తసంకల్పంబులును జననంబుం గాంచెను. యామిసంజాతయైననాగవీథిగర్భంబున వృషలుం డనుపుత్త్రుం డొక్కఁడు ప్రభవించెను. చంద్రునిభార్యలైన అశ్విని మొదలగు నక్షత్రనామములు గలవార లిరువదియేడుగురు జ్యోతిశ్శాస్త్రమునందు సుప్రసిద్ధముగఁ జెప్పఁబడువారలే. జ్యోతిష్ప్రముఖులైనయితరదేవత లష్టవసువులుగా విఖ్యాతులైరి. ఆపుఁడు, ధ్రువుఁడు, సోముఁడు, ధవుఁడు, అనిలుఁడు, అనలుఁడు, ప్రత్యూషుఁడు, ప్రభాసుఁడు — అను నెనమండ్రును వసువు లనంబడుదురు. ఆపుఁ డనువానికి వైతంఢ్యుఁడు, శ్రముఁడు, శ్రాంతుఁడు ననువారు పుత్త్రులు. ధ్రువునకు భగవంతుండును

సకలలోకాంతకుండు నైనకాలుండు పుట్టెను. సోమునకు వర్చసుఁడును, నాతనికి వర్చస్వియు జనియించిరి. ధవునకు ద్రవిణుండును, అనలునకు మనోహర యను పత్నియందు శిశిరుఁడు, ఘ్రాణుఁడు, రమణుఁడు ననుపుత్త్రులును గలిగిరి. అనిలునకు శివయందు మనోజవుండు, అవిజ్ఞాగతియు ననువార లుద్భవించిరి. అనలునకు శరస్తంబంబు నుండి కుమారుం డనునింకొకతనయుండును బుట్టెను. ఆతనికి శాఖుఁడు విశాఖుఁడు నైగమేయుఁడు ననువారలు సహచరులైరి. అక్కుమారుండు కృత్తికాగణంబుల కపత్యం బగుటచేఁ గార్తికేయుం డను నామంబునఁ బ్రసిద్ధుఁ డయ్యెను. ప్రత్యూషునకు దేవలుండు పుత్త్రుండై ఋషి యయ్యెను. ఆదేవలునకు క్షమావంతుఁడు మనీషియు నను నిరువురు నందనులు పొడమిరి. అష్టమవసు వగుప్రభాసుఁడు బృహస్పతిసోదరిని బరిణయ మయ్యెను. ఆమె వరవర్ణనియు బ్రహ్మవాదినియు యోగసిద్ధయు నై యోగబలంబుచే సకలజగంబులయందును బరిభ్రమించుచుండెను. ప్రభాసున కామెయందు విశ్వకర్మ యను మహాభాగుండు పుత్త్రుండై పుట్టెను. అతఁడు శిల్పిసమూహమున కంతకున్ గర్తయు వివిధభూషణనిర్మాతయు సకలసురసమాజసంవర్ధనుండును నయ్యెను. దేవతావిమానంబు లన్నియు నాతనిచేతనే నిర్మితంబు లయ్యెను. ఆమహాత్ముని శిల్పకార్యంబుల ననుసరించియే మానవులు తమజీవితములను నిర్వహించుకొనుచున్నారు. కశ్యపుని భార్య యైన సురభి తపం బొనర్చి మహాదేవుం బ్రసన్నుం గావించుకొని సతియై యాతనివలన అజుఁడు, ఏకపాదుఁడు, అహిర్బుధ్న్యుఁడు, త్వష్ట, రుద్రుఁడు, హరుఁడు, త్ర్యంబకుఁడు, అపరాజితుఁడు, శంభుఁడు, రైవతుఁడు, శర్వుఁడు—అను నేకాదశరుద్రులను గాంచెను. వీరందఱును త్రిభువనాధిపత్యమునం దధిష్ఠితులైరి. అమితతేజు లగు నీరుద్రుల

సంఖ్య శతపరిమాణంబుగఁ బురాణములయందు ప్రశంసితంబగుచుండు ను. ఈరుద్రగణంబులచే చరాచరం బగు నీవిశ్వ మంతయుఁ బరిపూరితమై యుండును. కశ్యపునకు అదితి, దితి, దనువు, అరిష్ట, సురస, ఖస, సురభి, వినత, తామ్ర, క్రోధవశ, ఇల, కద్రు, ముని—అను వారు పదుమువ్వురును పత్నులైరి. వీరి సంతతిక్రమం బభివర్ణించెద ను వినుండు—

పూర్వము చాక్షుషమన్వంతరంబునఁ దుషితులు పండ్రెండు గురు సురోత్తములై యుండిరి. వా రందఱును గలిసికొని లోకహితంబుకొఱకు వైవస్వతమన్వంతరంబున నదితిగర్భంబున జన్మింపవలయు ననియు నందువలనఁ దమకు శ్రేయస్సాధన మమరు ననియుఁ బరస్పరము నిశ్చయించుకొనిరి. అనంతరము వారు దక్షకన్య యగు నదితి గర్భంబునఁ గశ్యపునివలన విష్ణు, శక్రుఁడు, అర్యముఁడు, ధాత, త్వష్ట, పూషుఁడు, వివస్వంతుఁడు, సవితృఁడు, మిత్రుఁడు, వరుణుఁడు, అంశుఁడు, భగుఁడు—అనునామంబులతో ద్వాదశాదిత్యులై జన్మించిరి. భగవానుం డగుసోముని సప్తవింశతి ధర్మపత్నులును మహావ్రతచారిణులై సంతానవతు లైరి. ఆసంతతివా రందఱును మహాతేజస్వులై యుండిరి. అరిష్టనేమికిఁ బదునార్గురు పుత్త్రులును, బహుపుత్త్రునకు నలువురుతనయులును గలిగిరి. వారు నలువురును విద్యున్నామములు. ఋక్కులన్నియు నంగిరసునిసంతానము. శ్రేష్ఠంబు లగునాఋక్కులు బ్రహ్మర్షులచే సత్కృతంబు లగుచుండును. దేవర్షి యగుకృశాశ్వునితనయులు దేవప్రహరణనామంబుల విఖ్యాతు లైరి. వీరు యుగసహస్రంబులు గడచినచో మరల జన్మించుచుందురు. వీరిలో ముప్పదిమువ్వురు దేవతలు కామజులు. వీరికిని నుత్పత్తివినాశంబులుగలవు. ఆకాశమునందు సూర్యునియుదయాస్తమయంబులవలెనే ప్రతియుగంబునందును దేవ

తాగణంబుల కావిర్భావతిరోభావంబులు గలుగుచుండును. కశ్యపునకు దితివలన హిరణ్యకశిపుఁడు, హిరణ్యాక్షుఁడు ననువీర్యవంతు లగుతనయులు గలిగిరి. మఱియు నాదితికి సింహిక యను తనయ యొకతె యుదయించెను. ఆమెను విప్రచిత్తి పెండ్లియాడెను. ఆదంపతులసంతాన మంతయును సైంహికేయనామంబున విఖ్యాతం బయ్యెను.

హిరణ్యకశిపునకు హ్లాదుఁడు, అనుహ్లాదుఁడు, ప్రహ్లాదుఁడు, సంహ్లాదుఁడు ననునలువురు పుత్త్రులు గలిగిరి. వారందఱును సుప్రసిద్ధప్రభావు లైరి. హ్లాదునకు హ్లాదుండును, ఆతనికి మాయావు లగుశివుఁడు, కాలుఁడును బుట్టిరి. ప్రహ్లాదునకు విరోచనుండును, ఆతనికి బలియును జనించిరి. బలికి నూర్వురు పుత్త్రులు. అందు బాణాసురుఁడు జ్యేష్ఠుఁడు. బాణుని కనిష్ఠభ్రాతలు ధృతరాష్ట్రుఁడు, సూర్యుఁడు, చంద్రముఁడు, చంద్రతాపనుఁడు, కుంభనాభుఁడు, గర్దభాక్షుఁడు, కుక్షి—యనునామంబులచేఁ బ్రసిద్ధు లైరి. వారికి సర్వజ్యేష్ఠుండును, బలిష్ఠుండును నగుబాణాసురుఁడు భగవంతుం డగుపశుపతికిఁ బరమభక్తుండై పూర్వకల్పంబున నయ్యుమాపతిని బ్రసన్నుం గావించుకొని తనపార్శ్వచరునిఁగా నొనర్చుకొనియెను. హిరణ్యాక్షునకు ఊర్జరుఁడు, శకుని, భూతసంతాపనుఁడు, మహానాభుఁడు, కాలనాభుఁడు ననునైదుగురు పుత్త్రులు గలిగిరి. వా రందఱును విద్వాంసులును మహాబలులు నై యుండిరి.

దనువునకుఁ దీవ్రపరాక్రములును, తపస్వులును, మహావీర్యులును నగు నూర్వురు నందనులు జనియించిరి. వారిలో ద్విమూర్ధుఁడు, శంకుకర్ణుఁడు, హయశిరుఁడు, అయోముఖుఁడు, శంబరుఁడు, కపిలుఁడు, వామనుఁడు, మరీచి, మేఘవంతుఁడు, ఇల్వలుఁడు, కస్రముఁడు, విక్షోభణుఁడు, కేతువు, కేతువీర్యుఁడు, శతహ్రదుఁడు, ఇంద్రజిత్తుఁ

డు, సర్వజిత్తు, వజ్రనాభుఁడు, ఏకచక్రుఁడు, తారకుఁడు, వైశ్వానరుఁడు, పులోముఁడు, విద్రావణుఁడు, స్వర్భానుఁడు, వృషపర్వుఁడు, విప్రచిత్తి — అనువారు ప్రధానులు. కశ్యపపుత్త్రు లగునీదానవు లందఱును మహాబలసంపన్నులు. వీరిలో వీర్యవంతుఁ డగు విప్రచిత్తియే సర్వప్రధానుఁడు. అపరిమితం బగుటచే వీరిసంతానమును బరిగణించుట యశక్య మైనది.

స్వర్భానునకు ప్రభయు, పులోమునకు శచియు, హయశిరునకు ఉపదానయు, వృషపర్వునకు శర్మిష్ఠయు జనియించిరి. వైశ్వానరునకు పులోమయు, కాలికయుఁ బుట్టిరి. అయిరువురును బుత్త్రవతులును మహాసత్త్వశాలినులు నైరి. వారిని మరీచి పెండ్లియాడెను. ఆ మరీచివలన వారి కఱువదివేలమందిపుత్త్రులు పుట్టిరి. మరీచి మహాతపంబు గావించి మఱియుఁ బదునాలుగువందలమంది తనయులం బడసెను. వారందఱును హిరణ్యపురవాసు లైరి. ఇట్లు మరీచిపుత్త్రులు తమతమతల్లులనామములనుబట్టి పౌలోమ కాలకేయులను నాఖ్యలచేఁ బ్రసిద్ధులై బ్రహ్మవరంబున నందఱును దేవతల కవధ్యులై యుండిరి. తుదకు వారి నందఱను సవ్యసాచి నిహతులం గావించెను. ఆదానవు లందఱు నట దారుణప్రకృతులై యుండిరి.

విప్రచిత్తికి సింహికాగర్భంబున ననేకదానవు లుత్పన్నులైరి. వారే సైంహికేయులు. వారు దైత్యదానవసంయోగమున జనించినవా రగుటంజేసి యతితీవ్రపరాక్రములైరి. వారిలో వంశ్యుఁడు, శల్యుఁడు, నలుఁడు, బలుఁడు, వాతాపి, నముచి, ఇల్వలుఁడు, ఖసృముఁడు, అంజికుఁడు, నరకుఁడు, కాలనాభుఁడు, సరమాణుఁడు, స్వరకల్పుఁడు ననుపదుమువ్వురు దానవు లతితరపరాక్రములై యుండిరి. హ్లాదునకు మూఁకుడు, తుభుండుఁడు, నను నిరువురు పుత్త్రులు గలిగి

రి. సుందునివలనఁ దాటకయు మరీచి యుదయించెను. ఈవిధముగాఁ బ్రధానులగుదానవులచే దనువంశము విస్తరిల్లెను. ఆదానవులకందఱకును శతసహస్రపుత్రపౌత్రాదులు గలిగిరి.

దైత్యవరుం డగు సంహ్లాదునివంశమునందు నివాతకవచు లను నసేకదానవు లుదయించిరి. వీరందఱు నతితరంబగు తపంబును గావించిరి. వారిసంఖ్య మూఁడుకోట్లుగాఁ బరిగణితం బయ్యెను. వారందఱును మణిమతీపురంబున నివసించి యుండిరి. దేవతలు వీరిని వధింపఁజాలకపోయిరి. తుదకర్జునునిచే వీరందఱును నిహతులైరి. తామ్రకు క్రౌంచి, శ్యేని, భాసి, సుగ్రీవి, శుచి, గృధ్రి యను నార్గురు తనయలు పుట్టిరి. అందు క్రౌంచికి, ఉలూకప్రత్యులూకగణంబులును, శ్యేనికి శ్యేనగణంబులును, భాసికి భాసగణంబులును, గృధ్రికి గృధ్రగణంబులును, శుచికి జలపక్షిగణంబులును, సుగ్రీవికి అశ్వోష్ట్రగర్దభంబులును బుట్టెను. కశ్యపపత్నియగు తామ్రకు వీరే వంశధరులైరి.

వినతకు అరుణుఁడు, గరుడుఁడు నను నిరువురుతనయులు గలిగిరి. అందు గరుడుఁడు తనదారుణకర్మముచేఁ బక్షిగణంబుల కధీశ్వరుఁ డయ్యెను. సురసకు వేలకొలఁది సర్పంబులు పుట్టెను. అమితతేజస్సంపన్నము లగు నాసర్పములన్నియు బహుశిరస్సమంచితంబులును గగనచరంబులు నయ్యెను. కశ్యపపత్నియగుకద్రువకు నాగగణంబు లుదయించిరి. వీరిసంఖ్యయు సహస్రాతీతమైనదియే. బహుమస్తకులగు వీరి తేజోబలంబులుగూడ నపరిమితములైనవియే. వీరు గరుడునకు వశీభూతులై యుండిరి. వీరిలో అనంతుఁడు, వాసుకి, తక్షకుఁడు, ఐరావతుఁడు, మహాపద్ముఁడు, కంబళుఁడు, అశ్వతరుఁడు, ఏలాపత్రుఁడు, శంఖుఁడు, కర్కోటకుఁడు, ధనంజయుఁడు, మహానీలుఁడు, మహాకర్ణుఁడు, ధృతరాష్ట్రుఁడు, వలాహకుఁడు, పుష్పదంష్ట్రుఁడు, దుర్ముఖుఁడు,

సుముఖుఁడు, శంఖుఁడు, శంఖపాలుఁడు, కపిలుఁడు, వామనుఁడు, నహుషుఁడు, శంఖరోముఁడు, మణి యనువారు ప్రధానులు. వీరిపుత్రపౌత్రాదులసంఖ్య శతసహస్రాతీతమైనది.

క్రోధవశకుఁ గ్రూరప్రకృతులు, వాయుభోజనులు, దంష్ట్రాశాలులు నగుచతుర్దశసహస్రనాగు లుదయించిరి. ధరకు నసంఖ్యంబు లగునసంతజలపక్షులును, సురభికి గోమహిషీసమూహంబులును, ఇలకు వివిధంబు లగు తరుగుల్మలతాదులు పుట్టెను. ఖసకు యక్షరక్షోగణంబులును, మునికి అప్సరోగణంబులును, అరిష్టకు మహాసత్త్వసంపన్నులును, అమితతేజులును నగు గంధర్వగణంబులును బుట్టిరి. ఈచెప్పంబడిన స్థావరజంగమాత్మకం బగు సంతతి యంతయుఁ గశ్యపవంశముగాఁ గీర్తింపఁబడియెను. వీరందఱకును శతసహస్రాతీతు లగు పుత్రపౌత్త్రాదులు జనియించిరి. ఇది యంతయు స్వారోచిషమన్వంతరమునందు గల సృష్టివిస్తరము.

వైవస్వతమన్వంతరమున సుప్రసిద్ధ మగు వారుణయజ్ఞము ప్రారంభింపఁబడియెను. అందు బ్రహ్మదేవుండు స్వయముగా హోతయయ్యెను. అప్పటి ప్రజాసృష్టిప్రకార మభివర్ణించెదను. పూర్వము బ్రహ్మదేవుఁడు సప్తబ్రహ్మర్షులను తనమానసపుత్త్రులుగా సృష్టించినట్లే, వర్తమానమన్వంతరంబునను సృష్టించెను. దేవదానవుల విషమసంఘర్షణంబున దితిసంతానం బంతయు వినష్టం బగుటయు నామె కశ్యపునారాధించి ప్రసన్నుం గావించుకొని యింద్రుని వధియించుటకు సమర్థుండగు నొకపుత్త్రునిఁ బ్రసాదింపవలయు నని యభ్యర్థించెను. కశ్యపుండును దితి కవ్వరంబును బ్రసాదించి నీవు శుచివై బ్రహ్మచారిణివై శతవత్సరంబులు గర్భంబున ధరింపఁగలిగెదవేని నీగర్భమున నింద్రుని వధింపఁగలకుమారుఁడు జనియించు నని యానతిచ్చెను. దితియు దానికి

నంగీకరించి భక్తిపూర్వకంబుగ శుచిభావముతో గర్భధారణముం గావించెను. ప్రశంసితవ్రతుం డగు కశ్యపుం డిట్లు దితి ననుగ్రహించి తపంబునకుం బోయెను. ఈసంఘటనంబున నింద్రుండు చింతితుండై ఎట్లయిన దితిపవిత్రవ్రతాచరణంబునకు భంగము గలిగింపవలయు నని నిరీక్షించు చుండెను. ఇవ్విధంబుగా శతవర్షంబులు గడచునన నొకప్పుడు దితి పాదశౌచంబు సేయక శయ్య నాశ్రయించి యలసభావంబున నిదురించెను. ఇంద్రుండీఛిద్రంబుం గనిపెట్టి వజ్రహస్తుండై నిద్రావస్థయందున్న దితి కుక్షిమధ్యంబునం బ్రవేశించి యామెగర్భంబు నేడుభాగంబులుగా ఛేదించివైచెను. గర్భస్థుం డగుబాలుండు వజ్రప్రహారంబుచే విదీర్ణుండై రోదనముసేయ నారంభించెను. ఏడువవలదని యెంతగా నాశ్వాసించినను శాంతింపకుండుటచే నింద్రుండు క్రుద్ధుండై యాసప్తశకలంబుల నొక్కొక్కదాని మరల నేడేసి ఖండంబులుగా నఱికెను. అట్లు విభక్తంబైన గర్భంబు తుట్టతుదకు మరుద్గణంబుగా జనించెను. ఆమరుత్తులు నలువదితొమ్మండుగురును నింద్రుండు చెప్పినరీతి సంచరించుచు వజ్రపాణి యగు నింద్రునకు సద్వితీయసహాయు లై యుండిరి. ఈవిధంబుగ భూతప్రవృత్తి యగుటయు, అమితౌజసుండును, దేవగణగరిష్ఠుండును, భగవానుండు నగుహరి ప్రత్యేకముగ రాజ్యవిభాగంబు గావించు నుద్దేశంబుతో నొక్కొక్కనిఁ బ్రజాపతిపదంబున నియోగించెను. క్రమముగా నీసకలరాజ్యవ్యవస్థయుఁ బృథుమహారాజు నధికారమునుండియే ప్రతిష్ఠింపఁ బడియెను.

ఓద్విజోత్తములారా! ఆహరియే పురుషోత్తముఁడు, కృష్ణుఁడు, విష్ణుఁడు, ప్రజాపతి, పర్జన్యుఁడు, తపనుఁడు—అనురూపములం దాల్చి యుండెను. అతఁడే యీవిశ్వమంతటను వ్యాపించి విరాజిల్లుచుండును. ఇదిభూతసృష్టిప్రకారము. దీనిని లెస్సగ నెఱుంగువానికిఁ బునర్జన్మభయంబు లేదు. అతనికిఁ బరలోకభయంబును లేదు.

పృథుజన్మమాహాత్మ్యము.

ఇట్లు సెప్పి సూతుండు మరల నిట్లనియెను. భగవానుం డగు పితామహుండు వేణనందనుం డగుపృథువును రాజాధిరాజుగా నభిషేకించి క్రమంబుగ సకలరాజ్యంబును విభక్తంబు గావించుటకుఁ బ్రవృత్తుండై, ద్విజులకును, గ్రహంబులకును, యజ్ఞంబులకును, తపంబుల కధిపతిగా సోముని నభిషేకించెను. ఈవిధముగా జలరాసులకు వరుణుని, రాజగణంబులకుఁ గుబేరుని, ఆదిత్యగణంబులకు విష్ణుని, వసుగణంబులకు దక్షుని, మరుద్గణంబులకు వాసవుని, దైత్యదానవగణంబులకు నమితతేజుం డగుప్రహ్లాదుని, పితృగణంబులకు వైవస్వతుం డగుయముని, యక్ష, రాక్షస, పార్థివ, సర్వభూత, పిశాచగణంబులకు శూలపాణి యగు శంభుని, శైలగణంబులకు హిమవంతుని, అధిపతులుగా నియోగించెను. మఱియు నాతఁడు నదీనిచయంబుకు సాగరుని, గంధర్వనిచయంబులకుఁ జిత్రరథుని, నాగగణంబులకు వాసుకిని, సర్పగణంబులకుఁ దక్షకుని, గజగణంబుల కైరావతుని, అశ్వగణంబుల కుచ్చైశ్శ్రవుని, పక్షిగణంబులకు గరుడుని, మృగగణంబులకు శార్దూలుని, గోగణంబులకు వృషభుని, వనస్పతిగణంబులకుఁ బ్లక్షభూజంబును నధీశులను గావించెను. బ్రహ్మ యీవిధముగా సమస్తరాజ్యంబును గ్రమముగ విభజించి, దిక్పాలకులను స్థాపించెను. ఆతఁడు పూర్వదిక్కునఁ బ్రజాపతి యగు వైరాజికి నందనుం డైనసుధన్వుని, దక్షిణదిక్కునందు కర్దమప్రజాపతిపుత్త్రుం డగు శంఖపదుని, పశ్చిమదిక్కునందు రజిపుత్త్రుం డగు కేతుమంతుని ఉత్తరదిక్కునందు పర్జన్యప్రజాపతిపుత్త్రుం డగు హిరణ్యరోముని దిక్పాలకులుగా నభిషేకించెను. ఈదిక్పతు లందఱును మహాత్ములును దుర్ధర్షులును నై యుండిరి. వీరు సప్తద్వీపవిలసితం బగు సమస్తభూమండలంబును ధర్మానుసారంబుగఁ

జమతమవిభాగక్రమంబున నిప్పటికిని ప్రతిపాలించుచున్నారు.

ఏరందఱును గలసి విధ్యుక్తంబుగ రాజాధిరాజగు పృథుని రాజసూయమునం దభిషిక్తుం గావించిరి. పిమ్మట చాక్షుషమన్వంతరంబున నీసమస్తధరణీరక్షణభారము వైవస్వతమనువుహస్తంబులకు సమర్పింపఁబడెను. మీరు వినఁదలంచితిరేని యావైవస్వతమనువుం గూర్చి సవిస్తరంబుగఁ జెప్పెదను. ఈతనియధికారము పురాణముల యందు సుప్రసిద్ధం బయి యున్నది.

సూతుం డిట్లు సెప్పుటయు మునీంద్రులు "మహాత్మా! పృథుజన్మవృత్తాంత మామూలచూడంబుగ వివరింపవేఁడుచున్నాము. ఆమ్మహాత్మునందు వసుంధర నెట్లు సందోహనంబు గావించెనో, పితృగణంబులును, ఋషిగణంబులును, దైత్యనాగయక్షగణంబులు, ద్రుమ, శైల, పిశాచ, గంధర్వ, ద్విజగణంబులును, మహాసత్త్వసంపన్నంబులగు రాక్షసగణంబులును ధాత్రీదోహనంబు నెట్లు గావించిరో, ఎవ్వరెవ్వ రేయేపాత్రంబుల నుపయోగించిరో, ఎవ్వరు వత్సము లైరో, ఎవ్వరు దోగ్ధ లైరో ఎవ్వరి కెట్టిక్షీరవిశేషంబు లుత్పన్నము లయ్యెనో పూర్వ మేకారణంబున మహర్షు లందఱును క్రుద్ధులై వేనునిహస్తమును మథించిరో యీసకలవృత్తాంతములును మా కెఱింగింపవలయును." అని ప్రార్థించుటయు లోమహర్షణుం డిట్లనియెను.

ద్విజవరులారా! ఏకాగ్రచిత్తముతో మీరందఱు నాలకింపుఁడు. అశుచియు, క్షుద్రచేతస్కుండును, అనియముండును, అశిష్యుండును నగువానికి నీపవిత్రచరిత్రంబును దెలుపందగదు. గుణవంతుం డగు శ్రోతకుమాత్రమే దీని నెఱింగింపవలయును. ఈచరిత్రము స్వర్గ్యంబును, యశస్కరంబును, ఆయుష్కరంబును, ధన్యతమంబు నైనది. పురాతనమహర్షులు పూర్వ మీరహస్యమును వ్యక్తీకరించి యుంచిరి.

బ్రాహ్మణులకు నమస్కరించి సంపూర్ణముగ నీపృథుచరిత్రమును గీర్తించువానికిఁ గృతాకృతకర్మంబులవలన శోకభయంబులు గలుగవు.

పూర్వ మత్రివంశంబున నత్రిసమప్రభాశాలియగు అంగుండను ప్రజాపతి యుదయించెను. ధర్మకోవిదుం డగు నాతనికి వేనుం డను నొకతనయుండు గలిగెను. ఆవేనునకు ధర్మజ్ఞాన మించుకంతయు లేకుండెను. మృత్యుతనయ యగు సునీతిగర్భంబునం దాతఁడు జనియించుటచే మాతామహదోషంబున నాతనికి ధర్మవిచ్యుతి గలిగెను. ఆతఁడు స్వధర్మము నుల్లంఘించి కామలోభనిరతుఁడయ్యెను. ఆ వేనుఁడు రాజై ధార్మికులమర్యాదలను వినష్టంబులఁ గావించుచు వేదవిధుల నతిక్రమించి, అధర్మసేవాసక్తుం డయ్యెను. ఆతనిరాజ్యశాసనంబునఁ బ్రజలలో సాధారణముగా స్వాధ్యాయవషట్కారములు శూన్యము లైపోయెను. యజ్ఞంబులయందు దేవతలకు హవిర్గ్రహణంబులు లేకుండఁ బోయెను. అధర్మచర్యయందే వేనునికాలము క్రమముగా నాసన్నమగుచుండెను. ఆతఁడు నారాజ్యమునం దెవ్వరును యజ్ఞహోమాదులఁ గావింపఁగూడ దనియు నేనే యజ్ఞమును, యష్టను, ఇజ్యుఁడను గావున యజ్ఞస్వాహాస్వధాదులు నాయందే వినియోగింపవలయుననియు నతి దారుణముగఁ జాటించెను. అప్పుడు మరీచిప్రభృతు లగు మహర్షు లందఱును వచ్చి అధర్మాసక్తుండును సాధుజనగర్హితకర్మాచరణుండును నగు వేనుం గాంచి యిట్లనిరి. “రాజా! మేము బహుసంవత్సరంబులవఱకును యజ్ఞదీక్షితుల మయ్యెదము. కావున నీ కొకయుపదేశముం జేయవచ్చితిమి. నీ విఁక నధర్మాచరణంబు గావింపవలదు. మహర్షి యగు నత్రికి వంశధరుండ వగు నీవు సనాతనధర్మ మాచరింపవలయును. నీవు ప్రజాపతిపదంబు నధిష్ఠించునప్పుడు సాధురీతిని బ్రజాపాలనం బొనరింతు నని ప్రతిజ్ఞ చేసియుంటివి. ఇవ్విషయము నిప్పుడు నీకు జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుచుంటిమి.”

అని చెప్పుటయు దుర్బుద్ధియు నసద్ధర్మజ్ఞుఁడును నగు వేనుండు న
వ్వుచు నిట్లనియెను.—ధర్మమును సృష్టించువాఁ డింకను నెవ్వఁ డు
న్నాఁడు? నే నింకను నెవ్వనియుపదేశంబులను వినవలయును? శ్రుత,
వీర్య, తప, స్సత్యబలంబులయందీభూమండలంబున నాతో సమానుఁ
డిం కెవ్వఁ డున్నాఁడు? విశేషించి సర్వభూతంబులకు ధర్మకర్తను నేనే.
మీరు కేవలము మూఢు లగుటచే నాతత్త్వం బెఱుంగఁజాలకుంటిరి.
నేను దలంచినచో నీవిశ్వం బంతయు దగ్ధముగను జలనిమగ్నముగను
గావింపఁగలను. ఈద్యావాపృథ్వులను నే నింతలో నవరోధింపఁగల
ను. ఇట్టినాసామర్థ్యముంగూర్చి యించుకంతయును మీరు సందేహిం
పవలదు. అని చెప్పుచున్న వేనుం గాంచి మహర్షు లందఱును అతని
గర్వమోహంబులకుఁ గ్రోధావేశపరవశులై తక్షణమే యావేనుని నిగ్ర
హించి యాతనిదక్షిణోరుమంథనంబు గావించిరి. అట్లు మథింపంబడిన
యూరువునుండి హ్రస్వాకారుండును, అతిఘోరకృష్ణవర్ణుండును నగు
నొకపురుషుం డుదితుం డయ్యెను. అతఁడు భయవిహ్వలుండై చేతు
లు జోడించుకొని నిలిచియుండుటం గాంచి మహర్షి యగునత్రిమునీం
ద్రుండు భీతుం డగునాతని "నిషీద (కూర్చుండుము)" అనియెను.
అతఁడే యనంతరము నిషాదవంశమునకు మూలపురుషుం డయ్యెను.
ఆవేనునిపాపములనుండి క్రమంబుగ ధీవరగణంబు లుత్పన్నులైరి. మ
ఱియు, వింధ్యాచలనివాసులును, అసభ్యులును, అధర్ములును నగు
కిరాతులుకూడ జనియించిరి. పిమ్మట మహర్షులు క్రుద్ధులై మరల
నవ్వేనుని దక్షిణబాహువును అరణింబోలె మథించుటయు, దానినుండి
పావకప్రతిభుం డగుపృథుమహారాజు భూమిపై నవతరించెను. వైశ్వా
నరసముజ్జ్వలదేహుండును, అజగవనామకధనుర్ధరుండును, దివ్యశరసంక
లితుండును ప్రదీప్తకవచధరుండును నై యాతఁ డావిర్భవించిన...

సకలభూతంబులును బహువిధానందభరితంబు లయ్యెను. వేనుండును స్వర్గస్థుం డయ్యెను. మహాత్ముం డగు పృథునివంటిపుత్త్రుని బొడసి నంతనే పురుషశ్రేష్ఠుం డగు వేనుండు పున్నామనరకవిముక్తుం డయ్యెను. అప్పుడు సకలసముద్రంబులును, సకలనదులును వివిధరత్నంబుల తోఁగూడ జలంబులం గొనితెచ్చి పృథుమహారాజు నభిషేకింపవచ్చెను. సకలదేవతలును, అంగిరఃప్రభృతిమహర్షిగణంబులును, భగవానుం డగుపితామహుండును, చరాచరంబు లగునిఖిలభూతగణంబులును నచ్చటి కేతెంచి వేనానందనుని బట్టాభిషిక్తుం గావించిరి. రాజాధిరాజును మహాతేజుండును నగు నాతఁ డిట్లభిషిక్తుం డై, ధర్మజ్ఞు లగు మంత్రిగణంబులతో నాలోచించి సత్యశాసనంబునఁ బ్రజారంజనంబు నొనర్చుటకుఁ బ్రవృత్తుం డయ్యెను. ప్రతాపశాలి యగునాతనిపాలనంబున నిదివఱ కాతనితండ్రి యగువేనుని తీవ్రశాసనంబులచే విరక్తులై యున్న ప్రజ లెల్లరును కొలఁదికాలంబునకే యనురక్తు లైరి. ప్రకృతిరంజనంబున నాతనిరాజనామంబు సార్థకం బయ్యెను. ఆతనిప్రయాణంబుల కెల్ల సముద్రంబులును బర్వతంబులును సుగమంబు లగుమార్గంబుల నొసగుచు వచ్చెను. ఆతని కెన్నఁడును ధ్వజభంగంబు గాలేదు. ఆతనిరాజ్యంబున భూమి దున్నకయ ఫలించుచుండెను. కోరినంతనే సమృద్ధిగా సస్యోత్పత్తి యగుచుండెను. గోగణంబులు పిదుకకయె క్షీరంబుల నవ్వారిగ నిచ్చుచుండెను. ప్రతిపత్త్రపుటంబునుండియు వర్షణం బగుచుండెను.

ఆకాలంబున శుభకరంబును బైతామహంబు నగుయజ్ఞంబు ప్రారంభింపఁబడియెను. అందు మహామతి యగుసూతుండు జన్మించెను. అనంతర మమ్మహాయజ్ఞమునుండి మాగధజాతి యుదయించెను. అప్పు డమ్మహర్షిగణంబులు పృథుమహారాజుం గూర్చి స్తోత్రపాఠంబులఁ

గావించుటకై సూతమాగధులం బిలిచి మీ రందఱు నిమ్మహారాజును స్తుతించుచుండవలయునని నియోగించిరి. వారి కదియే యనురూపకర్మంబుగా నిర్దిష్టం బయ్యెను. మీస్తవంబుల కీప్రభువర్యుం డే యోగ్యుం డని మునులు చెప్పుటయు సూతమాగధు లిట్లనిరి. మహాత్ములారా! మేము మాస్తోత్రపాఠంబులచే దేవర్షిగణంబుల నైనం బరితృప్తులం గావింపంగలము. కాని, యీనరపాలుని యొట్టియుత్తమకర్మంబును, ఎట్టికీర్తిచరిత్రంబును, ఎట్టిశుభలక్షణంబును నింకను నెఱుంగము. మే మెట్లీతని స్తుతియింపంగలము? అనుటయు మహర్షు లీతని భవిష్యచ్చరిత్రమును గూర్చి కీర్తింపుం డని యానతిచ్చిరి. వారును పృథుచక్రవర్తి గావించు భవిష్యత్సకల సత్కర్మంబులం గూర్చియు గానంబు సేయుటయు నాతనిచరిత్ర మప్పటినుండియుం ద్రైలోక్యవిదితం బయ్యెను. అప్పుడు సూతమాగధప్రభృతివందిగణంబులు వివిధరీతుల సమ్మహీనాథు నాశీర్వదించుటయుం బృథుచక్రవర్తి ప్రీతుండై సూతునకనూపదేశంబును మాగధునకు మగధదేశంబును సంప్రదానంబు గావించెను.

ఆసూతమాగధులం గాంచి ప్రజలందఱు నానందపులకితులై తమకందఱకును మహారా జుచితవృత్తులం గల్పింపంగలం డని యొండొరులకుం జెప్పుకొనుచు, మహాత్ముం డగుపృథుచక్రవర్తిసన్నిధికిం బోయి మాకందఱకును దగినవృత్తులం బ్రసాదింపు మని ప్రార్థించిరి. మహర్షులచేం బ్రేరితులై ప్రజ లిట్లు తన్ను వేఁడుటయు నమ్మహీనాథుండును జగద్ధితంబుకొఱకు బాణబాణాసనధారియై పృథ్వీవిదారణంబు గావింప నుద్యుక్తుం డయ్యెను. అప్పుడు భూదేవి భయభ్రాంతయై గోరూపమును ధరించి పలాయనంబు గావించుచుండుటయు నాభూపాలుండును దానిని వెంబడింపం దొడంగెను. భూదేవి యిట్లు పృథుభయంబున

బ్రహ్మలోకాది సమస్తలోకములను బరిభ్రమించి సముద్దీప్తశరశరాసనధారియై తన్ను వెంబడించివచ్చుచున్న పృథుసార్వభౌముం గాంచి యమరగణంబులకైనను దుర్జయుం డగునాతనికంటెఁ దనకన్యశరణ్యంబు లేదని చింతించి త్రిలోకపూజ్య యగువసుంధరాదేవి యప్పుడు కృతాంజలియై యవ్వేణునందనుం గూర్చి యిట్లు ప్రార్థించెను.

మహారాజా! స్త్రీవధం బధర్మంబనువిషయము నీవెఱుంగనిది గాదు. నేను లేకున్నచో నీవు ప్రజల నెట్లు భరింపఁగలవు? సకలజీవులును నాయందే నిలిచి యుందురు. నేనే సమస్తజగంబును ధరించి యుందును. నాకు వినాశంబు గావించుట నీప్రజాసమూహమునంతను వినష్టంబు గావించుకొనుటయే యగును. కావున నావిన్నపము నాలింపుము. నీవు ప్రజాహితంబుఁ గోరెదవేని నాకమంగళంబు గావింపకుము. ఉత్తమోపాయంబునఁ గార్యారంభంబు గావించినచో నవశ్యముగఁ గార్యసిద్ధి గాఁగలదు. నీప్రజలు సుఖంబుగ జీవించునట్టి సదుపాయమును నీవాలోచింపుము. నన్ను వధించుటవలన నీప్రజలకెట్టి లాభంబును గలుగఁబోదు. మహాప్రభూ! నీకోపము నుపసంహరింపుము. నేను నీయిచ్చవచ్చినరీతిని మెలఁగుచుండెదను. స్త్రీజాతి యెన్నఁటికి నవధ్యంబైనదని సాధువులు చెప్పుదురు. శిష్టాచారులచేఁగూడ నీనియమము ప్రతిపాదింపఁబడుచున్నది. వినియుండియు, నెఱింగియుండియు నీవిట్టియధర్మకార్యమునకుఁ గడంగవలదు.

అని ధాత్రీదేవి ప్రార్థించుటయు నుదారుఁడగు నమ్మహీపతి క్రోధము నుజ్జగించి యిట్లనియెను. ఓవసుంధరా! స్వార్థపరుండైగాని, పరార్థపరుండైగాని యొక్కనికొఱకు బహువ్యక్తులను హింసించువాఁడు మహాపాపంబు నందగలఁడు. కాని యొక్కని వధించుట వలన బహువ్యక్తులకు సుఖంబుగ జీవికానిర్వహణంబు గానున్నచో న

స్త్రీసమయంబున నాతని వధించినను మహాపాతకంబుగాని యుపపాతకంబుగాని కలుగదు. కావున నో ధాత్రి! నేను నిన్నుఁ బ్రజాహితంబు కొఱకు సంహరింపఁదలఁచితిని. నీవు నా చెప్పిన చొప్పునఁ బ్రజాహితసాధనంబు గావింపకున్నచో నా శాసనము నుల్లంఘించిన నిన్ను మదీయ బాణప్రయోగంబున సంహరించి నా శరీరమునే విస్తరింపఁజేసి నేనె (స్వయముగ) సమస్తప్రాణులను ధరించెదను. కావున నో ధర్మచారిణీ! నీ కింకను జెప్పుచున్నాను. నీవు నా శాసనమును మన్నించి యీ సమస్తప్రజలను సంజీవితులను గావింపుము. ప్రజాధారణంబునకు నీవే సమర్థురాలవు. నీవు నా తనయవై యుండుము. అట్లయినచో, నిన్ను వధించుటకై కూర్చిన యతిదారుణం బగు నీ శరంబు నుపసంహరించెదను.

అనుటయు వసుధాదేవి "ఓ వీరవరా! నేను నీ యాజ్ఞ చొప్పున సమస్తమును గావించెద నని నిశ్చయముగాఁ జెప్పుచున్నాను. నీవు నా కొక వత్సమును సంగ్రహించి యిమ్ము. నేను దాని సాహాయ్యంబున క్షీరంబుం గొనఁగెదను. నీవుమాత్రము నన్ను సమతలము గలదానినిగాఁ జేయుము." భూదేవి యిట్లు పలుకఁగా, వేనునందనుండు తన ధనుష్కోటిచే శతసహస్రంబు లగు శైలంబుల నుత్సారితంబులను గావించెను. దానంజేసి పర్వతంబు లెల్ల సమధికోన్నతంబులై వర్ధిల్లెను. పూర్వసృష్టియందు, ఈ పృథ్వికి సమత్వం బెచ్చటను లేదు. అంతయు విషమత్వము గలిగియుండుటచే నప్పుడు కేవలము పురగ్రామవిభాగంబైనను లేకుండెను. మఱియు, సస్యోత్పత్తియు, గోరక్షణంబును, కృషియు, వణిక్పథంబులును, సత్యానృతంబులును, లోభమత్సరంబులును గూడ లేకుండెను. ఇప్పుడు వైవస్వతమన్వంతరంబునఁ బృథుమహారాజుకాలమునుండియే యివి యన్నియు నుత్పన్నంబు లయ్యెను.

అప్పుడు ప్రజలందఱును సమతలం బగు భూప్రదేశంబునే

నివాసయోగ్యంబుగాఁ జేసికొనఁదొడంగిరి. ప్రప్రథమంబునఁ బ్రజాగణంబులకు ఫలమూలాదులే యాహారము లగుచు నుండినట్లు మేము వినియున్నాము. అవి యైనను నతికష్టముచేఁ గాని లభించుటలేదు. పురుషశ్రేష్ఠుం డగుపృథుసార్వభౌముఁడు స్వాయంభువమనువును వత్సముగఁ జేసి స్వయముగాఁ బృథ్వినుండి వివిధసస్యములను బిదికినప్పటినుండియే సస్యాన్నములవలనఁ బ్రజలు జీవించుచున్నారు. అప్పుడు పృథుచక్రవర్తియే కాక దేవర్షిపితృగణంబులును దైత్యయక్షగంధర్వకిన్నరగణంబులును, సరీసృపవృక్షగణంబులును గూడ వేర్వేఱుగ నివ్వసుంధరను సందోహనంబు గావించియుండిరి. వీరికి దోగ్ధంబులును వత్సంబులును పాత్రలును క్షీరంబులును వేఱువేఱుగాఁ గల్పింపఁబడియెను. ఋషులు సోముఁడు వత్సముగను, బృహస్పతి దోగ్ధగను, ఛందస్సులు పాత్రగను జేసి తపస్సు, బ్రహ్మమును క్షీరంబులుగాఁ బిదికికొనిరి. దేవతలు శతక్రతుని వత్సంబుగను, భగవంతుం డగు రవిని దోగ్ధగను జేసికొని కాంచనపాత్రంబున నోజస్కరం బగుక్షీరంబును బిదికికొనిరి. పితరులు యముని వత్సంబుగను, అంతకుని దోగ్ధగను జేసికొని రజతపాత్రంబున సుధాక్షీరములను, నాగగణంబులు తక్షకుని వత్సముగను, ఐరావతుని దోగ్ధగనుజేసికొని అలాబూపాత్రంబున విషక్షీరంబులను, అసురులు విరోచనుని వత్సంబుగను, మధుదైత్యుని దోగ్ధగను జేసికొని యాయసపాత్రంబున మాయామయక్షీరంబును, యక్షులు వైశ్రవణుని వత్సంబుగను రజతనాభుని దోగ్ధగను జేసికొని ఆమపాత్రంబున అంతర్ధానక్షీరంబును, రాక్షసులు సుమాలిని వత్సంబుగను రజతనాభుని దోగ్ధగను జేసికొని కపాలపాత్రంబున శోణితక్షీరంబును, గంధర్వులు చిత్రరథుఁడు వత్సంబుగను వసురుచి దోగ్ధగను పంకజపాత్రంబునఁ బవిత్రగంధక్షీరంబును, బర్వతంబులు హిమవంతుఁడు

వత్సగా మేరువు దోగ్ధగా శైలపాత్రంబున రత్నౌషధీక్షీరంబులను, వృక్షంబులు ప్లక్షంబు వత్సంబుగా, సాలంబు దోగ్ధగా పలాశపత్త్రపాత్రంబున ఛిన్నదగ్ధప్రరోహణక్షీరంబులను బిదికికొనిరి.

అట్టియివ్వసుంధరాదేవి ధాత్రియు, విధాత్రియు, పావనియు, చరాచరప్రతిష్ఠాత్రియు, విశ్వజననియు, సర్వజననియు, సర్వకామసంధాయినియు, సర్వసస్యప్రదాయినియు నయ్యెను. పూర్వకాలంబున సాగరాంతం బగునీభూమి,నిహతు లగుమధుకైటభులమేదస్సుచేఁ బరిప్లుతంబును, పరిపుష్టంబును నై మేదినీనామంబున విఖ్యాతంబయ్యెను. అప్పటినుండియే బ్రహ్మవాదులు దీనిని మేదినీనామంబున వ్యవహరించుచుండిరి.

పిమ్మట మేదిని పృథుమహారాజుశాసనంబున కధీనయ్యెు తదీయదుహితృత్వంబును గాంచుటవలనను, అమ్మహీపాలుండు, దీనిని బరిశోధితంబును, బ్రవిభక్తంబును గావించుటవలనను దీనికిఁ బృథ్వీదేవి యను నామము నిర్దిష్టం బయ్యెను. అప్పటినుండియు నీపృథ్వి సస్యవతియు, సమృద్ధిశాలినియు, వివిధపురగ్రామపరిశోభితయు నై యుండెను. ఆవేణనందనుం డిట్లు ప్రభాసంపన్నుండును, భూమియందలి సమస్తరాజేంద్రులకును శిరోమణియు, సకలభూతసమూహంబులకును బూజనీయుండును నై యుండెను. మఱియు వేదవేదాంగపారగులును, మహాభాగులును నగు బ్రాహ్మణగణంబులకునయిత మాతఁడు నమస్కారార్హుఁడై యుండెను. మహాభాగ్యశాలులును రాజ్యప్రాప్తికాములును నగు రాజు లందఱును రాజరాజేంద్రుం డగు పృథుచక్రవర్తికి నమస్కరింపవలయును. విజయేచ్ఛులగు యోధులకుఁగూడ వృత్తిదాత యగునమ్మహారాజు వందనీయుఁడు. పృథురాజనామముఁ గీర్తించుచు రణక్షేత్రయాత్రం గావించు మహాయోధుఁడు సంగ్రామరంగంబున

సత్కీర్తిసహితంబుగ నుత్తీర్ణుఁడు గాఁగలఁడు. పృథుసార్వభౌముఁడు వైశ్యులకును శూద్రులకునుగూడ వృత్తివిధానంబును గావించెను. కావున, విత్తార్థు లగు వైశ్యులును, పరమమంగళాభిలాషు లగుశూద్రగణంబులుసయితము సద్భావముతో నమ్మహీనాథునకు నమస్కరింప వలయును.

మన్వంతరసంకీర్తనము.

సకలమనువులంగూర్చియు, మన్వంతరంబులయందలి పూర్వసృష్టింగూర్చియు, మనుగణంబుల నిర్దిష్టకాలంబులంగూర్చియుఁ, గీర్తింపవలయు నని ఋషులు ప్రశ్నించుటయు సూతుం డిట్లనియెను. మునీంద్రులారా! సకలమన్వంతరవృత్తాంతంబులును శతవర్షంబుల కైనను వర్ణింపఁజాలను. కావున దానిని సంక్షేపించి చెప్పెదను వినుండు. స్వాయంభువుఁడు, స్వారోచిషుఁడు, ఉత్తముఁడు, తామసుఁడు, రైవతుఁడు, చాక్షుషుఁడు ననువారలు పూర్వమనువులు. వర్తమానకాలంబున మనువు వైవస్వతుఁడు. సావర్ణియు, భౌత్యుఁడును, రౌచ్యుఁడును, మేరుసావర్ణిచతుష్కంబును భవిష్యన్మనువులు. ఇది యతీతవర్తమానభావిమనువృత్తాంతంబు. ఇఁక దేవర్షిగణంబుల వంశంబులనుగూర్చి చెప్పెదను. మరీచి, అత్రి, అంగిరుఁడు, పులహుఁడు, క్రతువు, పులస్త్యుఁడు, వసిష్ఠుఁడు ననునీసప్తర్షులును బ్రహ్మపుత్త్రులు. వీరుత్తరదిశయందు నివసించియుందురు. ఆగ్నీధ్రుఁడు, అగ్నిబాహుఁడు, మేధ్యుఁడు, మేధాతిథి, వసువు, జ్యోతిష్మంతుఁడు, ద్యుతిమంతుఁడు, హవ్యుఁడు, సబలుఁడు, పుత్త్రుఁడు నను పదుండ్రురు స్వాయంభువమనుపుత్త్రులు. ఇది ప్రథమమన్వంతరము. ఔర్వుఁడు, వసిష్ఠపుత్త్రుఁడు, స్తంబుఁడు, కశ్యపుఁడు, ప్రాణుఁడు, బృహస్పతి, దత్తుఁడు, అత్రి,

చ్యవనుఁడు నను మహర్షులు మహావ్రతు లని వాయుదేవునిచేఁ జెప్పం బడిరి. స్వారోచిషమన్వంతరంబున దేవతలు తుషితనామంబున విఖ్యాతులైరి. హవిష్మంతుఁడు, సుకృతి, జ్యోతి, అపోమూర్తి, ప్రతీతుఁడు, నభస్యుఁడు, నభుఁడు, ఊర్జుఁడు ననువారు స్వారోచిషునిపుత్రులు. వీ రందఱును మహావీర్యపరాక్రమసంపన్నులై పృథ్వీపాలనంబు గావించిరి. ఇది ద్వితీయమన్వంతరంబు. వసిష్ఠునకు వసిష్ఠనామంబునఁ బుత్రసప్తకం బుదయించెను. హిరణ్యగర్భునకు ఊర్జనామంబునఁ దేజస్వు లగుకొందఱు తనయులు గలిగిరి. వారందఱును మహర్షులైరి. ఉత్తమమనువునకు ఇషుండును, ఊర్జుండును, తనూర్జుండును, మధుండును, మాధవుండును, శుచియు, శుక్రుండును, సహుండును, నభస్యుండును, నభుండును బుత్రు లైరి. ఈమన్వంతరంబున భాను గణంబులు దేవతలైరి. చతుర్థమన్వంతరంబునఁ గావ్యుండును, పృథుండును, అగ్నియు, జహ్నుండును, ధాతయు, కపీవంతుండును, అకపీవంతుండు ననువారు సప్తర్షు లైరి. వీరిపుత్రపౌత్రాదులంగూర్చి పురాణంబులయందు సవిస్తరముగా వర్ణింపఁబడియెను. ఈతామసమన్వంతరంబున దేవతలు సత్యనాము లైరి. తామసునకు ద్యుతియు, తపస్యుండును, సుతపుండును, తపోమూలుండును, సనాతనుండును, తపోవ్రతియు, కల్మషుండును, తన్వియు, ధన్వియు, పరంతపుఁడు నను పదుగురును పుత్రు లైరి. ఇది చతుర్థమన్వంతరం బని వాయుదేవుండు వక్కాణించెను. అనంతరమన్వంతరంబున దేవబాహుండును, యదుధ్రుండును, దేవశిరుండును, హిరణ్యరోముండును, పర్జన్యుండును, ఊర్ధ్వబాహుండును, సత్యనేత్రుండు ననువారు సప్తర్షు లైరి. ఈమన్వంతరంబున దేవగణంబులును ప్రకృతిగణంబులును అభూతనాము లైరి. ఇదిరైవతమన్వంతరంబు. ఈరైవతునకు ధృతిమంతుండును,

అవ్యయుండును, యుక్తుండును, తత్త్వదర్శియు, నిరుత్సుకుండును, ఆర
ణ్యుండును, ప్రకాశుండును, నిర్మోహుండును, సత్యవాక్కును, కృతి
యు ననుపదుండ్రు పుత్త్రులు గలిగిరి. షష్ఠం బగుచాక్షుషమన్వంత
రంబున భృగుండును, నభుండును, వివస్వంతుండును, సుధాముండును,
విరజుండును, అతినాముండును, సహిష్ణుండు ననువారు సప్తర్షులు. ఈ
మన్వంతరంబున ఋషులకు నప్రసూతు లనియు, దేవతలకు లేఖు లని
యు నామంబులు గలిగెను. ఈదేవతలు పంచగణంబులుగాఁ బరిగ
ణింపఁబడుచుండిరి. ఈమన్వంతరంబున మహర్షి యగు నంగిరునకు
నడ్వల యను పత్నియందు రురుప్రభృతు లగు పుత్త్రులు పదుగు రు
ద్భవించిరి. వా రందఱును మహాత్ములును, మహాతేజస్వులు నై రి.
ఇఁక సప్తమం బగు వైవస్వతమన్వంతరం బభివర్ణించెద. ఈమన్వంత
రంబున అత్రి, వసిష్ఠుఁడు, కశ్యపుఁడు, గౌతముఁడు, భరద్వాజుఁడు,
విశ్వామిత్త్రుఁడు, మహాత్ముం డగుఋచీకతనయుం డగుజమదగ్నియు
సప్తర్షులు. వారిప్పుడు స్వర్గంబున నున్నారు. ఈవైవస్వతమనువుకా
లంబున సాధ్య రుద్ర విశ్వేదేవగణంబులును, వసుమరుద్గణంబులును,
ఆదిత్యగణంబులును, అశ్వినీకుమారులును విరాజిల్లుచుండిరి. ఈవైవ
స్వతునకు మహాతేజస్వులును, కీర్తిమంతులును, నగు ఇక్ష్వాకుప్రభృ
తులు పదుగురు తనయులు గలిగిరి. వీరిపుత్త్రపౌత్త్రాదులు సకలదిగం
తంబులయందును నిండియుండిరి. ప్రతిమన్వంతరంబునను లోకధర్మ
వ్యవస్థకొఱకును, లోకరక్షణంబుకొఱకును, సప్తర్షులు ప్రసిద్ధులైయుండిరి.
ఒక్కొక్క మన్వంతరం బతీతం బైనంతనే యాసప్తర్షులయందును, నలు
వురు నలువురు సత్కర్మానుష్ఠానంబుల నొనరించి బ్రహ్మలోకంబున కేఁ
గుచుందురు. ఇతరులు తపోనుష్ఠానంబుఁ గావించి వారివాసస్థానంబు
లం బూరించుచుందురు. అతీతవర్తమానఋషిగణంబులసంబంధ మీ

విధముగాఁ జెప్పంబడియెను. భవిష్యన్మన్వంతరంబునందలి సప్తర్షులు ను ఇప్పుడు స్వర్గమునం దున్నారు. పరశురాముఁడు, వ్యాసుఁడు, ఆత్రేయుఁడు, ద్రౌణి యగునశ్వత్థామ, గౌతమాత్మజుఁ డగు శరద్వంతుఁడు, కౌశికుఁ డగుగాలవుఁడు, ఔర్వుఁ డగుకాశ్యపుఁడు అనునీమహాత్ము లేడ్వురును భవిష్యన్మునిశ్రేష్ఠు లగుదురు. వైరియు, అధ్వరీవంతుండును, శమనుండును, ధృతిమంతుండును, వసుండును, అరిష్టుండును, అధృష్టుండును, వాజియు, సుమతియు ననువారు సావర్ణమనువునకుఁ బుత్త్రు లగుదురు. ప్రభాతకాలంబున నీయతీతానాగతమహర్షిగణంబులనామంబులను స్మరించుచు లేచువానికి ఆయురారోగ్యయశస్సుఖంబులు లభింపఁగలవు.

మునివరులారా! గతమన్వంతరంబులనుగూర్చి సంక్షేపముగాఁ జెప్పితిని. ఇఁక ననాగతమన్వంతరంబులను వచించెదను వినుఁడు. సావర్ణమనువు లయిదుగురు. అందు పరమేష్ఠితనయులగు నలువురు మేరుసావర్ణి నామంబున విఖ్యాతులైరి. వీరు దక్షకన్య యగు ప్రియగర్భంబున జనియించిరి. దక్షప్రజాపతిదౌహిత్రులును మహీజసులును నగువీరు మేరుశృంగంబునం దుండి మహాతపంబును గావించిరి. ప్రజాపతి యగు రుచిపుత్త్రుండు రౌచ్యుం డనుమను వయ్యెను. రుచికి భూతదేవిగర్భంబున భౌత్యుం డనువాఁడు పుట్టి మను వయ్యెను. ఈ కల్పంబున వారేడ్వురును మనువు లయ్యెదరు. వారివలననే ద్వీప పట్టణమయం బగుపృథ్వి యంతయుఁ బరివ్యాప్తం బగును. వీరు యుగసహస్రంబులు భూపరిపాలనంబు గావింతురు. ప్రతియుగాంతంబునను ప్రజాపతి తపశ్చరణంబు గావించుచుండును. డెబ్బదియొక్క దివ్యయుగంబు లొక్కమన్వంతరం బని చెప్పంబడును. చతుర్దశమనువులచరిత్రంబును వేదపురాణములయందు

ప్రసిద్ధమైనది. అమ్మనువు లందఱును ప్రభువులును ప్రజాపతివాచ్యులు నై యుండిరి.

వీరినామంబులను గీర్తించువారు ధన్యు లగుదురు. మన్వంతరాంతంబున సంహారంబును మరల సృష్టియు నగుచుండురు. ఇవ్విధంబున సృష్టిప్రళయంబు లెన్ని యైనచో నూఱేండ్ల కైనను లెక్కింపఁజాలము. మన్వంతరావసానంబునఁ బ్రళయారంభంబునందు తపోబ్రహ్మచర్యజ్ఞానబలంబున దేవతలును, సప్తర్షులుమాత్రము నిలిచియుందురు. తక్కినవా రందఱును విలయంబు నందుదురు. యుగసహస్రంబులకుఁ గల్పాంతంబగును. కల్పాంతకాలంబున సకలభూతంబులును బరస్పరము రవిరశ్మిచే దగ్ధంబులై బ్రహ్మాదిత్యగణసహితంబుగ సర్వభూతస్రష్టయు, సురశ్రేష్ఠుండును, ప్రభుండును, హరియు నగు నారాయణునందు విలీనంబు లగును. ప్రతికల్పాంతంబున నిట్లే జరుగుచుండును. ఈ జగం బంతయును అవ్యక్తుండును, శాశ్వతుండు నగు నా దేవదేవుని లీలయే. మునివరులారా! వృష్ణికులావతంసుండును, మహాత్ముండు నగు హరి యావిర్భవించిన సద్వంశమునుగూర్చి వర్ణించుప్రసంగముగల వైవస్వతమన్వంతర సృష్టివృత్తాంతమును మీకు వర్ణించి చెప్పెదను.

ఆదిత్యోత్పత్తికథనము.

ద్విజోత్తములారా! కశ్యపునివలన దాక్షాయణీగర్భంబున వివస్వతుండు జన్మించెను. అతనికి విశ్వకర్మకూఁతు రగు సంజ్ఞాదేవి భార్య యయ్యెను. భావిని యగునామె సురేణునామంబునఁ ద్రిభువనములయందును విఖ్యాత యయ్యెను. రూపయౌవనవతియు, కీర్తిమతియు, మహాతపస్వినియు నగుసంజ్ఞాదేవి మార్తాండునిభార్య యయ్యెను. నాతనితీక్ష్ణరూపంబుచే నామె పరితృప్తింగాన లేకపోయెను. ప్రచండతే

జుం డగు నాసూర్యభగవానుని స్వాభావికతీక్ష్ణరూపజ్యోతి సోఁకినంతనే శరీరంబు దగ్ధంబై పోవును. అదియే సంజ్ఞాదేవి కప్రియం బయ్యెను. పూర్వకాలంబునఁ గశ్యపుఁడు స్నేహభావంబున "ఈఅండస్థుండు మృతినందఁడు" అనియెను. అందువలన "మార్తాండుం" డను నామంబు సూర్యునకు సుప్రసిద్ధం బయ్యెను. ఆవివస్వంతుని తేజం బత్యధికంబై త్రిభువనంబులను దపింపఁజేయుచుండెను. అతనివలన సంజ్ఞాగర్భంబునుండి వైవస్వతుండును, శ్రాద్ధదేవుండు నను నిరువురు తనయులును, యమున యను నొకతనయయుఁ గలిగిరి. ఆపుత్త్రు లిరువురును ప్రజాపతులైరి. అందు శ్రాద్ధదేవుం డగు యముండును, యమునయుఁ గవలు.

వివస్వంతుని శ్యామలవర్ణముం గాంచి సహింపఁజాలక మాయామయి యగు సంజ్ఞాదేవి తనకు సవర్ణ యగు ఛాయాదేవిని సృజించెను. అప్పు డాఛాయ ప్రాంజలియై "ఓశుచిస్మితా! నే నేమిచేయవలయునో యాజ్ఞాపింపు మనియెను. అప్పుడు సంజ్ఞాదేవి ఓసుందరీ! నీకు శుభమగుఁగాక! నేను నాపుట్టినింటికిఁ బోయెదను. ఈనాభవనంబున నిస్సంశయముగా నివసించి నాయిరువురుపుత్త్రులను, పుత్త్రికలను బెంచుచుండుము. నే నిట్లు పోయిన విషయమును భాస్కరున కెన్నఁడును నివేదింపకుము." అని బోధించుటయు ఛాయ "ఓదేవీ! ఎట్టిశాపంబును, ఎట్టికచగ్రహణంబును సిద్ధింపకుండునంతవఱకు నేను నీయాజ్ఞను బరిపాలించెదను. నీవు యథాసుఖంబుగఁ బొమ్ము. నీకు నమస్కారము" అని చెప్పెను.

తపస్విని యగు సంజ్ఞ, సవర్ణ నట నుంచి యామె యంగీకారముం బడసి సిగ్గుతోఁ దండ్రి యగు విశ్వకర్మసమీపమునకుం బోయెను. కాని, యామె తండ్రిచే ననేకవిధంబులఁ దిరస్కరింపఁబడియెను. విశ్వకర్మ యామెను భర్తృసన్నిధికిం బొమ్మని మాటిమాటికి నాజ్ఞాపిం

చుచుండెను. ఆమె తనరూపమును మార్చుకొని బడబా (ఆఁడుగుఱ్ఱము) రూపముం దాల్చి యుత్తరకురుదేశములకుం బోయి తృణక్షేత్రంబున సంచరించుచుండెను. ఇట నాదిత్యుండును ఛాయాసంజ్ఞను దన పత్నిగనే తలంచి యుండెను. ఆదిత్యునకు ఛాయయందు ఆత్మతుల్యుండును, పూర్వజాతుండగు వైవస్వతున కనురూపుండును అగుసావర్ణి యను నొకపుత్త్రుండు గలిగెను. ఆతఁడు వైవస్వతునియనంతరము మనువు గాఁగలఁడు. మఱియు, ఛాయకు సూర్యునివలన శనైశ్చరుం డను నింకొకపుత్త్రుండు గలిగెను. ఛాయ తనపుత్త్రులను సపత్నీపుత్త్రులకంటె నధికముగఁ బ్రేమించుచుండెను. ఛాయాదేవి పక్షపాతమును వైవస్వతుండు సహింపఁగలిగెను గాని రోషవశంబునను బాలస్వభావముచేతను విధినియోగంబువలనను యముండుమాత్రము సహింపఁజాలక తల్లి యగుఛాయను నిందించుచుఁ గాలెత్తి యామెను దన్నఁబోయెను. సావర్ణిజనని యగు ఛాయయుఁ గ్రోధావేశంబున నీచరణంబు పతితం బగుఁగాక యని యముని శపియించెను. దానికి యముం డతిదుఃఖితుండై తండ్రిచెంగటికిం బోయి కృతాంజలియై సమస్తవృత్తాంతంబును విస్పష్టముగ నాతనికి విన్నవించి, “తండ్రీ! మాతల్లిశాపమునుండి న న్నుద్ధరింపుము. తల్లి యనునది సకలసంతానంబునందును సమానప్రేమము గలదియై యుండవలయును. అట్లు తుల్యస్నేహమును జూపుటయే యామెకుఁ గర్తవ్యము. కాని, ఆమె మమ్ముఁ బరిత్యజించి, కనిష్ఠసంతానమునెడల నధికవాత్సల్యముం జూపుచున్నది. అందుచే నే నామెపైఁ గాలెత్తి బెదరించితిని. అంతియుకాని నాపాదమామెదేహము నంటనేలేదు. బాల్యముచే నైన నేమి? మూఢత్వముచే నైన నేమి? నే నొనర్చిన యీయపచారమును మన్నింపుము. ఓలోకేశ్వరా! తల్లిచే నేను శపింపఁబడితిని. నాచరణంబు భూపతితంబు గాకుండ ననుగ్రహింపుము.

అని ప్రార్థించుటయు వివస్వంతుండు "కుమారా! ఈవిషయంబున నిశ్చయంబుగ నేదియో నిగూఢకారణం బున్నది. అందుచేతనే నీవంటిధర్మజ్ఞుఁడును, సత్యవాదియు నగుపుత్త్రుని నీతల్లి క్రోధవశంబున శపింపఁగలిగినది. కాని, నీతల్లివాక్యమును వ్యర్థముగఁ జేయుటకు నేను సమర్థుఁడను గాఁజాలను. కేవల మీశాపోపశమనంబును మాత్రము చేసెదను. నీపాదమునందలి మాంసమును క్రిమిగణంబులు గైకొని భూతలంబునకుం బోఁగలవు. అందువలన నీతల్లివాక్యంబును నిరర్థకంబు గానేరదు. త్వదీయచరణ మాంసాపహరణంబు గారణంబుగా నీవును శాపంబునుండి విముక్తుండవు గాఁగలవు." అని యూఱడించి యాదిత్యుండు ఛాయయొద్దకుం బోయి "దేవీ! సంతానం బంతయును తుల్యంబై యుండ, నీవొక్కనియందే యధికవాత్సల్యముంచుటకుఁ గారణం బేమని ప్రశ్నించెను. ఆప్రశ్నకు సంతృప్తికరంబుగాఁ జెప్పుటకు ఛాయ యాసమర్థయై యేమియు బదులుచెప్పక యూరకుండెను. ఆదిత్యుండును యోగబలంబున సర్వమును గ్రహించి, ఛాయాసంజ్ఞను శపింపం దలంచి, క్రోధముతో నామెకచగ్రహణంబు గావించుటయు, ఛాయాదేవి భయభ్రాంతయై సమస్తవృత్తాంతమును సూర్యభగవానునకు విన్నవించెను.

ఆవృత్తాంతమును విని ప్రభాకరుండు క్రుద్ధుండై విశ్వకర్మయొద్దకుం బోయెను. విశ్వకర్మయు నాతనిని యథావిధి నర్చించి, రోషభరంబున దహనోద్యతుం డగుదివాకరునిం గాంచి, సాంత్వవచనంబుల "ఓదేవా! నీతేజ మతితీక్ష్ణ మైనది. ఇట్టిరూపంబు దురవలోకం బైనది. ఇది నీ కుచితమైనది గాదు. నీభార్య యగు సంజ్ఞ యిట్టినీతేజంబును సహింపఁజాలకయే వనశాద్వలతలంబులం బరిభ్రమించుచున్నది. శుభచారిణియు, శ్లాఘ్యయు, యోగబలోపేతయు నగు నీప

హాధర్మిణిని దివ్యదృష్టిచే నీవు గనుంగొంటివిగదా! నీ కిష్ట మగునేని నేనును నీకు యథోచితరూపంబును గల్పింపఁగలను. ఈతీక్ష్ణరూపంబునకు మాఱుగఁ గమనీయరూపంబును నీకుం గూర్చెదను." అని చెప్పటయు, మార్తాండుండు క్రోధంబు నుపసంహరించుకొని యట్లొనర్చుట కంగీకరించెను. అప్పుడు విశ్వకర్మ సూర్యదేవుని భ్రమియంత్రంబున నారోపించి యాతనియధిక తేజంబు గొంతవఱకు తగ్గునట్లొనర్చెను. దానంజేసి సంహృత తేజుం డగు సూర్యునిరూప మత్యుజ్జ్వలంబై యత్యంతమనోహరంబై విరాజిల్లెను.

సూర్యదేవుండు యోగబలంబున దనభార్య యగు సంజ్ఞాదేవి సర్వజీవులకు నదృశ్యయై యతినియమంబున బడబారూపముతో నిర్భయంబుగ విహరించుచున్నవిషయము నెఱింగి యాతండును అశ్వరూపంబుం దాల్చి యామె యున్నయెడకుం బోయి తదీయముఖంబునఁ దనముఖంబుం జేర్చి మోహావశంబున రేతస్సును జాఱవిడిచెను. బడబయుఁ బరపురుషసంశయంబునఁ దననాసికారంధ్రంబులనుండి యాశుక్రంబు నుద్గీర్ణంబుఁ గావించెను. దానినుండి యత్యంతమనోహరాకారు లగు అశ్వినీదేవత లుదయించి దేవవైద్యు లైరి. ఆయశ్వినీకుమారు లిరువురును నాసత్యదస్రనామంబుల విలసిల్లిరి. అష్టమప్రజాపతి యగు మార్తాండునకు నీవిధముగా నశ్వినీకుమారులు పుట్టిరి. అనంతరము భాస్కరుండు తనమనోహరదివ్యరూపమును బ్రదర్శించుటయు, సంజ్ఞాదేవి చూచి సంతుష్టయయ్యెను. యముండు దాను గావించిన యపచారంబునకుఁ జింతించి ధర్మముచేఁ బ్రజలను రంజించి ధర్మరాజయ్యెను. ఆతఁడు తనశుభకర్మంబులచే దీప్తిమంతుండై పితృగణాధిపత్యంబును లోకపాలకత్వంబును గాంచెను. ఆతనిపై మాత్రేయుండగు (సవతితమ్ముండగు) సావర్ణియుఁ బ్రజాపతియై మనవయ్యెను. ఈ

వైవస్వతుని యనంతర మతఁడే మనువు గాఁగలఁడు. ఆతఁ డిప్పటికిని మేరుపృష్ఠంబునఁ దపంబు గావించుచున్నాఁడు. ఆతనితమ్ముఁ డగు శనైశ్చరుఁడు గ్రహత్వముం గాంచెను. విశ్వకర్మ, శాతితతేజోరజంబు వలన దానవవిదళనసమర్థంబును అప్రతిహతంబును నగు విష్ణుచక్రమును సృజియించెను. సూర్యకన్యయగు యమి లోకపావని యగు యమునానది యయ్యెను. వైవస్వత సావర్ణిమనుసంభవం బీవిధంబుగ జగత్ప్రసిద్ధం బయ్యెను. సూర్యునకు ఛాయాదేవియం దుదయించిన సావర్ణమనుభ్రాత యగుశనైశ్చరునకు లోకపూజ్యం బగుగ్రహత్వలాభంబు గలిగెను. ఈదేవగణోత్పత్తిచరితంబును వినువారు ధరించువారును నిరాపన్నులును యశస్వంతులును నగుదురు.

—♦ సూర్యవంశనిరూపణము. ♦—

మునివరులారా! వైవస్వతునకు నాత్మతుల్యు లగు ఇక్ష్వాకుఁడు, నాభాగుఁడు, ధృష్టుఁడు, శర్యాతి, నరిష్యంతుఁడు, ప్రాంశుఁడు, రిష్టుఁడు, కరూశుఁడు పృషధ్రుఁడు, ననుతొమ్మండ్రు పుత్త్రులు గలిగిరి. ప్రజాపతి యగు నమ్మనువు పుత్త్రకామేష్టి గావించుటచే నాతనికిఁ పుత్త్రు లందఱును గలిగిరి. అయ్యజ్ఞమునం దాతఁడు మిత్రావరుణులం గూర్చి కావించిన యాహుతివలన దివ్యాంబరధారిణియు దివ్యాభరణభూషితయు, దివ్యసంహననయు నగు ఇల యనురమణీమణి యుద్భవించెను. మను వామెం గాంచి యోభద్రా! నావెంట రమ్మనుటయు నామె ధర్మమయంబులగు వాక్యంబులతో, “ఓవాగ్మివరా! నేను మిత్రావరుణులయంశంబునఁ జనియించినదాన నగుటంజేసి నాకు ముందుగ వారిసందర్శనం బొనర్చుట కర్తవ్యంబు. నన్నధర్మనిరతం జేయకుము.” అని ప్రార్థించి యాతనియనుమతిం బడసి మిత్రావరుణులచెం

తకుం బోయి కృతాంజలియై "ఓదేవనరులారా! నేను మీయుభయలయంశంబునను బుట్టితిని. ఇట్టి నే నేమిచేయవలయునో యాజ్ఞాపింపుఁడు. ప్రజాపతి యగు మనువు నన్నుఁ దనవెంటరమ్మని కోరుచున్నాఁడు." అని ధర్మపరాయణయు, సాధ్వియు, నగు నిలాదేవి విన్నవించుటయు, మిత్రావరుణులామెం గాంచి, "ఓవరవర్ణినీ! మేము నీధర్మంబునకును, వినయంబునకును, సత్యంబునకును, దమంబునకును సంప్రీతుల మైతిమి. నీవు మాతనయవై ప్రఖ్యాతిం గాంచుటయే కాక మనువునకు వంశధరుండును విశ్వజనప్రియుండును ధర్మశీలుండును నగు తనయుండవై సుద్యుమ్ననామంబునఁ ద్రిజగంబులం బ్రసిద్ధుండవు గాఁగలవు."

అని యానతిచ్చుటయు, నిలాదేవి వారికడ సెలవుగైకొని వచ్చుచుండఁగా, మార్గమధ్యంబున చంద్రునికొడుకైన బుధుని సంయోగంబుచే నామెకుఁ బురూరవుం డను పుత్త్రుండు గలిగెను. ఆ పుత్త్రప్రసవానంతరమునందే యామెకు సుద్యుమ్నత్వంబు గలిగెను. ఆసుద్యుమ్నునకు—ఉత్కలుఁడు, గయుఁడు, వినతాశ్వుఁడు అను ముువ్వురుపుత్త్రులు గలిగిరి. అందు ఉత్కలుఁడు, ఉత్కలదేశమును, వినతాశ్వుఁడు పశ్చిమదేశమును, గయుండు పూర్వదిక్సంస్థితం బగుగయాప్రదేశమును బరిపాలించిరి. మనువు ననంతరంబున నీభూమండలమంతయుఁ బదిభాగములుగా విభక్తం బయ్యెను. అందు జ్యేష్ఠుం డగు నిక్ష్వాకునకు మధ్యదేశము లభించెను. సుద్యుమ్నుండు కన్యాభావము గలవాఁ డగుటచే నాతనికి భాగము లభింపదయ్యెను. వసిష్ఠునియుపదేశానుసారంబుగ నాతఁడు ప్రతిష్ఠాననగరంబున నివసించెను. ఆతఁడు ధర్మపరుండును, మహాత్ముండు నై ప్రతిష్ఠానలాభముం గాంచి దానిని బురూరవున కొసఁగెను. మనుపుత్త్రుం డగునాసుద్యుమ్నుండు స్త్రీపు

రూపలక్షణంబులు గలిగి యుండెను. ఇలాసుద్యుమ్ననామంబులచే నాతఁడు ప్రఖ్యాతుం డయ్యెను.

నరిష్యంతునకు శకుండును, నాభాగునకు సుప్రసిద్ధుండగునంబరీషుండును గలిగిరి. ధృష్టునకు రణదుర్మదుం డగుక్షత్రుండను పుత్త్రుండు పుట్టెను. కరూశునకుఁ గరూశనామకక్షత్త్రియు లుదయించిరి. నాభాగధృష్టవంశజు లగురాజులందఱును వైశ్యత్వముం గాంచిరి. ప్రాంశునకుఁ బ్రజాపతియనుతనయుండు జనించి ప్రఖ్యాతుం డయ్యెను. నరిష్యంతునకు దండధరుండగుయముండు వంశధరుండై రాజయ్యెను. శర్యాతికి, ఆనర్తుం డనుసుతుండును, సుకన్య యనుతనయయుఁగలిగిరి. సుకన్య చ్యవనుం డనుఋషికిఁ బత్ని యయ్యెను. ఆనర్తునకు మహాప్రభావసంపన్నుఁ డగురైవుండనునాత్మజుండు గలిగి సుప్రసిద్ధరాజధాని యగుకుశస్థలియందు నివసించి యుండెను. ఆరైవునకు, కకుద్మియను నపరనామంబు గలరైవతుండనుసూనుండు గలిగెను. రైవునిపుత్త్రశతంబునందు నతఁడే యగ్రజుండగుటచేఁ గుశస్థలికిఁ బ్రభుండయ్యెను. రాజగునారైవతుఁడు తనయయగురేవతితోఁగూడి బ్రహ్మలోకమునకుం బోయి యట సంగీతమునాలకించుచు నొకముహూర్తమాత్రముండెను. ఆకాలము మానవమానంబుచే బహుయుగాంతరములయ్యెను.

పిమ్మట నాతఁ డటనుండి బయలుదేఱి యాదవగణపరివృతంబును, బహుద్వారసమన్వితంబు నగుద్వారకానగరమునకు నచ్చెను. ఆపురంబప్పుడు వసుదేవప్రముఖులగు యదువృష్ణిభోజాంధకులచే సురక్షితమై యుండెను. అప్పుడు రైవతుండు తానెఱుంగవలసినవిషయము లన్నియుం దెలిసికొని, సువ్రతచారిణి యగుతనతనయ రేవతిని బలదేవునకుఁ గన్యాదానంబు గావించి యనంతరము మేరుశిఖరంబున

కుఁ దపంబుసేయంబోయెను. ఇట ధర్మరతుం డగుబలరాముండు రేవతీసహితుండై మహాసుఖంబున విలసిల్లుచుండెను.

అని సూతుండు చెప్పుటయు మును లిట్లు ప్రశ్నించిరి. మహాభాగా! రాజగురైవతుండు పుత్రీసహితముగ బ్రహ్మలోకంబునకుఁ బోయెనుగదా! అంతకాల మటనున్నను వారికి జరాప్రాప్తి యేల కాకుండెను? శర్యాతివంశధరుం డగురైవతుం డప్పుడే తపంబునకుఁ బోయెనంటివి. ఇప్పటికిని శర్యాతివంశము భూమండలమునఁ గానంబడుచున్నది. రైవతుండు తపంబునకుం బోయినచో నీవంశ మెట్లు నిలిచినది? ఈవృత్తాంతము సవిస్తరంబుగ నెఱింగింపవలయును.

అనుటయు సూతుం డిట్లనియెను. మునివరులారా! బ్రహ్మలోకంబున, జరామరణములు, క్షుత్పిపాసలు మొదలగునెట్టి క్లేశంబులును లేవు. ఋతుగణంబు లచ్చటఁ దమప్రభావమును విశేషముగ విస్తరింపఁజేయఁజాలవు. రైవతుఁడు బ్రహ్మలోకమునకుఁ బోయినంతనే దుర్వృత్తపరాయణు లగురాక్షసు లానగరంబును ధ్వస్తంబు గావించిరి. రైవతునితమ్ములు నిరుపాయులై పాఱిపోయి యందందు నివసించి యుండిరి. అచ్చటనే వారివంశంబులు వర్ధిల్లం దొడంగెను. ఆవంశములవారందఱును నరణ్యభూముల నాశ్రయించి యుండిరి. వారే శర్యాతివంశజులై ప్రసిద్ధిం గాంచిరి. నాభాగపుత్రుం డొక్కఁడును, ధృష్టపుత్రుం డొక్కఁడును మొదట వైశ్యులై మరల బ్రాహ్మణత్వముం గాంచిరి. రణదుర్మదులును, క్షత్రియులు నగుకరూశునిపుత్రులంగూర్చి యిదివఱకే చెప్పియుంటిని. పృషధ్రుండు గురుధేనువును హింసించి గురుశాపవశంబున శూద్రుం డై పోయెను. ఇది వైవస్వతపుత్రవృత్తాంతము.

ఒకప్పుడు మనువు తుమ్ముటయు నిక్ష్వాకుండను తనయుండు

జనించెను. ఇక్ష్వాకునకు నూర్గురుపుత్త్రులు. వారందఱును బహుదక్షి ణలతో ననేకయజ్ఞములం గావించిరి. వారిలోఁ బరాక్రమవంతుం డగువికుక్షియనువాఁడు సర్వజ్యేష్ఠుఁ డై యుండుటచే నాతఁ డయోధ్యాసింహాసనము నధిష్ఠించి తనప్రభుత్వమును విస్తరింపఁజేసెను. ఆత నికి మహాబలవంతులగు శకునిప్రముఖు లైదువందలమందిపుత్త్రులు గలిగిరి. అందుఁగొందఱుత్తరాపథంబును, గొందఱు దక్షిణప్రదేశము ను బాలించుభారమును వహించిరి.

ఒకనాఁ డిక్ష్వాకుం డష్టకాశ్రాద్ధంబు గావింపఁదలంచి పుత్త్రుం డగువికుక్షింబిలిచి వేటకుఁ బోయి శశమాంసమును గొనితెమ్మని యా జ్ఞాపించెను. వికుక్షియు నిర్దిష్టం బగుశ్రాద్ధము సంపన్నంబు గాకుండఁ గనే శశమాంసమును భుజించి వేఁటకుం బోవుటచే నప్పటినుండియు నాతనికి శశాదుం డనునామము గలిగెను. ఇట్లపచారముం గావించిన శశాదునియెడల నిక్ష్వాకుండు విరక్తుండై వసిష్ఠానుమతంబున నాతనిఁ బరిత్యజించెను. కాని యిక్ష్వాకు ననంతరమునందు శశాదుండు మరల వచ్చి యయోధ్యాసింహాసనము నాక్రమించుకొనియెను.

ఆశశాదునకు వీర్యవంతుం డగుకకుత్స్థుండును, అతని కనేనుం డును, అతనికిఁ బృథుండును, అతనికి విష్టరాశ్వుండును, అతని కార్ద్రుం డును, అతనికి యువనాశ్వుండును, అతనికి యావనాశ్వుండును, ఆత నికి శ్రావస్తుండును జనించిరి. శ్రావస్తునికాలమునందే శ్రావస్తీనగర ము నిర్మింపఁబడియెను. అతనికి బృహదశ్వుండును, అతనికిఁ గువల యాశ్వుండును జనించిరి. పరమధార్మికుం డగుకువలయాశ్వుండు ధుం ధుం డనురాక్షసుని వధించుటచే నాతనికి ధుంధుమారుండనునామము గలిగెను. అని చెప్పుటయు మునీంద్రులు కువలయాశ్వచరిత్రమును సవిస్తరంబుగఁ గీర్తింపవలయు నని ప్రార్థించిరి.

కువలయాశ్వచరిత్రము.

లోమహర్షణుం డిట్లనియెను. మునీంద్రులారా! కువలయాశ్వు
నకు నూర్గురు పుత్త్రులు గలిగిరి. వారలును ధనుర్వేదవిదులును,
విద్వాంసులును, బలవంతులును, దుర్ధర్షులును, ధార్మికులు నై భూరి
దక్షిణలతో బహుయజ్ఞములం గావించిరి. బృహదశ్వుండు పుత్త్రుం
డగు కువలయాశ్వుని రాజ్యాభిషిక్తుం గావించి తాను వనగమనంబున
కుద్యుక్తుండై యుండెను. అప్పు డుతంకుం డనుబ్రహ్మర్షి వచ్చి వాన
ప్రస్థధర్మంబు నవలంబింపవల దని యాతని వారించుచు "మహారా
జా! నీవు స్వయముగ రాజ్యరక్షణభారంబు వహింపకున్నచో నేను
నిర్విఘ్నముగఁ దపోనిర్వహణంబు చేసికొనఁజాలను. నాయాశ్రమ
సమీపమున సముద్రవాలుకామయంబగు నొక సమప్రదేశముగలదు.
మధుదైత్యతనయుం డగుధుంధుం డనుమహాసురుం డచ్చట భూగర్భ
మునందు వాలుకాస్తూపంబున నంతర్హితుండై యున్నాఁడు. మహా
కాయుండును, మహాబలవంతుండు నగు నమ్మహాసురవీరుండు దేవతల
కుఁగూడ నవధ్యుఁడై యున్నాఁడు. అతఁడు దారుణతపంబు నవలం
బించి లోకవినాశంబుకొఱకే యచ్చట శయనించి యుండెను. ఆరా
క్షసుండు సంవత్సరమున కొకసారి నిశ్వాసమును విడుచుచుండును.
దానిచే నీసమస్తభూమండలమును సంచలితంబై పోవుచుండును. అప్ర
బలవాయువశంబున ధూళిరాశి యెగసి సప్తాహపర్యంతము నాదిత్యు
నాచ్ఛన్నంబు గావించుచుండును. అంతవఱకు నీభూమండలమంతయుఁ
గంపితమగుచునే యుండును. అప్పుడు ధూమసహితంబు లగుజ్వాలా
మాలిక లతిదారుణంబుగ బయలు వెడలుచుండును. అందుచే నేన
య్యాశ్రమంబున నిలువఁజాలకున్నాను. భూపాలచంద్రా! కావున నీ
వమ్మహాకాయుం డగు రక్కసుని లోకహితంబుకొఱకు సంహరింపవల

యును. ఆతఁడు నీచే నిహతుండై నచో సకలలోకంబులును స్వస్థంబులు గాఁగలవు. ఆతని వధించుటకు నీ వొక్కఁడవే సమర్థుఁడవు. పూర్వము నాకు వరప్రదానంబు గావించుసమయంబున విష్ణుదేవుండు, ఆక్రూరరాక్షసు నెవ్వండు వధియించునో యాతనితేజమును నీవు వర్ధిల్లఁజేయఁగల వని యానతిచ్చియున్నాఁడు. ఓమహారాజా! అమ్మహాతేజుం డగుధుంధుఁడు కేవలము దుర్ధర్షుఁడు. అల్పతేజునిచే వాఁడు శతయుగంబులకైనను దగ్ధుండు గాఁడు. మహాబలుం డగునాతని దేవతలైనను జయింపఁజాలరు."

అని యుతంకుండు సెప్పఁటయు రాజర్షి యగు బృహదశ్వుండు తనకుమారు నక్కార్యంబునకు నియోగింపం దలంచి "ఓమహాభాగా! నేను శస్త్రంబును త్యజించితిని. ఈనాకుమారుం డగు కువలయాశ్వు నంపెదను. ఈతనిహస్తంబునందే ధుంధుండు నిహతుం డగును." అని చెప్పి కుమారుని ధుంధువధార్థము నియోగించి వ్రతావలంబనంబుఁ గావించి పర్వతాభిముఖుండై పోయెను.

కువలయాశ్వుండును తండ్రియాజ్ఞను శిరసావహించి తనసూర్వరు పుత్త్రులతోడను ధుంధుసంహారంబునకై యుతంకునివెంట బయలుదేఱి పోయెను. అయ్యుతంకునిప్రార్థనముచేతను, లోకహితంబుకొఱకును, భగవానుం డగు విష్ణుదేవుండు తనతేజంబులోఁగూడఁ గువలయాశ్వుని శరీరంబునం బ్రవిష్టుండయ్యెను. కువలయాశ్వుం డట్లు రాక్షససంహారంబునకై యాత్ర గావించునప్పు డాకసమునుండి "శ్రీమంతు డగు కువలయాశ్వుం డిప్పు డచ్యుతదేహుండై ధుంధుమారణంబు సేయంగలండు." అనువాక్యంబులు మేఘగంభీరస్వనంబుల వినవచ్చెను. విమానచారు లగు దేవతలు నలుదెసలనుండియు సుగంధకుసుమవర్షంబులు గురియింపఁదొడంగిరి. దేవదుందుభులు మొరయుచుండెను.

అప్పుడు విజయశ్రేష్ఠుండును వీర్యవంతుండును నగు కువలయాశ్వుండట్లు చని చని ప్రపశ్చిమంబున వాలుకాపూర్ణం బగు సముద్రంబును ద్రవ్వ సంకల్పించెను. కువలయాశ్వునిపుత్త్రులు నూర్వురును సముద్రమును ద్రవ్వి త్రవ్వి వాలుకాస్తూపమధ్యగతుం డగుధుంధునిం బొడంగాంచిరి. ఆరాక్షసుండు క్రోధభరంబునం దనవదనంబునుండి యగ్నిజ్వాలలం బఱపి పశ్చిమదిశ నంతను గప్పివైచెను. మఱియు నాతఁడు చంద్రోదయంబున మహాతరంగకల్లోలితం బగు సముద్రంబునుంబోలిన జలప్రవాహము నతివేగముగఁ బరగించెను. అట్లు విజృంభించుచున్న యారాక్షసునిచే నాక్షణంబుననే కువలయాశ్వుని పుత్త్రశతంబునందు ముగ్గురుదక్కఁ దక్కినవా రెల్లరును నిహతులైరి. అనంతరము ద్యుతిమంతుండును మహాతేజుండును నగు కువలయాశ్వమహారాజు మహాబలుం డగు నారాక్షసుని సమీపించి వేగవంతం బగు వానిజలప్రవాహంబు నొక్కుమ్మడిఁ బానముగావించి యోగబలంబుచే నారాక్షసుని మహాజలజ్వాలలను శమింపఁజేసి మహాకాయుం డగు నాతని గతాసుం జేసి కృతార్థుండై యుదంకునిఁ బరితృప్తు నొనర్చెను. ఉదంకుండును మహాత్ముం డగు నమ్మహీనాథున కక్షయధనంబును శత్రువిజయంబును, నిరంతరధర్మాసక్తియు, శాశ్వతస్వర్గభోగంబులును నిహతులగు నాతనిపుత్త్రులకు నాకలోకప్రాప్తియుఁ గలుగునట్లు వరంబులను బ్రసాదించెను.

కువలయాశ్వునకు మిగిలిన ముగ్గురుపుత్త్రులలోను—దృఢాశ్వుండు జ్యేష్ఠుండును, చంద్రాశ్వకపిలాశ్వులు కనిష్ఠులునై యుండిరి. దృఢాశ్వునకు హర్యశ్వుండును, ఆతనికి ధాత్రిధర్మరతుం డగునికుంభుండును, నాతనికి రణదక్షుం డగు సంహతాశ్వుండును జనియించిరి. సంహతాశ్వునకు, అకృశాశ్వకృశాశ్వ లను నిరువురు పుత్త్రులును హై

మవతి యను కన్యకయుఁ బొడమిరి. హైమవతి త్రైలోక్యంబున దృష
ద్వతీనామంబునఁ బ్రఖ్యాత యయ్యెను. ఆహైమవతికిఁ బ్రసేనజిత్తు
పుట్టెను. ఆతనికి గౌరి యనునామె భార్య యయ్యెను. ఆమె భర్తచే
నభిశప్త యై బాహుదానది యైపోయెను. ప్రసేనజిత్తునకు రాజాధిరా
జగు యువనాశ్వుండు పుట్టెను. ఆతనికి త్రిలోకవిజయుం డగు మాం
ధాత యుదయించెను. ఆతఁడు శశిబిందుతనయ యగు చైత్రరథిని
బెండ్లియాడెను. ఆమెకు బిందుమతి యను నపరనామంబు గలదు.
ఆబిందుమతి యతిలోకరూపలావణ్యవతియు సతియు నై యుండెను.
ఆమె దశసహస్రభ్రాతలకు జ్యేష్ఠభగిని. ఆమెవలన మాంధాతకు
పురుకుత్సుఁడు, ముచుకుందుఁడు నను ధర్మజ్ఞు లిరువురు తనయు లైరి.
పురుకుత్సునకు త్రసదశ్వుండును, ఆతనికి నర్మదయందు సంభూతుండు
ను, ఆతనికి రిపుమర్దనుం డగు త్రిధన్వుండును, ఆతనికి విద్యాప్రభావ
సంపన్నుం డగు త్రయ్యారుణియు, ఆతనికి సత్యవ్రతనాముం డగు
పుత్త్రుండును బుట్టిరి.

సత్యవ్రతచరిత్రము.

మహాబలుం డగు సత్యవ్రతుఁడు దుర్మతియై వివాహమంత్రం
బులకు విఘ్నంబు గావించి కృతోద్వాహ యైన పరభార్య నపహరించె
ను. బాల్యముచేతను, కామముచేతను, మోహముచేతను, సాహసము
చేతను, నాతఁడు పురవాసియగు నొకనికన్య నపహరించెను. ఈయప
రాధంబులవలన రాజైన త్రయ్యారుణి యధర్మశంకచేఁ బుత్త్రుని జ
యించుచుఁ గ్రోధంబున ననేకపర్యాయములు, "అపధ్వంస, అపధ్వం
స," అని ధిక్కరించెను. అట్లు త్యక్తుం డైన తనయుండు తండ్రిం గాం
చి, "నన్నెక్కడకుఁ బొమ్మనియెదవు?" అని యడిగెను. అప్పుడు తం

డిరి "ఓరి కులపాంసనా! నీవంటిపుత్త్రుని నేను వాంఛించుటలేదు.
నీవు చండాలగణంబులతోఁ గలసి వసింపుము." అని యాజ్ఞాపించెను.
తోడనే సత్యవ్రతుండు పురంబు నిర్గమించెను. భగవానుం డగు వసి
ష్ఠుం డైనను వానిని వారింపలేదు.

సత్యవ్రతుం డిట్లు తండ్రిచే బహిష్కృతుం డై చండాలావా
సంబునకుం బోయి వాసము చేయుచుండెను. త్రయ్యారుణియు వా
నప్రస్థుం డయ్యెను. అనంతర మారాజ్యంబున నధర్మంబు గారణంబు
గాఁ బాకశాసనుండు ద్వాదశవర్షంబులవఱకును వర్షంబు గురిపింపఁడ
య్యెను. మహాతపుం డగువిశ్వామిత్రుం డప్పు డారాజ్యంబునం దొక
యారామంబునఁ బత్నీపుత్త్రుల నునిచి సన్న్యసించి సాగరతీరంబున
కుం బోయి మహాతపంబు గావించుచుండెను. అప్పుడు రాజ్యంబున
మహాదారుణంబుగ నన్నాభావంబు గలుగుటయు, విశ్వామిత్రునిపత్ని
తనమధ్యమపుత్త్రునిగళంబున రజ్జువును బంధించి తనయితరపుత్త్రులర
క్షణార్థము గోశతంబునకు విక్రయింపఁ జూచెను. అప్పుడు ధర్మాత్ముం
డును, నృపనందనుండు నగుసత్యవ్రతుండు గళబంధితుం డగుమహర్షి
పుత్త్రునిం గాంచి విశ్వామిత్రుని సంతుష్టికొఱకు నాతని బంధవిముక్తుం
గావించెను. గళబంధనంబున నమ్మునికుమారునకు గాలవుం డను నా
మంబు గలిగెను. వీరుం డగు సత్యవ్రతుం డీవిధముగాఁ గాలవముని
బంధమును విడిపించెను.

సత్యవ్రతుండు భక్తిచేతను కరుణచేతను ప్రతిజ్ఞచేతను విశ్వా
మిత్రకుటుంబమును బ్రతిపాలించుచుండెను. ఆతఁడు ప్రతిదినంబును వ
నంబునకుం బోయి మృగవరాహమహిషాదులను జంపి విశ్వామిత్ర
కుటుంబము నివసించు నాశ్రమసమీపంబున నొకవృక్షంబునకుఁ గట్టి
పోవుచుండెను. పితృనియోగంబున నారాజనందనుఁడు వనంబునకు వ

చ్చి ద్వాదశవర్షపర్యంతము ఉపాంశువ్రతము నవలంబించి యుండెను.

సత్యవ్రతునితండ్రి వనంబునకుఁ బోవుటయుఁ బౌరోహిత్యమును, అధ్యాపకత్వంబును గలిగియున్న వసిష్ఠుఁడే అయోధ్యాపురంబును రాజాంతఃపురంబును సమస్తరాజ్యమునుగూడఁ బరీక్షించుచుండెను. సత్యవ్రతుండు చిన్నతనంబునుండియు భవితవ్యతావశంబున వసిష్ఠునియెడ నతిక్రుద్ధుండై యుండెను. తండ్రి తన్ను రాజ్యపదచ్యుతుం గావించినప్పుడు వసిష్ఠుం డేవిధంబునను వారింపలేదనియు, సప్తపదాంతంబైనచోఁ బరిపూర్తి గానున్న తనవివాహమును వసిష్ఠుండు ధర్మజ్ఞుం డయ్యును సముద్ధరింపలేదనియు వసిష్ఠునెడల నాతనికిఁ బ్రబలక్రోధము జనియించును. వసిష్ఠుండు మంగళాకాంక్షి యై యుండుటచేతనే యిట్లు గావించె నని యాతఁ డెఱుంగఁజాలకపోయెను. అందుచేతనే యాతనికి వసిష్ఠునిపైఁ గోపము గలిగెను. సత్యవ్రతునిపైఁ దండ్రి యగు త్రయ్యారుణికిని దారుణక్రోధము గలిగెను. ఈసకలకారణంబులచేతను బాకశాసనుండు క్రుద్ధుం డగుట వలన రాజ్యమునందు ద్వాదశవర్షపర్యంతము ననావృష్టి యయ్యెను. ఈదేవకోపము నుపశమింపఁజేసి స్వకులంబునకు నిష్కృతిం గూర్పవలయుననియే సత్యవ్రతుండు ద్వాదశవర్షపర్యంతమును గఠోరదీక్షితుం డై యుండెను.

సత్యవ్రతుఁకుత్రిశంకునామప్రాప్తి.

ఒకనాఁడు సత్యవ్రతునకు మాంసాభావం బగుటయు నాతఁడు సర్వకామప్రదయు, దుగ్ధవతియు నగు వసిష్ఠమునీంద్రుని గోవుం గాంచి వసిష్ఠుండు తనకనిష్టంబు గావించె ననియుఁ, బైతృకరాజ్యమునకుఁ దన్నెప్పు డభిషిక్తుం గావించునో యింతవఱకు నభిప్రాయమును దె

లుపలేదనియు భావించి క్షుద్బాధచేఁ గ్రోధమోహశ్రమాభిభూతుండై యాగోవును వధించి దానిమాంసమును దానుకొంతభుజించి కొంతమాంసమును విశ్వామిత్రపుత్త్రులకుం బెట్టెను. మునివరుం డగువసిష్ఠుం డీగోవధవృత్తాంతము నాకర్ణించి సత్యవ్రతునియెడలఁ గ్రోధావిష్టితుండై యోక్రూరా! నాశాపంబుచే నీవవశ్యముగ నధఃపతితుండ వయ్యెదవుగాక! జనకుని కసంతుష్టిం గూర్చుటయు, గురుగోహత్యయు ననురెండుశంకువులే కాక నీయందిప్పు డప్రోక్షితోపయోగం బను మూఁడవశంకువుగూడ నుపస్థితం బైనది. ఈకారణంబుచే నీవుత్రిశంకుండ వైతివి. అని వసిష్ఠుండు శపించుటయు నప్పటినుండియు సత్యవ్రతుండు త్రిశంకునామంబున విఖ్యాతుం డయ్యెను.

అనంతరము గొంతకాలమునకు విశ్వామిత్రుండు వచ్చి తనకుటుంబము నింతకాలమువఱకును బోషించినత్రిశంకునియెడలఁ బ్రీతుండై వరంబు గోరుకొమ్మనుటయుఁ ద్రిశంకుండు దనకు సశరీరస్వర్గగమనంబు గావలయు నని కోరుకొనియెను. విశ్వామిత్రుండు నాతని కవ్వరంబును బ్రసాదించెను. అప్పటికి ద్వాదశవర్షక్షామం బపగతం బగుటయు విశ్వామిత్రుండు త్రిశంకుని పైతృకరాజ్యంబునకుఁ బట్టాభిషిక్తుం గావించి తాను స్వయముగా నాతనికిఁ బురోహితుం డయ్యెను. పిమ్మట మహాతపుండగువిశ్వామిత్రుండు దేవగణంబులను, మహర్షియగువసిష్ఠునిగూడఁ దిరస్కరించి త్రిశంకునకు సశరీరస్వర్గసుఖంబును బ్రసాదించెను.

ఆత్రిశంకునకుఁ గేకయరాజనందనయగుసత్యరథయనుపత్నియం దనఘుండగు హరిశ్చంద్రుండు పుత్త్రుండై జన్మించెను. త్రిశంకునసంతరమున హరిశ్చంద్రుఁడే రాజ్యపట్టాభిషిక్తుఁడై రాజసూయంబు గావించి చక్రవర్తిపదముం గాంచి సుప్రసిద్ధుం డయ్యెను. ఆహరిశ్చం

ద్రునకు రోహితుండును, ఆతనికి హారితుఁడు, చంచుఁడు, హరికేతుఁడు, [illegible] యులను గలిగిరి. అందు మధ్యముం డగుచంచునకు విజయుం డనునొకతనయుండు పుట్టెను. ఆతఁడు సకలభూమండలమును జయించుటచే విజయనామంబున విఖ్యాతుం డయ్యెను. ఆవిజయునకు రాజధర్మవిదుం డగురురుకుండును, ఆతనికి వృకుండును, ఆతనికి బాహుండును బుట్టిరి. ఆబాహుని హైహయులు, తాళజంఘులు నను రాజగణంబులు రణరంగంబున నిహతుం గావించిరి.

గర్భవతి యగుబాహునిపత్ని యౌర్వాశ్రమంబునకుఁ బాఱిపోయి యాత్మరక్షణము గావించుకొనియెను. ఆబాహుండు ధర్మయుగంబునందు తనపూర్వపురుషులవలె నంతధర్మాత్ముండు గాలేదు. ఔర్వాశ్రమమం దాతనికి గరళసహితంబుగా సగరుం డనుపుత్త్రుండు జన్మించెను. మహర్షి యగునౌర్వుఁడే యాతని సంరక్షించెను. సగరుం డమ్మునీంద్రునియొద్దనే యాగ్నేయాస్త్రముం బడసి తత్ప్రభావముచే హైహయతాళజంఘులను నిహతులం గావించెను. ఈవిధముగా నాతనికి సమస్తభూమండలమును వశీభూతం బయ్యెను. ఆతఁడు శక, పహ్లవ, పారదక్షత్రియులను ధర్మవిచ్యుతులం గావించెను.

సగరచరిత్రము.

అని సూతుండు చెప్పుటయు మునీంద్రులు సగరచరిత్రం బంతయును సవిస్తరంబుగా నెఱింగింపవలయు నని ప్రార్థించిరి. సూతుండు మరల నిట్లనియెను. మునీంద్రులారా! బాహుం డతివ్యసనాసక్తుండై మెలంగుచుండుటవలన నాతనిసమస్తరాజ్యమును విపక్షులచే నపహృతం బయ్యెను. ఆరాజ్యాపహరణవ్యాపారమునందు హైహయతాళజంఘులే ప్రధానులై యుండిరి. వారికి శక, యవన, పారద, కాంభోజ,

పహ్లవులు సహాయులైరి. బాహుం డిట్లు రాజ్యపదభ్రష్టుండై వనంబునకుం బోయి యచ్చటనే మరణించెను. అప్పటికాతనిపత్ని గర్భవతియై యుండెను. అట్లుండియు నామె సహగమనంబునకు సంసిద్ధయై యుండెను. ఆమెసవతి యామె కదివఱకే గరళప్రయోగముం గావించియుండెను.

అప్పు డామె పతికిఁ జితిని సిద్ధము చేసి తానుగూడఁ జితారోహణముం గావింప నుద్యుక్త యగుచుండఁగా భార్గవుండగు నౌర్వుండు వచ్చి కారుణ్యావశంబున నామె నక్కార్యమునుండి మరలించి తనయాశ్రమంబునకుఁ దీసికొనిపోయెను. ఆయాశ్రమమునందే యామె గరళసహితుం డగుపుత్త్రునిం గనియెను. ఆతఁడే సగరనామంబున విఖ్యాతుం డయ్యెను. ఔర్వుం డమ్మహాత్మునిజాతకర్మాదుల నిర్వర్తించి యథావిధిగ నాతనిచే వేదశాస్త్రాధ్యయనంబు సేయించెను. అనంతర మౌర్వుం డాతని కాగ్నేయాద్యస్త్రంబులఁ బ్రసాదించెను. అయ్యాగ్నేయాస్త్ర మమరగణంబులకుఁగూడ దుస్సహమైనది.

బలవంతుం డగుసగరుండు క్రుద్ధుండై యాప్రధానాస్త్రప్రభావముచేతనే సంగ్రామరంగంబున హైహయగణంబులను సంహరించెను. ఆతనియీసంహారకార్యము ప్రళయకాలంబున రుద్రునిసంహారకృత్యముంబోలి యుండెను. కీర్తిమద్వరుం డగుసగరుండు త్రైలోక్యంబున నప్రతిమానకీర్తి నార్జించెను. ఆతఁడిట్లు హైహయులను నిర్జించి యనంతరము శకయవనపారదకాంభోజపహ్లవగణంబుల నిర్మూలంబు గావింప నుద్యుక్తుం డయ్యెను. మహాత్ముం డగుసగరునిచే నిరంతరము హన్యమానులగుచున్నవారందఱును నిష్కృతిం గాంచఁజాలక తుదకు వసిష్ఠునిపాదంబులపైఁబడి యాతనిశరణముం గోరుకొనిరి.

ద్యుతిమంతుం డగువసిష్ఠుండు శరణాగతులగువారిం గటాక్షిం

చి యుభయంబొసంగి సగరుని శత్రునిధనోద్యమమునుండి మరలించెను. సగరుండును గురువాక్యంబులను మన్నించి శత్రులగువారిని ధర్మచ్యుతులను, వ్యత్యస్తవేషులను గావించెను. అప్పు డాతండు శకుల కర్ధమస్తకంబును, గాంభోజయవనులకు సమస్తమస్తకంబును ముండనంబు గావించి వారిని బరిత్యజించెను. మఱియు మహాప్రభావుండగు నాతనిచేఁ బారదగణంబులు ముక్తకేశులుగను, పహ్లవగణంబులు శ్మశ్రుమాత్రధారులుగను జేయంబడిరి. ఆమహీపాలునియాజ్ఞచే శకయవనకాంభోజపారదులకు స్వాధ్యాయవషట్కారాదులు లేకుండఁబోయెను. ఇంతియకాక వసిష్ఠునాదేశముచే నస్త్రధారియగునమ్మహారాజుమూలమున, కోణసర్పులును, మాహిషకులును, కేరళులును మొదలగుక్షత్రియులు స్వధర్మబహిష్కృతులై పోయిరి.

ధర్మవిజయుం డగుసగరమహీపతి యీవిధముగా నెల్లరాజులను జయించి యశ్వమేధయజ్ఞదీక్షితుండై యశ్వంబును విడిచెను. అహయంబు క్రమంబుగాఁ బూర్వదక్షిణంబులకుం బోయి యచ్చట నపహృతంబై భూగర్భంబునఁ బ్రవేశించెను. అప్పుడు సగరపుత్త్రులు తండ్రియాదేశంబుచే నాప్రదేశంబును ద్రవ్వ నారంభించిరి. అట్లు మహాసాగరంబును ద్రవ్వచుఁ బోయి వారొకచో నాదిదేవుండును, కృష్ణుండును, విష్ణుండును, గపిలరూపియు, ధ్యాననిష్ఠుండు నగుహరిం గాంచిరి. అప్పు డప్పరమపురుషునకు ధ్యానభంగం బగుటయు నాతని నయనతేజముచే సగరసంతానం బంతయు దగ్ధంబై పోయెను. కాని వారిలో బర్హికేతుండు, సుకేతుండు, ధర్మరథుండు, పంచజనుండు నను నలువురుమాత్రము దగ్ధావశిష్టులైరి. అనలుగురే సగరవంశమును విస్తరింపఁజేసిరి.

భగవానుం డగు నారాయణుం డిక్ష్వాకువంశము శాశ్వతం

బగునట్లును, దదీయం బగుకీర్తి యవిలుప్తం బగునట్లును సగరునకు వరం బిచ్చియుండెను. మఱియు నాతనికి సముద్రుండు పుత్త్రుం డగునట్లును, అక్షయం బగుస్వర్గసుఖం బాతనికి లభించునట్లును గూడ ననుగ్రహించెను. నారాయణుం డిట్లు వరం బొసంగినంతనే సముద్రుం డశ్వమ్ముం గైకొని మహీపతి యగుసగరు నర్చితుం గావించెను. ఈ హేతువుచేతనే సముద్రునకు సాగరత్వము ప్రాప్తించెను. సగరునకు యజ్ఞాశ్వము సముద్రమునుండియే లభించెను. అనంతరము సగరుండు శతాశ్వమేధములం గావించెను. ఆసగరున కఱువదివేలమందితనయులు గలిగిరని వినియుంటిని.

సగరునకుఁ దపఃపవిత్ర లగు నిరువురుభార్య లుండిరి. అందు విదర్భరాజదుహిత జ్యేష్ఠురాలు. ఆమెపేరు కేశిని. రెండవయామె యరిష్టనేమితనయ. ఆమె పరమధర్మచారిణియు, అతిలోకరూపగుణమణియు, రమణీమణియు నై యుండెను. మహర్షి యగునౌర్వుం డా యిరువురు దేవులకును వరప్రదానంబు గావింపం దలంచి యాయిరువురిలో నొక్కరఱువదివేలమంది పుత్త్రులను, మఱియొక్కరు వంశధరుం డగునేకపుత్త్రుని గాంచఁగలరు. ఇందు మీలో నెవ్వరికేది యిష్టమో యెఱింగింపవలయునని చెప్పెను. అప్పుడు జ్యేష్ఠభార్య యేకపుత్త్రుని, ద్వితీయభార్య షష్టిసహస్రపుత్త్రులను వాంఛించెను. "తథాస్తు" అని యౌర్వుండు వారి ననుగ్రహించి వెడలిపోయెను.

అనంతరము కేశిని సగరునివలనఁ బంచజనుం డనునేకపుత్త్రునిం బడసెను. రెండవయామె యొకతుంబీఫలమును బ్రసవించెను. ఆ తుంబీఫలమును బీజపూర్ణం బై యుండెను. వానియందుఁ దిలాకారంబున షష్టిసహస్రగర్భంబులు విలసిల్లి యుండెను. అవి యథాక్రమంబుగ, యథాకాలంబున నొక్కొక్కపుత్త్రునిం బ్రసవింపఁదొడంగెను.

అక్కుమారులను బెంచుటకై ప్రత్యేకముగ నొక్కొక్కదాది నియమింపఁబడియెను. ఈసమస్తపుత్రులను గాంచినసగరుని యానందమున కవధి లేకుండెను. అలాబూగర్భమునుండి యీవిధముగా సగరున కఱువదివేలమంది తనయులు గలిగిరి.

కపిలరూపధరుండగు నారాయణునితేజమునందు మహాత్ముండగు సగరునిసంతానం బంతయు విలీనంబగుటయుఁ గేశినితనయుండగు పంచజనుండు రాజయ్యెను. ఆతనికి వీర్యవంతుం డగునంశుమంతుండును ఆతనికి దిలీపుండును బుట్టిరి. ఆదిలీపునకు ఖట్వాంగనామము గలిగెను. ఆతఁడు స్వర్గమునుండి మరల భూతలంబునకు వచ్చి ముహూర్తమాత్రము జీవితముం గాంచి బుద్ధిబలంబుచేతను, సత్యబలంబుచేతను మూఁడులోకంబుల నభిసంధితంబులం గావించెను. ఆదిలీపునకు మహారాజగు భగీరథుండుదయించెను. అమ్మహాత్ముండు స్వర్గమునుండి గంగను భూమికిం దెచ్చి సముద్రునితోఁ గలిపి యాగంగాదేవిని దనతనయగాఁ జేసికొనియెను. ఆకారణంబుచేతనే గంగకు భాగీరథీనామంబు గలిగెను.

ఆభగీరథునకు శ్రుతుండును, అమ్మహారాజునకు నాభాగుండును, ఆతని కంబరీషుండును, ఆతనికి సింధుద్వీపుండును, ఆతనికి వీర్యవంతుం డగునయుతాజితుండును, ఆతనికి ఋతుపర్ణుండును బుట్టిరి. ఆతఁడు దివ్యం బగునక్షహృదయంబు నెఱింగి నలసార్వభౌమునకు సఖుం డయ్యెను. ఆఋతుపర్ణునకు యశస్వి యగు, అర్తపర్ణుండును, ఆతనికి సుదాసుండును జనించిరి. ఆసుదాసుం డింద్రసఖుం డయ్యెను. ఆతనిపుత్త్రుం డగుసౌదాసుండు కల్మాషపాదనామంబున విఖ్యాతుం డయ్యెను. ఆకల్మాషపాదునకు సర్వకర్ముండును, ఆతని కనరణ్యుండును, ఆతనికి నిఘ్నుండును, ఆతని కనమిత్రుండును, రఘుండు ననునిరువురుపుత్త్రులును గలిగిరి. ఆయిరువురును మహీపతులయం దగ్రగణ్యులైరి.

అనమిత్రునకు విద్వాంసుం డగుదులిదుహుండు పుట్టెను. ఆతని సుతుండు దిలీపుఁడు. ఆదిలీపుఁడే శ్రీరామచంద్రునిపితామహుఁడు. ఆతనికి మహాబాహుం డగురఘుండుపుట్టి యయోధ్యాధిపతియయ్యెను. ఆతని కజుండును, ఆతనికి దశరథుండును, ఆతనికి ధర్మాత్ముండును, గీర్తిమంతుండు నగుశ్రీరామచంద్రుండును బుట్టిరి. శ్రీరామునకు విఖ్యాతుం డగుకుశుండును, ఆతనికతిథియు, ఆతనికి నిషధుండును, ఆతనికి నలుండును, ఆతనికి నభుండును, ఆతనికిఁ బుండరీకుండును, ఆతనికి క్షేమధన్వుండును, ఆతనికి దేవానీకుండును, ఆతని కహీనగుండును, ఆతనికి సుధన్వుండును, ఆతనికి శలుండును, ఆతనికి ఉక్థ్యుండును, ఆతనికి వజ్రనాభుండును, ఆతనికి నలుండును గలిగిరి.

పురాణప్రస్తావమునందు నలనామంబున నిరువురురాజులువిఖ్యాతులై యుండిరి. అందొకఁడిప్పుడు పేర్కొనఁబడిన యిక్ష్వాకువంశధరుం డగు నలుండును, రెండవవాఁడు వీరసేనతనయుం డగునలుండునై యుండిరి. నేనిప్పుడు ముఖ్యముగా నిక్ష్వాకువంశీయులను సవిస్తరంబుగా వర్ణించి చెప్పితిని. భూరితేజులగుసీసకలభూపాలురును సూర్యవంశోత్పన్నులై యుండిరి. మునీంద్రులారా! వివస్వంతుఁడు, ఆదిత్యుఁడు, ప్రజాపతి, శ్రాద్ధదేవుఁడు మొదలగువారి సృష్టిచరిత్రమును బఠించువాడు ప్రజావంతులై యంతంబున సూర్యలోకవాసు లగుదురు.

—♦ సోమోత్పత్తికథనము. ♦—

లోమహర్షణుం డిట్లనియెను. ద్విజవరులారా! భగవానుం డగునత్రిమహాముని సోమునకు జనకుఁడు. పూర్వము బ్రహ్మదేవుండు సృష్టిగావింప నుత్సుకుండై నప్పు డాతనిమానసమునుండి యత్రిమునీంద్రుం డుదయించెను. ఆతఁడు మహాతపంబు గావించెను. తపఃప్రభా

వసంపన్నుం డగునాతనిచేత మూర్ధ్వగతంబయ్యెను. అదియే సోమత్వముం గాంచెను. అమ్మునీంద్రునినయనయుగళమునుండి దశదిశలను వెలింగించుచుఁ దేజము వినిర్గతం బగుటయు విధివిధానంబుచే దశదిక్కాంతలు నాతేజమును గర్భమునందు ధరించిరి. ఆదిగ్దేవత లందఱును గలసియే యాగర్భమును ధరించిరి, గాని చాలకాలమాతేజమును దాల్పఁజాలకపోయిరి. ఇఁక భరింపఁజాలమని తోఁచినప్పుడు వారాగర్భమును బరిత్యజించుటయు నది భూపతితంబై దానినుండి సోముం డావిర్భూతుం డయ్యెను.

అది యంతయుం గాంచి లోకపితామహుం డగుబ్రహ్మదేవుండు జగద్ధితంబునకై యాసోముని దనరథంబు నధిరోహింపఁజేసికొనియెను. అత్రినందనుం డగుసోమదేవుండు భూపతితుం డైనంతనే దేవగణంబులును, బ్రహ్మపుత్త్రగణంబులును, మునిగణంబులును నాతని స్తుతింపం దొడంగిరి. అట్లు సంస్తూయమానుం డగు నాసోముని తేజము లోకాహ్లాదకరంబుగా సర్వత్ర వ్యాపింపఁదొడంగెను. యశస్వి యగు నాసోమదేవుండు బ్రహ్మరథారోహణంబు గావించి యిరువదియొక్క పర్యాయము సాగరవలయితం బగువసుంధరామండలము నంతను బ్రదక్షిణంబు గావించెను. క్షరితం బగునాతని తేజము భూపతితం బగుటవలన భూమియందు సకలౌషధులును జనించెను. ఆయోషధులే యాజగంబునకంతకు నాధారంబు లయ్యెను.

భగవానుం డగుసోముండు మహర్షిస్తోత్రంబులవలనను, లోకహితకరకర్మంబులవలనను దేజోలాభంబు గాంచి శతపద్మవత్సరంబులు మహాతపంబు గావించెను. అనంతరము బ్రహ్మజ్ఞుం డగుపితామహుం డాతనికి రాజ్యదానంబు గావించెను. అప్పటినుండియు నాతఁడు సకల బీజంబులకును, ఓషధులకును, సముద్రంబులకు నధీశుం డయ్యెను.

అతిలోకసుందరుండగుసోముం డిట్లు మహారాజ్యప్రాప్తుండై శతసహస్ర దక్షిణాన్వితం బగురాజసూయయజ్ఞముం గావించెను. ఆయజ్ఞంబునం దనేకబ్రహ్మర్షులు సదస్యులై యుండిరి. సోమదేవుండు వారికిఁ ద్రిభువనంబులను దక్షిణగా సమర్పించెను.

స్వయముగా హిరణ్యగర్భుండగుబ్రహ్మయు, నత్రిమునీంద్రుండును, భృగుండును మొదలగువా రయ్యజ్ఞమునందు ఋత్విక్కులై యుండిరి. మునిగణపరివృతుం డగుసాక్షాద్విష్ణుదేవుం డందు సదస్యుఁడై యుండెను. సోమదేవుండు బహుమునిగణపరివృతుండై విరాజిల్లుచుండెను. సిని, కుద్యుతి, పుష్టి, ప్రభ, వసు, కీర్తి, ధృతి, లక్ష్మి యను నీతొమ్మండ్రు దేవీమూర్తులును నాతని సేవించుచుండిరి. ఇట్లు యజ్ఞంబు సర్వసంపన్నం బగుటయు నాతఁడు నిఖిలదేవర్షిగణసన్మానితుండై తనప్రభావమును దశదిశల వ్యాపింపఁ జేయుచు మహారాజాధిరాజుం బోలి విరాజిల్లుచుండెను.

క్రమముగా సోమదేవుం డసాధారణం బగునైశ్వర్యమున కధినాథుం డయ్యెను. మహర్షు లందఱు నాతని నాదరించుచుండిరి. ఐశ్వర్యాధిక్యముచే నాతనిమనంబు భ్రమించుటయు నాతఁడు వినయవిచ్యుతుం డయ్యెను. సోముం డిట్లైశ్వర్యమందు విమోహితుండై బృహస్పతిదార యగుతార నపహరించెను. సోమునిచే బృహస్పతి యవమానితుం డగుటం గాంచి సకలదేవతలును, ఋషులును గూడి యెట్లయినఁ దారాదేవిని మరల బృహస్పతికి సమర్పింపవలయు నని యనేకవిధంబుల సోమదేవునకు బోధించిరి. కాని యాతఁ డెంతమాత్రము నంగీకరింపలేదు.

ఆసందర్భమునందు శుక్రుఁడు చంద్రునిపక్షంబును, అజగవధనుర్ధారియైరుద్రుండు బృహస్పతిపక్షంబును వహించి యుండిరి. అప్పు

డు యుద్ధారంభమగుటయు మహోత్మ్మం డగుశుక్రుండు దేవగణంబులపై బ్రహ్మశిరోనామకాస్త్రమును బ్రయోగించెను. అమ్మహాస్త్రప్రతాపముచే దేవగణంబులు విలుప్తయశులై పోయిరి. లోకక్షయకరంబగునా దేవదానవభీషణసంగ్రామ మప్పుడు తారకామయనామంబున విఖ్యాతం బయ్యెను. అంత వసిష్ఠుండును, సకలదేవతలును బ్రాహ్మణులును బ్రహ్మపాలికిం బోయి శరణార్థులగుటయు వనజాసనుండు దయాళుండై రణరంగంబున కేతెంచి శుక్రశంకరులమహాటోపంబును వారించి చంద్రునికడనున్నతారను మరల బృహస్పతి కర్పించునట్లు గావించెను.

బృహస్పతియు నప్పటికిఁ దార యంతస్సత్త్వయై యుండుటం గాంచి క్రోధావిష్టుండై యీగర్భంబు పరిత్యాజ్యంబని యుగ్గడించుటయుఁ దారాదేవి యప్పు డొకయిషీకస్తంబంబుచాటునకుంబోయి గర్భమోచనంబుగావించుకొనియెను. ఆగర్భమునుండి మహాప్రభాసంపన్నుం డగునొకకుమారుం డుదయించెను. పుట్టినప్పుడే యాతనిరూపము దేవతాసౌందర్యమును దిరస్కరించుచుండెను.

అప్పుడు సకలదేవతలును సంశయాపన్నులై యీపుత్త్రుఁడు సోమునివలనఁ గలిగెనో, బృహస్పతివలనఁగలిగెనో సత్యము చెప్పవలయునని తారం గూర్చి పలుమాఱు ప్రశ్నించిరి. తారయు సిగ్గుచే నట్టి ప్రత్యుత్తరము నీయకుండుటంగాంచి జనించినయక్కుమారుండును దల్లి ననేకవిధంబులఁ దిట్టుచు సత్యము చెప్పవలయునని పీడింప నారంభించెను. బ్రహ్మదేవుం డప్పు డక్కుమారుని వారించి స్వయముగాఁ దారచెంతకుం బోయి సత్యము చెప్పవలయునని యడిగెను. బ్రహ్మదేవునకుఁ గృతాంజలియై తారయు నస్పష్టస్వరంబున వ్రీడాగద్గదకంఠముతో నీతఁడు సోమపుత్త్రుఁడే యని సత్యముం జెప్పివైచెను.

ఆమాట విన్నంతనే ప్రజాపతి యగుసోముం డాబాలకునిమూర్ధాఘ్రాణంబు గావించి యాతనికి బుధుండనునామకరణముం గావించెను. ఆబుధుండు ప్రతికూలభావముతో గగనము నధిష్ఠించి యుండెను. ఆతనివలన రాజపుత్రియగునిలాదేవి మహాతేజుం డగుపురూరవుం డనుతనయుం గాంచెను. ఆపురూరవున కూర్వశీగర్భంబున నేష్వురుపుత్త్రులు గలిగిరి. వారందఱును మహాత్ములై యుండిరి. ఇది సోమోత్పత్తి చరిత్రము. ఇఁక సోమవంశముం గూర్చి సవిస్తరంబుగఁ జెప్పెదను. ఈసోమోత్పత్తింగూర్చి వినువారు సకలసంకల్పసంసిద్ధులై యాయురారోగ్యైశ్వర్యసంపన్నులగుదురు. మఱియు సత్పుణ్యాత్ములు సకలపాపవిముక్తు లగుదురు.

—♦ చంద్రవంశవర్ణనము. ♦—

మునివరేణ్యులారా! ఆబుధునకుఁ దేజస్వియు, దానశీలుండును, బ్రహ్మవాదియు, యజ్వయు, బహుదక్షిణాప్రదాతయు నగుపురూరవుండు పుట్టెను. పరాక్రమవంతుం డగునాతఁడు శత్రుమర్దనుండును, అగ్నిహోత్రియు, సత్యవాదియు, పుణ్యమతియు నై యుండెను. ఆతనికి సమాను లగుయశస్వులు త్రిభువనములయందు నెవ్వరును లేకుండిరి. కీర్తిమతి యగునూర్వశి తననాకలోకగౌరవమును విడిచి ధర్మజ్ఞుం డగునాపురూరవుని వరించెను. మహారాజగు పురూరవుండును గ్రమముగాఁ బది, ఐదు, ఆఱు, ఐదు, ఏడు, ఎనిమిది, పది, ఆఱుసంవత్సరము లయూర్వశితోఁ గలసి చైత్రరథవనంబునను, మందాకినీతటంబునను, అలకాపురంబునను, విశాలానగరంబునను, నందనకాననంబునను, మనోహరఫలద్రుమశోభితంబులగు నుత్తరకురుదేశంబులను, గంధమాదనశైలంబునను, ఉత్తరమేరుపృష్ఠంబునను మహానంద

సుతో యథేచ్ఛావిహారము గావించెను. మహర్షులచే బ్రశంసితంబును, బుణ్యతమంబు నగుప్రయాగభూమి యాతనిరాజధానియై యుండెను. చక్రవర్తి యగుపురూరవుండు ప్రయాగయందుండి రాజ్యశాసనము గావించుచుండెను. ఇలానందనుం డగుపురూరవుం డిట్టిప్రభావసంపన్నుండు.

ఆయూర్వశియందుఁ బురూరవునకు దేవకుమారతుల్యులగు ఆయువు, అమావసువు, విశ్వాయువు, శ్రుతాయువు, దృఢాయువు, వనాయువు, బహ్వాయువు నను నేడ్వురుపుత్త్రులు గలిగిరి. అం దమావసువునకు రాజాధిరాజగు భీముండును, ఆతనికి శ్రీమంతుం డగుకాంచనప్రభుండును, ఆతనికి మహాబలశాలియు, విద్వాంసుండు నగు సుహోత్రుండును, ఆతనికిఁ గేశిని యనుపత్నియందు జహ్నుండును బుట్టిరి. ఆజహ్నుండు సర్వమేధం బనునొక మహాయజ్ఞముం గావించుటకుఁ బ్రారంభించెను. గంగాదేవి యాతని భర్తగా వరించుటకై వచ్చుటయు నాతఁ డందుల కంగీకరింపఁడయ్యెను.

అప్పుడాగంగాదేవి యాతనియజ్ఞభూమినంతను జలప్లావితంబు గావించెను. అంత జహ్నుండు క్రోధోద్రిక్తుండై యోగంగా! నేనిప్పుడు నీసమస్తజలంబును బానముచేసివైచెదను. అందుచే నీసకలప్రయత్నములును విఫలములై పోవును. నీయుద్ధతస్వభావమునకుఁ దగినఫలంబు ననుభవింపఁగలవు. అని గద్దించి పలుకుచు నమ్మహారాజు గంగాజలము నంతను బానము చేయఁదొడంగెను. అది యంతయుం గాంచి మహర్షు లందఱును గంగాదేవిని జహ్నునకు దుహితృరూపంబున నుపనీతం గావించిరి. అప్పటినుండియు గంగకు జాహ్నవీనామంబు గలిగెను.

జహ్నుండు యువనాశ్వనందన యగుకావేరిని బెండ్లియాడెను.

ఆకావేరి యువనాశ్వశాపముచే గంగార్ధభాగమునుండి వినిర్గతం బయ్యెను. అనిందితయు, జహ్నుపత్నియు నగుకావేరి సరిద్వర యని విఖ్యాతిం గాంచెను. జహ్నుండు గావేరియందు సునద్యుండను పుత్త్రుం గనియెను. ధార్మికుం డగు నాతనికి అజకుండును, ఆతనికి మృగయాసక్తుం డగుబలాకాశ్వుండును, ఆతనికిఁ గుశుండును జనించిరి. కుశునకుఁ గుశికుండును, కుశనాభుండును, కుశాశ్వుండును, మూర్తిమంతుండును నను నలువురుతనయులు పుట్టిరి.

గాధిరాజచరిత్రము.

అందు కుశికుండు రాజయ్యును నిరంతరమును వల్లవగణసహితంబుగ వనచరుండై యింద్రతుల్యుం డగుతనయుం బడయవలయునని తపంబు గావింపదొడంగెను. ఆతనితపంబువలన మహేంద్రునకు మహాభయంబు గలిగెను. అట్లాతఁ డతితీవ్రంబుగ మహాతపంబు గావించుచుండుటయు నెట్లయిన నాతనికోరిక సిద్ధింపకమాన దని తలంచి సహస్రాక్షుం డగుపురందరుఁడే స్వయముగ నక్కుశికునకుఁ బుత్త్రుండై యావిర్భవించి గాధిరాజనామంబున విఖ్యాతుం డయ్యెను. కుశికునిభార్య కుత్స- ఆమెయే గాధిరాజుజనని.

గాధిరాజునకు మహాభాగ్యవతి యగుసత్యవతి యనునొకతనయ జనించెను. ఆమె నాతఁడు కావ్యనందనుఁ డగుఋచీకున కిచ్చి పెండ్లి చేసెను. భృగునందనుం డగుఋచీకుం డాసత్యవతియెడల నతిప్రీతిమంతుండై యుండెను. ఆతఁడు తనకును, దనమామయగు గాధిరాజునకును బుత్త్రసంతానము లభించుటకై యొకచరువును సిద్ధముచేసి రెండుభాగములుగఁ జేసి తనభార్య యగుసత్యవతిం బిలిచి ‹‹ దీనిని నీవును, నీజననియు భుజింపుఁడు. ఈభాగము భుజించుటవలన నీజననికి

క్షత్త్రియశ్రేష్ఠుండును, దీప్తిమంతుండు నగుసుతుం డుదయించును. మఱియు నీరెండవభాగమును భుజించుటచే నీకు ధృతిమంతుండును, దపోధనుండును, శాంతుండు నగునందనుండు జనించును. ఆపుత్త్రుఁడు ద్విజగణంబులలోఁ బ్రధానుం డగును." అని చెప్పి యాతఁడు తపశ్చరణంబునకై యరణ్యమునకుం బోయెను.

కొంతకాలమునకు గాధిరాజు పత్నీసహితుండై తీర్థయాత్ర గావించుచుఁ బుత్త్రికాసందర్శనార్థమై ఋచీకాశ్రమంబునకు వచ్చెను. అప్పుడు సత్యవతి పతియొసగినచరువును దెచ్చి తనతల్లికి సమర్పించెను. విధివశంబున నామె యాచరుభాగద్వయమును దుల్యంబనియే తలంచి పుత్త్రికాభాగమును దాను గ్రహించి తనభాగమును బుత్త్రికకిచ్చెను. కాలక్రమంబున సత్యవతీదేవి క్షత్త్రియాంతకం బగుగర్భముం దాల్చెను. క్రమముగా నామెదేహకాంతి ప్రదీప్తం బగుచు నాకార మతిభీషణం బగుచుండెను. ఋచీకుం డదియంతయును దివ్యదృష్టివలన గ్రహించి వరవర్ణిని యగుభార్యం గాంచి యోభద్రా! నీవు నీజననిచే వంచింపఁబడితివి. చరుభాగములు వ్యత్యస్తము లైపోయినవి. అందుచే నీకుఁ గ్రూరకర్ముండును, భయంకరుండు నగుపుత్త్రుండు పుట్టఁగలఁడు. నీజననికిఁ దపోధనుం డగునొకతనయుం డుదయించి యాతఁడు బ్రాహ్మణుం డగును.

అని చెప్పుటయు మహాభాగ్యవతి యగుసత్యవతి తనపతిని బ్రసన్నుం జేసికొని "స్వామీ! మీరు బ్రాహ్మణులు. ఇట్టిమీవలన బ్రాహ్మణాధముండును, దారుణచరిత్రుండు నగుతనయుండు నాగర్భంబున జనించుట యుచితము గాదు" అని ప్రార్థించుటయు ఋచీకుండు ప్రియా! నేనట్లు సంకల్పించి యాచరుభాగములను సమకూర్చితిని. ఇప్పుడు నేనింకొకవిధముగాఁ జేయఁజాలను. ఇది యిట్లుజరుగవలసినదే.

జననీజనకులయుపచారఫలములే సంతానమునకు సంభవించుననుగదా!

అనుటయు సత్యవతీదేవి మునికులతిలకా! మీరు తలంచినచో నీవిశ్వమంతను సృజింపఁగలరు. ఇట్టిమీ కొక్కపుత్త్రసంతానమును సృష్టించుట యసాధ్య మగునా? కావున మీరు నాయందనుగ్రహించి సరళస్వభావుఁడును, శాంతగుణప్రధానుఁడు నగునొకపుత్త్రుని నాకుఁ బ్రసాదింపవలయును. కేవలదారుణస్వభావుఁడే నాతనయుఁడై జనించుట తప్పదంటిరేని స్వామీ! నాప్రార్థనమును మన్నించి నాపుత్త్రుండుగాక, పౌత్త్రుఁడట్టివాఁ డగునట్లుగ ననుగ్రహింపుఁడని ప్రార్థించెను. అంతఋచీకుండు ప్రసన్నుండై తనతపోబలంబుచే భార్యకోరిక సిద్ధించునట్లు వరంబిచ్చి "ప్రేయసీ! పుత్త్రపౌత్త్రుల కెట్టిభేదంబును లేదుగావున నీవు కోరినరీతిని నీపౌత్త్రుఁడే యట్టివాఁడు గాఁగలఁడు" అనియెను.

అనంతరము సత్యవతీదేవి శమదమాదిసద్గుణసంపన్నుండును, మహాతపస్వియు నగు నొకపుత్త్రుఁ గాంచెను. అతనిపేరు భార్గవజమదగ్ని. పుణ్యవతియు, నిత్యధర్మనిరతయు నగుసత్యవతీదేవి కౌశికియను మహానదియై ప్రఖ్యాతిం గాంచెను. అది యిప్పటికిని ప్రవహించుచున్నది.

ఇక్ష్వాకువంశజుం డగు రేణుండనునొకరాజు గలఁడు. అతనికి రేణుక యనుభాగ్యవతి యగునొకతనయ యుండెను. తపోవిద్యాసంపన్నుండును, ఋచీకనందనుండు నగుజమదగ్ని యారేణుకను బెండ్లియాడెను. ఆమెయందు జమదగ్నికి దారుణాచరిత్రుండగునొకతనయుం డుదయించెను. అతఁడు సకలవిద్యాప్రపూర్ణుండును, ధనుర్వేదపారదర్శియు, నిఖిలక్షత్త్రియకులసంహారకుండు నయ్యెను. అతఁడే ప్రదీప్తపావకప్రతిముఁ డగుపరశురాముఁడు. సత్యవతికి మఱియు శునశ్శేఫుండును, శునఃపుచ్ఛుండు ననుతనయులు గల్గిరి. కుశికనందనుం డగుగాధి

విశ్వామిత్రుండు పుట్టెను. ఆతఁడు జ్ఞానతపోనిధానుండై బ్రహ్మర్షితుల్యుండై తుదకు బ్రహ్మర్షియయ్యెను. ధర్మాత్ముం డగువిశ్వామిత్రునకు విశ్వరథుం డనునింకొకనామము గలదు. భృగుప్రసాదంబున నాతఁడు గాధివంశధరుండై యుదయించెను.

విశ్వామిత్రునకు దేవరాతుఁడు మొదలగుకొంతమందిపుత్త్రులు జనించిరి. వారందఱును త్రిభువనవిఖ్యాతచరిత్రులే. అందు దేవరాతుఁడు, కతి యనువారు ప్రముఖులు. కతివలననే కాత్యాయనగణంబు పుట్టెను. ఇంతియుకాక విశ్వామిత్రునకు శాలవతి యనుభార్యయందు హిరణ్యాక్షుఁడు, రేణుఁడు, రేణుకుఁడు, సంస్కృతి, గాలవుఁడు, ముద్గలుఁడు, మధుచ్ఛందుఁడు, జయుఁడు, అష్టకుఁడు, కచ్ఛపుఁడు, దేవలుఁడు, హారీతుఁడు మొదలగువారు జనించిరి. కౌశికులగు నమ్మహాత్ములగోత్రములయందు పాణినులు, బభ్రవులు, ధ్యానజప్యులు, పార్థివులు, దేవరాతులు, సాలంకాయనులు, వాస్కలులు, లోహితులు, యమదూతలు, కారూశకులు ననువంశములవారు జన్మించిరి. పౌరవుండును, బ్రహ్మర్షియు నగునకౌశికునిసంబంధమువలన నీవంశము బ్రహ్మక్షత్రనామంబున విశ్రుతం బయ్యెను.

విశ్వామిత్రునిసంతానమునందు శునశ్శేపుండు జ్యేష్ఠుఁడు. ఆతనికి భృగుధర్మంబును, కౌశికధర్మంబునుగూడఁ బ్రాప్తించెను. అశునశ్శేఫుండు హరిదశ్వునియజ్ఞంబునఁ బశువుగాఁ జేయఁబడి పిమ్మట దేవతలయనుగ్రహంబుచే మరల విశ్వామిత్రునొద్దకుఁ బంపఁబడియెను. దేవతలచే నిట్లు ప్రసాదింపఁబడినవాఁడు గావున శునశ్శేపున కప్పుడు దేవరాతనామంబు గలిగెను. విశ్వామిత్రునకు దేవరాతాదు లేడ్వురు పుత్త్రులుండిరి. మఱియు నాతనికి దృషద్వతి యనుభార్యయందు, అష్టకుం డనుతనయుఁ డుదయించెను. అతనికి లౌహి యనువాఁడు

జనించెను. ఇది జహ్నువంశప్రకారంబు. ఇఁక మహాత్ముం డగునా యువువంశముం గూర్చి చెప్పెదను.

— రజిచరిత్రము. —

మునివరేణ్యులారా! ఆయువునకు స్వర్భానుతనయ యగుప్రభాదేవిగర్భమునుండి మహారథులును, మహావీరులును, మహారాజులునగు నహుషుఁడు, వృద్ధశర్మ, రంభుఁడు, రజి, అనేనుఁడు ననునైదుగురుపుత్త్రులు జనించిరి. వీరందఱును త్రిలోకవిఖ్యాతులై యుండిరి. రజిమహారాజునకుఁ బంచశతపుత్త్రులుదయించిరి. విశాలం బగువీరివంశమునకు రాజేయం బగునామము గలిగెను. వీరింగూర్చి మహేంద్రుఁడు గూడ భయపడుచుండెను.

పూర్వకాలంబున నతిదారుణం బగుదేవాసురసంగ్రామము తటస్థించినప్పుడు దేవాసురు లిరుతెగలవారునుగూడఁ బ్రత్యేకముగ బ్రహ్మపాలికిం జోయి మాలో నేపక్షమువారికి విజయముగలుగునో యానతీయవలయు నని ప్రార్థించిరి. అప్పుడు బ్రహ్మదేవుం డిట్లనియెను. రణరంగమునందు రజిమహారాజు ధనుర్ధారియై యెవ్వరిపక్షమున నిలిచి యుద్ధము చేయునో యాపక్షమునకే త్రిలోకవిజయంబు నిశ్చయముగా నగును. రజియున్నచోటనే ధృతి యుండును. ధృతియున్నచోటనే లక్ష్మియుండును. ధృతియు, లక్ష్మియుఁ, గలచోట ధర్మంబును, ధర్మంబున్నచోట నిశ్చయముగా విజయంబును విరాజమానం బగుచుండును.

అని పితామహుండు చెప్పుటయు దేవదానవులు జయాభిలాషులై రజిమహారాజును దమకు సహాయునిగా, జేసికొనవలయు ననుతలంపులతో వెడలిపోయిరి. మహారాజగురజి స్వర్భానుదౌహిత్రుండును,

సుధాంశువంశవివర్ధనుండు నగుటంజేసి యాతఁడు దేవాసురు లిరువురితోడను సంబంధము గలవాఁడై యుండెను. అందుచే దేవతలును, రాక్షసులునుగూడఁ బ్రహృష్టహృదయులై రజిచెంతకుం బోయి ‘‘నీవు ధనుర్ధారివై మాపక్షమునందుండి యుద్ధము చేయవలయును” అని ప్రత్యేకముగఁ బ్రార్థించిరి.

అప్పుడు రజి యుభయపక్షంబుల వాక్యంబుల నాకర్ణించి స్వార్థసాధనోద్దేశముతోడను, నాత్మయశఃప్రతిష్ఠాపనాభిప్రాయముతోడను ముందుగా దేవతలంగూర్చి యోమహేంద్రా ! నేను బలపరాక్రమంబులచే రాక్షసులను బరాజితులం గావించినచో నాకప్పుడు ధర్మానుసారంబుగ నింద్రత్వము లభింపవలసియుండును. అట్లు మీరంగీకరింతురేని నేను మీపక్షమున నిలిచి యుద్ధము చేయుదునని చెప్పెను.

రజి యిట్లు కోరినంతనే దేవతలందఱును బ్రహృష్టహృదయులై సమ్మతించి ‘‘నరనాథా ! నీవెట్లుకోరిన నట్లే యగుఁగాత. అవిషయంబున మాకెట్టికష్టంబును లేదు.” అని చెప్పిరి. దేవతలయుత్తరంబును విని రజిమహారాజు రాక్షసులంగూర్చికూడ నట్లే ప్రశ్నించెను. కాని దర్పితులగుదానవు లాతఁడు స్వార్థపరుండై యున్నాఁడని తలంచి సాభిమానసంబులగువచనంబులతో ‘‘ రాజా ! నీయుద్దేశము మాకు సమ్మతంబు గానేరదు. మాకుఁ బ్రహ్లాదుఁడే మహేంద్రుఁడు గావలయును. మేమట్టికోరికతోడనే విజయంబునకుఁ బ్రయత్నించుచున్నారము. ఓ భూపాలా ! ఇష్టమున్నచో నీవు మాప్రతికూలపక్షముననే నిలిచి యుద్ధము చేయవచ్చును.” అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చిరి.

రజిమహారా జట్లే యగుఁగాక యని దానవులను వీడ్కొలిపి సమరవిజయానంతరమునఁ దన్ను స్వర్గనాయకుం గావించునట్లు దేవతలందఱుచే నంగీకరింపఁజేసి దేవతాపక్షమును వహించి రణరంగమున నిందు్ర

న కజేయు లగుదానవులనందఱను నిహతులం గావించి వినష్టం బగు దేవతలవిజయలక్ష్మిని బునరుద్ధారణంబు గావించెను.

అప్పుడు శతక్రతుండు దేవతాసహితుండై నేను రజిపుత్రుండ నని చెప్పుచు రజియొద్దకుం బోయి "తండ్రీ! నీవిప్పుడు నిశ్చయముగా దేవేంద్రుండ వైతివి. ఇంద్రుండ నగునేను నీతనయుండ నైతిని. నేను నీకర్మంబులచే విఖ్యాతుండ నయ్యెదను." అని చెప్పుటయు దేవమాయామోహితుం డగురజి యందులకు సమ్మతించెను. అనంతరము కొంతకాలమునకు రాజర్షి యగురజి కాలగతుం డయ్యెను. అప్పుడు రజిపుత్రులేనూర్గురును మహేంద్రపదము నధిష్ఠింపనుద్దేశించి యందఱు నొక్కటిగఁ జేరి స్వర్గరాజ్యము నాక్రమించుకొనిరి. అంతియకాక వారు మూర్త్యలోకంబులను వశపఱచుకొని యధికారముం గావించుచుండిరి.

క్రమముగా వారైశ్వర్యమదముచే మోహాచ్ఛన్నులై విషయలంపటులై, యున్మత్తులై, ధర్మజ్ఞానశూన్యులై పోయిరి. దేవబ్రాహ్మణద్వేషంబువలనను, దుర్వృత్తంబువలనను వారిబలపరాక్రమంబులు సర్వంబును నశించిపోయెను. అందుచే వారియైశ్వర్యముగూడఁ దొలఁగిపోయెను. మరల నింద్రుండు తనస్వర్గరాజ్యమును, సురగణాధిపత్యమును సంపాదించుకొనియెను. కామక్రోధపరాయణు లగురజినందను లందఱు నింద్రునిచేనిహతులై పోయిరి. ఈవిధముగా శతక్రతునిరాజ్యము విభ్రష్టం బగుటయు, మరలఁ బ్రతిష్ఠితం బగుటయు గలయీచరిత్రమును సవిస్తరముగ నాకర్ణించువారికిని ధరించువారికిని దుర్గతులు గలుగవు.

దివోదాసచరిత్రము.

లోమహర్షణుం డిట్లనియెను. మునులారా! రంభుం డనపత్యుఁడై పోయెను. ఇఁక అనేనునివంశముంగూర్చి వర్ణించెదను. అనేనునకు

మహాయశస్వియు, మహారాజును, మహాపురుషుండు నగుప్రతిక్షత్రుండు పుట్టెను. ఆతనికి విఖ్యాతుం డగుసంజయుండును, ఆతనికి జయుండును, ఆతనికి విజయుండును, ఆతనికిఁ గృతియు, ఆతనికి హర్యత్వతుండును, ఆతనికిఁ బ్రతాపవంతుఁడగుసహదేవుండును, ఆతనికిఁ బరమధార్మికుండగు నదీనుండును, ఆతనికి జయత్సేనుండును, ఆతనికి సంస్కృతియు, ఆతనికి ధర్మాత్ముం డగుక్షత్రవృద్ధుండును జనియించిరి. ఆక్షత్రవృద్ధుండు తనమూలపురుషుం డగుననేనునింబోలి లోకవిఖ్యాతుం డయ్యెను. క్షత్రవృద్ధునకు మహాయశుం డగుసునహోత్రుండును, ఆతనికిఁ బరమధర్మపరాయణులగు కాశుఁడు, శలుఁడు, గృత్సమదుఁడు ననుముగ్గురుతనయు లుదయించిరి.

అందు గృత్సమదునకు శునకుండును, ఆతనికి శౌనకుండును గలిగిరి. శునకునివలననే బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రులుత్పన్నులైరి. శలునకు ఆర్ష్టిషేణుండును, ఆతనికిఁ గాశ్యపుండును బుట్టిరి. కాశునకుకాశిపుండును, ఆతనికి దీర్ఘతపుండును బుట్టిరి. ఆతఁడు వృద్ధవయస్కుండై సంతానములేక మహాతపంబు గావించుటయు ధన్వంతరి యాతనికిఁ బుత్త్రుండై జన్మించెను. సర్వరోగవినాశకుం డగునాధన్వంతరిమహారాజు కాశిరాజనామంబున విఖ్యాతుం డయ్యెను. ఆతఁడు భరద్వాజునొద్ద నాయుర్వేదమును జికిత్సాపద్ధతులను నభ్యసించి యావేదము నెనిమిది భాగములుగా విభజించి తనశిష్యపరంపరచేఁ బ్రచారము సేయించెను.

ఆధన్వంతరికి విఖ్యాతుం డగుకేతుమంతుండును, ఆతనికి వీర్యశాలి యగుభీమరథుండును, ఆతనికి దివోదాసుండును జన్మించిరి. దివోదాసుఁడు ప్రఖ్యాతప్రజాపరిపాలకుఁ డయ్యెను. ఆతనికిఁ బరమపవిత్రంబగువారణాసీనగరము రాజధాని యయ్యెను. మహాత్ముండును మతిమంతుండు నగునికుంభుం డొకప్పుడు కాశీనగరము సహస్రవర్షపర్యంత

మును జనశూన్యంబై పోవుఁగాక యనిశపించి యుండెను. అది కారణంబుగా క్షేమకుం డనురాక్షసుఁడు వచ్చి కాశీపురంబుసమస్తంబును నిర్జనంబుగాఁ జేసివైచెను.

ఆపురం బట్లు శాపగ్రస్తం బైనకొలఁదికాలమునకే ప్రజాపాలకుండగు దివోదాసు తనరాజధానిని మార్చుకొని గోమతీనదీతీరంబున నూతనముగ నొకసుందరనగరమును నిర్మించుకొని యందుండి రాజ్యపాలనము చేయుచుండెను. పూర్వ మీకాశీరాజ్యము భద్రశ్రేణ్యుని యధికారమునందుండెను. ఆతనికి ధనుష్కళావిశారదులగునూర్గురు తనయులుండిరి. దివోదాసు వారినందఱను నిహతులం గావించి యీ రాజ్యమునాక్రమించుకొనియెను.

ఆభద్రశ్రేణ్యునకు సుప్రసిద్ధుఁ డగుదుర్దముం డను నింకొకపుత్రుం డుండెను. అప్పటికి బాలకుండగుటచే నాతని దివోదాసుఁడు నిర్లక్ష్యముగ విడిచివైచెను. కాలక్రమంబున దుర్దముండు హైహయరాజ్యమును స్థాపించి ప్రభువై దివోదాసునితో రణంబు గావించి తన పైతృకరాజ్యమును మరల నుద్ధరించుకొనియెను. దుర్దముం డీరీతిగాఁ దేశయసాధారణప్రభావముచే వైరనిర్యాతనంబు గావించెను.

ఆదివోదాసునకు దృషద్వతియనుభార్యయందు మహావీరుం డగుప్రతర్దనుండు పుట్టెను. ఆతఁడు చిన్నతనమునందే పైతృకం బగు వినష్టరాజ్యమును బునరుద్ధారణంబు గావించెను. ప్రతర్దనునకు వత్సుండును, భర్గుండు ననునిరువురుతనయులు గలిగిరి. అందు వత్సునకలర్కుండును, ఆతనికి సన్నతియు, ఆతనికలర్కుండును జనించిరి. అయ్యలర్కుండు సత్యవాదియు, బ్రహ్మజ్ఞానసంపన్నుఁడు నయ్యెను. ఆతఁ డఱువదియాఱువేలవత్సరములవఱకు సంపూర్ణయౌవనముతో నుండి యతివిశాలం బగురాజ్యపాలనంబు గావించె ననియు, నాతఁడు లో

పాముద్రానుగ్రహంబున దీర్ఘాయుష్యముం గాంచె ననియుఁ బ్రాచీన రాజర్షులు కీర్తించి యుండిరి. అలర్కుఁ డతిలోకరూపయౌవనశాలియై యుండెను. అతనిరాజ్యమపారమైనది. వారణాసీనగరమునకు శాపావసానంబైనంతనే యాతఁడు క్షేమకాసురుని సంహరించి మరల నాపట్టణమును దనరాజధానిగాఁ జేసికొనియెను.

భూపాలుం డగుసన్నతికి సునీథుం డను నింకొకకుమారుఁడు గలఁడు. అతనికి క్షేముండును, అతనికిఁ గేతుమంతుఁడును, అతనికి ధర్మకేతుండును, అతనికి సుహోత్రుం డగుసత్యకేతుండును, అతనికి విభుండును, అతని కొసర్తుండును, అతనికి సుకుమారుండును, అతనికి ధృష్టకేతుండును, అతనికి వేణుహోత్రుండును, అతనికి భార్గుండును గలిగిరి. వారందఱును ధర్మనిష్ఠులగుప్రజాపాలకు లైరి. వత్సునివలన వత్సభూమియు, భార్గునివలన భార్గభూమియుఁ గలిగెను. అంగిరులు, భార్గవులు కాశ్యపులు నగుబ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యగణంబుల విస్తృతవంశంబులం గూర్చి చెప్పితిని. ఇఁకనహుషవంశంబును గీర్తించెదను.

—♦ యయాతిచరిత్రము. ♦—

నహుషునకుఁ బితృకన్య యగు విరజయందు ఇంద్రోపేంద్రసమానతేజు లగు యతి, యయాతి, సంయాతి, ఆయాతి, యాతి, సుయాతి యను నార్గురుతనయులు గలిగిరి. అందు యయాతియే రాజయ్యెను. పరమధార్మికుం డగునాతఁడు కకుత్స్థకన్యం బెండ్లియాడెను. యతి మోక్షధర్మంబు నవలంబించి బ్రహ్మస్వరూపుం డయ్యెను. ఇతరు లగు నైదుగురుసోదరులలోను యయాతియే భూమండలమునంతను జయించెను. అతఁడు శుక్రాచార్యతనయ యగు దేవయానిని వృషపర్వసంతన యగు శర్మిష్ఠను బెండ్లియాడెను. యయాతికి దేవయాని

యందు యదుఁడు, తుర్వసుఁడును, శర్మిష్ఠయందు ద్రుహ్యుఁడు, అను వు, పూరుఁడును జన్మించిరి. శుక్రాచార్యుండు ప్రీతుండై యయాతికిఁ బరమదీప్తిమంతంబును, కాంచనమయంబును, దివ్యంబును నగు నొక రథమును బ్రసాదించెను. ఆరథంబు మనోవేగవంతంబు లగు నుత్తమాశ్వంబులచే సంయోజితమై సర్వకార్యజయప్రదమై యుండెను. యయాతి యాస్యందన మధిరోహించి యాఱురాత్రులలో మహీమండలం బంతయు జయించెను. అయ్యరదంబువలననే యయాతి దేవదానవుల కజయ్యుం డయ్యెను. క్రమముగ నారథము కురువంశీయు లెల్లరచేతను నుపయోగింపఁబడుచు వచ్చెను. కౌరవుండును, బరీక్షిన్నందనుండును నగుజనమేజయునియనంతర మారథము ధీమంతుం డగు గర్గమహామునిశాపమువలన వినష్టంబై తరువాతిరాజుల కనుపయుక్తం బయ్యెను.

జనమేజయుం డొకప్పుడు గర్గమునీంద్రునితనయుం డగు నొక బాలుని సంహరించి బ్రహ్మహత్యాన్వితుం డయ్యెను. ఆరాజర్షి సకలాంగకములనుండియు లోహగంధము వినిర్గతం బగుచుండెను. ఆతని కెందును శాంతి లేకుండెను. పౌరులును జానపదులునుగూడ నాతనిఁ బరిత్యజించిరి. అప్పు డాతఁడు నిష్కృతిం గానక దుఃఖసంతప్తుండై శౌనకమునీంద్రునిశరణంబు గోరుకొనియెను. జ్ఞాని యగు శౌనకుండు ఆతనిఁ బవిత్రునిఁ గావించుటకై యాతనిచే నశ్వమేధంబును జేయించెను. అయ్యాగాంతంబున నమ్మహారాజు శరీరదుర్గంధం బపనీతం బయ్యెను. పూర్వోక్తం బగు నారథము చేదిరాజునకు వశమయ్యెను. ఇంద్రుండు సంతుష్టుండై దాని నాబృహద్రథునకుఁ బ్రసాదించెను. అనంతర మది బార్హద్రథుం డగు జరాసంధునకు వశమయ్యెను. ఆజరాసంధుని వధించి యయ్యుత్తమరథంబును భీమసేనుండు వాసుదే

పునకుఁ బ్రీతిపూర్వకముగా సమర్పించెను.

యయాతిమహారాజు సాగరవలయితంబును, సప్తద్వీపవిలసితంబును నగుపృథ్వీమండలమును జయించి తనరాజ్య మంతయుఁ దనపుత్త్రులకు నైదుభాగములుగా విభజించి యిచ్చెను. అందు జ్యేష్ఠుఁడగు యదునకుఁ బూర్వభాగంబును, పూరునకు మధ్యభాగంబును తుర్వసునకు దక్షిణభాగంబును, దుహ్యునకు నుత్తరభాగంబును, అనువునకుఁ బశ్చిమభాగంబును నిచ్చెను. వారు క్రమముగా నాభూఖండముల ధర్మానుసారముగాఁ బరిపాలించుచు వచ్చిరి. కాలక్రమంబున యయాతి జరాభరాక్రాంతుండై, ధనుర్బాణంబులఁ బరిత్యజించి రాజ్యభారమును బుత్త్రియం దునిచి ప్రీతుండై భూసంచారము సేయఁ దొడంగెను. ఆతఁడు శస్త్రంబులఁ బరిత్యజించినను నపరాజితుండై యుండెను. ఇట్లాతఁడు రాజ్యంబును బుత్త్రులకుఁ బంచిపెట్టి యొకప్పుడు జ్యేష్ఠపుత్త్రుం డగు యదునిం గాంచి యిట్లనియెను. "కుమారా! నీవు నావృద్ధత్వముం గైకొని నీజవ్వనము నాకిమ్ము. అట్లుచేసినచో నేను యువకుఁడనై యొకకార్యముకొఱకీభూమండలమునఁ జరింతును." అని కోరుటయు యదుండు, "ఓమహారాజా! నే నొకబ్రాహ్మణునకు ననిర్దిష్టమైన భిక్ష నొసగుటకై యాచింపఁబడియుంటిని. యౌవనబలముచేతనే నే నాతనికార్యమును దీర్పవలసియున్నది. ఆకార్యమును నెఱవేర్చువఱకును నే నీవృద్ధత్వమును దాల్పనోపను. వార్ధకము బహుదోషసంకలితమైనది. పానభోజనాదివ్యాపారములు ముసలితనమునందు ప్రతికూలములై యుండును. కావుననో మహారాజా! నీముసలితనమును గ్రహించుటకు నాకిష్టము గలుగుటలేదు. తండ్రీ! నావంటిప్రియపుత్త్రులు నీకింకను జాలమంది యున్నారు. ధర్మజ్ఞా! వారిలో నెవ్వరినైన నిక్కార్యంబునకు నియోగింపుము."

యదుం డిట్లు పలుకుటయు యయాతి క్రుద్ధుండై తనయునిఁ దిరస్కరించుచు "ఓరీ! దుర్బుద్ధీ! నేను నీకు గురుండను. నాయెడల నీవజ్ఞుండ వైన, నీకు ధర్మ మన నేమి? మూఢా! నీవు నాయాజ్ఞ నతిక్రమించితివి గావున నీసంతతి కెన్నటికిని రాజ్యలాభంబు లేకుండుఁ గాక!" అనిశపించెను. పిమ్మట యయాతి క్రమముగా ద్రుహ్యుని, తుర్వసుని, అనువును నిట్లే యర్థించెను గాని వారెవ్వరును నాతనియాజ్ఞను మన్నింపరైరి. క్రోధాన్వితుం డైన యయాతియు వారికి నట్లే శాపంబిచ్చి పురునిచెంతకుం బోయి కుమారా! నీవిచ్ఛగింతువేని నా వృద్ధత్వమును నీయందుంచి నీయౌవనముం గైకొని తరుణుండనై సమస్తభూసంచారంబును గావింపఁదలంచితిని." అని తండ్రి చెప్పుటయు ప్రతాపవంతుం డగు పురుం డందుల కంగీకరించెను. అప్పుడయ్యయాతి తనయునితారుణ్యంబుం గ్రహించి కామోపభోగంబుల పరమావధిని బొందుటకై సమస్తపృథ్వీమండలంబును సంచరింప నారంభించెను. ఆతఁడు విశ్వాచీసహితుండై చిరకాలంబు చైత్రరథవనంబున విహరించి సమస్తభోగంబులు శేషంబు లేకుండున ట్లనుభవించి క్రమ్మఱఁ బూరునియొద్ద కరుదెంచి తనజరాభరము నెప్పటియట్ల పరిగ్రహించెను. కూర్మంబు తనసకలాంగకంబులంబోలె సకలకామభోగంబులును బ్రత్యాహృతంబులుగాఁ జేసికొన్నయయాతిమహారాజుచే నీక్రిందియర్థము గలగీతము మనోహరంబుగ గానము సేయంబడియెను.

"కామములు భోగములవలన శమింపవు. హవిస్సాహుతిచే నగ్నిజ్వాలలుంబోలె ననుభూతిచే నది యుత్తరోత్తరాభివృద్ధిం గాంచుచుండును. ఈపృథివియందున్న సమస్త వ్రీహి, యవ, హిరణ్యంబులును, సకలపశుస్త్రీజనంబులును గూడ నొక్కనికి లభించినను సంత
లో సతనికి సంతృప్తి గలుగు ననుటయు సందేహమే. ధర్మము చేఁగాని,

మనస్సుచేఁగాని, వాక్కుచేఁగాని యెట్టిజీవులయెడలను బాపభావంబు లేకుండువాఁడు బ్రహ్మస్వరూపప్రాప్తుం డగును. ఇతరుల కెంతమాత్రంబును భయంకరుండు గాక యితరులవలన నించుకంతయు భీతిల్లక యిచ్ఛాద్వేషవిరహితుం డగునాతండు బ్రహ్మపదప్రాప్తి కర్హుండగును. దుర్మతులు దేనిని బరిత్యజింపఁజాలరో యాహారము జీర్ణించినను నేది జీర్ణింపదో మానవుల కేది ప్రాణాంతికరోగస్వరూపమై యుండునో యట్టి తృష్ణను ద్యజించువాఁడు నిత్యసుఖుం డగును. జరాభారగ్రస్తునకుఁ గేశములును దంతములును జీర్ణంబు లగును గాని ధనాశయు, జీవితాశయు నెంతటను జీర్ణంబులు గానేరవు. ఈజగంబునందలి సమస్తకామసుఖంబులును, సకలస్వర్గసుఖంబులును గూడఁ దృష్ణాక్షయసుఖంబున షోడశాంశమునైనను బోలఁజాలవు."

అని యిట్లు గానము చేయుచు రాజర్షి యగుయయాతి పత్నీసహితుఁడై వనంబునకుం బోయి బహుకాలంబు దపంబు గావించెను. అనంతరమాతఁడు భృగుతుంగంబున మహాతపంబు చేసి క్రమంబుగ ననశనవ్రతుండై దేహత్యాగం బొనరించి సస్త్రీకుఁడై స్వర్గారోహణముం గావించెను. ఆతనివంశధరు లగునైదుగురురాజర్షులవలనను నాతనివంశము సూర్యతేజముంబోలి జగమంతటను బరివ్యాప్తంబయ్యెను. మహామునులారా! ఇఁక వృష్ణికులధురంధరుం డగునారాయణుం డవతరించిన యదువంశముంగూర్చి చెప్పెద నాకర్ణింపుఁడు. ఈయయాతి చరిత్రము నిత్యము నాకర్ణించువారును, గీర్తించువారునుగూడఁ బరమాయుష్మంతులును, గీర్తిసంపన్నులు నగుదురు.

—♦ పురువంశవర్ణనము. ♦—

సూతుం డిట్లనియెను. మునిశ్రేష్ఠులారా! మహాత్ముండగు పురునివంశమును సవిస్తరంబుగ వర్ణించెదను. పురునకు సువీరుండు త

నయుం డయ్యెను. సువీరునకు మనస్యుండును, ఆతని కభయదుండు ను, ఆతనికి సుధన్వుండును, ఆతనికి సుబాహుండును, ఆతనికి రౌద్రాశ్వుండును జనించిరి. ఆరౌద్రాశ్వునకు దశార్ణేయుఁడు, కృకణేయుఁడు కక్షేయుఁడు, స్థండిలేయుఁడు, సన్నతేయుఁడు, ఋచేయుఁడు, స్థలేయుఁడు, జలేయుఁడు, ధనేయుఁడు, వనేయుఁడు ననుపదుగురుపుత్త్రులును, భద్ర, శూద్రి, మద్రి, శలద, మలద, ఖలద, నలద, సురస, గోచపల, రత్నకూట యనుపదుగురుపుత్త్రికలును జనించిరి. అత్రివంశంబునఁ బుట్టినప్రభాకరుం డనుమహర్షి యీపదుగురుకన్యలను బెండ్లియాడెను.

అందు భద్రి యనుకన్యకు యశస్వియగుసోముండు సుతుండై యవతరించెను. పూర్వము రాహువుచే నాహతుండై దివాకరుండు స్వర్గపతితుం డైనప్పు డీప్రభాకరమహర్షి తేజముచేతనే జగమంతయుఁ బ్రభామయం బయ్యెను. ఈప్రభాకరుం డస్తుపతితుం డగుచున్నదివాకరునుద్దేశించి « నీకుశుభమగుఁగాక ” యని యాశ్వాసించెను. అమ్మునీంద్రుని యమోఘవచనానుసారంబుగా నప్పుడు సూర్యునకు భూపతనదుస్థితి తప్పిపోయెను. అత్రిశ్రేష్ఠం బగునత్రివంశ మీప్రభాకరమహర్షిమూలముననే ప్రవర్ధితం బయ్యెను. ఆతనివలననే యత్రిమునీంద్రునకు యజ్ఞంబులయందు దేవతలచే గౌరవము ప్రతిష్ఠితం బయ్యెను. ఆ ప్రభాకరుండు పదుగురుభార్యలవలనను బదుగురుపుత్త్రులం బడసెను. వారందఱును మహాసత్త్వులును, మహాతపోనిరతులును, గోత్రధరులును, ఋషులును, వేదపారగులునై యాత్రేయులను నామంబునఁ బ్రసిద్ధులైరి.

కక్షేయునకు సభానరుఁడు, చాక్షుషుఁడు, పరమన్యుఁడు నను ముగ్గురుపుత్త్రులు పుట్టిరి. అందు సభానరునకుఁ గాలానలుండును,

ఆతనికి ధర్మజ్ఞుం డగుసృంజయుండును, ఆతనికిఁ బురంజయుండును, ఆతనికి జనమేజయుండును, ఆతనికి మహాశాలుండును బుట్టిరి. అమ్మహాశాలుండు సకలదేవతాపరిచితుండును, సుప్రసిద్ధుండు నై యుండెను. ఆతనికిఁ బితృతుల్యుండును, బరమధార్మికుండు నగుమహామనుండు పుత్త్రుం డయ్యెను. మహామనునకు ధర్మజ్ఞులగు ఉశీనరుఁడు, తితిక్షుఁడు నను నిరువురునందను లుదయించిరి. అందు రాజర్షియగునుశీనరునకు నృగ, కృమి, నవ, దర్వ, దృషద్వతి యనునైదుగురుభార్యలుండిరి. వార్ధకమునం దా తఁ డైదుగురుపత్నులవలనను సంతానముం బడసెను. అందు నృగకు నృగుండును, కృమికి కృమియు, నవకు నవుండును, దర్వకు సువ్రతుండును, దృషద్వతికి శిబియు జన్మించిరి.

అందుశిబికి వృషదర్భుండును, సువీరుండును, కైకేయుండును, మద్రకుండు నను నలువురుతనయులు గలిగిరి. వారు పరిపాలించినజనపదంబులు వారినామంబులచేఁ బ్రసిద్ధంబు లయ్యెను:—ఇఁక తితిక్షువంశముంగూర్చి వక్కాణించెదను. తితిక్షుఁడు పూర్వదేశమును బరిపాలించెను. ఆతనికి మహావీర్యుం డగు ఉషద్రథుండును, ఆతనికి ఫేనుఁడును, ఆతనికి సుతపుండును, ఆతనికి బలియు జనించిరి. ఆబలి మానవయోనియందుదయించి మహాయోగియు మహారాజు నయ్యెను. ఆతనికి వంశోద్ధారకులగు, అంగుఁడు, వంగుఁడు, సుహ్ముఁడు, పుండ్రుఁడు, కళింగుఁడు నను నేవురుఁ దనయులు గలిగిరి. వారైదుగురును బాలేయులను నామముచే విఖ్యాతులైరి. బాలేయనామకులగు బ్రాహ్మణులుగూడ బలివంశీయులుగనే కీర్తింపఁబడుచుండిరి. పూర్వకాలమునందు బ్రహ్మదేవుండు బలియెడలఁ బ్రీతుండై యోబలీ! నీవు మహాయోగివయ్యెదవు. కల్పాంతపర్యంతమును జీవింపఁగలవు. అతిలోకధర్మతత్త్వజ్ఞానంబును, సంగ్రామవిజయంబును, ధర్మబుద్ధియు, త్రిలోకసంచారం

బును నీకు లభించును. చతుర్విధవర్ణాశ్రమధర్మంబులును నీచేఁ బ్రతిష్ఠితంబు లగును. అని వరంబిచ్చెను. రాజగు బలి యీవిధముగా శాంతిలాభముం గాంచి బహుకాలంబున కాతఁడు స్వర్గారోహణము గావించెను. ఆతని పంచపుత్త్రులచేఁ బాలింపఁబడిన జనపదంబులు, అంగ, వంగ, సుహ్మ, కళింగ, పుండ్రనామంబులచేఁ బ్రఖ్యాతంబు లయ్యెను.

అంగరాజునకు దధివాహనుండను పుట్టి రాజేంద్రుం డయ్యెను. ఆతనికి దివిరథుండును, అతని కింద్రపరాక్రముం డగు ధర్మరథుండును, ఆతనికి చిత్రరథుండును జనించిరి. ఆచిత్రరథుండు ధర్మానుష్ఠానతత్పరుండై కాలంజరగిరియం దొకమహాయజ్ఞముం గావించెను. ఆయజ్ఞమునందు మహేంద్రుండు స్వయముగా సోమపానముం గావించెను. చిత్రరథునకు దశరథుండు పుట్టి లోమపాదనామంబునఁ బ్రకీర్తితుం డయ్యెను. ఆతనికి శాంతయను నొకతనయయు, ఋష్యశృంగునను గ్రహంబుచేఁ జతురంగుఁడను తనయుండును గలిగిరి. ఆచతురంగునకు పృథులాక్షుండును, ఆతనికి మహాయశుం డగు చంపుండును బుట్టిరి. ఆచంపుని పాలనమువలన మాలినీనగరము చంపాపురం బని విఖ్యాతిం గాంచెను. పూర్ణభద్రప్రసాదముచే నాతనికి హర్యంగుం డను సూనుండు గలిగెను. ఆహర్యంగుండు మంత్రబలంబుచే నైరావతతుల్యం బగు వైభాండకం బను నొకయేనుఁగును భూమిపై నవతరింపఁజేసి దానిని దనయుత్తమ వాహనముగాఁ జేసికొనియెను.

ఆహర్యంగునకు భద్రరథుండును, ఆతనికి బృహత్కర్మండును, ఆతనికి బృహద్దర్భుండును, ఆతనికి రాజాధిరాజగు బృహన్మనుండును, ఆతనికి జయద్రథుండును, ఆతనికి దృఢరథుండును, ఆతనికి విశ్వవిజయుం డగు జనమేజయుండును, ఆతనికి వైకర్ణుండును, ఆతనికి వికర్ణుం

డును, ఆతనికి వంశోద్ధారకులగునూర్గురుపుత్త్రులును బుట్టిరి. ఇది యంగవంశవిస్తారంబు. ఈవంశమువా రందఱును సత్యవ్రతులును, మహాత్ములును, బుత్త్రవంతులును, మహారథులునై యుండిరి. ఇఁక రౌద్రాశ్వనందనుండగు ఋచేయునివంశముంగూర్చి చెప్పెద నాకర్ణింపుఁడు.

సంయమివరులారా! ఋచేయునకు మతినారుండు పుట్టెను. ఆతనికిఁ బరమధర్మనిరతు లగు వసురోధుఁడు, ప్రతిరథుఁడు, సుబాహుఁడు ననుముగ్వురుసుతు లుదయించిరి. వీరుముగ్వురును సత్యవాదులు, ధర్మజ్ఞులు, వేదవిదులు, బ్రహ్మపరాయణులు నై యుండిరి. పూర్వము బ్రహ్మవాదిని యగునిలాకన్యగూర్చి మీరు వినియుంటిరి. మహారాజగుతంసుఁడామెను బెండ్లియాడెను. ఆతనికి బ్రహ్మజ్ఞుఁడును, బరాక్రమశాలియు నగుధర్మనేత్రుండుపుట్టెను. ఆతని సుపదానవి యనుభార్యయందు దుష్మంతుఁడు, సుష్మంతుఁడు, ప్రవీరుఁడు, అనఘుఁడు నను నలుగురునందనులు గలిగిరి. అందు దుష్మంతునకు మహాపరాక్రమధనుండగుభరతుండు పుట్టెను. ఈతఁడయుతనాగబలుండై సర్వదమనుండనునపరనామముచే విఖ్యాతుండై చక్రవర్తి యయ్యెను. ఈతనిజనని శకుంతల. భరతనామమువలననే భారతనామము ప్రసిద్ధ మయ్యెను. భరతపుత్త్రు లందఱును మాతృకోపముచే నిహతు లై పోయిరి. అందుచే నాంగిరసుండగుభరద్వాజుం డాతనిచేఁ బుత్త్రకామేష్టిం జేయించెను. అమ్మఖఫలంబుగా భరతున కొకతనయుండు జనించెను. పూర్వమాతనిసంతానము వితథం బయ్యెనుగావున నిప్పుడక్కుమారునకు వితథుం డనునామకరణంబు గావించిరి. పుత్త్రోదయానంతరమునఁ గొంతకాలమునకు భరతుండు స్వర్గస్థుండయ్యెను. వితథుండు రాజ్యాభిషిక్తుం డైనవెనుక భరద్వాజుండు నగంబునకుం బోయెను.

అవితథునకు యథాక్రమంబుగ సుహోత్రుఁడు, సుహోత,

గయుఁడు, గర్గుఁడు, మహాత్ముఁ డగుకపిలుఁడు ననునైదుగురుతనయులు గలిగిరి. వారిలో సుహోత్రునకు మహాసత్త్వులగు కాశికుఁడు, గృత్స్నమతి యనునిద్దఱు నందను లుదయించిరి. అందు గృత్స్నమతికిఁ గలిగినపుత్త్రులలోఁ గొందఱు బ్రాహ్మణులును, గొందఱు క్షత్త్రియులును, గొందఱు వైశ్యులు నైరి. కాశికునకు, కాశేయుండును, అతనికి విద్వాంసుఁడగుధన్వంతరియు, అతనికిఁ బ్రసిద్ధుం డగుకేతుమంతుండును, అతనికి భీమరథుండును, అతనికి వారణాసీపతియు, సర్వశత్రువిజయుండు నగుదివోదాసుండును, అతనికిఁ బ్రతర్దనుండును బుట్టిరి. ప్రతర్దనునకు వత్సుఁడు భార్గవుఁడు ననునిరువురుసుతు లుదయించిరి. రాజపుత్త్రుం డగునలర్కుఁడు హైహయరాజ్యమునపహరించెను. భద్రశ్రేణ్యునితనయుం డగుదుర్మదుండు, పూర్వము దివోదాసహృతం బగుపైతృకరాజ్యమును మరల సంపాదించెను. దివోదాసుండప్పు డాతని బాలునిగాఁదలంచి యుపేక్షించెను.

భీమరథున కష్టారథుఁ డనునింకొకతనయుఁడు గలఁడు. ఈతఁడు మరల నాదుర్మదునిజయించి తనపగదీర్చుకొనియెను. కాశిరాజగునలర్కుఁడు బ్రహ్మనిష్ఠుఁడును, సత్యప్రతిజ్ఞుఁడు నై యుండెను. అతఁ డఱువదియాఱువేలసంవత్సరములవఱకును యువకుఁడై కులధురంధరుఁ డయ్యెను. లోపాముద్రానుగ్రహముచే నాతనికి దీర్ఘాయుష్యము లభించెను. వార్ధకమునం దాతఁడు క్షేమకదానవునిసంహరించి కాశీనగరము నెప్పటియట్లు స్థాపించెను. అతనికి క్షేమకుఁడును, అతనికి వర్షకేతుండును, అతనికి విభుండును, అతని కానర్తుండును, అతనికి సుకుమారుండును, అతనికి సత్యకేతుండును, అతనికి వత్సుండును జనించిరి. వత్సునివలన వత్సదేశమును, భార్గవునివలన భర్గదేశమును గలిగెను. పూర్వోక్తసంతానమంతయు నాంగిరసగోత్రసంభూతమైనది. వారందఱును బ్రా

హ్మణులును, క్షత్రియులును, వైశ్యులు నైరి.

ఇఁక నజమీఢవంశమును వర్ణించెదను. సుహోత్రునకు బృహత్తనువాఁడు పుట్టెను. ఆతనికి అజమీఢుఁడు, ద్విమీఢుఁడు, పురుమీఢుఁడు ననుముగ్గురుసుతులు జనించిరి. అం దజమీఢునకు నీలి, కేశిని, ధూమిని యనుమువ్వురుభార్యలు గలరు. అందు కేశినికి జహ్నుండు పుట్టెను. ఆతఁడు సర్వమేధంబను నొకమహాయజ్ఞముం గావించెను. అప్పుడు గంగాదేవి యాతని బతిగాఁ గోరివచ్చెను. దానికాతఁ డంగీకరింపకుండుటచే గంగాదేవి యాతనియజ్ఞభూమిని ముంచివైచెను. అందుచే జహ్నుండు క్రుద్ధుండై గంగం గాంచి నీపరివాహంబంతయును పానముచేసి వైచెద నని యదలించుచు జలపానము చేయందొడంగెను. మహర్షులందఱు నాతని వారించి గంగ నాతనికి దుహితం గావించిరి. ఆజహ్నుండు యువనాశ్వతనయ యగుకావేరిం బెండ్లియాడెను. ఆతని కజుండును, ఆతనికి బలాకాశ్వుండును, ఆతనికి కుశికుండును జనించిరి. కుశికుఁడు మృగయారతుఁడై వనంబులఁ బరిభ్రమించుచు పల్లవగణంబులతోఁ గూడి యుండెను. ఆతఁ డింద్రతుల్యుం డగుపుత్త్రుం గోరి మహాతపంబు గావించుటయు సంకల్పసిద్ధుండగు నాతని కింద్రుండు స్వయముగాఁ దనయుఁడై యవతరించెను. ఆతఁడే గాధిరాజు. ఆతనికి విశ్వామిత్రుండును, ఆతని కష్టకుండును, ఆతనికి లౌహియు జనించిరి. ఈజహ్నువంశముం గూర్చి యిదివఱకే వర్ణించితిని.

అజమీఢునకు నీలి యనుభార్యవలన సుశాంతియు, సుశాంతికి పురుజాతియు, పురుజాతికి బాహ్యాశ్వుండును జనించిరి. ఆతనికి దేవకుమారసదృశు లగు ముద్గలుఁడు, సృంజయుఁడు, బృహదిషుఁడు, యవీనరుఁడు, కృమిలాశ్వుఁడు నను నైదుగురునందను లుదయించిరి. ఈ

నైమగురిచేతను బాలింపఁబడిన దేశము పాంచాలనామంబునఁ బ్రసిద్ధం బయ్యెను. ముద్గలునకు మహాయశుం డగుమౌద్గల్యుండు పుట్టెను. ఆతని కింద్రసేన యనుభార్యవలన బ్రిధ్నశ్వుండు జనించెను. మహాత్ముం డగుసృంజయునకుఁ బంచజనుండు పుట్టెను. ఆతనికి సోమదత్తుండును, ఆతనికిఁ గీర్తిమంతుఁ డగుసహదేవుండును, ఆతనికిఁ బ్రఖ్యాతుం డగుసోమకుండును జనించిరి. అజమీఢవంశము విలుప్తం బగుట కారంభించినసమయమునం దీసోమకుండు పుట్టెను. ఆతనికి జంతుం డుదయించెను. ఆజంతునకు నూర్గురుపుత్త్రులు గలిగిరి. అందు జ్యేష్ఠుండు పృషతుఁడు. ఆతఁడే ద్రుపదుని జనకుఁడు. అజమీఢవంశజు లగువారందఱును మహాత్ములై యుండిరి.

అజమీఢునిపత్నులలో ధూమిని యనునామె యనపత్యయై సంతానముకొఱ కయుతవర్షంబులు కఠోరతపం బొనరించెను. సాధ్వియు, సౌభాగ్యవతియు, సత్కులసంభూతయు నగునామె పుత్త్రార్థమై యనేకవ్రతంబుల నాచరించెను. ఆమె యొకప్పుడు విధివిధానంబున నగ్నియందు హోమంబుసేసి యగ్నిహోత్రశాలయందు కుశశయ్యాశాయినియై యుండఁగా నజమీఢుం డామెం గలిసికొనియెను. ఆసంయోగఫలంబుగా ధూమ్రవర్ణుండును, సుందరుండు నగుఋక్షుం డను తనయుండు జన్మించెను. ఆఋక్షునకు సంవరణుండును, ఆతనికి కురుండును బుట్టిరి. మహారాజగు కురునిచేఁ బ్రయాగనుమించిన పుణ్యస్థానము కురుక్షేత్ర మావిష్కృతం బయ్యెను. అది పరమపవిత్రంబును, బుణ్యాత్ములకు సేవ్యంబును, నతిరమణీయంబు నై యుండెను. కురునివిశాలవంశమువారందఱును, కౌరవులను నామంబుచే విఖ్యాతు లైరి. కురునకు సుధన్వుఁడు, సుధనుఁడు, పరీక్షితుఁడు, అరిమేజయుఁడు ననునలుగురుసుతు లుదయించిరి.

* అంతట సుధన్వునకు మతిమంతుం డగు సహోత్రుండును, ఆతనికి ధర్మకోవిదుం డగుచ్యవనుండును, ఆతనికి కృతయజ్ఞుండును, జన్మించిరి. కృతయజ్ఞుడు పుత్త్రికామేష్టి చేసి యుపరిచరవసుని దనయునిగాఁ బడసెను. అయ్యుపరిచరుండు గిరికవలన నేడ్గురు తనయులం గాంచెను. అందు జ్యేష్ఠుండు మహారథుం డగుబృహద్రథుండు. ఆతఁడు మగధాధిపతియై ప్రఖ్యాతుం డయ్యెను. ఆతఁడు జనించినతరువాతనే గిరికగర్భమునుండి ప్రత్యగ్రథుండు, క్రథుండు, శాకలుండు, యదుండు, మత్స్యుండు, కాలి యనునార్గురుతనయు లుదయించిరి. బృహద్రథునకు కుశాగ్రుండును, ఆతనికి ఋషభుండును బుట్టిరి... ... ...

పరీక్షితునకు జనమేజయుండు, శ్రుతసేనుండు, ఉగ్రసేనుండు, భీమసేనుండు ననువారు పుట్టిరి. వీరందఱును భాగ్యవంతులును, బలవంతులు నై యుండిరి. జనమేజయునకు సురథుండును, మతిమంతుండును బుట్టిరి. అందు సురథునకు విదూరథుండును, ఆతనికి మహాబలుం డగు ఋక్షుండును జనించిరి. సోమవంశమునం దిరువురుఋక్షులు, నిరువురు పరీక్షితులు, మువ్వురు భీమసేనులు, నిరువురు జనమేజయులును రాజులై యుండిరి. భీమసేనునకుఁ బ్రతీపుఁడు జనించెను. ఆతనికి శంతనుండు, దేవాపి, బాహ్లికుండును గలిగిరి. వారిలో జ్యేష్ఠుఁ డగుశంతనునకుఁ బ్రసిద్ధుం డగుభీష్ముఁడు పుట్టెను. బాహ్లికునకు సోమదత్తుఁడు జనించెను. ఆతనికి భూరి, భూరిశ్రవుఁడు, శలుఁడు ననుముగ్గురుసుతు లుదయించిరి. దేవాపి యనువాఁడు దేవతల కుపాధ్యాయుఁడయ్యెను.

మహాత్ముం డగు చ్యవనునకు కృతకుండనుప్రియపుత్త్రుఁ డుదయించెను. కౌరవధురంధరుఁ డగుశంతనుఁడు మహారాజయ్యెను. లోకవిశ్రుతం బగునాతనివంశము నభివర్ణించెదను. గంగాగర్భంబున

* ఇది యధికపాఠము. కాని బహుగ్రంథసమ్మతమైనది గాదు.

శంతనునకు దేవవ్రతుండను నొకతనయుఁడు గలిగెను. అతఁడు పాండవులకుఁ బితామహుఁడై భీష్మనామమునఁ బ్రఖ్యాతుం డయ్యెను. శంతనునకు కాళి యనుభార్యయందు విచిత్రవీర్యుఁ డనునింకొకతనయుఁడు గలిగెను. అనఘుండును, ధర్మాత్ముఁడు నగువిచిత్రవీర్యుఁడు శంతనున కతిప్రియతముఁడై యుండెను. ఆవిచిత్రవీర్యునిక్షేత్రములందు మహర్షి యగు కృష్ణద్వైపాయనుఁడు ధృతరాష్ట్రుఁడు, పాండుఁడు, విదురుఁడు ననుముగ్గురు తనయులం బుట్టించెను. అందు ధృతరాష్ట్రునకు గాంధారియందు నూర్గురుపుత్రులు గలిగిరి. పాండునకు ధనంజయుండును, అతనికి సౌభద్రుండగు నభిమన్యుండును, అతనికిఁ బరీక్షితుండును జనించిరి. ఆపరీక్షితునకు కాశ్య యనుభార్యయందు చంద్రాపీడుఁడును, సూర్యాపీడుఁడును జనించిరి. అందు చంద్రాపీడునకు ధనుర్ధరులగు నూర్గురునందను లుదయించిరి. పరీక్షిన్నందనుండగుజనమేజయునివంశము భువనప్రసిద్ధమైనది.

చంద్రాపీడునిశతపుత్రులలోనను జ్యేష్ఠుఁడగుసత్యకర్ణుఁడు హస్తినాపురంబున బహుదక్షిణాన్వితంబగు నొకమహాయజ్ఞముం గావించెను. అతనికిఁ బ్రతాపవంతుఁడగు శ్వేతకర్ణుఁడు పుట్టెను. అతఁడు ధర్మాత్ముఁ డగురాజయ్యెను. తాని పుత్త్రసంతానము లేకుండుటచే రాజ్యమును ద్యజించి యాతఁడు వనంబునకుం బోయెను. సుచారుసందినియు, మహాసాధ్వియు, సౌందర్యవతియు నగు మాలిని యనునామముగల యాతనిభార్య వనంబునకుం బోవు నమ్మహారాజు ననుగమించెను. మార్గమధ్యంబున నాసతీరత్నము గర్భమునుండి సుకుమారుండగు కుమారుం డొకఁడు జనియించెను. పాంచాలనందన యగు ద్రౌపదివలెనే మహాభాగ్యవతియు, మహాపతివ్రతయు నగు నారాజమహిషి లేకలేక పుట్టిన యాపుత్త్రకు నచ్చోటనే విడిచిపెట్టి, తనప్రాణే

శ్వేదమెంటి నెనఁబాయక చనియెను. సుకుమారాకారుండగు నక్కు-మారుండును సర్వాంగభాగంబెల్ల మాఱుమ్రోయునట్లు బిగ్గఱఁగ నేడ్వ నందొడంగెను. మహారణ్యమధ్యంబున దిక్కుఁజేయున్న యాకుమారకునియెడఁ గరుణఁగొనినవియుంబోలె నాసమయంబున మేఘబృందంబు లాకసంబున నలమికొనియెను. అంతఁ గొంతసేపటికి శ్రవిష్ఠానందనులగు వైష్ణవులాదియు, కౌశికుండును నచ్చోటికి వచ్చి ఱాళ్లరాయిడిచే విషమంబులగు పార్శ్వభాగంబులచే శిలాతలంబెల్ల రుధిరమయంబు గావించుచు రోదనముసేయుచున్న యాపసిపాపను గాంచి కరుణార్ద్రహృదయులై సమీపజలంబులచేఁ బ్రక్షాళనంబు గావించిరి. శిలాసంఘర్షణముచే నాతనిపార్శ్వము లజాగ్యమలములై పోయెను. ఆకారణముచే నాబాలుఁడు కక్షపార్శ్వుఁ డనునామము గలిగెను. అతఁడు రోమకశ్యపాంబున నిరుపుర బ్రాహ్మణులచేఁ బెంపఁబడుచుండెను. రోమకపత్ని యాబాలుని దనపుత్రునిగాఁ జేసికొనఁగోరి పెంచుచుండెను. కుమారుండును నామెనే తల్లిగ భావించి యుండెను. కాలక్రమంబున నాతఁడు పెద్దవాఁడై తన్నుఁ జిన్నతనముసఁ బెంచిన బ్రాహ్మణులను దనమంత్రులుగాఁ జేసికొనియెను. ఆతనిపుత్రపౌత్రాదులచేఁ బురువంశము విస్తృతంబయ్యెను. మహామునంచనుండును, ధీమంతుండు నగు యయాతి తనరాజ్యభారమును వహించినపురునిమొదలఁ బ్రీతుండై చంద్రసూర్యగ్రహంబులును, భూమండలమును నిలిచియున్నంతవఱకుఁ బురువంశము సుస్థిరమై యుండుఁగాక యని యాశీర్వదించెను. మహామునులారా! ఇది పురువంశచరిత్రంబు. ఇక, యదు, తుర్వసుప్రభృతివంశంబులఁగూర్చి యుపన్యసించెదను.

తుర్వసునకు వహ్నియు, అతనికి గోభానుండును, ఆతని కపరాజితుండగు త్రైశానుండును, ఆతనికిఁ గరంధముండును, ఆతనికి మరుత్తు

ను జనించిరి. మరుత్తున కవీక్షితుం డను నపరనామము గలదు. ఆత
నికిఁ బుత్త్రసంతానము లేదు. విపులదక్షిణలతో నాతఁ డనేకయజ్ఞ
ములం గావించెను. అతనికి సంయత యనునొకతనయ యుండెను.
మరుత్తుఁడు యజ్ఞదక్షిణగా నామెను సంవర్తునకు దానము చేసెను.
మరుత్తుఁడు పౌరవుండగు దుష్మంతుని బుత్త్రునిగాఁ గైకొనియెను. ఆ
దుష్మంతునకు కరురోముండును, ఆతనికక్రీడుండును, ఆతనికి పాం
డ్యుఁడు, కేరళుఁడు, కోలుఁడు, చోళుఁడు ననునలువురుతనయులును
బుట్టిరి. మునివరులారా! ద్రుహ్యునకు బభ్రుండును, సేతుండును జనిం
చిరి. సేతున కంగారసేతుఁడు సుతుండై పుట్టి మరుత్పతినామంబునఁ
బ్రసిద్ధుం డయ్యెను. మహారాజగుయావనాశ్వుఁడు పదునాలుగువర్షం
బులును, బదునాలుగుమాసంబులు నాతనితో మహారణంబుగావించి
తుదకాతని నిహతుం గావించెను. అయ్యంగారసేతునకు గాంధారుఁ
డను తనయుఁడు గలఁడు. ఆతనివలననే గాంధారదేశనామము గలిగె
ను. గాంధారదేశజంబులగు నశ్వంబు లత్యుత్తమంబులు.

అనునకు ధర్ముండును, ఆతనికి ద్యుతుండును, ఆతని కనదు
హుండును, ఆతనికిఁ బ్రచేతుండును, ఆతనికి సుచేతుండును, గలిగిరి.
యదునకు సహస్రదుఁడు, పయోదుఁడు, క్రోష్ఠ, అనిలుఁడు, అంజి
కుఁడు ననునైదుగురు జనించిరి. అందు సహస్రదునకు హైహయుఁడు,
హయుఁడు, వేణుహయుఁడు నను పరమధార్మికులగుమువ్వురుతనయులు
గలిగిరి. అందు హైహయునకు విఖ్యాతుం డగు ధర్మనేత్రుండును,
ఆతనికిఁ గర్తయు, ఆతనికి సాహంజుఁడును జనించిరి. ఆసాహంజునిచే
తనే సాహంజనీపురంబు ప్రతిష్ఠింపఁబడియెను. మాహిష్మంతునితన
యుం డగు భద్రశ్రేణ్యునింగూర్చి పూర్వము చెప్పియుంటిని. ఆతనికి
దుర్దముండును, ఆతనికి ధీమంతుం డగుకనకుండును, ఆతనికిఁ గృతవీ

ర్యుఁడు, కృతతేజుఁడు, కృతకర్ముఁడు, కృతాగ్ని యనునలువురుపుత్త్రులును జనించిరి.

కార్తవీర్యార్జునచరిత్రము.

అందు కృతవీర్యునకు సహస్రబాహుండు సుతుండై యర్జుననామంబునఁ బ్రఖ్యాతుండయ్యెను. ఆతఁడు సప్తద్వీపములందును దనయధికారమును బ్రతిష్ఠించెను. ఆతఁ డేకవీరుఁడై సూర్యకిరణతేజోమయం బగురథమునధిరోహించి పోయి సప్తద్వీపములను జయించెను. ఆకార్తవీర్యార్జునుం డయుతవర్షంబులవఱకును దపంబు చేసి దత్తాత్రేయు నారాధించి యాతనియనుగ్రహంబుచేఁ దనరాజ్యంబున నెవ్వరికి నధర్మచింత లేకుండునట్లును, కలిగినను దననామశ్రవణమాత్రంబున నివృత్తి యగునట్లొకవరంబును, తాను ధర్మబలంబుచే సకలభూమండలమును జయించి ప్రజారంజకముగాఁ బరిపాలించునట్లొకవరంబును, సంగ్రామరంగమునఁ దనచే నెన్నివేలమందిశత్రువులైనను నిహతు లగునట్లొకవరంబును, యుద్ధసన్నద్ధుం డైనంతనే తనకు సహస్రబాహువులు లభించునట్లొకవరంబునుగా నాల్గువరంబులను బడసి సప్తద్వీపములను జయించెను. సరిత్సముద్రశైలనగరంబులలో నాతనికజేయంబగునది యొక్కటియును లేకుండెను. దండప్రభావముచే నాతఁ డీసమస్తమును జయించెను. ఆతఁడు సప్తద్వీపములందును సహస్రాధికదక్షిణలతో నూఱుయజ్ఞములం గావించెను. అందు వేదియూపాదులు కాంచనమయంబులై యుండెను. విమానస్థులగుదేవగంధర్వాప్సరోగణములచే నీసకలయజ్ఞవేదికలు నలంకృతములయ్యెను. ఆతనిమహత్వముం గూర్చి విస్మయాపన్నుఁడై విద్వాంసుం డగునారదుం డాతనియజ్ఞశాలయం దీక్రిందిరీతి గానము చేసెను.

“యజ్ఞాచరణమునందును, దానమునందును, తపంబునందును, విక్రమమునందు, శాస్త్రజ్ఞానమునందును కార్తవీర్యార్జునునితో సమానుఁడగు మహారాజెవ్వఁడును లేఁడు. వాగ్మియు, ఖడ్గధారియు, ధనుర్ధరుండును, రథికుండు నగు నీతని సప్తద్వీపములందలి ప్రజలును బరమానందముతోఁ గాంచుచుందురు. మహామహిముఁడగు నీతని ప్రభావముచే రాజ్యమునం దెవ్వరికిని ధననష్టముగాని, శోకవిభ్రమంబులు గాని లేకుండెను. ఈతఁడు ధర్మానుసారముగాఁ బ్రజలను బాలించుచుండెను. ధనమునకుఁ గాని రత్నాదులకుఁ గాని యాతని కెట్టియభావమును లేదు. ఈచక్రవర్తి సకలసుఖభోగంబుల ననుభవించుచుండెను. మహాయోగి యగు నీతఁడు స్వయముగాఁ బశుపాలకుఁడును, క్షేత్రపాలకుఁడును, వర్షంబు గురియించుటకుఁ బర్జన్యుండు నై యుండెను. ఈతని సహస్రబాహులును, జ్యాకిణాంకితములై యుండెను. ఈతఁడు సహస్రబాహుసమన్వితుఁడై సహస్రకిరణుండగు శరత్కాలభాస్కరునిం బోలి విరాజిల్లుచుండెను. మహాప్రభావసంపన్నుం డగు నిమ్మహీపతి కర్కోటకనందనాది మహానాగులను జయించి మాహిష్మతీపురంబునఁ బ్రవేశించెను. ఈతఁడు తన బాహుసహస్రముచే సముద్రప్రవాహమును సవిలాసముగ బంధించి విహరించుచుండును. మహారాజగు కార్తవీర్యుఁడు నర్మదానదియందుఁ బ్రవేశించి జలకేళిం గావించుచున్న దవ్వాహిని సహస్రచంచలోర్మిశాలినియై వివిధకుసుమమాలికాభూషితయై శంకితయుం బోలి ప్రవహించుచుండును. అతని బాహుసహస్రాఘాతంబులచే మహోదధి సంక్షుభితం బగుటయుఁ బాతాళవాసు లగు తామసులు నిశ్చేష్టులై దాఁగుచుందురు. మఱియు సంక్షుభితంబగు సముద్రమునందలి తిమింగిలాదిజలచరంబు లాకులీభూతములై పోవుచుండును. వాతాఘాతములచే ఫేనరాశి పుంజీభూత మగుచుండును. తరఙ్గ

సంక్షోభముచే జలరాశి యుప్పొంగిపోవుచుండును. అట్లాతఁడు క్షీరసాగరంబునందలి మందరముంబోలి సముద్రజలంబుల విహరించుచుండును. మరల సముద్రమథనం బగుచున్న దనుశంకచే మహోరగంబులు భయభ్రాంతములై వెడలివచ్చి యమ్మహారాజుం గాంచి తలలు వంచి సాయంసమయమున వాయుభరముచేఁ గంపించు కదళీఖండములంబోలి యుండును. అతఁడు ధనుర్ధారణంబు గావించి పంచశతంబులు బ్రయోగించినంతమాత్రమున లంకేశ్వరుఁ డగురావణుఁడు విజితుఁడై యాతనిచే బందీకృతుఁ డయ్యెను. మహర్షి యగుపులస్త్యుం డీవృత్తాంతము నాలకించి యర్జునుని సందర్శించి యాతనిచే రావణుని బంధవిముక్తుం గావించెను. ఆవీరశేఖరునిజ్యాఘోషము కల్పాంతజలదగర్జనము వలెను, భీకరాశనిఘోషమువలెను, నతిభీకరమై యుండును. కాని యెంతవింత! భార్గవమహర్షిపరాక్రమ మెట్టిదియో కాని యమ్మహారాజుబాహుసహస్రమును గనకతాళవనంబునుంబోలి ఖండించివైచెను. తృషితుం డగునగ్నిదేవుం డొకప్పుడు కార్తవీర్యార్జునుని చెంతకుం బోయి యర్థించుటయు నాతఁడు సప్తద్వీపవిలసితం బగుభూమండలముసంతను వైశ్వానరునకు భిక్షాదానమున దానము చేసివైచెను. అప్పు డగ్నిదేవుండు సకలనగరగ్రామంబులను సకలరాజ్యంబులను దహించుటకుఁ బ్రవృత్తుం డయ్యెను. అయ్యగ్నిప్రభావముచే నర్జునునిసమస్తరాజ్యమును బ్రజ్వలింపఁదొడంగెను. ఆభూపాలునికీర్తిశైలమును, కీర్తిపావనమునుగూడ దగ్ధములైపోయెను. మఱియు వరుణనందనుని రమణీయం బగు శూన్యాశ్రమమునుగూడ నగ్నిదేవుండు భయపడుచునే దగ్ధము గావించెను. మహాప్రభావసంపన్నుఁ డగునమ్మునీంద్రుని వరుణుండు పూర్వకాలంబునఁ బుత్త్రునిగాఁ బడసెను. ఆతనికి వసిష్ఠుఁడు, ఆపవుఁడునని నామద్వయంబు గలదు. అయ్యాశ్రమంబు దగ్ధం బగుటయు

నాపవుంజు క్రుద్ధుండై యర్జును నుద్దేశించి నీవు నాయాశ్రమంబు నగ్నిచే దహింపఁజేసితివి గావున నీదుష్కార్యమునకు ఫలంబుగా నీవు జమదగ్నినందనుం డగు పరశురామునిచే నిహతుండ వయ్యెదవు గాక యని శపించెను.”

అరిందముఁడును, ధర్మపరిపాలకుండు నగునాతనికాలమున నెవ్వరికి నెట్టికష్టంబును లేదు. ఆతనిప్రతాపముచే దుర్మార్గుల దుర్వృత్తములు శాంతించుచుండెను. అట్టిమహారాజుగూడ మునిశాపముచే మృత్యుముఖపతితుం డయ్యెను. వరప్రభావముచే నాతనికి నూర్గురుతనయు లుదయించిరి. అందు శూరుఁడు, శూరసేనుఁడు, వృషణుఁడు, మధుపధ్వజుఁడు, జయధ్వజుఁడు నను నైదుగురుమాత్రము జీవించిరి. వారందఱును కృతాస్త్రులును, బలవంతులును, యశస్వులు నై యుండిరి. అందు జయధ్వజుఁ డవంతిదేశమునకు రాజయ్యెను. ఆతనికిఁ దాళధ్వజుఁడను నొకపుత్త్రుఁ డుదయించెను, ఆతనికిఁ దాళజంఘులను నూర్వురుపుత్త్రులు గలిగిరి. మహాత్ములగు హైహయులవంశము వీతిహోత్రులు, సువ్రతులు, భోజులు, అవంతికులు, తౌండికేరులు, తాళజంఘులు, భారతులు, సుజాతులు నను నామంబులచే బహువంశములుగా విభక్తం బయ్యెను. బహుత్వం బగుటచే నావంశచరిత్రము ప్రత్యేకముగ వర్ణింపఁబడ లేదు.

వృషప్రభృతు లగు యదువంశీయరాజు లెల్లరును బుణ్యాత్ములై యుండిరి. వృషుఁడు వంశకర్త యయ్యెను. ఆతనికి మధుండు పుట్టెను. మధునకు నూర్గురుపుత్త్రులు గలిగిరి. అందు వృషణుఁడు వంశకర్త యయ్యెను. వృషణునివలన వృష్ణివంశమును, మధునివలన మాధవవంశమును, యదువువలన యాదవవంశమును బ్రసిద్ధం బయ్యెను. వీరందఱును హైహయవంశశాఖలోనివారే.

మహాత్ముం డగుకార్తవీర్యునిదివ్యచరిత్రము నిత్యము నెఱిం చువారికి ధననాశంబులేకుంటయే గాక నష్టద్రవ్యలాభంబుగలుగును. త్రిలోకవిఖ్యాతపరాక్రములును, స్థావరజంగమాత్మకవిశ్వపరిపాలకులు ను నగుయయాతిపంచపుత్రులవంశము వర్ణించితిని. వీరిచరిత్రంబుల నాకర్ణించుభూపాలురకు ధర్మార్థసిద్ధి చేకూరును. ఈచరిత్రములను ధారణ గావించువారి కీశ్వరుండు ప్రసన్నుండై యాయువు, కీర్తి, సం తానము, ధనము, ఐశ్వర్యమును బ్రసాదించును. ఇఁక యదువంశో ద్ధరుండును, యజ్ఞకర్తయు నగుక్రోష్ఠునివంశము నభివర్ణించెదను. దీని నాకర్ణించుటచే సర్వపాపవినాశం బగును. ఈవంశమునందే వృష్ణికుల ధురంధరుఁ డగువిష్ణుదేవుం డవతరించెను.

—◆ శ్రీకృష్ణజన్మసంకీర్తనము. ◆—

క్రోష్ఠునకు గాంధారి, మాద్రి యనునిద్దఱుభార్యలుండిరి. అందు గాంధారికి మహాబలుండగునమిత్రుండును, మాద్రికి యుధాజిత్తు, దేవమీఢుఁడు ననునిర్వురుపుత్రులును బుట్టిరి. ఈముగ్వురివలననే వృష్ణికులము విస్తరిల్లెను. మాద్రికి మఱియు సులక్షణులగువృష్ణి, అం ధకుఁడు ననువారు పుట్టిరి. అందు వృష్ణికి శ్వఫల్కుఁడు, చిత్రకుఁడు ననువారు జనించిరి. ఆశ్వఫల్కుండు నివసించుతావున వ్యాధులుగాని యనావృష్టిభయంబుగాని లేకుండెను. ఒకప్పుడు కాశీరాజ్యంబున మూఁడువర్షము లనావృష్టి వాటిల్లినప్పుడు కాశీరాజు సగౌరవంబుగ నాతని దనరాజ్యమునకుఁ దీసికొనిపోయెను. ఆరాజ్యమున శ్వఫల్కుం డు వసించుటచే సువృష్టిలాభంబు గలిగెను. కాశీరాజు శ్వఫల్కునకుఁ దనదుహిత యగుగాందిని నిచ్చి పెండ్లిచేసెను. ఆమె నిత్యము నొక బ్రాహ్మణునకు గోదానము గావించుచుండెను. ఆమెగర్భమునం

యక్రూరుం డుదయించెను. ఆతఁడు దాతయు, యజ్వయు, వీరుండును, శ్రుతవంతుఁడును, అతిథిప్రియుఁడు నై యుండెను.

అంధకున కుపమద్గుఁడు, మద్గుఁడు, మేదురుఁడు, అరిమేజయుఁడు, అవిక్షితుఁడు, ఆక్షేపుఁడు, శత్రుఘ్నుఁడు, అరిమర్దనుఁడు, ధర్మధృక్కు, యతిధర్ముఁడు, ధర్మోక్షుఁడు, అంధకరుఁడు, ఆవహుఁడు, ప్రతివాహుఁడు మొదలగుపుత్త్రులును, సుందరి యనుపుత్త్రికయుఁ గలిగిరి. అక్రూరున కుగ్రసేనయనుభార్యయందు ప్రసేనుఁడు, ఉపదేవుఁడు ననువారు జనించిరి. చిత్రకునకు పృథుఁడు, విపృథుఁడు, అశ్వగ్రీవుఁడు, అశ్వవాహుఁడు, స్వపార్శ్వకుఁడు, గవేషణుఁడు, అరిష్టనేమి, అశ్వుఁడు, సుధర్ముఁడు, ధర్మభృత్తు, సుబాహుఁడు, బహుబాహుఁడు ననుపుత్త్రులును, శ్రవిష్ఠ, శ్రవణ యనుపుత్త్రికలును జనించిరి. దేవమీఢున కసిక్ని యనుభార్యగర్భమున శూరుండుపుట్టెను. ఆతనికి భోజనందినియందు పదుగురునందను లుదయించిరి. అందుమహాభాగుం డగువసుదేవుఁడు జ్యేష్ఠుఁడు. ఆతని కానకదుందుభి యను నింకొకపేరు గలదు. ఆతఁడు జనించునప్పుడు సకలదేవదుందుభులును మొరసెను. ఆనకాదివివిధవాద్యంబులచే స్వర్గమునుండి దివ్యమంగళధ్వనులు చెలరేఁగెను. శూరభవనంబున సహస్రపుష్పవర్షంబు గురిసెను. మానవలోకమునందు వసుదేవసమానసుందరుఁడు లేకుండెను. ఆతఁడు చంద్రునివలెఁ గాంతిమంతుఁడై యాహ్లాదకరుఁడై యుండెను. ఆతనితరువాత దేవభాగుఁడు, దేవశ్రవుఁడు, అనాధృష్టి, కనవకుఁడు, వత్సవంతుఁడు, గృంజముఁడు, శ్యాముఁడు, శమీకుఁడు, గండూషుఁడు ననువారొమ్మండుగురు పుట్టిరి. మఱియు పృథుకీర్తి, పృథ, శ్రుతదేవ, శ్రుతశ్రవ, రాజాధిదేవి యను నైదుగురువీరమాత లుదయించిరి. అందు శ్రుతశ్రవకు చేదిరాజగు శిశుపాలుండు పుట్టెను. ఈతఁడే పూర్వజన్మమున హిరణ్యకశిపుఁడు. పృథుకీర్తికి వృద్ధశర్మవలనఁ గరూశాధిపతి యగుదంతవక్త్రుఁడు పుట్టెను.

అతఁడు పృథను దనయగాఁ జేసికొనియెను. ఆమెకు పృథయనియు, కుంతి యనియు ద్వినామములు గలవు.

ఆకుంతిని పాండురాజు పెండ్లియాడెను. ఆకుంతిగర్భమున ధర్మునివలన ధర్మజ్ఞుం డగు యుధిష్ఠిరుండును, వాయుదేవునివలన భీమసేనుండును, మహేంద్రునివలన ధనంజయుండును జనించిరి. ఈజగంబున ధనంజయునివంటి వీరుం డెవ్వఁడును లేకుండెను. అతఁ డింద్రతుల్యపరాక్రముఁడై యుండెను. కనిష్ఠవృష్ణినందనుఁ డగునమిత్రునకు శినియు, నాతనికి సాత్యకియు, యుయుధానుఁడును జనించిరి. దేవభాగునకు మహాభాగ్యశాలియగునుద్ధవుండు పుట్టెను. ఇతఁడు పరమపండితుఁ డని విఖ్యాతుం డయ్యెను. అనాధృష్టి కశ్మక్యుండు పుట్టెను. శ్రుతదేవునకు శత్రుఘ్నుఁడు పుట్టెను. ఈతఁడే యేకలవ్యుఁడనుపేరతో నిషాదులచేఁ బెంపఁబడి వర్ధిల్లెను. ప్రతాపవంతుఁ డగువసుదేవుఁడు పుత్రకుఁ డగువత్సవంతునకుఁ దనతనయుఁ డగుకౌశికుని దత్తునిగాఁ జేసెను. విష్వక్సేనుఁడు గండూషునకుఁ దనసుతులగు చారుదేష్ణుఁడు, సుదేష్ణుఁడు, పాంచాలుఁడు మొదలగువారిని దత్తులుగాఁ జేసెను. అందు కనిష్ఠుఁడు రౌక్మిణేయుఁడు. మహాబాహుఁ డగునాతనివెంట సహస్రవాయసము లనుగమించుచుండును. యుద్ధము సేయుచుండ నాతఁడు రణరంగమును విడుచువాఁడు గాఁడు. కనవకునకు తంత్రిజిత్తు, తంత్రిపాలుఁడు ననునిర్వురుసుతులుదయించిరి. శ్యామునకు శమీకుండు పుట్టి రాజయ్యెను. భోజవంశీయుఁ డను నింద తొలఁగించుకొనుటకై యాతఁడు రాజసూయముం గావించెను. అతనికి శత్రుసూదనుం డగు నజాతశత్రుం డుదయించెను.

ఇఁక వసుదేవవంశముంగూర్చి చెప్పెదను. వృష్ణిసంబంధమగు వంశత్రయమును, శాఖాప్రశాఖలచే విస్తరిల్లెను. ఈనానావంశము

లును బరాక్రమవంతములై నవియే. అందెవ్వఁడు ననర్థంబు లేకుండెను. వసుదేవునకు పౌరవి, రోహిణి, మదిర నైశాఖి, భద్ర, సహదేవ, శాంతిదేవ, శ్రీదేవి, దేవరక్షిత, వృకదేవి, ఉపదేవి, దేవకి మొదలుగాగల చతుర్దశప్రధానపత్నులు గలరు. వీరికి సుతనువు బడబ యను నిద్దఱుపరిచారిక లుండిరి. వసుదేవునకు దేవకి యేడవభార్య; బాహ్లీకనందన యగురోహిణి జ్యేష్ఠపత్ని. వసుదేవునకు రోహిణియందు రాముఁడు, శరణ్యుఁడు, శఠుఁడు, దుర్దముఁడు, దమనుఁడు, శుభ్రుఁడు, పిండారకుఁడు, ఉశీకరుఁడు మొదలగుపుత్త్రులును, చిత్ర యనుపుత్త్రికయుఁ గలిగిరి. ఈచిత్రయే తరువాత సుభద్రానామముచే విఖ్యాత యయ్యెను. మఱియు వసుదేవునకు దేవకియందు మహాయశుం డగుశౌరి యుదయించెను., రామునకు రేవతియందు నిశఠుఁ డనుకుమారుఁడు గలిగెను. పార్థునకు సుభద్రయం దభిమన్యుఁ డుద్భవించెను. అక్రూరునకు కాశికన్యయందు సత్యకేతుఁడుపుట్టెను. వసుదేవునిభార్యలలో నేడ్గురు మహాభాగ్యవతులై యుండిరి. అందు శాంతిదేవకు భోజుఁడు, విజయుఁడు నను నిద్దఱుసుతులును, సునామకు వృకదేవుఁడు గదుఁడు నను నిర్వురు తనయులును, వృకదేవి కవగాహుండును జనించిరి.

త్రిగర్తరాజనందన యగుజిజ్ఞాస శిశిరాయణికి భార్య యయ్యెను. ఆరాజునకుఁ బుత్త్రసంతానము లేక తనభార్యయందు సంతానము నుత్పాదింపఁజేయుటకై గార్గ్యమునీంద్రుని నియోగించెను. కృష్ణాయసప్రతిముం డగునమ్మునీంద్రుఁడును బండ్రెండు నత్సరములు దనపౌరుషమును వినియోగించి విఫలుండై గోపాలికేకంబున నొకగోపకన్యను బరిగ్రహించి ప్రవర్తింప నారంభించెను. ఆమె శూలపాణినియోగంబున గోపభామినియైయున్న యొక యప్సరస్సుందరి. ఆమె గార్గ్యమునికి భార్యయై కాలయవనుండనుపుత్త్రుం గాంచెను. ఆకాలయవనుని

పూర్వాగ్ధశరీరము సువృత్తమై యుండెను. సింహపరాక్రముండగు నక్షత్ర మారుఁడు జన్మించినది మొదలుగ నయ్యపుత్రకుండగు రాజుచేఁ బెంపఁ బడుచుండెను. క్రమముగా నాతఁడు రాజయ్యెను. ఒకప్పు డాతఁడు నారదుం గాంచి పరాక్రమవంతులగు యోధులంగూర్చి తెలుపవలయు నని ప్రార్థించుటయు నారదుం డాతని కంధకవృష్ణివంశములరాజులం గూర్చి చెప్పెను. అప్పుడు కాలయవనుం డక్షౌహిణీసేనాపరివృతుం డై మథురాభిముఖంబుగ యాత్ర గావించి వృష్ణ్యంధకవీరులకడకు దూతం బంపించెను.

అప్పు డావీరులందఱును గాలయవనభయంబునఁ గృష్ణునితోఁ గలిసికొని మంత్రాలోచనంబు గావించి యిట్టిసమయమున నగరమును విడిచిపోవుటయే యుత్తమమని నిశ్చయించుకొనిరి. తుద కట్లే జరిగెను. వారందఱును మథురానగరమును విడిచి మహాదేవు నర్చించి ద్వారావతీనగరమునఁ బ్రవేశించి యందు సుఖనివాసముం గావించిరి.— జితేంద్రియుండును, నిశ్చలచిత్తుండునై యీపవిత్రచరిత్రమును బ్రతి పర్వమునందును వినువాఁడును, వినిపించువాఁడును విద్వాంసుఁడై సుఖియై యుండఁగలఁడు.

వృష్ణివంశనిరూపణము.

క్రోష్టునకు వృజినీవంతుఁ డను నింకొకతనయుఁడు గలఁడు. ఆతనికి స్వాహియు, ఆతనికి ఉషద్గుండును జనించిరి. అయ్యుషద్గుండు పుత్రార్థియై బహుదక్షిణాన్వితంబు లగుననేకయజ్ఞముల నాచరించి చిత్రరథుం డనునొకతనయుం గాంచెను. సత్కర్మనిరతుం డగునా చిత్రరథునకు శశిబిందుఁడు పుట్టి రాజర్షియై యనేకయజ్ఞములఁ గావించెను. ఆతనికి పృథుశ్రవుండును, ఆతని కంతరుండును, ఆతనికి సుయజ్ఞుండును;

ఆతని కుశనుండును, ఆతని కరిందముం డగు శినేయుండును, ఆతనికి రాజర్షియగు మరుత్తుండును, ఆతనికి కంబళబర్హియు జనించిరి. కంబళబర్హి పుత్రకామేష్టి చేసి రుక్మకవచుం డను తనయుం గాంచెను. ఆతండు రణరంగముల నిశితశరంబులచే శతసహస్రాధికవీరయోధుల నిర్జించి విజయలక్ష్మీలాభముం గాంచెను. ఆతనికి పరిజిత్తుండు పుట్టెను. ఆతనికి రుక్మేషుండు, పృథురుక్ముండు, జ్యామఘుండు, పాలితుండు, హరియు ననునైదుగురుసుతు లుదయించిరి. వీరందఱును మహాపరాక్రమవంతులై యుండిరి. అందు పాలితునకును, హరికిని దండ్రి విదేశరాజ్యముల నొసంగెను. రుక్మేషుండు తనభ్రాతయగుపృథురుక్మునితోఁ గలసి స్వరాజ్యమునం దధికారమును స్థాపించుకొనిరి. ఆయన్నదమ్ములిరువురు నేకమై సోదరుండగు జ్యామఘుని రాజ్యమునుండి వెడలఁగొట్టిరి.

ప్రశాంతచిత్తుఁ డగుజ్యామఘుండు పోయి యొకతపోవనమున నివసించి యుండెను. అచ్చట నాతండు బ్రాహ్మణులచే బోధితుండై శరశరాసనంబులఁ దాల్చి ధ్వజోపేతం బగురథము నధిరోహించి యేకాకియై పోయి నర్మదానదీతీరంబునఁ గల మేకలానగరమును, మృత్తికావతీపురమును వశపఱచుకొని ఋక్షవంతంబను పర్వతమును జయించి శుక్తిమతీనగరమును రాజధానిగాఁ జేసికొని సుఖముగా రాజ్యము చేయుచుండెను. ఆతనిభార్య యగుశైబ్య మహాపతివ్రతయై యుండెను. ఆమె కెట్టిసంతానమును లేకుండెను. జ్యామఘుఁ డొకప్పు డొక యుద్ధమునందు సంపూర్ణవిజయము నంది యొకకన్యకను సంపాదించి భార్యచెంతకు వెంటఁబెట్టుకొనిపోయి సంత్రస్తుండై యీబాలిక నీకోడలు గాఁగలదని చెప్పెను. ఆమాట విని రాజమహిషియగు శైబ్య, "నాథా! ఎవరికోడలు?" అని ప్రశ్నించెను. నీకుఁ గుమారుండు

కలిగినచో నీమె యాతనిభార్య యగునని జ్యామఘుఁడు చెప్పెను. ఆకన్య యప్పటినుండి మహాతపంబు గావించుచుండెను. ఇట్లుండ వార్ధకంబున శైబ్య యొకకుమారుం గనియెను. ఆతఁడు విదర్భుం డను నామముచే విఖ్యాతుం డయ్యెను. ఆతఁడు తనతండ్రిచేఁ గొనితేఁబడిన యాకన్యకను బెండ్లియాడి యామెవలన క్రథుఁడు, కౌశికుఁడు నను నిరువురుపుత్త్రులం గాంచెను. వారిరువురును విద్వాంసులును, శూరులును, రణకోవిదులు నై యుండిరి.

విదర్భునకు భీముం డను నింకొకసుతుండు గలఁడు. ఆతనికి కుంతియు, ఆతనికి ధృష్టుఁడు, ఆతనికి ఆవంతుఁడు, దశార్హుఁడు, విహారుఁడు నను ముగ్గురుతనయులును గలిగిరి. అందు దశార్హునకు వ్యోముఁడు, ఆతనికి జీమూతుఁడు, ఆతనికి వికృతి, ఆతనికి భీమరథుఁడు, ఆతనికి నవరథుఁడు, ఆతనికి దశరథుఁడు, ఆతనికి శకుని, ఆతనికి కరంభుఁడు, ఆతనికి దేవరాతుఁడు, ఆతనికి దేవక్షత్రుఁడు, ఆతనికి వృద్ధక్షత్రుఁడు, ఆతనికి దేవకుమారపుత్రియుం డగుమధుండును జనించిరి. ఆమధుండు మధుభూమిస్థుఁడై మధువంశమునకుఁ గర్త యయ్యెను. ఆతనికి వైదర్భి యను భార్యవలన పురుద్వంతుం డను తనయుండును, ఐక్ష్వాకి యనుపత్నివలన సర్వగుణసంపన్నుం డగు సత్వానుఁడు జనించిరి. ఆతనినుండియే కీర్తిధను లగుసాత్వతు లావిర్భవించిరి. ఇది జ్యామఘువంశవృత్తాంతంబు. దీని నాలించువారు సంతానవంతులును, సుఖవంతులు నగుదురు.

మధునందనుం డగుసాత్వానునకు కౌసల్య యనుభార్యయందు మహాబలసంపన్నులగు కొందఱుతనయులు గలిగిరి. అందు భాగినుఁడు, భజమానుఁడు, దివ్యుఁడు, దేవావృధుఁడు, అంధకుఁడు, వృష్ణి యనువారు ప్రధానులు. వీరిలో నలుగురివంశము లీపురాణమున వర్ణింపఁ

బడినవి. భజమానునకు బాహ్యక, ఉపబాహ్యక యనునిద్దఱు భార్య
గలరు. అందు బాహ్యకకు క్రిమి, క్రమణుఁడు, ధృష్టుఁడు, శూరుఁడు,
పురంజయుఁడు ననువారును, ఉపబాహ్యకు అయుతాజిత్తు, సహస్రజి
త్తు, శతాజిత్తు, దాసకుఁడు ననువారును జనించిరి. రాజగు దేవావృ
ధుండు సత్వగుణసంపన్నుం డగుపుత్త్రుం గోరి యనేకయజ్ఞములను
దపంబులను గావించెను. అతఁడు పర్ణాశుండై నదీజలంబులను స్పృశిం
చుచుఁ గొంతకాలము తపంబు చేసెను. నిరంతరసంస్పర్శవశంబున
నానదీమతల్లి యాతనియెడల నతిప్రీతయై యాతనికి శుభసంపాదనంబు
గావించుటకై యనేకవిధంబుల నాలోచించి యేయుపాయమును నిశ్చ
యించుకొనఁజాలక పోయెను. అతనికి భార్యయై యాతని వలన
సత్పుత్త్రునిం బడయఁగలుగునంతటి భాగ్యవతి యగుకన్యక యెవ్వతె
యు నవ్వాహినీదేవికి గోచరింపలేదు. అప్పు డాదేవి నేనే యాతనికి
భార్య నయ్యెద నని నిశ్చయించుకొని పరమసుందరకుమారీరూపముం
దాల్చి యానరనాథునిం జేరి యాతనిఁ బతిగా వరించెను. ఉదారహృ
దయుం డగు దేవావృధుం డామెను భార్యగాఁ బరిగ్రహించెను.
పదిమాసములనాఁటి కామె మహాతేజస్సంపన్నుఁ డగుబభ్రుండను నొక
తనయుం గాంచెను.

పురాణజ్ఞులగువా రీబభ్రువంశముల గూర్చియు, దేవావృధుని
గుణములం గూర్చియుఁ బ్రశంసించియుండిరి. "నరశ్రేష్ఠుం డగు
దేవావృధునియు, మహాత్ముం డగుబభ్రునియు గుణకీర్తులను దూరము
నుండి మేమెట్లు వినియుంటిమో సమీపమునకు వచ్చి యట్లే కనియుం
టిమి. వీరివంశమునందు షట్సప్తషష్టిసహస్రపురుషపర్యంతమును అమ
రత్వప్రాప్తి యయ్యెను. ఈవంశీయులగురాజు లందఱును బుద్ధియం
దును, ధనుర్విద్యయందును, దానమునందును, యజ్ఞాచరణమునందును,

బ్రహ్మనిష్ఠయందును ప్రధానులై యుండిరి—" అంధకునివలన కాశ్యదుహిత కుమారుఁడు, భజమానుఁడు శశకుఁడు, బలబర్హి యను నలుగురుతనయులం గాంచెను. అందు కుకురునకు వృష్టియు, ఆతనికి కపోతముఁడు, ఆతనికి తివిరి, ఆతనికి పునర్వసుఁడు, ఆతనికి అభిజిత్తు, ఆతనికి ఆహుకుఁడు, శ్రాహుకుఁడు ననుకవలును జనించిరి. అయ్యాహుకుం డశీతికవచధారియై యుద్ధమునకుఁ బోవుచుండె ననియు, నీతనివంశమున భూరిదాతలు, శతసహస్రపరమాయుష్కులు, విశుద్ధకర్ములు, యజ్వలు గానివారు లేనేలేరనియు, నందఱును బూర్వదిగ్విలసితం బగుభోజరాజ్యము నాక్రమించుటకుఁ బ్రయత్నించువారేయనియు, నందఱును రథగజతురగపదాతిసేనాపరివృతులై యుద్ధయాత్రలంగావించి విజయలక్ష్మీసనాథులైనవారేయనియు, నీవంశమువారిచేతనే భోజరాజులు సింహాసనచ్యుతు లగుచుండి రనియు నభిజ్ఞులు కీర్తించియున్నారు.

అంధకగణంబులు తమసోదరి నవంతీశ్వరునకు సమర్పించియుండిరి. ఆహుకునకు కాశ్యయనుభార్యయందు దేవకుఁడు, ఉగ్రసేనుఁడు ననునిరువురుపుత్త్రులు గలిగిరి. అందు దేవకునకు దేవవానుఁడు, ఉపదేవుఁడు, సందేవుఁడు, దేవరక్షితుఁడు ననుపుత్త్రులును, దేవకి, శాంతిదేవ, సుదేవ, దేవరక్షిత, వృకదేవి, ఉపదేవి, సునామ యనునేడ్గురుపుత్త్రికలును గలిగిరి. ఆతఁడాపుత్త్రికలను వసుదేవున కిచ్చి పెండ్లిచేసెను. ఉగ్రసేనునకు కంసుఁడు, న్యగ్రోధుఁడు, సునాముఁడు, కంకుఁడు సుభూమిపుఁడు, రాష్ట్రపాలుఁడు, సుతనుఁడు. అనాధృష్టి, పుష్టిమంతుఁడు ననుతొమ్మండ్రుపుత్త్రులును, కంస, కంసవతి, సుతను, రాష్ట్రపాలి, వరాంగనయునుకంక యను నైదుగురుతనయలును గలిగిరి. అందఱికంటెను గంసుఁడే జ్యేష్ఠుఁడు. ఉగ్రసేనుఁడు తనసంతతితోఁగూడ కుకురవంశీయుఁ డయ్యెను. ఈకుకురవంశచరిత్రమును స్మరించువాఁడు ప్రజావంతుఁడై వంశవర్ధనుం డగును.

—◆ స్యమంతకచరిత్రము. ◆—

మునివరులారా! భజమానునకు రథికశ్రేష్ఠుండగు విదూరథుండును, ఆతనికి మహాబలుం డగు రాజాధిదేవుండును జనించిరి. ఆరాజాధిదేవునకు వీర్యవంతులగు దత్తుండు, అతిదత్తుండు, శోణాశ్వుండు, శ్వేతవాహనుండు, శమి, దండశర్మ, దంతశత్రుండు, శత్రుజిత్తు ననుతనయులును, శ్రవణ, శ్రవిష్ఠయను తనయులును బుట్టిరి. అందు శమికి ప్రతిక్షత్రుండును, ఆతనికి స్వయంభోజుండును, ఆతనికి హృదికుండును జనించిరి. హృదికునకు మహాబలపరాక్రమసంపన్నులగు కృతవర్మ, శతధన్వుండు, దేవాంతుండు, నరాంతుండు, భిషక్కు, వైతరణుండు, సుదాంతుండు, అతిదాంతుండు, నికాశ్యుండు, కామదంభుండు ననుబహుపుత్రులు గలిగిరి. అందు దేవాంతునకు విద్వాంసుం డగుకంబళబర్హి పుట్టెను. ఆతనికి, అసమౌజుండు, తామసౌజుండు ననువారు జనించిరి. అసమౌజుం డపుత్రకుండై సుదంష్ట్రుండు, సుచారుండు, కృష్ణుండు నను మువ్వురిని దత్తులుగాఁ జేసికొనియెను. వీరందఱు నంధకవంశీయులైరి.

క్రోష్టునకు గాంధారి, మాద్రి యను నిరువురుపత్నులుండి రని యిదివఱకే చెప్పియుంటిని. అందు గాంధారికి మహాబలుం డగుననమిత్రుం డను నేకపుత్రుం డుదయించెను. మాద్రికి యుధాజిత్తుపుట్టెను. ఆతనికి దేవమీఢుం డుదయించెను. అమిత్రవిజయుం డగుననమిత్రునకు నిఘ్నుండును, ఆతనికి ప్రసేనుండు, సత్రాజిత్తు నను నిద్దఱుతనయులును గలిగిరి. ప్రసేనుండు ద్వారకాపురంబున నివసించియుండెను. రథికశేఖరుం డగు సత్రాజిత్తుం డొకనాఁడు నిశావసానంబున సూర్యోపస్థానంబు గావించుటకై రథారూఢుండై నదీతీరంబునకుం బోయి జలస్పర్శనంబు సేయుచు సూర్యోపాసనంబు నిర్వర్తించుచుండెను. ఆసమయంబున భగవానుండును, దేజోమయుండు నగువివస్వంతుండు నిజ

స్వస్వరూపమును దాల్చి యాతనిసమ్ముఖమున సాక్షాత్కరించెను.

అప్పుడు సత్రాజిత్తు సమీపస్థితుండగుసూర్యదేవు నుద్దేశించి యోజ్యోతిష్పతీ! గగనభాగంబున జ్యోతిర్మండలమధ్యమునఁ గనుచున్న నేను నిత్యమును సందర్శించుచునే యుంటిని, నాయందు మిత్రభావంబుతో వచ్చి దర్శనంబిచ్చితివిప్పటినీమూర్తియందు నీసఖుండనగునా కెట్టివిశేషంబును గానవచ్చుట లేదు. అనుటయు నప్పుడు సూర్యభగవానుండు తనకంఠమునందలి స్యమంతకరత్నమును దీసి దాచివైచెను. అప్పుడు సౌమ్యమూర్తియై యున్నప్రభాకరునిదివ్యదేహాకృతిం గాంచి సత్రాజిత్తు ప్రీతుండై ముహూర్తమాత్రము తెప్పవాల్పకుండ నట్లే చూచుచుండెను. అనంతరము సూర్యదేవుండు గమనోద్యుక్తుం డగుటయు సత్రాజిత్తు వినీతుండై మహాత్మా! దేనిప్రభావముచే నీవీ లోకము నంతను బ్రకాశింపఁజేయఁగలుగుచుంటివో యట్టిదివ్యరత్నమును నీమిత్రుండ నగునాకుఁ బ్రసాదింపవలయు నని ప్రార్థించెను. భాస్కరుండును బ్రీతుండై యాతనికి స్యమంతకరత్నము నొసంగుటయు దానిం గైకొని పరమానందముతో సత్రాజిత్తు నిజనగరంబునకుఁ బ్రవేశించెను.

అతనిపురప్రవేశసమయంబునఁ బౌరులందఱును "ఇదిగో! సూర్యుండు వచ్చుచున్నాఁడు" అనిపల్కుచు వెంబడింప నారంభించిరి. ఆమణిప్రభావముచే సత్రాజిత్తు తనపురంబునను, నంతఃపురంబునను ననేకచిత్రక్రియలం గావించుచుండెను. కొంతకాలమునకుఁ బిమ్మట సత్రాజిత్తు తనసోదరుఁ డగుప్రసేనునందలిప్రీతిచే నాదివ్యరత్నము నాతని కొసంగెను. క్రమముగా నమ్మణి వృష్ణ్యంధకనివాసంబులయందు కనకవర్షమును గురియించుచుండెను. ఆరత్నప్రభావముచే నాదేశంబునఁ బర్జన్యుండు యథాసమయంబున వర్షించుచుండెను; ప్రజలో

నెట్టివ్యాధిబాధలును లేకుండెను. ఎల్లయెడల శాంతిసుఖంబులు వర్ధిల్ల చుండెను. అందుచే గోవిందుం డగుకృష్ణునకు దానిని గ్రహింపవలయు ననుకోరిక గలిగెనుగాని లాభము లేకపోయెను. బలవంతముగఁ గై కొనుటకు సమర్థుండయ్యును నాతఁ డట్లు గావించుట కిష్టపడఁడయ్యెను.

ఇట్లుండ నొకప్పుడు ప్రసేనుం డమ్మణిచే నలంకృతుండై వేఁట కై వనంబునకుం బోవుటయు మణిలోభముచే నొకసింహ మాతని వధించి రత్నముం గైకొనిపోవుచుండఁగా ఋక్షరా జాపంచాననమును సంహరించి యమ్మణిని గ్రహించి గిరిగుహామధ్యంబునఁ బ్రవేశించెను. అనంతరము ప్రసేనుండు వనంబున మరణించినవృత్తాంత మెల్లరికిని దెలియవచ్చెను. పూర్వము కృష్ణుం డమ్మణిని గోరినవాఁ డగుటచే మణిలోభంబున నాతఁడే ప్రసేనుని రహస్యముగ వధించి మణి నపహరించి యుండు నని వృష్ణ్యంధకగణంబులందఱును సందేహపడఁదొడంగిరి. ధర్మాత్ముం డగుశ్రీకృష్ణదేవున కీవిషయమునం దెట్టిసంబంధమును నిజముగా లేకపోయినను ప్రజలందఱు నకారణముగ నాతని ననుమానింప నారంభించిరి.

ఈయపయశంబును సహింపఁజాలక శ్రీకృష్ణుండు చింతితుండై యెట్లయిన నారత్నమును మరల సంపాదింతు నని ప్రతిజ్ఞగావించి ప్రసేనుండు వేఁటకుఁ బోయినవనంబునుగూర్చి విశ్వస్తులగు ననుచరులతోఁ గూడి పోయెను. అట్లు పోయి శ్రీకృష్ణుండు ఋక్షవంతమునందును, వింధ్యాచలమునందును బలుతావుల వెదకి వెదకి పరిశ్రాంతుండై తుద కశ్వసహితంబుగఁ జచ్చిపడియున్న ప్రసేనుం గాంచి యాతనిచెంత నమ్మణిం గానక యాతనికించుకదూరంబునఁ బడియున్న సింహకళేబరముం గనుఁగొని యదియొకఋక్షంబుచే నిహతం బైనట్లు గ్రహించి పదచిహ్నంబులం బట్టి యాఋక్షరాజంబున్న గుహాద్వారముకడకుఁ బోవ

ను. అప్పు డాగుహామధ్యమునుండి యొకయువతికంఠస్వరము వినవచ్చుటయు నాతఁ డాశ్చర్యపడియెను. ఆగుహాలో నొకదాది జాంబవంతుని పుత్త్రు నెత్తికొని స్యమంతకమణి యాతనిచేతి కిచ్చి యాడించుచు "వత్సా! ఏడువవలదు. ఓసుకుమారా! ఒకసింహము ప్రసేనుని వధించినది. నీతండ్రి యగుజాంబవంతుఁ డామృగేంద్రమును సంహరించి యీరత్నమును గ్రహించి తెచ్చియున్నాఁడు. ఏడువకుము. ఈమణిరాజము నీదియే" అని చెప్పి యుపలాలించుచుండెను.

భగవానుం డగుశ్రీకృష్ణుం డీవాక్యముల నాలకించి యాగుహాద్వారంబున బలరామసహితంబుగ యాదవులను నిలువనియోగించి తానాగహ్వరమధ్యంబునకుఁ బ్రవేశించెను. జాంబవంతుం డాతనిం గాంచి క్రుద్ధుండై యుద్ధమునకుఁ దలపడియెను. క్రమముగా నయ్యిరువురకు నతిఘోరం బగుబాహుయుద్ధ మారంభ మయ్యెను. అట్లిరువదియొక్కదినంబులవఱకును మహారణము జరుగుచునే యుండెను. బలదేవుండు యాదవవీరులతోఁగూడ బిలద్వారంబునఁ గొంతకాల ముండి శ్రీకృష్ణుం డెంతకును రాకుండుటచే నాతఁడు మడిసియుండు నని యెంచి యటఁగొందఱుయదుకుమారుల నుంచి మగిడి ద్వారకాపురంబునకు వచ్చి శ్రీకృష్ణమరణవార్త విచారముతో నెల్లవారికిని దెలియఁజేసెను.

కృష్ణుండును గొన్నాళ్లకు జాంబవంతుని విజితుం గావించి యాతనిపుత్త్రికామణితోఁగూడ నాత్మవిశుద్ధికొఱకు స్యమంతకమణిని బరిగ్రహించి జాంబవంతు ననునయించి బిలద్వారంబు వెలువడి విసీతు లగుసహచరులతోఁగూడ మరల ద్వారకాపురంబునఁ బ్రవేశించెను. ఇట్లచ్యుతుండు స్యమంతకమణిని మరల సంపాదించి తెచ్చి యాత్మకళంకమును బాపుకొని సకలసాత్వతగణంబుల సమ్ముఖంబునను సత్రాజిత్తున కారత్నమును సమర్పించెను. శ్రీకృష్ణుం డీవిధముగా లో

కాపవాదమునుండి విముక్తుం డయ్యెను. సత్రాజిత్తునకుం బదుగురుభార్యలును, నూర్గురుపుత్త్రులు నుండిరి. అందు భంగకారుండు, వాతపతి, వసుమేధుండు ననువారు ముఖ్యులు. ఇంతేకాక సత్రాజిత్తునకు ముగ్గురుపుత్త్రిక లుండిరి. అందు సత్యభామయే యుత్తమురాలు, నియమవతియు, దృఢవ్రతయు నై యుండెను. తండ్రి యామెను శ్రీకృష్ణునకు సమర్పించి ధన్యుం డయ్యెను. సత్రాజిన్నందనుం డగుభంగకారునకు సభాక్షుండు, నామేయుండు ననువిఖ్యాతచరిత్రు లుదయించిరి.

యుధాజిత్తునకు వృష్ణి పుట్టెను. ఆతనికి శ్వఫల్కుండు చిత్రకుండు నుదయించిరి. శ్వఫల్కునకు గాందినియం దక్రూరుండు జనించెను. ఇంతేకాక యామెకు ఉపమద్గుండు మద్గుండు, అరిమర్దనుండు, అరిక్షేపుండు, ఉపేక్షుండు, శత్రుఘ్నుండు, అరిమేజయుండు, ధర్మభృతుండు, ధర్ముండు, గృధ్రభోజాంధకుండు, ఆవహుండు, ప్రతివాహుండు ననుకొందఱు పుత్త్రులును, సుందరి యనుకన్యకయు జనించిరి. ఆకన్య విశ్రుతాశ్వనిభార్యయై వసుంధర యనునొక తనయం గనియెను. ఆమె రూపయౌవనవతియై దేహమనోబలంబులచే సకలజనమనోహారిణియై యుండెను. అక్రూరున కుగ్రసేన యనుపత్నియందు కులదీపకులగు వసుదేవుండు, ఉపదేవుండు, ననుపుత్త్రులు గలిగిరి. చిత్రకునకు శ్రవిష్ఠ, శ్రవణ యనునిద్దఱుభార్యలు గలరు. వారివలన నాతనికి పృథుండు, విపృథుండు, అశ్వగ్రీవుండు, అశ్వబాహుండు, స్వపార్శ్వకుండు, గవేషణుండు, అరిష్టనేమి, ధర్ముండు, ధర్మభృతుండు, సుబాహుండు, బహుబాహుండు ననునేకాదశపుత్త్రు లుదయించిరి. శ్రీకృష్ణునిమిథ్యాపవాదముం గూర్చిన యీచరిత్రము నాకర్ణించువాని కెన్నటికిని మిథ్యాపవాదంబులు గలుగవు.

——◆ స్యమంతకప్రసంగ్రహము. ◆——

సత్రాజిన్నందన యగుసత్యభామను జాలకాలమునుండియు న క్రూరుఁ డర్థించి యుండెను. కాని యాతనికోరిక నెఱవేఱలేదు. స్యమంతకమణిసహితముగ నామెను సత్రాజిత్తు శ్రీకృష్ణున కర్పించెను. అక్రూరుం డెట్లయిన నాతనిస్యమంతకము నపహరింపవలయు నని యవకాశమునకు వేచి యుండెను. ఒకప్పుడు రాత్రివేళ శతధన్వుండు సత్రాజిత్తుం జంపి యామణి నెత్తికొని వచ్చి యక్రూరుని కర్పించెను. ఈసంగతి యితరులెవ్వరితోడను జెప్పనని శతధన్వునిచే శపథము చేయించుకొని యక్రూరుం డారత్నమును గైకొనియెను. మఱియు నీమణిప్రభావముచే నింతటినుండి ద్వారకాపురమే మనవశమగునని యు, శ్రీకృష్ణుం డెప్పుడైన నిన్ను నిగ్రహింపఁ బ్రయత్నించినచో నేను నీపక్షమునం దుండెద ననియు నక్రూరుండు శతధన్వునకు ధైర్యము చెప్పెను. మనస్విని యగుసత్యభామ పితృమరణంబున కతి దుఃఖితయై రథారోహణము గావించి వారణావతంబునకుం బోయెను. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుం డచ్చట నుండెను. సత్యభామ యేడ్చుచుఁ దనతండ్రిని శతధన్వుఁడు వధించినవృత్తాంత మంతయును శ్రీకృష్ణునకు నివేదించెను.

ఆవార్త నాలకించి శ్రీమంతుం డగుగోవిందుం డతిత్వరితగమనంబుల ద్వారకానగరంబున కరుదెంచి యగ్రజుండగుహలాయుధుని గాంచి "ప్రభూ! సింహము ప్రసేనుని, సత్రాజిత్తును శతధన్వుఁడును నిహతులం గావించిరి. స్యమంతకము నాకుఁ బ్రాప్తించినదగుటచే నేను దానికిఁ బ్రభుండ నైతిని. కావున నీవిప్పుడు వేగమ రథారోహణంబు గావింపుము. మహారథుండగుభోజనందనుని వధించి యమ్మణిం గైకొని దానికధికారుల మగుదము. అని చెప్పి యాతనితోఁ గలసి శ్రీకృష్ణుండు శతధన్వునిపై కెత్తిపోయెను. శతధన్వుండును దనకక్రూరుండు

సహాయుఁడై వచ్చునని యెదురుచూచెను గాని యేమియు లాభము లేకపోయెను. శ్రీకృష్ణునిమహాసంరంభముం జూచి యక్రూరుండు భయపడి సమర్థుం డయ్యును శతధన్వునిపక్షమునఁ జేరఁజాలకపోయెను. అందుచే శతధన్వుండు భయభ్రాంతుఁడై యాత్మరక్షణంబున కొకయుపాయము నాలోచించుకొనియెను. ఆతనికి శతయోజనగామియగు హృదయ యనునొకయాఁడుగుఱ్ఱము గలదు. దానినధిరోహించిపోయి యాతఁడు శ్రీకృష్ణునితో యుద్ధము చేయ నారంభించెను. ఆగుఱ్ఱము చాలదూరము నడచి యలసియుండుటయుఁ, దనరథము సుదృఢంబై యుండుటయుఁ గనిపెట్టి కృష్ణుండు విజయోత్సాహుఁడై శతధన్వుని మర్దింప నారంభించెను. కృష్ణుని విక్రమంబును సహింపఁజాలక శతధన్వుండప్పుడు హయసహితుఁడుగఁ బలాయితుం డగుటయుఁ గృష్ణుం డాతనిఁ దఱుముకొనిపోవఁదొడంగెను. క్రమముగా నతిశ్రమం బగుటయు నాగుఱ్ఱము పథిమధ్యమునందే మృత్యుముఖంబునఁ బడిపోయెను.

ఆయవకాశముం గాంచి శ్రీకృష్ణుండు బలరాముం గాంచి ‘‘అగ్రజా! నీవిచ్చట నుండుము. మనగుఱ్ఱంబులుగూడఁ జాల నలసియున్నట్లగపడుచున్నవి. నేను పాదచారినై పోయి శతధన్వుని వధించి యమ్మణిని సంగ్రహించికొని వచ్చెదను” అని చెప్పి దివ్యాస్త్రవేది యగు నచ్యుతుండు పదగమనంబున మిథిలాభిముఖుండై పోయి శతధన్వునాక్రమించి నిహతుం గావించెను. కాని స్యమంతకమణి యాతనియొద్ద నగపడకుండుటచేఁ గృష్ణుండు విఫలప్రయత్నుండై మరలి వచ్చెను. బలరాముం డాతనిం గాంచి మణినింగూర్చి యడిగెను. కృష్ణుండు మణి యాతనికడ లేదని చెప్పుటయు హలాయుధుండు క్రుద్ధుండై నీవునాసోదరుండవుగాన నిన్ను క్షమించితిని. నీస్వభావము తెలిసినది. పోనిమ్ము! నీవే యనుభవింపుము. నీకు శుభమగుఁగాక! నేనిఁకఁ బోయెదను.

నాకు నీతోఁగాని, వృష్ణిగణంబుతోఁగాని ద్వారకానగరముతోఁగాని యెట్టిప్రయోజనంబును లేదు. అని యుగ్గడించి యరిందముం డగుబలరాముండు మిథిలానగరంబునకుం బోయెను. మిథిలేశ్వరుండును వివిధోపహారంబులచే బలరాము నభ్యర్థించి తనయొద్దనుంచుకొనియెను.

ఇట్లు యక్రూరుండు నిరంతరయజ్ఞదీక్షితుండై బహువిధయజ్ఞంబులఁ గావింప నారంభించెను. యశస్వియు, విజ్ఞుండు నగు నాతఁడు స్యమంతకమణిమూలంబునఁ బ్రాణంబుల విషయవలసివచ్చునేమో యనుభయంబుచే నాత్మరక్షార్థము దీక్షామయదివ్యకవచముం దాల్చి యజ్ఞభూమిం బ్రవేశించెను. స్యమంతకరత్నమువలననుత్పన్నంబగుభూరిధనంబుతో ధర్మాత్ముం డగునాతఁడు షష్టివర్షపర్యంతము ననేకయజ్ఞములం గావించెను. ఆయజ్ఞములం దన్నదానంబువలనను, ధనకనకాది భూరిదానంబులవలనను సర్వులకుఁ దీఱనికోరికలు లేకుండెను. సర్వోత్తమంబులగునయ్యజ్ఞంబులకు "అక్రూరయజ్ఞము" లను నామముప్రసిద్ధంబయ్యెను. మహారాజగుదుర్యోధనుండాసమయమునందే మిథిలానగరమున బలరామునియొద్ద గదాయుద్ధవిద్య నభ్యసించెను.

అనంతరము మహాత్ముండగుశ్రీకృష్ణుండు బంధులగు యదువృష్ణిభోజాంధకులతోఁగలసిపోయి బలరామునిఁ బ్రసన్నుం జేసికొని మరల నాతని ద్వారకానగరమునకుఁ దోడ్తెచ్చెను. నిద్రించుచున్న సత్రాజిత్తును జంపించుటకుఁ గారణుండైన మహాబలుం డగునక్రూరుండు కృష్ణభయంబుచే సంఘకగణసహితుండై ద్వారకానగరమును బరిత్యజించిపోయెను. కృష్ణుం డిది యంతయు నెఱింగియుండియు, జ్ఞాతిభేదం బగునను సంశయముచే నాతని నుపేక్షించి యుండెను. అక్రూరుండు ద్వారకను విడిచినప్పటినుండియు నట యనావృష్టిసంభవించెను. దేశము నందును, రాజ్యమునందును ననేకవిధములగునష్టకష్టములు సంప్రాప్త

ము లయ్యెను. అప్పుడు కుకురాంధకగణంబు లక్రూరుని బ్రసన్నుం జేసికొని క్రమ్మఱ నాతని ద్వారకానగరంబునకుఁ దీసికొని వచ్చిరి. అది మొదలుగ ద్వారకానగరము పూర్వసమృద్ధిం గాంచి యుండెను. సువృష్టి లభించెను.

ఇట్లు కొంతకాల మైనతరువాత నక్రూరుండు వాసుదేవునకుఁ దనయందుఁ బ్రీతి గలుగుటకై తనసోదరి నాతని కొసంగెను. శ్రీకృష్ణుండును స్యమంతకమణి యక్రూరుని హస్తగతం బయ్యె నని యోగబలంబున గ్రహించి యొకనాఁడు సభామధ్యంబున నక్రూరుం గాంచి "ఓ ప్రభూ! స్యమంతకరత్నరాజము నీయొద్ద నున్నదని నాకుఁ దెలియ వచ్చినది. నీకు నాయెడల నిట్టియసద్వ్యవహారంబు దగదు. ఆమణిని మరల నాకిచ్చివేయుము. ఓయాదవా! ఆమణినిగూర్చి యాఱువదివత్సరంబులనుండి రాఁజుచున్న నాకోర్కానల మిప్పు డొక్కసారిగా మండుచున్నది. ఇంతకాల మైనతరువాత నింక సైరించి యుండఁజాలను. సహింపఁగలయంతకాలము సహించి యుంటిని" అని పలుకుటయు మహామతి యగునక్రూరుం డాక్షణంబుననే పోయి యమ్మణిం దెచ్చి సకలబంధుసమక్షంబున నాసభామధ్యమునందు శ్రీకృష్ణునకు సమర్పించెను. తోడనే బలరామునిహృదయమునందలి సంశయ మేమియుఁ గాకుండఁ దొలఁగిపోయెను. శ్రీకృష్ణుని కీవిధముగా స్యమంతకమణి మరల లభించెను. శ్రీకృష్ణుండును మహోత్కృష్టుండగునక్రూరునిసత్స్వభావమునకు సంతోషించి యారత్నరాజమును మరల నాతనికే యిచ్చివైచెను. అక్రూరుండును సద్భావనంబుతో దానిం బరిగ్రహించి యలంకరించుకొని తృప్తిభావముచే నంశుమంతునుంబోలి విరాజిల్లుచుండెను.

* * * * * *

సప్తద్వీపవర్ణనము.

మును లిట్లనిరి. సూతమునీంద్రా! మహాత్ముండవగు నీవలన ననేకదివ్యచరిత్రములను విని యుంటిమి. పురాణకథాసుధారసము నెంతగ్రోలినను మాకుఁ దనివి తీఱకున్నది. సర్వజ్ఞా! ఇఁక మాకీభూమండలముంగూర్చి సవిస్తరముగ వినిపింపు మని ప్రార్థించిరి. సూతుం డిట్లనియెను. మునిశ్రేష్ఠులారా! మీకావిషయమును సంక్షేపముగవర్ణించెదను. ఇదియంతయును సవిస్తరముగఁ గీర్తించుటకు శతవత్సరంబులైనను జాలవు. ఈభూమండలంబున జంబూద్వీపము, ప్లక్షద్వీపము, శాల్మలద్వీపము, కుశద్వీపము, క్రౌంచద్వీపము, శాకద్వీపము, పుష్కరద్వీపము, నను సప్తద్వీపములును, లవణసముద్రము, ఇక్షుసముద్రము, సురాసముద్రము, సర్పిసముద్రము, దధిసముద్రము, క్షీరసముద్రము, జలసముద్రము, నను సప్తసాగరంబులచేఁ బరివేష్టితములై యున్నవి. సమస్తద్వీపములకును జంబూద్వీపము మధ్యభాగమునందున్నది. ఆజంబూద్వీపమధ్యమునఁ గనకాచలము విరాజిల్లుచుండును. అది భూపద్మమునకుఁ గర్ణికవలె నొప్పుమీఱుచుండును. దానికి దక్షిణంబున హిమవంతము, హేమకూటమును, నిషధంబును, ఉత్తరంబున, నీలము, శ్వేతము, శృంగి యను వర్షపర్వతంబులును గలవు.

జంబూద్వీపమునందు భరతవర్షము, కింపురుషవర్షము, హరివర్షము, రమ్యకవర్షము, హిరణ్మయవర్షము నొకదానివెనుక నొకటిగా నున్నవి. హిరణ్మయవర్షంబునకుత్తరమున నుత్తరకురుభూములు గలవు. ఇలావృతవర్షంబున నాలుగుపర్వతంబులు గలవు. దానికిఁ బూర్వంబున మందరంబును, దక్షిణంబున గంధమాదనంబును, పశ్చిమంబున విపులంబును, ఉత్తరంబున సుపార్శ్వపర్వతంబును గలవు. అవియన్నియు బహువిధతరులతాసమాకీర్ణములై యుండును. జంబూవృక్షంబులచేత

నే జంబూద్వీపమునకుఁ బేరు గలిగెను. అందలిజంబూఫలములు మహా
గజప్రమాణములై యుండును. ఆఫలరసంబుచేతనే జంబూనది యు
త్పన్నం బయ్యెను. అందలిపవిత్రజలాజలపానంబు గావించి ఖేద దౌర్గంధ్య
జరావైకల్యాదులులేక సుఖంబుగా నుందురు. ఆనదియం దుదయించు
టచేతనె స్వర్ణమునకు జాంబూనద మనుపేరుగల్గెను. మేరువునకుఁ దూ
ర్పున భద్రాశ్వంబును, బశ్చిమంబునఁ గేతుమంతంబు ననువర్షంబులు
గలవు. ఈరెంటికి నడుమనే యిలావృతవర్షం బున్నది. అరుణోదము,
మహాభద్రము, అసితోదము, మానసము ననుచతుస్సరోవరంబులు
ప్రసిద్ధంబులై దేవసేవ్యంబులై యుండెను. శాంతవంతము, చక్రకుం
జము, కురరి, మాల్యవంతము వైకంకము మొదలగునగంబులు మేరు
వునకుఁ బూర్వంబునను, త్రికూట, శిశిర, పతంగ రుచక, నిషధాదిపర్వ
తంబులు దక్షిణంబునను, శిఖివాస, వైడూర్య, కపిల, గంధమాదన
ప్రముఖశైలంబులు పశ్చిమంబునను, శంఖకూట, ఋషభ, హంస,
నాగ, కాలంజరాదిభూధరంబు లుత్తరంబునను గలవు. మేరూపరిభా
గంబున స్వర్గభూమియందు బ్రహ్మపురంబు విరాజిల్లుచుండును. దానికిఁ
జుట్టును దిక్పాలకనగరంబులు గలవు. విష్ణుపదంబునుండి వెలువడి గం
గాదేవి యాబ్రహ్మపురినలువంకలను బ్రవహించి స్వర్గభూమిని జేరు
చుండును. అచ్చట గంగానది సీత, అలకనంద, చక్షు, భద్ర యను
నామంబులచే నాల్గుపాయలై యుండును. అందు మొదటిపాయ పర్వ
తంబులనుండి పైకిఁ బ్రవహించిపోయి భద్రాశ్వవర్షమధ్యంబున సాగర
ముం జేరుచుండును. రెండవపాయ దక్షిణముగఁ బోయి భారతవర్ష
మును జేరి యనేకభాగములై సముద్రమునఁ గలియుచుండును. మూఁ
డవది పశ్చిమముగఁ బోయి కేతుమాలవర్షంబున సాగరసంగతం బగు
చుండును. నాలవది యుత్తరాభిముఖంబుగ నుత్తరకురుభూముల నతిక్ర

మించి పోయి సముద్రమునం జేరుచుండును.

మాల్యవంతంబును, గంధమాదనంబును, నీలనిషధపర్వతంబు
లం బోలి విశాలములై యుండును. వానినడుమ గర్ణికవలె మేరుశైల
ము విరాజిల్లుచుండును. లోకశైలంబులను పర్వతంబులవెనుక భారత
కేతుమాలభద్రాశ్వకురువర్షంబులు పత్రాకృతిని విలసిల్లుచుండును.
గంధమాదన, కైలాసనగంబులు మేరువునకు బూర్వపశ్చిమంబుల జె
లువొందుచుండును. నిషధపారియాత్రంబులు మర్యాదాశైలములు.
నీలనిషధంబులు తుల్యపరిమాణంబులై పశ్చిమంబున విలసిల్లుచుండు
ను. త్రిశృంగజారుధిపర్వతంబు లుత్తరవర్షపర్వతంబులు. ఇవి మేరువు
నకు నలువంకలను వ్యాపించి యుండును. దారచుట్టునున్న కేసరాచలం
బులు సిద్ధచారణసంసేవితములై యతిమనోహరములై యుండును. ఆ
పర్వతద్రోణులయందు లక్ష్మి, విష్ణువు, అగ్ని, సూర్యుఁడు, ఇంద్రుఁడు
మొదలగుదేవతల రమ్యనగరంబులు విరాజిల్లుచుండును. అందలిరమ
ణీయగృహంబులయందు యక్షకిన్నరగంధర్వాదులు నివసించి యుందు
రు. అవి యన్నియుఁ బుణ్యాత్ములకు గమ్యంబులు. పాపాత్ము లన్ని
జన్మములకైనను వానిని దర్శింపఁజాలరు.

శ్రీమహావిష్ణుండు భద్రాశ్వవర్షంబున హయగ్రీవాకృతిని, కేతు
మాలావర్షంబున వరాహరూపమునను, భారతవర్షంబునఁ గూర్మాకార
మునను, కురువర్షంబున మత్స్యమూర్తిని, తదితరస్థానంబులయందు వి
శ్వరూపమును దాల్చి విరాజిల్లుచుండును. సనాతనుం డగుగోవిందుండు
సకలేశ్వరుఁడై సకలాధారుఁడై సర్వత్ర వివిధరూపంబులతో విలసిల్లు
చుండును. కింపురుషాద్యష్టవర్షంబులును శోకక్లేశభయోద్వేగక్షుద్విర
హితంబులై యొప్పుచుండును. అందలిప్రజలందఱును సర్వదుఃఖవిము
క్తులై నిరాతంకముగ జీవించుచుందురు. వారు పదిపండ్రెండువేల

వత్సరములు పరమాయుష్యుగలవారై యుందురు. వారికి క్షుత్పిపాసాది బాధలు లేవు. అందు కృతత్రేతాదియుగభేదంబును లేదు. పూర్వోక్తంబులగుసప్తవర్షంబులయందును సప్తకులపర్వతంబులు గలవు. అందు నదీశతంబు లుత్పన్నంబులై ప్రవహించుచుండును.

భారతవర్షవివరణము.

సముద్రమున కుత్తరంబునను, హిమాచలమునకు దక్షిణంబునను భారతవర్షము తేజరిల్లుచుండును. ఇదియే భారతీయప్రజలకు నివాసభూమి. ఇది నవసహస్రయోజనపరిమితమైనది. స్వర్గాపవర్గకాములగువారి కందఱకును భారతవర్షమే కర్మభూమి. ఇందు మహేంద్రము మలయము, సహ్యము, శుక్తిమంతము, ఋక్షము, వింధ్యము, పారియాత్రము నను సప్తకులాచలంబులు గలవు. ఇందలిమానవులు కర్మానుసారంబుగ జన్మించుచు స్వర్గనరకభోగంబుల ననుభవించుచుందురు. స్వర్గమోక్షంబులును, మధ్యమాంత్యగతులును నీభారతవర్షమునందే గాని మఱి యేకర్మక్షేత్రమునందును లేవు. ఈభారతవర్షము తొమ్మిదిద్వీపములుగా విభజింపఁబడినది. అందు ఇంద్రద్వీపము, కసేరుమంతము, తామ్రపర్ణము, గభస్తిమంతము, నాగద్వీపము, సౌమ్యము, గంధర్వద్వీపము, వారుణము ననునెనిమిదియుఁ గాక తొమ్మిదవద్వీపము సాగరసంవృతమై యుండును. భారతవర్షమునకుఁ దూర్పునఁ గిరాతులును, పశ్చిమంబున యవనులును, మధ్యదేశమున బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రగణంబులును యథావిభాగక్రమంబున నివసించి యుందురు. వారు యజ్ఞయుద్ధవాణిజ్యాదివృత్తులు గలవారై యుందురు.

శతద్రు, చంద్రభాగాదినదులు హిమాచలంబునుండియు, వేదస్మృతిప్రభృతివాహినులు పారియాత్రశైలంబునుండియు, నర్మదాది

వాహినులు వింధ్యభూధరమునుండియు, పయోష్ణి, కావేర్యాదిస్రోతస్వినులు ఋక్ష నగంబునుండియు నుత్పన్నములై ప్రవహించుచుండును. ఈసకలనదీనామమాత్రశ్రవణంబునఁ బాపభయనివారణం బగును. ఇదిగాక యింకను గోదావరి, భీమరథి, కృష్ణవేణి మొదలగునదులు సహ్యాపర్వతమునుండి ప్రవహించుచుండును. మలయపర్వతమునుండి కృతమాల, తామ్రపర్ణి మొదలగునదులును, మహేంద్రాచలమునుండి ఋషికుల్యాదినదులును, త్రిసంధ్యయనునదంబును, శుక్తిమంతమునుండి కుమారాదినానానదీనదంబులును వినిర్గతంబులగుచుండును. ఇవిగాక భారతవర్షమునందనేకనదులును, ఉపనదులును గలవు. ఆనదీతీరంబులయందు కురుపాంచాలమధ్యదేశాదిజనపదంబులు శోభిల్లుచుండును. మఱియుఁ గామరూపవాసులు, పూర్వదేశీయులు, పౌండ్రులు, కళింగులు, మగధులు, దాక్షిణాత్యులు, అపరాంత్యులు, సౌరాష్ట్రులు, శూద్రులు, ఆభీరులు, అర్బుదులు, మాళవులు, సౌవీరులు, సైంధవులు, సాళ్వులు మొదలుగాఁగలనానాజాతులవారాయానదీతీరంబుల నివసించి యుందురు.

భారతవర్షవాసు లందఱును శాంతిప్రియులై యుందురు. అందలిజనపదంబు లన్నియును సర్వసమృద్ధంబులై యుండును. ఇందు కృతత్రేతాదియుగభేదంబులు గలవు. తపస్వు లిందు తపంబుగావించుచు యజ్ఞాదిక్రియల నిర్వర్తించుచుందురు. పరలోకశుభంబుకొఱ కిందలి ప్రజలు భూరిదానంబులు సేయుచుందురు. ఈభారతవర్షమునందు యజ్ఞపురుషుం డగువిష్ణుండు నిరంతరము నభ్యర్చితుం డగుచుండును. జంబూద్వీపమునందు భారతవర్షమే శ్రేష్ఠమైనది. ఇదియే కర్మక్షేత్రము. తక్కినవర్షంబు లన్నియును భోగక్షేత్రములు. జీవులు బహుజన్మసుకృతఫలంబుచే భారతవర్షంబున మానవులై జన్మించుచుందురు. స్వ

ర్గాపవర్గసంధాయకంబగు భారతభూమియందు జన్మించినమానవులే ధన్యాత్ములని దేవతలు ప్రశంసించుచుందురు. సత్కర్మఫలసమూహంబుల నీశ్వరార్పణంబు గావించుమహాత్ము లగువారీభారతభూమిని జనించి యుండే విలీను లగుచుందురు.

ప్లక్షద్వీపవర్ణనము.

లవణసముద్రము జంబూద్వీపమును జుట్టియున్నట్లే ప్లక్షద్వీపము లవణాబ్ధిచుట్టును వ్యాపించి యున్నది. అది జంబూద్వీపముకంటె రెట్టింపుపెద్దది. దానికి మేధాతిథి యనునాతఁడు ప్రభుండై యుండును. ఆతనికి శాంతిభయుఁడు, శిశిరుఁడు, సుఖోదయుఁడు, ఆనందుఁడు, శివుఁడు, క్షేమకుఁడు, ధ్రువుఁడు నను నేడ్వురుతనయులు గలరు. వారి నామంబులచేఁ బ్లక్షద్వీపమునందు సప్తవర్షంబులు విలసిల్లుచుండును. ఆవర్షంబులకు సీమలుగా గోమేదము, చంద్రము, నారదము, దుందుభి, సోమకము, సుమనము, శైలము, వైభ్రాజము నను సప్తపర్వతంబులు గలవు. అందు దేవగంధర్వాదులు నివసించి యుందురు. పుణ్యాత్ములగు వీరపురుషుల కవి యాశ్రయంబు లైనవి. అందలిప్రజలకు మృత్యువ్యాధిభయాదులు లేవు. ఆసప్తవర్షంబులును సముద్రగామినులగు నేడునదులచే విరాజిల్లుచుండును. అనుతప్త, శిఖి, విపాశ, త్రిదివ, క్రిము, నృత, సకృత, యని వాని నామములు. అందింకను ననేకపర్వతపంక్తులును, నదీనదసమూహంబునుగూడ నలరారుచుండును. అందలినదు లన్నియు నంతర్వాహినులై యుండును. ఆవర్షసప్తకంబునందును యుగభేదంబు లేదు. ప్లక్షశాకద్వీపములందలి ప్రజలందఱును బంచసహస్రవర్షములు నిరామయజీవనులై యుందురు. అందును జతుర్విధవర్ణాశ్రమభేదంబులు గలవు. చతుర్వర్ణంబులవారు నందు నివసించుచుందురు.

అందు బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రులు క్రమంబుగా, ఆర్యకకురువివిశ్వభావినామంబులచే వ్యవహరింపఁబడుచుందురు. జంబూద్వీపమధ్యమున జంబూవృక్షము వలెనే ప్లక్షద్వీపమునందును ప్లక్షవృక్షముగలదు. ఆభూరుహమువలననే యాద్వీపమున కాపేరు గల్గెను. సోమరూపి యగు పరమేశ్వరుఁ డందలిప్రజలచే నారాధింపఁబడుచుండును. ఆద్వీప మంతయు నిక్షుసముద్రజలంబులచేఁ బరివేష్టితమై యుండును.

—♦ శాల్మలద్వీపవర్ణనము. ♦—

శాల్మలద్వీపమును వపుష్మంతుండను రాజు పరిపాలించుచుండును. ఆతనికి శ్వేతుఁడు, హరితుఁడు, జీమూతుఁడు, రోహితుఁడు, వైద్యుతుఁడు, మానసుఁడు, సుప్రభుఁడు ననుసేడ్గురుతనయులుగలరు. వారినామంబులచే నాద్వీపము సప్తవర్షంబులుగా విభక్తంబై యుండును. ఆద్వీపమంతయు నిక్షుసముద్రము నావరించి యున్నది. అందును రత్నాకరంబులగు కుము, దోన్నత, వలాహక, ద్రోణ, కంక, మహిష, కకుద్మంతంబులను సప్తవర్షపర్వతంబులును, శ్రోణి, తోయ, వితృష్ణ, చంద్ర, శుక్ర, విమోచని, నివృత్తి యనుసప్తనదులును జెలువందుచుండును. ఆనదీశైలస్మరణమాత్రంబునఁ బాపక్షయంబు గాఁగలదు. అందు కపిలారుణపీతకృష్ణవర్ణంబులచే జతుర్విధవర్ణంబులప్రజలును నివసించి యుందురు. వారందఱును సర్వేశ్వరుండును, సర్వాత్ముండును వాయుభూతుండును, యజ్ఞపతియు, భగవానుండు నగువిష్ణుదేవుని మహాయజ్ఞంబులచే నర్చించుచుందురు. ఆ మనోహరద్వీపము నిరంతరదేవగణనివాసంబై శోభిల్లుచుండును. శాల్మలివృక్షముచేతనే యాద్వీపమున కానామము గలిగినది. ఆద్వీపముచుట్టును సురాసాగరము పరివేష్టించి యుండును.

కుశద్వీపవర్ణనము.

కుశద్వీపము జ్యోతిష్మంతుఁడను భూపాలునిచే బరిపాలింపఁబడుచుండును. ఆతనికి, ఉద్భిదుఁడు, వేణుమంతుఁడు, స్వైరథుఁడు, లంబనుఁడు, ధృతి, ప్రభాకరుఁడు, కపిలుఁడు ననునేడ్గురుపుత్త్రులు గలరు. వారినామంబుల ననుసరించియే యందలి సప్తవర్షంబులును బ్రసిద్ధములై యుండును. అందు దైత్యమానవదానవగణంబులును, యక్షగంధర్వాదిదేవతాగణంబులును నివసించియుందురు. అందు చతుర్వర్ణంబులవారును స్వస్వకర్మానుష్ఠాననిరతులై యుందురు. బ్రహ్మక్షత్త్రియవైశ్యశూద్రు లందు గ్రమంబుగ దమీశుష్మిస్నేహమందేహానామంబులచే వ్యవహరింపఁబడుచుందురు. వారు స్వధర్మానుసారంబుగా స్వాధికారఫలదాతయు, బ్రహ్మస్వరూపియు నగు జనార్దను నారాధించుచుందురు. కుశద్వీపమునందు విద్రుమము, హేమము, ద్యుతిమంతము పుష్టిమంతము, కుశేశయము, హరి, మందరము ననుసప్తప్రధానపర్వతంబులును, ధూతపాప, శివ, పవిత్ర, సమ్మతి, విద్యుత్తు, అంభస్సు, మహి యనుసప్తనదులును విరాజిల్లుచుండును. ఇంకను ననేకనదీనదంబులును, పర్వతంబులునుగూడ నందున్నవి. ఆద్వీపమునఁగుశస్తంబం బుండుటచే దానికానామము గలిగినది. అది ఘృతసముద్రముచేఁ బరివేష్టితమై యుండును.

క్రౌంచద్వీపవర్ణనము.

ఆఘృతసాగరమును గ్రౌంచద్వీపము పరివేష్టించి యుండును. అది కుశద్వీపముకంటె ద్విగుణాధికపరిమితంబై ద్యుతిమంతుఁ డను రాజుచేఁ బరిపాలిత మగుచుండును. ఆద్యుతిమంతునకు కుశలుఁడు, మందగుఁడు, ఉష్ణుఁడు, పీవరుఁడు, అంధకారకుఁడు, ముని, దుందుభి

యను నేడ్గురు తనయులు గలరు. ఆద్వీపమునందు క్రౌంచము, వామనము, అంధకారకము, దేవవ్రతము, ధర్మము, పుండరీకము, దుందుభి యనుసప్తవర్షపర్వతంబు లొకదానికంటె నొకటి ద్విగుణపరిమితంబులై యుండును. రాజపుత్త్రినామంబులచే విలసిల్లునందలివర్షంబులనుండియు, వర్షపర్వతంబులనుండియు నతిరమణీయంబులగు ద్వీపంబులును, ద్వీపాంతరంబులును, పర్వతపంక్తులు నున్నతంబులై శోభిల్లుచుండును. ఆద్వీపము దేవదానవమానవగణసమృద్ధంబై యుండును. అందలిప్రజలందఱును నిత్యతుష్టులును, ధన్యులు నై యుందురు. వర్ణచతుష్టయవిభేదం బందునుగలదు. గౌరి, కుముద్వతి, సంధ్య, రాత్రి, మనోజవ, ఖ్యాతి, పుండరీక యనునేడునదు లందుఁ బ్రధానములైనవి. అవి యందలిసప్తవర్షంబులందును బ్రవహించుచుండును. ఇంకను జిన్నచిన్ననదు లెన్నియో యుండుఁగలవు. అచ్చటిప్రజలు స్వధర్మానుసారంబుగ ధ్యానయోగంబుచే రుద్రస్వరూపుఁ డగుజనార్దను నారాధించుచుందురు. ఈక్రౌంచద్వీపము తనతో సమపరిమాణంబగు దధిసాగరముచేఁ బరివేష్టితమై యుండును.

శాకద్వీపవర్ణనము.

దధిసముద్రమును జుట్టియున్నశాకద్వీపము క్రౌంచద్వీపమునకు ద్విగుణితంబై భవ్యుండను రాజుచేఁ బాలింపఁబడుచుండును. ఆరాజునకు జలదుఁడు, కుమారుఁడు, సుకుమారుఁడు, మణీరకుఁడు, కుశమోదుఁడు, మోదాకి, మహాద్రుముఁడు ననునేడుగురును పుత్త్రులై స్వనామాంకితంబు లగునందలిసప్తవర్షములను బాలించుచుందురు. అవర్షంబుల కెల్లలుగా, ఉదయాచలము, జలధరము, [illegible]వతకము, [illegible], అంభోగిరి, అస్తికేయము, కేసరి యనుసప్తపర్వతంబులు గలవు. శా[illegible]

ద్వీపము దేవగంధర్వాదిసేవితమై, రమణీయారామములచేఁ బ్రశోభితమై యుండును. అందు చతుర్వర్ణవిశిష్టంబు లగుపుణ్యజనపదంబు లెన్నియేని గలవు. అందలిప్రజలు సద్భావసంపన్నులును, నిరాతంకులు నిరామయులు నై యుందురు. అందు సుకుమారి, కుమారి, నలిని, రేణుక, ఇక్షు, ధేనుక, గభస్తి యనుపాపభయవిదారకంబు లగుపుణ్యనదులు ప్రవహించుచుండును. ఇవిగాక యింకను ననేకనదీపర్వతంబులు గలవు. ఇందలినదు లన్నియును బుణ్యఫలప్రదంబులు. అవి యన్నియు స్వర్గమునుండి భూతలమున నవతరించి యున్నవి. శాకద్వీపవాస్తవ్యులకు భయశోకాధర్మాదులు లేవు. వారు పరస్పరనియమంబుల నతిక్రమింపక ఋజుమార్గమునఁ జరించుచుందురు. అందు మగ, మాగధ, మానస, మందగనామంబులచేఁ గ్రమముగా బ్రహ్మక్షత్త్రియవైశ్యశూద్రులు విలసిల్లుచుందురు. భగవానుం డగువిష్ణుదేవుం డందు సూర్యనారాయణరూపంబున విరాజిల్లుచుండును. అందలిప్రజ లందఱు నమ్మహాదేవు నర్చించుచుందురు. ఆద్వీపమంతయును క్షీరసాగరవలయితమై యుండును.

పుష్కరద్వీపవర్ణనము.

ఆక్షీరసాగరముచుట్టును బుష్కరద్వీపము గలదు. అది శాకద్వీపమునకు ద్విగుణితమై యుండును. దానిని సవనుం డనురాజు పాలించుచుండును. ఆతనికి మహాభీతుండు, ధాతకి యనునిరువురుపుత్త్రులు గలరు. వారినామంబులచే నందు రెండువర్షంబులు గలవు. వాని నడుమ మానసోత్తరం బను నొకవర్షపర్వతంబు విరాజిల్లుచుండును. అది పుష్కరద్వీపమునకంతకును మధ్యభాగమునం దున్నది. ఆద్వీపమునం దందలిప్రజలు దశసహస్రవర్షజీవులును, నిరామయులును, రాగద్వేష

శోకభయశూన్యులు నై యుందురు. వారిలో నుత్తమాధమభేదంబులు లేవు. అందఱును సములై యుందురు. వారిలో వర్ణవిభేదంబును లేదు. ఆద్వీపమునందెచ్చటను నసత్యంబు లేదు. ఆద్వీపవర్షంబులలో నెందు నొక్కనదిగాని, శైలంబుగాని లేకుండును. అవి దేవమానవులకుఁ దుల్యనివాసంబై యలరారుచుండును. అందు వర్ణాశ్రమాచారంబులుగాని, ధర్మానుష్ఠానంబులు గాని, క్రియావార్తాదండనీత్యాదులు గాని లేవు. అయినను బుష్కరద్వీపము భౌమస్వర్గనామంబునఁ బ్రఖ్యాతంబై యుండును. అచ్చటఁ గాలము నిత్యసుఖప్రదంబును బురావర్జితంబు నై యుండును. వర్షద్వయవిలసితం బగునాద్వీపమధ్యంబునం దొకన్యగ్రోధవృక్షంబు గలదు. అది బ్రహ్మదేవునకు నివాసస్థానమై యుండును. సురాసురగణపూజితుండగుబ్రహ్మదేవుం డావృక్షంబున వసించియుండును. ఆద్వీపమంతయు శుద్ధోదకసాగరపరివృతమై యుండును.

ఈవిధముగా సప్తద్వీపములును సప్తసాగరంబులచే వేష్టితములై యున్నవి. ఆద్వీపంబులును, సముద్రములునుగూడఁ బరిమాణంబునఁ బరస్పరద్విగుణితంబులై యుండును. ఆసాగరంబులన్నియు నిరంతరంబు పూర్ణంబులై యుండును. ఆజలంబుల కెన్నటికిని న్యూనాధికత్వంబులు లేవు. సకలసాగరజలంబులును జంద్రకళలచేఁ బొంగిపొరలుచుండుట గలదుగాని యంతమాత్రముచే నాజలంబులకు హానివృద్ధులు లేవు. శుక్లకృష్ణపక్షంబులయందుఁ గ్రమంబుగ సముద్రజలంబులకు నూటపదునేనంగుళములపరిమాణమువృద్ధియు, నంతియక్షయంబును గానంబడుచుండును. ఆద్వీపంబులయందలిప్రజలందఱును షడ్రసమయంబు లగుపానభోజనద్రవ్యంబులచేఁ బరితృప్తు లగుచుందురు. శుద్ధోదకసాగరంబున కవ్వలఁగూడఁ గొన్నిలోకంబులు గానవచ్చుచు

న్నవి. కాంచనమయం బగునాభూప్రదేశము పుష్కరద్వీపమునకు ద్విగుణితమై యుండును గాని యందెట్టి జీవజంతువులును నివసించుట లేదు. ఆవెనుక నయుతయోజనవిస్తృతంబులగు లోకాలోకపర్వతపంక్తులు గలవు. అవి యన్నియు ఘోరతమోవృతంబులై యుండును. ఆతమఃపుంజమంతయు బ్రహ్మాండకటాహావరివృతమై యుండును. ఇట్లు ద్వీపమహీధరాభిశోభితం బగుపృథ్వియంతయుఁ బంచాశత్కోటియోజనవిస్తృతమై యుండును. ఈభూదేవియే ధాత్రియు, విధాత్రియు, సర్వభూతగుణాధికయు, సర్వజగదాధారభూతయునై విరాజిల్లుచున్నది.

—◆ పాతాళలోకవర్ణనము. ◆—

మునివరులారా! అతలము, వితలము, నితలము, సుతలము, తలాతలము, రసాతలము, పాతాళము నని సప్తపాతాళలోకంబులు గలవు. అవి కృష్ణ, శుక్లారుణపీతశర్కరాశైలకాంచనభూములచే విరాజిల్లుచుండును. సమున్నతరత్నమయప్రాసాదశోభితంబులగు నాలోకములన్నియు దైత్యదానవనాగగణంబులకు నివాసంబులై యుండును. ఒకప్పుడు నారదమునీంద్రుండు పాతాళం బంతయును దిగివచ్చి స్వర్గసభామధ్యంబున నీవిధముగా నభివర్ణించెను:—నేను పాతాళమును జూచి వచ్చితిని. అది స్వర్గలోకముకంటెను రమణీయమైనది. అచ్చట హృదయానందదాయకంబులును, శుభ్రంబులును, ప్రభామయంబులునగు ననేకామూల్యరత్నంబులు గలవు. ఆమణు లన్నియు నాగగణంబులకు భూషణంబులై యుండును. దానితోఁ దుల్యమగులోక మెందున్నది? దైత్యదానవకన్యాగణంబులకు విహారప్రదేశం బగునాలోకముం గాంచినచో నెట్టిముక్తపురుషునకైనను బ్రియంబు జనింపక మానదు. ప్రతిదినమునందు సూర్యకిరణములు ప్రకాశించుచుండును గాని

యాతపతాపముమాత్రము వానియందు లేకుండును. ఆలోకరామణీయకమును వర్ధిల్లఁజేయుటకుమాత్రమే యటఁ జంద్రుఁడు ప్రకాశించుచుండును. కాని శైత్యాధిక్యముమాత్ర మాతనియందు గానవచ్చుట లేదు.

అందలి దానవగణంబులు రుచ్యంబులగు నుత్తమభక్ష్యభోజ్యంబుల నారగించుచు మహోన్మత్తులై కాలగమనమునుగూడ లక్ష్యము సేయకుందురు. అందు సుందరోద్యానంబులును, నదులును, కమలేందీవరవిరాజితంబులగు సరోవరంబులును గన్నులపండువగా నుండును. అందలి సుందరారామములు కోకిలాదికలవిహంగమకలకూజితంబులచేతను, సురభికుసుమగంధంబులచేతను మనోజ్ఞంబులై, యంబరతలము నిరంతరనిర్మలమై, భూషణములు రమణీయములై, యనులేపనములు సౌరభకలితములై, వేణువీణామృదంగాది మంగళవాద్యధ్వనులు శ్రవణానందదాయకములై యుండును. ఆపాతాళమునందలి దైత్యదానవపన్నగగణంబులు సర్వదా భాగ్యభోగంబుల ననుభవించుచుందురు. ఆలోకమున కధోదేశంబున విష్ణుదేవుని తామసతనుస్వరూపుఁడగు శేషుఁడు వసించియుండును. ఆతని గుణగణంబుల నభివర్ణించుట కెవ్వరును సమర్థులు గాఁజాలరు. అనంతనామముచే నాతఁడు వ్యవహరింపఁబడుచుండును. సిద్ధులును, దేవతలును, దేవర్షులునుగూడ నాతని బూజించుచుందురు. వ్యక్తమూర్తియు, సహస్రశీర్షుండును, మంగళాలంకారభూషితుండును నగునాతఁడు, తనసహస్రఫణామణులచే దిఙ్మండలంబుల వెలింగించుచు, జగద్ధితంబునకై యసురాదుల వీర్యవిజయంబుం గావించుచుండును. మదావేశఘూర్ణితనయనుండును, నిరతైకకుండలియు, పుష్పమాలికాధరుండును, కిరీటియు నగు నాతఁడు వహ్నిసహితంబగు శ్వేతాచలంబుంబోలి విరాజిల్లుచుండును. మద

గర్వితుండును, శ్వేతమాలికాధారియు నగు నయ్యనంతుఁడు సురనదీప్రవాహయుతం బగు కైలాసంబుంబోలె శోభిల్లుచుండును. లాంగలముసలధారి యగు నాతని వారుణియు, కాంతియు నుపాసించుచుండురు. కల్పాన్తసమయంబున నాతనివక్త్రంబులనుండి విషానలశిఖోజ్జ్వలుండును, సంకర్షణాత్మకుండు నగురుద్రదేవుండు వెలువడి త్రిజగంబులను గ్రసించుచుండును. సకలసురపూజితుం డగు నాశేషదేవుఁడే యశేషభూమండలంబు నుద్ధరించి పాతాళమూలంబున నివసించుచుండును. ఆతనిరూపవీర్యప్రభావంబులు సువిదితంబు లయ్యును దేవతలకుఁగూడ నవర్ణనీయంబులై యుండును. ఈభూమండలమంతయు నాతనిఫణామణిశిఖలచే నరుణితమై కుసుమమాలికంబోలె విరాజిల్లుచుండును. అంతటివీర్యవంతుం డగు నాతని నెవ్వరు వర్ణింపఁగలరు? ఆతనివిజృంభణంబులచే సరిత్సముద్రశైలకాననసహితంబుగ నీభూమండలంబంతయు నప్పుడప్పుడు చలించిపోవుచుండును. అజేయపురుషుం డగు నయ్యనంతునిగుణగణంబులను సిద్ధగంధర్వకిన్నరోరగాప్సరోగణంబులలో నెవ్వరును వర్ణింపఁజాలరు. నాగకాంతలచే నాతనిగాత్రంబున నలందఁబడిన చందనాదిలేపనంబులు శ్వాసానిలంబులచే మాటిమాటికి నుత్క్షిప్తంబులై దిగంగనాముఖములకు సురభిళపటవాసత్వంబుం గల్పించుచుండును. పురాణఋషియగు గర్గుం డాతని నారాధించి జ్యోతిశ్శాస్త్ర మంతయును గ్రహింపఁగలిగెను. ఈపృథ్వీమండలంబును దనమస్తకంబులపైఁ దాల్చియున్న యయ్యనంతమూర్తి సురాసురనరపరివృతం బగు నాపాతాళలోకంబును బరిపాలించుచుండును.

నరకవర్ణనము.

ద్విజవరులారా! పాపాత్ములకు నివాసంబు లగు నరకంబులను గూర్చి చెప్పెదను వినుండు. రౌరవ, సూకర, రోధక, తాల, విశసన,

మహాజ్వాల, తప్తకుడ్య, మహాలోభ, విమోహన, రుధిరాంధ, వసాత
ప్త, క్రిమీశ, క్రిమిభోజన, అసిపత్త్రవన, కృష్ణ, లాలాభక్షణ, దారు
ణ, యూపవహ, పాప, వహ్నిజ్వాల, అధశ్శిర, సందంశ, కృష్ణసూత్ర,
తమ, అవీచి, శ్వభోజన, అప్రతిష్ఠ, మరీచిప్రభృతి దారుణనరకంబు
లు యమునిచేఁ బరిపాలింపఁబడుచుండును. ఈఘోరనరకములన్నియు,
శస్త్రాగ్నివిషమయాకారంబులచే లక్షితంబు లగుచుండును. పాపరతు
లగుపురుషు లెల్లరు నీనరకంబులఁ బతితు లగుచుందురు.

కూటసాక్షులును, పక్షపాతులును, అసత్యవాదులును, కేవల
మిథ్యావాదులును, భ్రూణహంతకులును, పురధ్వంసకులును, గోహం
తకులును, ఘోరమగు రౌరవంబునఁ బడిపోవుచుందురు. పంచమహా
పాతకులు సూకరనరకము ననుభవించుచుందురు. రాజస్వాపహారులు
ను, వైశ్యహంతకులును, శ్వశ్రూగమనులును, తప్తకుంభనరకంబున
ను, మధువిక్రయులు, వధ్యపశుపాలకులు, భక్తజనపరిత్యాగులును
తప్తలోహనరకంబునను, సుతాగమనులును, సుతవధూగమనులును
మహాజ్వాలానరకంబునను, గురుజనదూషకులు, ఆక్రోశకారులు, వేద
నిందకులు, వేదవిక్రయులు, అగమ్యాగమనులు నగువారు వివిధంబులగు
మిశ్రిమనరకంబులను, చోరులు, మర్యాదాలంఘనులు విమోహనర
కంబునను, దేవర్షిపితృద్వేషులును, రత్నదూషకులును క్రిమిభక్షనరకం
బునను, కుయజ్ఞకారులు క్రిమీశనరకంబునను, పితృదేవాతిథిపరిభావ
కులు లాలాభక్షణనరకంబునను, శరనిర్మాతలు రోధకనరకంబునను,
ఖడ్గాద్యస్త్రకర్తలు విశసనంబునను, అసత్ప్రతిగ్రహీత లధోముఖనర
కంబునను, అయాజ్యయాజకులు నక్షత్రవక్తలు మొదలగువారు క్రిమి
పూయనరకంబునను, లాక్షా మాంస రస తైల లవణవిక్రేతలును,
మార్జాల, కుక్కుట, ఛాగ, కుక్కుర, వరాహ, విహంగపోషకు లగు

బ్రాహ్మణులు పూర్వోక్తనరకంబునను, రంగోపజీవులు, కైవర్తులు, కుండాశనులు, విషప్రయోక్తలు, సూచకులు, మాహిషకులు, పర్వసతీగమనులు, గృహదాహకులు, మిత్రఘాతుకులు, గ్రామయాజకులు, సోమవిక్రయులు నగు బ్రాహ్మణులు రుధిరాంధనరకంబునను, మధ్వాపహారకులు, గ్రామహంతకులు నగువారు వైతరణీనరకంబునను, శీతలపానకర్తలు, మర్యాదాభేదకులు, కూహకులు నగువారు కృచ్ఛ్రనరకంబునను వృథాచ్ఛేదకు లసిపత్రవనంబునను మృగవ్యాధాదులును, అపాకహోత లగు బ్రాహ్మణులును వహ్నిజ్వాలానరకంబునను, ఆశ్రమభ్రష్టులు సందంశనరకంబునను దివాస్వప్నరేతఃపతను లగు బ్రహ్మచారులును, పుత్రసన్నిధి నధ్యయనంబు సేయు తండ్రులును శ్వభోజననరకంబునను నిపతితు లగుచుందురు. ఇంకను ననేకదుష్కృతంబులం గావించువా రనేకదారుణనరకంబులం బడి విషమయాతనల ననుభవించుచుందురు. పూర్వోక్తంబు లగుపాపంబులే కాక యింకను ననేకవిధంబు లగు కిల్బిషంబులు గలవు. అట్టిపాపంబులఁ గావించు స్త్రీపురుషులు నరకంబులం బడి తత్కర్మఫలంబుల ననుభవించుచుందురు. మనోవాక్కర్మంబులచే వర్ణాశ్రమధర్మవిరుద్ధానుష్ఠానంబులఁ గావించువా రందఱును నిరయనిమగ్ను లయ్యెదరు.

ఓ మహాభాగులారా! స్థావర, జంగమ, కృమి, జలజ, స్థలజ, పశు, పక్షి, మనుష్యాదు లెల్లరును కర్మానుసారంబుననే ధార్మికులు గాఁగలరు. వారికి దేవత్వమును, ముక్తియుఁగూడఁ గర్మయుక్తమై యుండును. స్వర్గమున నెందఱు జీవు లుందురో నరకమునందును నందఱు గానవచ్చుచుందురు. ప్రాయశ్చిత్తకర్మానుష్ఠానపరాఙ్ముఖు లగు పాపాత్ములకు నరకభోగం బగును. మహర్షు లెందఱో చింతించి పాపంబులకుఁ దగినప్రాయశ్చిత్తవిధులను విధించియున్నారు. పాపంబులన్యా

సాధిక్యంబులంబట్టి ప్రాయశ్చిత్తంబులు తపస్వ్యాలును, కర్మాత్మకులును నగుస్వాయంభువప్రభృతులచే విహితంబు లయ్యెను. కానియీప్రాయశ్చిత్తము లన్నిటియందును కృష్ణస్మరణమే ప్రధానంబై యున్నది.

పరితాపము జనించిన పాపాత్మునకునకుమాత్రమే ప్రాయశ్చిత్తము విహితమైనది. పాపి యగువాఁడు త్రికాలములయందును రాత్రులయందును నారాయణస్మరణము సేయుచు సర్వపాపవిముక్తుండును క్లేశరహితుండునై భగవన్నామకీర్తనంబున ముక్తినిసైతము పొందఁగలఁడు. జపహోమార్చనాదులయందు వాసుదేవునియెడల నిశ్చలచిత్తుండై యుండువానికి దేవేంద్రత్వాదిఫలలాభంబులుగూడ విఘ్నస్వరూపములుగానే యుండును. పునరావృత్తిహేతువు లగు స్వర్గాదిగమనంబు లెక్కడ? ఉత్తమముక్తిబీజం బగు వాసుదేవనామజపం బెక్కడ? కావున దివారాత్రములు విష్ణునామస్మరణంబు గావింపవలయును. అట్టివాఁడు విశుద్ధుండును, నిష్పాపుండు నగుటయేకాక యెన్నఁటికి నరకపతితుండు గాఁడు. స్వర్గము మనఃప్రీతికరంబును నరకము తద్విపరీతంబునై యుండును. కావుననే పుణ్యపాపములకు స్వర్గనరకనామంబు లన్వర్థంబులై యున్నవి. ప్రతివస్తువును సుఖదుఃఖాత్మకమై యుండును. కేవల సుఖాత్మకముగాఁగాని, కేవల దుఃఖాత్మకముగాఁగాని యేవస్తువును లేదు. సుఖదుఃఖములు మనఃపరిణామమాత్రములు. జ్ఞానమే పరబ్రహ్మము. అజ్ఞానము బంధకారణము. ఈవిశ్వమంతయు జ్ఞానాత్మకమైనది. జ్ఞానముకంటెఁ బరమబంధు వెద్దియును లేదు. విద్యావిద్యలు రెండును జ్ఞానస్వరూపములే.

ఓవిప్రవరులారా! నే నిప్పుడు సకలపాతాళములు సమస్తభూమండలము, సకలనరకములు, సాగర, శైల, ద్వీప, వర్షములు మొదలగువానింగూర్చి సంక్షేపముగ వర్ణించితిని.

ఖగోళవర్ణనము.

ఇఁక ఖగోళంబునుగూర్చి వక్కాణించెదను వినుండు. సూర్య చంద్రుల కాంతి యెంతవఱకు వ్యాపించునో అంతవఱకునుగల ప్రదేశ మంతయు పృథ్వీమండల మని చెప్పంబడును. ఆకాశమండలము భూమండలముతో సమానమైన పరిమాణముగలది. పృథ్వికి లక్షయోజనములపైని సూర్యమండలంబును, దానికి లక్షయోజనములపైని చంద్రమండలంబును దానికి లక్షయోజనములదూరమున నక్షత్రమండలంబును విరాజిల్లుచుండును. నక్షత్రమండలమునకు లక్షయోజనములమీఁద బుధగ్రహమును, దాని కంటెయుదూరంబున శుక్రగ్రహంబును, దానిపై నంతదూరంబుననే మంగళగ్రహంబును, దాని కూర్ధ్వంబున నంతియదూరంబుగ బృహస్పతిగ్రహంబును దానికి ద్విలక్షయోజన దూరంబున శనిగ్రహంబును గలవు. శనైశ్చరునకు లక్షయోజనముల దూరమున సప్తర్షిమండలం బున్నది. దానికి లక్షయోజనములదూరమున జ్యోతిశ్చక్రంబున కంతకును కేంద్రీభూతం బగుధ్రువమండలంబు గలదు. ధ్రువస్థానంబున కూర్ధ్వంబున కల్పవాసులకు నివాసంబగు మహర్లోకంబు గలదు. జనలోకమున సనందనాదిబ్రహ్మనందనులు నివసించియుందురు. తపోలోకంబున దేహవిహీనులును, వైరాజనామ కులగు దేవగణంబులు విరాజిల్లుచుందురు. సత్యలోకంబున సిద్ధముని గణంబులు నివసించియుందురు. అందు చేరువారికి పునర్జన్మభోగంబు లేదు. పాదగమ్య మగుస్థాన మంతయును పృథ్వీమండలం బని చెప్పఁ బడును. భూమికిని, సూర్యునికిని నడుమ సిద్ధమునిసేవితం బగుస్థానము భువర్లోకము. ధ్రువసూర్యమండలంబుల కంతరాళంబున చతుర్దశని యుతయోజనపరిమిత మగు ప్రదేశము స్వర్లోకము. విజ్ఞానులారా, ఈలోకత్రితయము కృతకం బనియును జనతపస్సత్యలోకత్రితయం

బకృతకం బనియుఁ జెప్పుదురు. ఈరెంటికిని నడుమ కృతకాకృతకం బగు మహర్లోకంబు గలదు. ఇది శూన్యాత్మయ మైనది. కల్పాంతంబునం దైనను దీనికి నాశంబు లేదు. సప్తమహాలోకంబులును, సప్తపాతాళలోకంబులును గల యీబ్రహ్మాండము తిర్యగధోభావంబున కపిత్థబీజంబుంబోలె నండకటాహముచే సమావృతమైనది. ఆకటాహము దశగుణాధికజలంబులచేతను, అజలము దశగుణాధికానలంబుచేతను, అయ్యనలంబు దశగుణాధికానిలంబుచేతను, అయ్యనిలంబు దశగుణాధికాకాశంబుచేతను, అయ్యాకాశము దశగుణాధికమహత్తత్త్వముచేతను బరివేష్టితంబులై యుండును.

అమ్మహత్తత్త్వమునంతను బ్రధానము (ప్రకృతి) నిండుకొని యుండును. ఈప్రకృతి యనంతమైనది. దీని కంతముగాని, సంఖ్యగాని లేదు. ఈప్రకృతియే సమస్తబ్రహ్మాండములకును హేతుభూతమైనది. సహస్రసహస్రబ్రహ్మాండంబు లీప్రకృతియందే అధిష్ఠితంబులై యున్నవి. చైతన్యాత్మకుండును సర్వవ్యాపియు నగుపురుషుండు ఈప్రకృతియందు దారువునందలియగ్నివలెను, తిలబీజమునందలి తైలమునవలెను, సమ్మిళితుండై యుండును. ఈవిధముగాఁ బరస్పరాశ్రియధర్మము గల ప్రధానపురుషు లిరువురును సర్వభూతానుభూతం బగు విష్ణుశక్తిచే నాబద్ధులై యుందురు. వీరిలోఁ బ్రకృతి పురుషునికంటె భిన్నమై సర్వకారణం బగుచున్నది. ఈప్రకృతియే సర్గకాలంబున క్షోభకారణభూతమైనది. జలకణంబులయందలి శైత్యమును వాయువు ధరించినట్లు విష్ణుశక్తి ప్రకృతిపురుషాత్మకం బగునీజగంబును ధరించుచున్నది.

బీజమునుండి మూల, స్కంధ, శాఖాసమన్వితంబైన పాదపముదయించుచున్నది. దానినుండి యనేకబీజంబు లుత్పన్నంబు లగు

చున్నవి. ఆబీజంబులనుండి మరల ననేకవృక్షంబులు ప్రభవించుచు న్నవి. అవి యన్నియుఁ దమకుఁ గారణంబు లగు లక్షణంబులచేతనే కానవచ్చుచున్నవి. ఈవిధముగనే అవ్యక్తం బగు మూలప్రకృతినుండి మహదాదివిశేషాంతపర్యంతంబును గలసకలంబును బ్రాదుర్భూతంబై, దానినుండి సురాసురాదులు జనియించిరి. వారినుండి వారిపుత్త్రపౌత్త్రాదులు పొడమిరి. బీజమునుండి మొలక యుదయించుటవలన బీజకారణం బగు వృక్షమున కెట్లు నష్టము లేదో, అట్లే భూతములనుండి భూతసృష్టియగుటవలనఁ దదుద్భూతంబుల కెట్టియపాయము నుండదు. సన్నిధానవశంబున నాకాశంబును గాలంబును వృక్షంబునకుఁ గారణంబు లైనట్లే, దృశ్యప్రపంచమున కంతకును అపరిణామక్రమంబున భగవానుండు కారణుండగుచున్నాఁడు. ఏకమాత్రవ్రీహిబీజమునుండి మూలము, నాళము, పత్త్రము, అంకురము, కాండము, కోశము. పుష్పము, క్షీరము, తండులము, తుష, కణము మొదలగునవి జనించునట్లే ఆత్మనుండి పరిదృశ్యమానం బగు నీవిశ్వ మంతయు నావిర్భూతం బయ్యెను. ప్రరోహహేతుసామగ్రిం గాంచి యనేకకర్మంబులయం దనేకతనువులు విరాజిల్లు చున్నవి. విష్ణుశక్తి ప్రాపించినంతమాత్రంబుననే వానికిఁ బ్రరోహప్రాప్తి యగుచుండును.

ఆవిష్ణుదేవుఁడే పరబ్రహ్మము. అతనినుండియే సకలజగంబులును సముద్భూతంబు లైనవి. అతఁడు జగన్మయుఁడు. అతనియందే జగంబునకు స్థితియును లయంబును బ్రాపించుచున్నవి. ఆబ్రహ్మమే సదసత్స్వరూపం బగు పరమవస్తువు. చరాచరం బగునీవిశ్వం బంతయు దాని కభిన్నరూపంబునఁ బ్రకాశించుచుండును. అదియే మూలప్రకృతి. ఈజగం బంతయు దాని వ్యక్తస్వరూపమే. దానియందే సమస్తంబును లయించును. దానియందే సకలంబును వసించును.

అదియే సర్వక్రియలకును కర్త. విష్ణుస్వరూపం బగు నా పరబ్రహ్మము నుండియే సకలము నావిర్భవించుచుండును. దానికి వ్యతిరిక్తంబైన దేదియును లేదు.

— ధ్రువమండలనిరూపణము. —

ఆకాశమండలంబున భగవానుండైన విష్ణుదేవుని తారామయం బగు శింశుమారాకారము విరాజిల్లుచుండును. దాని పుచ్ఛభాగంబున ధ్రువమండలం బొప్పారుచున్నది. ధ్రువమండలభ్రమణము ననుసరించియే సూర్యచంద్రాదిగ్రహంబులును నక్షత్రపుంజంబులును జక్రాకృతిం దిరుగుచుండును. వాతానీకమయంబు లగు పాశంబులచే బంధింపఁబడినవో యనునట్లు సూర్య, చంద్ర, గ్రహ, నక్షత్రాదు లెల్ల ధ్రువమండలంబుతోఁ బరిభ్రమించుచుండును. గగనగోళంబున శింశుమారాకృతి నున్న పరంధాముఁడైన నారాయణుఁడే వాని కన్నిటికి నాధారభూతుండై యున్నాఁడు. ఉత్తానపాదతనయుం డగు ధ్రువుం డావిశ్వకర్త నారాధించియే, తత్ఫలంబుగా, నాదేవదేవుని తారామయ శింశుమారాకారమునం గల పుచ్ఛదేశంబున శాశ్వతస్థానమును బొందియున్నాఁడు. సూర్యునకు ధ్రువుండును, ధ్రువునకు శింశుమారచక్రంబును నాధారభూతంబులు. సర్వాధ్యక్షుం డగు జనార్దనుం డాశింశుమారచక్రంబున కాధారుండై యున్నవాఁడు.

ద్విజోత్తములారా! సురాసురనరపరివృతం బగు నీజగం బంతయు సూర్యునిచే నెవ్విధంబుగ విరాజమానం బగుచున్నదో వక్కాణించెద నాకర్ణింపుఁడు. వివస్వంతుం డెనిమిదిమాసములు నీజగంబునుండి క్రమక్రమముగా రసాత్మకంబు లగు జలంబుల గ్రహించి పిమ్మట వర్షరూపంబున నాజలంబులనే పునమిచ్చి ననుగ్రహించుచున్నాఁడు.

ఆజలంబులవలన సస్యంబు గలుగుచున్నది. ఆసస్యంబువలన నిఖిల జగంబును జీవించుచున్నది. భానుదేవుండు తనతీక్ష్ణకిరణజాలంబులచే జగంబునుండి జలంబులను సంగ్రహించి వానిని జంద్రమసియందునిచి యాతనికిం బరిపుష్టిని గలిగించుచున్నాండు. ఆసోముండును వాయునాడీమయంబు లగునయ్యుదకంబులనెల్ల ధూమాగ్న్యనిలమయంబులగు నభ్రబృందంబులయందు నిక్షేపించుచుండును. ఆయభ్రంబులనుండి యుదకంబులు భ్రంశంబులు గావు గనుకనే వానియభ్రనామంబు సార్థక మగుచున్నది. ఈరీతి నభ్రసమూహములయందు గలిగిన జలరాసులు వాయువశంబున భూపతితంబులై కాలసంస్కారంబుచేనిర్మలంబు లగుచున్నవి. విప్రవరులారా! జలంబులు సరిత్సంస్థితంబులు, సాముద్రికంబులు, భౌమంబులు, ప్రాణిసంభవంబులు నని నాలుగువిధంబులు గలవి. భగవానుండైన సూర్యదేవుం డీనాలుగువిధంబులగు సలిలంబులను గ్రహించుచున్నాండు. ఇంతియేకాక, యాభానుదేవుండు, తనసహస్రకిరణంబులచే నాకాశగంగను దివంబునుండి యాహరించి యప్పుడప్పుడు పృథ్వీతలంబునం గొనగుచున్నాండు. ద్విజోత్తములారా! ఆగంగాజలసంస్పర్శముచేతనే యామానవకోటి పాపపటలంబులు భస్మీభూతంబు లగుచున్నవి. దానంజేసియే యామానవు లెన్నండును నరకనిమగ్నులుగాక స్వర్గస్థానసంపన్నులు గాంగలుగుచున్నారు. ఆకాశగంగాజలంబు లోకోత్కృష్టంబును సూర్యునిచే స్పృశింపంబడకుండంగనే మేఘంబులనుండి పతితంబు లగుచున్నవి. ఎట్లయినను, సౌరకరసాహాయ్యంబుననే యవి భూతలనిపతితంబు లగుచుండును. కృత్తికాదివిషమనక్షత్రంబులనుండి పతితంబగు జలమే దిగ్గజోత్క్షిప్తంబును, సూర్యస్పృష్టంబు నగు స్వర్గంగాజలం బని చెప్పంబడును. యుగ్మనక్షత్రంబులనుండి సూర్యోద్ధృతంబై పతితంబగు సలిలంబు సూర్యరశ్మిస్పృష్టం

బగు నుదకం బని యెఱుంగవలయును. ఈయిరుదెఱంగులతోయంబు ను నతిపవిత్రింబును పాపహరంబును, దివ్యస్నానఫలదంబు నైనది. ఇదిగాక మేఘపతితం బగుజలంబు సకలౌషధులకుఁ బరిపుష్టికరంబును సకలజీవులకు నాధారంబును నగుటచే నమృతస్వరూపమై యుండును. ఓషధులన్నియును దానివలననే వర్ధిల్లును. ఫలపరిపాకంబును నోషధులవసన్నంబు లగును. ఓషధీసమూహమే ప్రజలజీవధారణంబునకుఁ బ్రధానకారణం బగుచున్నది. శాస్త్రజ్ఞు లగుమానవులు ఓషధులచేతనే యథావిధిగ యజ్ఞనిర్వహణంబు గావింతురు. మఱియు దినదినము దేవగణంబులకుఁ బరితృప్తిం గూర్చెదరు. ఇట్లే యజ్ఞంబులును, వేదంబులు, ద్విజాదివర్ణచతుష్టయంబు, దేవగణంబులు, పశువులు, సకలభూతంబులునుగూడ నోషధులమూలమువనే తృప్తింగాంచుచున్నవి. కావున, సచరాచరం బగు నీజగం బంతయుఁ గేవలవృష్టిమూలముననే ధృతంబై యున్నది. ఆవృష్టి సూర్యునినుండి కలుగుచున్నది. ఆ సూర్యుఁడు ధ్రువమండల మాధారముగా నిలిచి యున్నాఁడు. ధ్రువునకాధారము శింశుమారము. దానికి నారాయణుఁ డాధారస్వరూపుఁడు. సర్వభూతవిధాతయు, ఆదిభూతుండును, సనాతనుండును నగు నద్దేవుండు శింశుమారహృదయంబున సుస్థిరుండై యుండును.

తీర్థమాహాత్మ్యవర్ణనము.

మునిశ్రేష్ఠులారా! విద్యయు, కీర్తియు, తపశ్చర్యయుఁ గలవారును, హస్తపాదమనంబులను సంయుతంబులుగఁ జేసికొన్నవారును తీర్థఫలంబును బడయఁగలరు. విశుద్ధహృదయము, సంయుతవచనము, ఇంద్రియనిగ్రహము, ననునివియే పురుషశ్రే [illegible] యు స్వర్గమార్గమును నిర్దేశించుచున్నవి. అపరిశుద్ధంబును దుష్టంబు

నగుచిత్తంబు గలవారు జలంబులచే నూఱుసారులు కడుగఁ బడినను శు
ద్ధంబుగాని సురాభాండముంబోలెఁ దీర్థస్నానంబులచే నెన్నఁటికిని బరి
శుద్ధులు గాఁజాలరు. ఇంద్రియాసక్తుండగు డాంభికునకుఁ దీర్థ, దాన,
వ్రతాశ్రమాదు లెవ్వియును శుద్ధిం గూర్పఁజాలవు. ఇంద్రియంబుల
ను వశీభూతంబులను గావించుకొన్న పుణ్యపురుషుం డెందున్ననేమి?
ఆతని కాస్థానంబులు కురుక్షేత్ర ప్రయాగ పుష్కరతీర్థస్వరూపంబులు
గాఁగలవు. ఋషివరులారా! ఈ పృథ్వీమండలంబునం గల సకలతీర్థం
బులం గూర్చియు, పుణ్యక్షేత్రంబులం గూర్చియు సవిస్తరంబుగఁ
జెప్పుట శతవర్షంబులకైనను సాధ్యంబుగాదు గావున సంక్షేపించి ప్ర
శంసించెద వినుండు. పుష్కరతీర్థము, నైమిశారణ్యము, ప్రయాగ,
ధర్మారణ్యము, ధేనుకాతీర్థము, చంపకారణ్యము, సైంధవారణ్యము,
మగధారణ్యము, దండకారణ్యము, గయ, ప్రభాసము, శ్రీతీర్థము, క
నఖలము, భృగుతుంగము, హిరణ్యాక్షము, భీమారణ్యము, కుశస్థలి,
లోహాకులము, కేదారము, మందరారణ్యము, మహాబిలము, సర్వపాప
హరము, కోటితీర్థము, రూపతీర్థము, శూకరవము, చక్రతీర్థము, యో
గతీర్థము, సోమతీర్థము, సహోటకము, కోకాముఖము, బదరీశైలము,
సోమతీర్థము, తుంగకూటము, స్కందాశ్రమము, అగ్నిపదము, పంచ
శిఖము, ధర్మోద్భవము, బాధాప్రమోచనము, గంగాద్వారము, పం
చకూటము, మధ్యకేసరము, చక్రప్రభ, మతంగతీర్థము, కుశదండ
ము, దంష్ట్రాకుండము, సర్వకామప్రదము, విష్ణుతీర్థము, మత్స్యతిలతీ
ర్థము, సుప్రభ, బ్రహ్మకుండము, వహ్నికుండము, సత్యపదము, చతు
స్స్రోతము, చతుశ్శృంగము, ద్వాదశధారాకతీర్థము, మానసము, స్థూ
లశృంగము, స్థూలదండము, ఉర్వశీతీర్థము, లోకపాలతీర్థము, మనువర
తీర్థము, శైలతీర్థము, సదాప్రభ, మేరుకుండము, సోమాభిషేకము,

మహాస్రోతము, కోవిరకము, పంచధార, త్రిధార, సప్తధార, ఏకధార, అమరకంటకము, సాలగ్రామచక్రతీర్థము, కోటిద్రుమము, బిల్వప్రభ, దేవహ్రదము, విష్ణుహ్రదము, శంఖప్రభ, దేవకుండము, వజ్రాయుధము, అగ్నిప్రభ, పున్నాగము, దేవప్రభ, విద్యాధరము, గాంధర్వము, బ్రహ్మహ్రదము, లోకపాలతీర్థము, మణిపూరగిరి, పంచహ్రదము, పిండారకము, మాల్యవ్యము, గోప్రభాతము, గోవరము, వటమూలకము, స్నానదండము, విష్ణుపదము, కన్యాశ్రమము, వాయుకుండము, జంబూమార్గము, గభస్తితీర్థము, యయాతిపతనము, భద్రవటము, మహాకాలవనము, నర్మదాతీర్థము, వజ్రతీర్థము, అర్బుదము, పింగుప్ప, వాసిష్ఠము, పృథుసంగమము, దౌర్వాసికము, పింజరకము, ఋషితీర్థము, బ్రహ్మతుంగము, వసుతీర్థము, కుమారికతీర్థము, శక్రతీర్థము, పంచనదము, రేణుక, పైతామహము, రుద్రపాదము, మణిమంతము, కామకృష్ణతీర్థము, కుశావిలము, యజనము, యాజనము, బ్రహ్మవాలుక, పుష్పన్యాసము, పుండరీకము, మణిపురము, దీర్ఘసత్త్రము, హయపదము, అనశనము, గంగోద్భవము, శిరోద్భేదము, నర్మదోద్భేదము, వస్త్రాపదము, దారుబలము, ఛాయారోహణము, సిద్ధేశ్వరము, మిత్రబలము, కాళికాశ్రమము, వటావటము, కౌశాంబి, దివాకరము, సారస్వతద్వీపము, విజయము, కామదము, సుమనము, సద్రావనామితము, స్యమంతపంచకము, బ్రహ్మతీర్థము, సుదర్శనము, పృథ్వీసర్గము, పారిప్లవము, పృథూదకము, దశాశ్వమేధికము, సర్పిజము, విషయాంతికము, వరాహము, యాక్షిణీహ్రదము, ముంజవటము, బదరీవనము, రత్నమూలకము, లోకద్వారము, కపిలతీర్థము, సూర్యతీర్థము, పంచతీర్థము, శంఖినీతీర్థము, గోభవనము, యమరాజతీర్థము, సుతీర్థము, బ్రహ్మావర్తము, కామేశ్వరము, మాతృతీర్థము, శీతవనము, స్నానలోమాపహము,

మానససంసరకము, బ్రహ్మోదుంబరము, సప్తర్షికుండము, దేవీతీర్థము,
సుజంబుకము, ఈహాస్పదము, కోటికూటము, కిందానము, కింబుపము,
కారండవము, అవేధ్యము, త్రివిష్టపము, పాణిఖాతము, మిశ్రకము,
మధూవటము, మనోజవము, కౌశికి, దేవతీర్థము, ఋణమోచనము,
మృగధూమము, అమరహ్రదము, శ్రీపుంజము, శాలితీర్థము, నైమి
షేయము, బ్రహ్మస్థానము, మనస్తీర్థము, కురుపావనము, సౌగంధిక
వనము, మణితీర్థము, సరస్వతీతీర్థము, ఈశానతీర్థము, పాంచయజ్ఞిక
ము, త్రిశూలధార, మాహేంద్రము, దేవస్థానము, కృతాలయము,
శాకంభరి, సువర్ణతీర్థము, కాళీహ్రదము, క్షీరస్రవము, విరూపాక్షము,
భృగుతీర్థము, కుశోద్భవము, బ్రహ్మతీర్థము, బ్రహ్మయోని, నీలాచ
లము, కుంజామ్రకము, భద్రవటము, వసిష్ఠపదము, స్వర్గద్వారము,
కాళికాశ్రమము, రుద్రావర్తము, సుగంధాశ్వము, కపిలావనము, భ
ద్రకర్ణహ్రదము, శంకుకర్ణహ్రదము, సప్తసారస్వతము, ఔశనసము,
కపాలమోచనము, అవకీర్ణము, కామ్యకము, చతుస్సాముద్రికము,
శతికము, సహస్రికము, రేణుకము, పంచవటకము, విమోచనము,
ఔజసము, స్థాణుతీర్థము, కురుతీర్థము, కుశధ్వజము, విశ్వేశ్వరము,
మానవకకూపము, నారాయణాశ్రమము, గంగాహ్రదము, వటము, బద
రీపాటనము, ఇంద్రమార్గము, ఏకరాత్రము, క్షీరకావాసము, సోమతీ
ర్థము, దధీచతీర్థము, శ్రుతతీర్థము, కోటితీర్థస్థలి, భద్రకాళీహ్రదము,
అరుంధతీవనము, బ్రహ్మవర్తము, అశ్వవేది, కుంజావనము, యమునా
ప్రభవము, వీరప్రమోక్షము, సింధూత్థము, ఋషికుల్య, కృత్తిక,
ఊర్వసంక్రమణము, మాయావిద్యోద్భవము, మహాశ్రమము, నైతసి
కారూపము, సుందరికాశ్రమము, బాహుతీర్థము, చారునది, విమలా
శోకము, పంచనదము, మార్కండేయసోమతీర్థము, అశోకవనతీర్థము,

అరుణాస్పదము, కామపనము, శుక్రతీర్థము, వాలుకము, పిశాచమోచనము, సుభద్రాహ్రదము, విమాలదండకుండము, చండేశ్వరతీర్థము, జ్యేష్ఠస్థానహ్రదము, బ్రహ్మసరము, జైగీషవ్యగుహ, హరికేశవనము, అజాముఖసరము, ఘంటాకర్ణహ్రదము, పుండరీకహ్రదము, కర్కోటకవాపి, సువర్ణోదపానము, శ్వేతతీర్థహ్రదము, ఘర్ఘరికాకుండము, శ్యామకూపము, చంద్రికాతీర్థము, శ్మశానస్తంభకూపము, వినాయకహ్రదము, సింధూద్భవకూపము, రుద్రవాసము, నాగతీర్థము, పులోమకము, భక్తహ్రదము, క్షీరసరము, ప్రేతధార, కుమారకతీర్థము, బ్రహ్మావర్తము, కుశావర్తము, దధికర్ణోదపానకము, శృంగతీర్థము, మహాతీర్థము, మహానది, బ్రహ్మసరము, గయాశీర్షము, అక్షయవటము, దక్షిణగోమయము, ఉత్తరగోమయము, రూపశీతికము, కపిలాహ్రదగృధ్రవటము, సావిత్రీహ్రదము, ప్రభాసనము, శీతవనము, యోనిద్వారము, ధేనుకము, ధన్యకము, కోకిల, మతంగహ్రదము, పితృకూపము, రుద్రతీర్థము, శక్రతీర్థము, సుమాలి, బ్రహ్మస్థానము, సప్తకుండము, మణిరత్నహ్రదము, కౌశిక్యము, భరతతీర్థము, జ్యేష్ఠాలిక, విశ్వేశ్వరము, కల్పసరము, కన్యాసంవేశ్యము, నిశ్చీరాప్రభవము, వాసిష్ఠాశ్రమము, దేవకూటము, వాసిష్ఠాశ్రమకూపము, వీరాశ్రమము, బ్రహ్మవీరము, అవకాపిలీతీర్థము, కుమారధార, శ్రీధార, గౌరీశిఖరము, శ్వకుండము, నందితీర్థము, కుమారవాసము, శ్రీవాసము, కుంభకర్ణహ్రదము, కౌశికీహ్రదము, ధర్మతీర్థము, కామతీర్థము, ఉద్దాలకతీర్థము, సంధ్యాతీర్థము, కరతోయ, కపిల, లోహితార్ణవ, శోణోద్భవ, వంశగుల్మము, ఋషభ, ఫలతీర్థము, పుణ్యావతీహ్రదము, రామతీర్థము, పితృవనము, విరజాతీర్థము, మార్కండేయవనము, కృష్ణతీర్థము, రోహిణీకూపము, ప్రవరతీర్థము, ఇంద్రద్యుమ్నసరము, సానుగర్తము, మా

హేంద్రము, శ్రీనదము, ఇష్టతీర్థము, కావేరీసంగమము, గోకర్ణము, గాయత్రీస్థానము, బదరీహ్రదము, మత్స్యస్థానము, విష్ణుతీర్థము, బాల ఫాల్గుదము, దేవకూపము, కుశప్రవనము, సర్వదేవవ్రతము, కన్యాశ్రమహ్రదము, వాలఖిల్యహ్రదము, మహర్షిహ్రదము, అఖండితహ్రదము మొదలుగాఁగల యీసకలతీర్థంబులయందును మాసవ్రతము యతేంద్రియుండై యుపవసించి, స్నానముచేసి, క్రమంబున దేవర్షిపితృతర్పణంబులఁ గావించి దేవతాదుల నర్చించి ప్రతితీర్థంబునందును త్రిరాత్రంబులు గడపవలయును. అట్టితీర్థసేవనులగు పుణ్యాత్ములకుఁ బ్రతితీర్థమునను బ్రత్యేకముగ నశ్వమేధఫలలాభంబు సిద్ధించును. ఈయుత్తమతీర్థమాహాత్మ్యంబును వినువారును జదువువారును వినిపించువారును సకలపాపవిముక్తు లగుదురు.

—◆ బ్రహ్మర్షిసంవాదము. ◆—

అనుటయు మునివరు లిట్లనిరి. ఓవాగ్మివరా! యశోధనంబులం బున ధర్మార్థకామమోక్షప్రదంబును సకలతీర్థస్థానంబులయం దుత్తమంబును నగు పవిత్రస్థానముం గూర్చి తెలుపఁగోరెదము. అని వేఁడుటయు లోమహర్షణుం డిట్లనియెను. ద్విజశ్రేష్ఠులారా! పూర్వకాలమున నొకప్పుడు మహర్షి యగు వేదవ్యాసుండు కురుక్షేత్రంబునఁ బుణ్యజనకంబును, నానాతరులతాకీర్ణంబును, నానావిధకుసుమసమాకీర్ణంబును, నానామృగసంకులంబును నగు నొక యాశ్రమంబున సుఖాసీనుండై యుండెను. వ్యాసుండునుం దగు నారాయణాంశసంభవుండును, మతిమద్వరేణ్యుండును, మహాభారతకర్తయును, సర్వశాస్త్రవిశారదుండును, అధ్యాత్మజ్ఞానతత్పరుండును, సమస్తవిషయాభిజ్ఞుండును, సర్వభూతహితరతుండును, పురాణాగమప్రవక్తయు, వేదవేదాంగవేత్తయు నై యుం

డెను. పద్మపలాశలోచనుండును, సమగుణావలంబియు నగుచన్నారా శర్యుని సందర్శించుటకై ప్రీతిపూర్వకంబుగఁ బ్రశంసితవ్రతులగు కశ్యపుఁడు, జమదగ్ని, భరద్వాజుఁడు, గౌతముఁడు, వసిష్ఠుఁడు, జైమిని, ధౌమ్యుఁడు, మార్కండేయుఁడు, వాల్మీకి, విశ్వామిత్రుఁడు, శతానందుఁడు, వాత్స్యుఁడు, గార్గ్యుఁడు, ఆసురి, సుమంతుఁడు, భార్గవుఁడు, కణ్వుఁడు, మేధాతిథి, మాండవ్యుఁడు, చ్యవనుఁడు, ధూమ్రుఁడు, (అసితుఁడు) దేవలుండు, మౌద్గల్యుఁడు, తృణయజ్ఞుఁడు, పిప్పలాదుఁడు, అకృతవ్రణుఁడు, సంవర్తుఁడు, కౌశికుఁడు, రైభ్యుఁడు, మైత్రేయుఁడు, హారితుఁడు, శాండిల్యుఁడు, విభాండకుఁడు, దుర్వాసుఁడు, లోమశుఁడు, నారదుఁడు, పర్వతుఁడు, వైశంపాయనుఁడు, గాలవుఁడు, భాస్కురి, పూరణుఁడు, సూతుఁడు, పులస్త్యుఁడు, కపిలుఁడు, ఉలూకుఁడు, పులహుఁడు, వాయువు, దేవస్థానుఁడు, చతుర్భుజుఁడు, సనత్కుమారుఁడు, పైలుఁడు, కృష్ణుఁడు మొదలగువా రందఱును వచ్చి చంద్రునిఁ బరివేష్టించిననక్షత్రములంబోలి యావ్యాసదేవునిఁ బరివేష్టించియుండిరి.

వేదజ్ఞుం డగు వ్యాసదేవుండును సమాగతులగు నమ్మునివరులకు యథాయోగ్యసత్కారంబు లాచరించి వారలచేఁ బ్రతిపూజితుండై యున్నసమయంబునఁ బ్రసంగవశంబున మునివరు లందఱును దమసంశయముం దీర్పఁ గృష్ణద్వైపాయను నిట్లు ప్రశ్నించిరి. పరమయోగీంద్రా! నీవు నిఖిలవేదశాస్త్రపురాణాగమజ్ఞుండవు. భూతభవిష్యద్వర్తమానవిషయాభిజ్ఞుండవు. ఈసంసారము దుఃఖమయ మైనది. ఈభవసాగరంబున సార మేమియునులేదు. ఇందు విషయసలిలంబులును, రాగగ్రాహగణంబును, ఇంద్రియావర్తసమూహంబును, ప్రపంచతరంగమాలికాపుంజమును, మోహపంకమును నిండియున్నవి. కలుషలోభగాంభీర్యవశంబున నది నురవగాహం బైనది. మేము, ఈయపారభీకర

భవసాగరంబున నిరాశ్రయం బగు జడజగం బంతయు నిమగ్నం బగు చుండుటం గాంచి, మహాపురుషుండ వగు నిన్నుం బ్రశ్నించుచున్నాము. లోమహర్షణం బగు నీ [illegible] ప్రపన్నసంగ్రహకరం బగున దేదియో మా కుపదేశించి లోకోద్ధరణంబుం గావింపుము. ఈమండలంబున మోక్షప్రదంబును దుర్లభంబును నగుకర్మక్షేత్రమే దియో వినం గుతూహలపడుచున్నాము. ఓమహాప్రాజ్ఞా! మానవులందఱు నేక్షేత్రంబున విహితకర్మానుష్ఠానంబులం గావించి పరమశుద్ధిం గాంతురో అట్లు గావింపకున్న నరకప్రాప్తు లగుదురో సుధీజను లేమోక్షక్షేత్రంబున మోక్షలాభంబును గాంచియుండిరో అట్టిదివ్యక్షేత్రముంగూర్చి మా కెఱుంగింపవలయును. ఇదియే మాప్రార్థనము. అనుటయు భూతభవ్యభవిష్యద్వేదుండును, భగవానుండును నగువేదవ్యాసుండు భావితాత్ము లగు నమ్మునివరులం గాంచి యిట్లనియెను.

తపోధనులారా! ఈవిషయంబున పూర్వము బ్రహ్మకును మహర్షులకును సంవాదము జరిగినది. దానిని మీ కెఱింగించెదను వినుండు. నానారత్నవిభూషితంబును, నానావృక్షలతాకీర్ణంబును, నానాపుష్పోపశోభితంబును, నానావిహంగానునాదితంబును, నానామృగసమన్వితంబును, నానావిచిత్రక్రీడాపరిపూర్ణంబును, నానాశిలాఖండాలంకృతంబును, నానామునిసమేతంబును, నానాశ్రమపరివృతంబును, విస్తీర్ణంబును, రమణీయంబును నగుమేరుపృష్ఠంబున జగన్నాథుండును, జగద్యోనియు, చతుర్వక్త్రుండు నగుబ్రహ్మదేవుం డాసీనుండై యుండ, దేవ, దానవ, గంధర్వ, యక్ష, విద్యాధర, ఉరగ, ముని, సిద్ధ, సాధ్యప్రభృతులును, దేవర్షిగణంబులును, అప్సరోనివహంబులును, తదితరస్వర్గవాసులును జగద్వంద్యుం డగు నాజగత్ప్రభుని పరివేష్టించి స్తవనంబులును, గుణకీర్తనంబులును, వివిధవాద్యవాదనంబులును, నృత్యంబులును, గా

సంఘములును గావించుచు సేవించుచుండిరి. అట్టిరమణీయసుఖసమయం బున సర్వజీవసమాగమసమయంబున వివిధకుసుమగంధంబులతో దక్షిణానిలంబు ప్రవహించుచున్నసమయంబున భృగుప్రభృతిమహర్షులెల్లరును భగవానుం డగు పితామహునకుఁ బ్రణమిల్లి ఓదేవదేవా! మహీతలంబున దుర్లభమోక్షక్షేత్రం బగు కర్మభూమి యెద్దియో మాకెఱుంగింపవలయు నని ప్రార్థించిరి. బ్రహ్మదేవుండును వారివిన్నపంబును మన్నించి యిట్లనియెను.

మునివరులారా! నే నిప్పుడు భుక్తిముక్తిప్రదంబును వేదమతానుగతంబును శుభావహంబును పురాతనంబు నగు నొకవిషయంబును బ్రసంగించుచున్నాను. ఈభూమండలంబున భారతవర్షం బొక్కటియే కర్మభూమిగాఁ బ్రఖ్యాతం బైనది. అందు కర్మానుసారంబుగ స్వర్గనరకాదిఫలంబులు ప్రాప్తించుచుండుటచే దానికిఁ గర్మభూమి యని కూడ నామంబు గలదు. అందుగల జనులు తమతమపుణ్యపాపంబులకు శుభాశుభ ఫలంబుల నవశ్యముగ ననుభవించుచుందురు. భారతవర్షంబున బ్రాహ్మణులు నియతులై తమతమవిహితకర్మంబుల నాచరించి పరమసిద్ధిం గాంచుచుందురు. అందు నియమవంతు లగుపురుషులు ధర్మార్థకామమోక్షపురుషార్థఫలలాభంబులం గాంతురు. వేయేల? మహేంద్రప్రముఖు లగుదేవత లెల్లరును భారతవర్షంబున శుభకర్మంబులం గావించియే దేవత్వముం గాంచియుండిరి. మఱియు జితేంద్రియులును, శాంతులును, వీతరాగులును, విమత్సరులు నై మోక్షంబుం గాంచినవారిసంఖ్యకు నిర్దేశమే లేదు. స్వర్గమున విగతజ్వరులై విమానచారులై విహరించువా రెల్లరును భారతవర్షంబున శుభకర్మముల నాచరించినవారలే. స్వర్గాపవర్గఫలదాయకం బగు భారతవర్షమును జూచుటకును, అందు విహరించుటకును దేవత లెల్లప్పుడును గుతూహలపడు

చుందురు. అని చెప్పుటయు, మునివరులు ఓసురశ్రేష్ఠా! నీవు వచించి నట్లు భారతవర్షంబుకంటె మఱియెందును పాపపుణ్యకర్మానుష్ఠానంబు లేదు; స్వర్గమోక్షమధ్యగతిప్రాప్తియును లేదు. శుభాశుభకర్మనిధానంబును లేదు. కావున ఓదేవా! మా కిప్పుడు భారతవర్షవృత్తాంతము సవిస్తరముగ నెఱింగింపు మని వేడుటయు బ్రహ్మదేవుండు వారల కిట్లనియెను.

భారతవర్షానుకీర్తనము.

మునిసత్తములారా! ఇంద్రద్వీపము, కశేరుద్వీపము, తామ్రవర్ణము, గభస్తిమంతము, నాగద్వీపము, సౌమ్యద్వీపము, గాంధర్వము, వారుణము సాగరసంవృతము అను నవద్వీపములచే భారతవర్షము తొమ్మిదిభాగములుగా విభక్తంబై యున్నది. అందు సాగరసంవృతద్వీపము దక్షిణోత్తరంబుల సహస్రయోజనవిస్తృతమై యున్నది. భారతవర్షంబునకుఁ బూర్వంబున కిరాతులును, పశ్చిమంబున యవనులును వసియింతురు. మధ్యభాగము బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రులకు నివాసంబై యుండును. ఇజ్యాయుద్ధవాణిజ్యాదికర్మంబులచేఁ బవిత్రు లగువారికిఁ బ్రత్యేకకర్మంబులు విహితంబులై యుండును. భారతవర్షము స్వర్గాపవర్గహేతువును, పుణ్యపాపఫలోత్పత్తిస్థానంబును నై యున్నది. మహేంద్రము, మలయము, సహ్యము, శుక్తిమంతము, ఋక్షము, వింధ్యము, పారియాత్రము—అను నివి యందలి కులపర్వతములు. ఇంకను వానిసమీపమున ననేకసహస్రభూధరములు గలవు. అవి యున్నయు నున్నతములును, విస్తృతములును, రమ్యములును, విపులములును, విచిత్రములును నగుసానువులతో విరాజిల్లుచుండును. మంతీయము, కోలాహలము, మందరము, దర్దురము, వాతంధయము, వైద్యుతము, మై

సోకము, సురసము, తుంగప్రస్థము; నాగగిరి, గోవర్ధనము, పాండుర
ము, పుష్పగిరి, వైజయంతము, రైవతము, అర్బుదము, ఋశ్యమూక
ము, గోమంథము, కృతశైలము, కృతాచలము, శ్రీశైలము, చకోర
ము మొదలుగాఁగల యనేకపర్వతంబులు గలవు. వానిపార్శ్వంబులను
అంతంబులను మధ్యసీమలను అసంఖ్యాజనపదంబులుగలవు. వానియందు
భిన్నభిన్నమూర్తు లగు మ్లేచ్ఛాదిజాతులవారు నివసించి యుందురు.
గంగ, సరస్వతి, సింధు, చంద్రభాగ, యమున, శతద్రు, విపాశ, విత
స్త, ఇరావతి, కుహూవు, గోమతి, ధూతపాప, బాహుద, దృషద్వతి,
దేవిక, చక్షు, నిష్ఠీవ, గండకి, కౌశికి యనునదులు హిమాలయపాద
మునుండి ప్రవహించుచుండును. దేవస్మృతి, వాతఘ్ని, సింధువేణ్యా,
చందన, సదానీర, మహి, చర్మణ్వతి, వృష్ణి, విదిశ, వేదవతి, శిప్రి,
అవంతి మొదలగునదులు పారియాత్రపర్వతమునుండి యుత్పన్నము
లగుచున్నవి. శోణ, మహానది, నర్మద, సురథ, క్రియ, మందాకిని,
దశార్ణ, చిత్రోపల, వేత్రవతి, కరమోద, పిశాచిక, అతిలఘుశ్రోణి,
విపాప్మ, శైవల, సధేరుజ, శుక్తిమతి, శకుని, త్రిదివ, క్రమువు, వేగ
వాహిని మొదలగునదులు ఋక్షశైలసముద్భూతము లైనవి. శిప్రి,
పయోష్ణి, నిర్వింధ్య, తాపి, వేణ, వైతరణి, సినీవాలి, కుముద్వతి,
తోయ, మహాగౌరి, దుర్గ, అంతశ్శిల మొదలగునదులు వింధ్యపాదము
నుండి వినిస్రుతంబు లగుచున్నవి. ఈసకలనదీజలంబులు హితంబులు
ను, పుణ్యప్రదంబులు నైనవి. గోదావరి, భీమరథి, కృష్ణవేణ, తుంగ
భద్ర, సుప్రయోగ, పాపనాశిని మొదలగు శ్రేష్ఠవాహినులు సహ్య
పర్వతపాదప్రదేశమునుండి బయలువెడలుచున్నవి. కృతమాల, తా
మ్రపర్ణి, పుష్పజ, ప్రత్యలావతి మొదలగు పవిత్రశీతలజలపూరితంబు
లగునదులు మలయాచలమునుండి వెలువడుచున్నవి. పితృకుల్యా, ఋషి

ముకుల్య, ఋషికుల్య, వంజుల, త్రిదివ, లాంగలి, వంశకల మొదలగు నదులు మహేంద్రాచలంబునుండి వినిర్గతంబు లగుచున్నవి. సువికాల, కుమారి, మనుగ, మందగామిని, క్షయాపలాశిని మొదలగుతరంగిణులు శుక్తిమంతమునుండి పొడముచున్నవి. ఈచెప్పంబడిన సమస్తనదులును పుణ్యజనకములును గంగాసరస్వతీసమంబులు నై సముద్రాభిముఖంబుగఁ బ్రవహించుచున్నవి. ఈవాహిను లన్నియు జగన్మాతృస్వరూపిణులును, పాపహారిణులు నై విరాజిల్లుచున్నవి. ఇవిగాక భారతవర్షమునం దింకను చిన్నచిన్ననదు లెన్నియేని గలవు. వానిలోఁ గొన్ని వర్షాకాలంబునమాత్రమే ప్రవహించుచుండును. కొన్ని నిరంతరప్రవాహంములై విరాజిల్లుచుండును. మత్స్య, ముకుటకుల్య, కుంతల, కాశి, కోసల, అంధక, కళింగ, శమక, వృక ప్రభృతిజనపదంబులు భారతమధ్యస్థితంబులు. సహ్యాచలంబున కుత్తరంబున గోదావరీనదీప్రవాహితమగు ప్రదేశం బంతయును భూమండలంబున నతిమనోహర మైనది. ఆప్రదేశమునందు మహాత్ముం డగు భార్గవుని రమణీయంబగు గోవర్ధనపురము విలసిల్లుచుండును. వాహీకత, వాటధాన, సుతీర, కాలతోయద, అపరాంత, శూద్ర, బాహ్లిక, కేరళ, గాంధార, యవన, సింధు, సౌవీర, మద్రిక, శతద్రుహ, కళింగ, పారమూషిత, మాఠర, కనక, కైకేయ, దండమాలిక, క్షత్రియోపమదేశ, వైశ్యకుల, శూద్రకుల, కాంభోజ, బర్బర, లౌకిక, వీర, తుషార, పహ్లవ, ఆత్రేయ, భరద్వాజ, పుష్కల, దశేరక, లంపక, శునశ్శేష, కులిక, జాంగల, ఔషధ్య, చలచంద్ర, కిరాతజాతి, తోమర, హంసమార్గ, కాశ్మీర, కరూశ, శూలిక, కుహూక, మాగధ ప్రభృతిజనపదంబు లుత్తరదేశంబులు. అంధ, వామంకురక, వల్లక, మకరాంతక, అంగ, వంగ, మలద, మాళవర్తిక, భద్రతుంగ, ప్రతిజయ, భార్యాంగ, శాణవర్ధక,

ప్రాగ్జ్యోతిష, మద్ర, విదేహ, తామ్రలిప్తక, మల్ల, మాగధక, నంద ప్రభృతిదేశంబులు ప్రాచ్యజనపదంబులు. పూర్ణ, కేరళ, గోలాంగూల, ఋషిక, మూషిక, కుమార, రామఠ, శక, మహారాష్ట్ర, మాహిషక, కళింగ, అభీర, వైసిక్య, అటవ్య, శబర, పుళింద, మాలేయ, వైదర్భ, దండక, పౌలిక, మౌలిక, అశ్మక, భోజవర్ధన, కౌలికకుండల, దంతక, నీలకాలకప్రభృతిజనపదంబులు దాక్షిణాత్యదేశంబులు. శూర్పారక, కాలిధన, లోల, తాలకటప్రభృతులు అపరాంతదేశంబులు. వింధ్యాచలంబున మలజ, కర్కశ, మేలక, చోళక, ఉత్తమార్ణ, దశార్ణ, భోజ, కిష్కింధ్య, తోషల, కోసల, త్రైపుర, వైదిశ, తుంబుర, చర, యవన, పవన, అభయ, రుండకేర, చర్చర, హోత్రధర్తిప్రభృతి జనపదంబులు గలవు. నీహార, తుషమార్గ, కురవ, తంగణ, కస, కర్ణప్రావరణ, ఊర్ణ, దర్భకుంతక, చిత్రమార్గ, మాలవ, కిరాత, తోమర ప్రభృతిజనపదంబులు పర్వతాశ్రితంబులై యుండును. భారతవర్షంబున కృత, త్రేతా, ద్వాపర, కలినామంబులచే చతుర్యుగంబులు వ్యవహరింపఁబడుచుండును. దీనికిఁ బూర్వదక్షిణంబుల మహోదధియు, ఉత్తరదిగ్భాగంబున ధనుర్గుణాకారంబుతో హిమవంతంబును విరాజిల్లు. సర్వోచ్చపదంబునకు నిదానంబగు నిదియే భారతవర్షము. బ్రహ్మత్వము, ఇంద్రత్వము, దేవత్వము మొదలగునవి దీనియందే ఘటిల్లుచున్నవి. ఇందు శుభాశుభకర్మానుసారంబుగా జీవులు దేవ మానవాది జన్మంబులను పశుపక్షిసరీసృపాదిజన్మంబులను గాంచుచుండురు. దీనికంటె నితరం బగు కర్మభూమి యేదియును లేదు. స్వర్గచ్యుతి యైనం తనే భారతభూమిని మానవులై పుట్టవలయు నని దేవతలుగూడ నభిలషించుచుందురు. కర్మశృంఖలాబద్ధులును గర్మక్షయంబునఁ బతనోన్ముఖులును నగు సురాసురగణంబులకు భారతీయమానవులతో సమంబగు

సామర్థ్యంబు లేదు. ఈభూమండలంబున భారతవర్షముతో సమాన మగు వర్షం బేదియును లేదు. భారతవర్షమునందే బ్రాహ్మణాదివర్ణ గణంబు అభీష్టఫలసిద్ధులం గాంచుచుండుదు. భారతవర్షంబున జనించిన మానవశ్రేష్ఠులే ధన్యులు. వారే ధర్మార్థకామమోక్షంబుల చరమోత్కర్షలాభంబును బడయఁగలుగుదురు. భారతవర్షమునందే సరమదుర్లభం బగుతపము, సర్వదానములు, సర్వయజ్ఞములు, తీర్థయాత్రలు, గురుసేవ, దేవారాధనము, స్వాధ్యాయము మొదలగువానికి ఫలప్రాప్తి యగుచుండుటచే దేవతలుగూడ సంతుష్టులై భారతవర్షంబున జన్మింప వలయుననియే సర్వదా కోరుకొనుచుందురు. వివిధవ్రతంబులు, నానాశాస్త్రాధ్యయనములు, అహింస, బ్రహ్మచర్యము, గార్హస్థ్యసేవ, వనవాసము, సన్న్యాసము, ఇష్టాపూర్తము మొదలగువివిధశుభకర్మంబుల కన్నిటికిని భారతవర్షమునందే ఫలసిద్ధి యగుచున్నది. ఇందుఁగాక మఱియేవర్షంబునందును సకలఫలప్రాప్తి లేదు. భారతవర్షగుణగణంబులను సంపూర్ణముగ వర్ణించుటకు నాకు సామర్థ్యము లేదు గావున నిట్లు సంక్షేపించి చెప్పితిని. పవిత్రం బగు నీభారతాఖ్యానము సర్వపాపహరంబును ధన్యమును బుద్ధివర్ధనము నై నది. నియతుండై దీనిని నిత్యమును వినువాఁడు సర్వపాపవిముక్తుండును విష్ణులోకప్రాప్తుండును నగును.

—◆ కోణాదిత్యమాహాత్మ్యము. ◆—

మునివరులారా! భారతవర్షంబున దక్షిణసముద్రతీరమున స్వర్గమోక్షప్రదంబును, ప్రసిద్ధం బగు ఓఢ్రదేశంబు గలదు. సముద్రము నకుత్తరమున విరజమండలపర్యంతమును గల విస్తృతభూభాగము పుణ్యపురుషసమన్వితమై సర్వగుణాలంకృతమై యుండును. ఆదేశమున

జితేంద్రియులును తపస్స్వాధ్యాయనిరతులును నగుబ్రాహ్మణులు నివసిం చుచుందురు. వారెల్లప్పుడును సకలజనులకు వంద్యులును పూజ్యులు నై శ్రాద్ధదానవివాహయజ్ఞాదికర్మంబులయం దాచార్యులై యుందురు. షట్కర్మనిరతులును, వేదపురాణేతిహాసవిదులును, సర్వశాస్త్రార్థ పారదర్శులును, యోగశీలురును, మాత్సర్యహీనులును నగునా బ్రాహ్మణులలో ననేకు లగ్నిహోత్రనిరతులును, అనేకులు స్మార్తాగ్నితత్పరులును నై యుందురు. ఆయుత్కలదేశమున నివసించు బ్రాహ్మణులు దాతలును, సత్యవాదులు, పుత్త్రదారధనసంపన్నులును నై యుందురు. బ్రాహ్మణులేకాక తక్కినజాతులవారును స్వధర్మనిరతులై యుండి నివసించుచుందురు. ఆదేశంబున కోణాదిత్యనామంబున నొకభాస్కర మూర్తి ప్రతిష్ఠింపఁబడియుండెను. తద్దర్శనము మానవులకు సర్వపాప విమోచకం బైనది. లవణసముద్రతీరంబున నాభాస్కరదేవుని మనోహర క్షేత్రము గలదు. అది సకలదిశలయందును సైకతప్రాంతములచే సమాకీర్ణమై యుండును. సర్వర్తుసంపన్నంబు లగుచంపకాశోకపున్నాగాదివివిధకుసుమసముజ్జ్వలంబును, పనస, నారికేళ, కపిత్థసహకారాది ఫలభూరుహంబులచే నలంకృతంబును నగునాపుణ్యక్షేత్రము సకలజగత్ప్రసిద్ధమైనది. అది నలుదెసలను యోజనపరిమితంబుగలది. భోగమోక్షప్రదాయకుండును, సహస్రకిరణుండును నగుదివాకరుం డందు కోణాదిత్యనామంబున విరాజిల్లుచుండును. మాఘమాసంబున శుక్లపక్షసప్తమియం దుపవసించి యథావిధిగ సముద్రస్నానంబు చేసి శౌచాచారంబున విశుద్ధుండై యాదినం బంతయు దివాకరుని స్మరించుచు పరదివసంబు ప్రభాతంబున మరల సముద్రస్నానం బొనర్చి దేవర్షి పితృతర్పణంబుల నాచరించి జలోత్థితుండై నిర్మలవస్త్రద్వయమును ధరించి కృతాచమనుండై మహోదధితీరంబునఁ గూర్చుండి నియమ

పూర్వకంబున సూర్యోదయకాలంబునఁ బ్రాహ్మణుండై రక్తచందనద్రవంబుచే అష్టపత్త్రవిలసితంబును ఊర్ధ్వకర్ణికాయుతంబును కేసరసమన్వితంబును నగునొకసౌరపద్మమును లిఖింపవలయును. తదుపరిభాగంబున నొకతామ్రపాత్రిమునుంచి తిలతండులజలంబులను, రక్తచందనమును, రక్తపుష్పములను, కుశలను అందు ప్రక్షేపింపవలయును. తామ్రపాత్రాభావంబున అర్కపత్త్రపుటంబునఁ దిలాదుల నునిచి పత్త్రాంతరంబుచే నాచ్ఛాదింపవలయును. అనంతరము విశేషశ్రద్ధతో అంగన్యాసకరన్యాసంబులఁ గావించి, తన్ను భాస్కరమూర్తిగా ధ్యానించుచు ధీమంతుం డగుసాధకుఁడు, ఆగ్నేయము, నైఋతి, వాయు, ఈశానకోణంబులయందును, మధ్యభాగంబునను భాస్కరునిఁ బూజింపవలయును. పరమసుఖస్వరూపుండును, పరమారాధ్యుండును, గగనస్థితుండును నగుసూర్యదేవుని పద్మోపరిభాగంబున నారాధనంబుచేసి పూజించి పిమ్మటఁ గర్ణికోపరిభాగంబున స్థాపించి ముద్రాప్రదర్శన మాచరింపవలయును. పిమ్మట స్నానాదిసకలోపచారంబులను జేసి సమాహితుండై తేజోబింబస్వరూపుండును, శుక్లపద్మస్థితుండును, పింగాక్షుండును, ద్విభుజుండును, రక్తవర్ణుండును, పద్మపత్త్రరుచాంబరుండును, సర్వలక్షణలక్షితుండును, సర్వాభరణభూషితుండును, సుస్వరూపుండును, వరదుండును, శాంతుండును, ప్రభామండలమండితుండు నగుభాస్కరుని ధ్యానింపవలయును. తరువాత, ఉదయించుచున్న సాంద్రసిందూరసదృశుం డగురవిమూర్తిం గాంచి పూర్వకల్పితంబగు నర్ఘ్యపాత్రంబును గైకొని నతజానుండై అర్ఘ్యపాత్రమును మస్తకమునం దాల్చి, యేకాగ్రచిత్తంబున మౌనము వహించి త్ర్యక్షరమంత్రముతో సూర్యదేవుని కర్ఘ్యప్రదానము చేయవలయును. అదీక్షితుండైనచో శ్రద్ధాపూర్వకంబుగ భావయుక్తుండై సూర్యనామోచ్చార

ణంబు సేయుచు నర్ఘ్యదానంబు చేయవలయును. సూర్యదేవుండు భక్తియోగలభ్యుండు గావున నంతమాత్రంబుచేతనే యాతనియర్చనంబు సంపూర్ణంబు గాఁగలదు. అనంతరము అగ్ని, నైఋతి, వాయు, ఈశానకోణంబులయందును మధ్యభాగంబునను పూర్వాదిదిగ్భాగంబులను ఆయాదిగధీశ్వరులనుగూర్చి హృదయము, శిరస్సు, శిఖ, చర్మము నేత్రాద్యంగంబులను బూజింపవలయును. తరువాత, సుగంధధూపదీపనైవేద్యంబుల నివేదించి జపస్తవనమస్కారంబులను ముద్రాప్రదర్శనంబును గావించి యుద్వాసనంబు నొనర్పవలయును. ఈవిధముగా బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రులలో స్త్రీలైనను, పురుషులైనను సుస్థిరభక్తిభావముతో, విజితేంద్రియులై సూర్యార్ఘ్యప్రదానంబు సేయువారికి నిహపరలోకసుఖంబు లభియింపఁగలదు. త్రైలోక్యదీపకుండును, నభోమణియు నగుభాస్కరు నాశ్రయించినమానవులు పరమసుఖభాజను లగుదురు. భాస్కరున కర్ఘ్యప్రదానము సేయకుండ, విష్ణువు, శంకరుఁడు, సురేశ్వరుఁడు మొదలుగాఁగలయెవ్వరిపూజనంబును గావించుట విధేయంబు గాదు. కావున ప్రతిదినంబును బ్రయత్నపూర్వకంబుగ మనోహరపుష్పగంధాదులచే నాదిత్యున కర్ఘ్యమీయవలయును. సప్తమీతిథియందు సమాహితచిత్తుండై స్నానాంతంబున శుచియై ఆదిత్యున కర్ఘ్య మిచ్చువానికి సర్వాభీష్టసిద్ధి యగును. సూర్యార్ఘ్యప్రదానమువలన రోగులకు రోగనాశనంబును విత్తార్థులకు ధనలాభంబును, విద్యార్థులకు విద్యాప్రాప్తియు, సంతానార్థులకుఁ బుత్రలాభంబును గాఁగలవు. ధీమంతుం డగువాఁడు, ఎట్టికోర్కులతో సూర్యార్ఘ్యప్రదానం బొనర్చిన నట్టికోర్కులెల్లను సిద్ధింపఁగలవు. స్త్రీపురుషులలో నెవ్వరైనను సాగరస్నానంబుచేసి సూర్యార్ఘ్యప్రదాన మాచరించి ప్రణామంబు గావించినచో వారికి సర్వకామ ఫలప్రాప్తి యగును.

మానవుఁడు శ్రద్ధాయుక్తుఁడై మౌనియై పుష్పములం గైకొని సూర్యాలయంబునకుం బోయి ముమ్మాఱు ప్రదక్షిణ మాచరించి భానుదేవు నర్చింపవలయును. గంధపుష్పధూపదీపంబులును, నైవేద్యంబు నర్పించి దండప్రణామంబు చేసి జయశబ్దపూర్వకంబుగ నాజగత్పతిని స్తవంబు సేసి యాసహస్రరశ్మి నర్చించువాఁడు సర్వపాపవిముక్తుండై దివ్యదేహంబును ధరియించి దశాశ్వమేధఫలలాభంబును గాంచఁగలఁడు. కోణాదిత్యు నర్చించువాఁడు తనకుఁ బూర్వము సప్తపురుషులను పరము సప్తపురుషులనుద్ధరించుటయే కాక సూర్యప్రతిముండై కామగమనంబగు నుజ్జ్వలవిమానంబు నధిరోహించి, గంధర్వగణస్తూయమానుండై సూర్యలోకంబున ప్రళయకాలపర్యంతమును దివ్యభోగంబుల ననుభవించి పుణ్యక్షయంబున మరల మర్త్యలోకంబున నుత్తమకులంబున జన్మించి చతుర్వేదవిదుండును, స్వధర్మనిరతుండును, పవిత్రుండును, బ్రాహ్మణుండును నై తుదకు సూర్యసమ్మిళితుండై మోక్షలాభంబును బొందును. చైత్రమాసంబున దమనభంజికాయాత్ర యను మహోత్సవంబు నచ్చట సందర్శించుమహాత్మునకుఁ బూర్వోక్తసకలఫలంబులును కరగతంబు లగును. భానుదేవుని శయనోత్థానంబులందు విషువాయనంబులను, రవివారంబులను, రవితిథులను, మఱియు నితరపర్వకాలంబులను శ్రద్ధావంతులై నియమపూర్వకంబుగా నీయాత్రానుష్ఠానంబులను గావించువారు రవినిభవిమానారోహణంబు నొనర్చి సూర్యలోకప్రాప్తు లగుదురు. ఆసముద్రతీరంబుననే సర్వకామప్రదుం డగుశివుండు రామేశ్వరనామంబున విఖ్యాతుండై యున్నవాఁడు. యథావిధిగ మహోదధిస్నానంబు గావించి యాకామారిని సందర్శించి గంధపుష్పధూపదీపనైవేద్యప్రదక్షిణప్రణతిగీతమనోహరవాద్యాదులచే నద్దేవు నారాధించువారికి హయమేధరాజసూయఫలంబులు లభించును. మోక్షం

బుగూడ వారికిఁ గరతలామలకంబు లగును. అట్టివారు దివ్యవిమానారూఢులై శివలోకంబునఁ జేరి దివ్యభోగంబుల ననుభవించి పిదప మర్త్యలోకంబున నుత్తమబ్రాహ్మణజన్మంబునంది యంతంబున శైవయోగావలంబనంబుచే మోక్షప్రాప్తు లగుదురు. ఆసూర్యక్షేత్రంబునఁ బ్రాణత్యాగంబు సేయువాఁడు సూర్యలోకప్రాప్తుండై స్వర్గంబున దేవసన్నిభుండై విహరించుచు ననంతరము మర్త్యలోకంబునఁ గర్మనిష్ఠుం డగు రాజై పుట్టి యంతంబున భాస్కరునందు విలీనుండై మోక్షలాభంబు నందఁగలఁడు.

సూర్యపూజావిధానము.

అని యిట్లు బ్రహ్మదేవుం డానతిచ్చుటయు మునివరు లానందాంతఃకరణులై దేవదేవా! భుక్తిముక్తిప్రదం బగు భాస్కరక్షేత్రంబునుం గూర్చి మీరు ప్రశంసించితిరి. సుఖదాయకంబులును పాపనాశకంబులును భవదీయముఖనిస్సృతంబులును నగు పవిత్రకథల నెన్ని యాకర్ణించినను మాకుఁ దనివి దీఱకున్నది. మహాదేవా! ఆసూర్యదేవుని పూజాఫలము, దానఫలము, మఱియు, ప్రణిపాతము, నమస్కారము, ప్రదక్షిణము, ధూపము, దీపము, సమ్మార్జనము, ఉపవాసము, నక్తభోజము మొదలగువానివిధులును అర్ఘ్యప్రదానవిధియు భానుదేవుండు ప్రసన్నుం డగుటకుఁ దగినభక్తిపూజావిధానంబులును మా కెఱింగింపవలయు నని ప్రార్థించుటయు బ్రహ్మదేవుం డిట్లనియె.

ద్విజోత్తములారా! మనంబుచే భగవంతుని భావించుటయే భక్తి యగుచున్నది. ఆవిషయంబున మానసికం బగు నిచ్ఛయే శ్రద్ధ యనంబడును. ధ్యానమే సమాధి. భగవత్కథలను వినువాఁడు, వినుపించువాఁడును, భగవద్భక్తులను బూజించువాఁడును అగ్నిపరిచర్యం

గావించువాఁడును భగవన్నివిష్టహృదయుండును నిరంతరదేవపూజానిరతుండును పరమభక్తుం డనంబరగును. వేదోద్దిష్టంబులగు కర్మంబుల నామోదించువాఁడును, సర్వదా భగవన్నామసంకీర్తనంబు గావించువాఁడును భక్తశ్రేష్ఠుం డనఁబడును. భక్తులయెడల నసూయలేక కులదైవతంబుల నిందింపక యాదిత్యవ్రతానుష్ఠానతత్పరుం డగువాఁడు భక్తుం డని యెన్నఁబడుచున్నాఁడు. గమనావస్థాననిద్రాఘ్రాణోన్మేషనిమేషాది సకలవ్యాపారములయందును భాస్కరస్మరణంబు గావించువాఁడు భక్తశ్రేష్ఠుండు. అభిజ్ఞుం డగువాఁడు భగవానునియెడల నీవిధముగా భక్తి గలిగియుండవలయును. భక్తిధ్యానకీర్తనంబులచే నియతుడై దేవపితృప్రీతికరంబుగా బ్రాహ్మణులకు దానంబు గావించినచో దానిని దేవపితృగణంబులు ప్రతిగ్రహింతురు. భక్తిసహితంబుగ పత్రపుష్పఫలజలంబులను ఏకొలఁదినైన దేవతలకు సమర్పించినచో వానిని ప్రీతిపూర్వకంబుగ దేవతలు ప్రతిగ్రహింతురు. నాస్తికప్రదత్తంబులగు వేనినిఁగూడ దేవతలు పరిగ్రహింపరు. నియమపూర్వకంబుగా విశుద్ధభావంబుతో దానంబు సేయవలయును. అట్టిదానమే సఫలంబు గాఁగలదు. భక్తిపూర్వకంబుగ నుపవసించి జపస్తుతిపూజోపహారంబులచే భాస్కరు నారాధించినచో సర్వపాపవిముక్తుం డగును. మహీతలంబున మస్తకంబు మోపి వినతుండై సూర్యునకు నమస్కరించువాఁడు తత్క్షణమందే సర్వపాపవిముక్తుం డగును. భక్తితో సూర్యదేవునకుఁ బ్రదక్షిణంబు సేయువానికి సప్తద్వీపసహితం బగు భూమండలంబును బ్రదక్షిణంబు చేసిన ఫలంబు లభియించును. నిర్మలహృదయంబున సూర్యదేవునే ధ్యానించుచు వ్యోమమండలప్రదక్షిణంబును గావించినచో సర్వదేవతాప్రదక్షిణంబుఁ జేసినఫలంబు చేకూరును. భక్తితో నిరాహారుఁడై షష్ఠితిథియందు సూర్యదేవు నర్చించి, నియతవ్రతానుష్ఠా

నతత్పరుండై సప్తమీతిథియం దహోరాత్రము లుపవసించి భాస్కరదేవునిం బూజించువానికి నశ్వమేధఫలంబు గలుగును. సప్తమియందైనను, షష్ఠియందైనను సూర్యదేవార్చనము పరమగతికారణం బగుచున్నది. కృష్ణసప్తమియందు జితేంద్రియుండై యుపవసించి సర్వోపచారంబులచే నాదిత్యు నారాధించువాఁడు పద్మపత్రప్రభం బగు విమానము నధిరోహించి సూర్యలోకంబును జేరఁగలఁడు. శుక్లసప్తమియందు ఉపవాసతత్పరుండై శుక్లోపహారాదులచే సూర్యారాధనంబు సేయువాఁడు సర్వపాపముక్తుం డగును. సూర్యలోకప్రాప్తుండును నగును. అర్కపత్రసంపుటంబునఁ బ్రతిసప్తమియందును నేకైకవృద్ధిక్రమంబుగఁ జతుర్వింశతిపుటంబుల నుదకపానంబు సేయుచు నిట్లు రెండు వత్సరంబులు నియమపాలనంబు గావించుటయే యర్కసప్తమీవ్రతంబు నాఁబడును. ఇది ప్రశస్తంబును సర్వకామప్రదంబునైనది. రవివారసహితం బగుశుక్లసప్తమి విజయ యనంబడును. ఆదినంబున స్నానదానజపతపోహోమోపవాసాదివ్రతంబులు మహాఫలదాయకంబులు. రవివారంబున శ్రద్ధాయుతులై దేవార్చనంబు గావించువారు అభీష్టఫలసిద్ధు లగుదురు. తా మొనరించు సకలకర్మంబులును ఆదిత్యోద్దిష్టంబులుగా నాచరించువారివంశంబున దరిద్రులును వ్యాధితులును గలుగరు. శ్వేత, రక్త, పీతవర్ణంబుల మృత్తికతో సూర్యస్థానం బుపలేపించువారు సర్వాభీష్టసిద్ధు లగుదురు. ఉపసించి, చిత్రపుష్పగంధాదులచేఁ జిత్రభానునిఁ బూజించువారికిఁ గోరిన కోర్కులు సిద్ధించును. ఘృతముతోఁగాని, తిలతైలముతోఁగాని సూర్యునకు దీపదానంబు సేయువానికి నెన్నఁటికిని చక్షూరోగంబు గలుగదు. అతనిజ్ఞానదీపము నిరంతర ముద్భాసిత మగుచుండును.

తిలరాశి, పవిత్రతైలము, తిలధేనువు—ఈమూఁడును దానము

నకుఁ బ్రశస్తము లైనవి. అగ్నియందు బిల్వాహుతి సేయుటయు, దేవాలయంబులఁ దైలదీపంబుల నర్పించుటయు మహాపాతకనాశకంబులు. చతుష్పథదేవాయనాదులయందు దీపదానంబు గావించువాఁడు రూపవంతుండును, సుభగుండు నగును. ఘృతదీపము ప్రశస్త మైనది. ఓషధీతైలాదులచే నైనది ద్వితీయపక్షము. వసామేదోస్థినిర్యాసంబులచే నెన్నఁటికిని దీపదానంబు సేయంజనదు. దీపము ఊర్ధ్వగతంబై యుండును గాని యధోగతిగా నెన్నఁడు నుండదు. అట్లేదీపదాతయు దీప్తిమంతుండై యెన్నఁటికిని దిర్యగ్గతుండు గానేరఁడు. జ్వలించుచున్నదీపమును హరించుటగాని నశింపఁజేయుటగాని తగదు. దీపహర్త యగువాఁడు బంధము, నాశము, క్రోధము, తమంబును బొందఁగలఁడు. దీపదాత స్వర్గంబున కేఁగి దీపమాలికంబోలి విరాజిల్లుచుండును. కుంకుమాగరుచందనంబులచే నతినియమంబున విలేపనంబు గావించువాఁడు పరజన్మంబున యశస్వి గాఁగలఁడు. సూర్యోదయకాలంబున రక్తచందనమిశ్రితము లగు రక్తపుష్పంబులచేఁ బ్రతిదినము నర్ఘ్యప్రదానంబు గావించువానికి సంవత్సరాంతంబున సిద్ధిలాభం బగును. సూర్యోదయంబు మొదలుగ నస్తమయంబువఱకును ఏదేనొకమంత్రజపంబుగాని స్తోత్రపాఠంబుగాని గావించుచుండుట యాదిత్యవ్రతం బనంబడును. ఈవ్రతాచరణంబున మహాపాతకనాశనం బగును. సూర్యోదయంబున శ్రద్ధతో నర్ఘ్యం బర్పించుటచే సర్వపాపవిముక్తి యగును. సూర్యార్ఘ్యప్రదాత యగువాఁడు సప్తజన్మంబులవఱకును ధనకనకవస్తువాహనసంపన్నుం డగును. అగ్ని, జలము, అంతరిక్షము, పుణ్యభూమి ప్రతిమ మొదలగువానియందు ప్రయత్నపూర్వకంబుగ సూర్యార్ఘ్యప్రదానంబు గావించుట కర్తవ్యంబు. సవ్యాపసవ్యంబులఁగాక భక్తితోఁ దిన్నగ సూర్యాభిముఖుండై ఘృతగుగ్గులాదిసహితంబుగ సూర్యార్ఘ్యం

బు సేయువాఁడు సద్యఃపాపవిముక్తుండు గాఁగలఁడు. సూర్యదేవునకు శ్రీవాస, దేవదారు, కర్పూ, రాగురుధూపాదుల నర్పించువాఁడు స్వర్గలోకప్రాప్తుం డగును. ఉత్తరదక్షిణాయనంబుల సూర్యదేవు నర్చించుట పుణ్యప్రదము. విషువంబులయందును, ఉపరాగంబులయందును, షడశీతిపుణ్యకాలాదులయందును సూర్యదేవు నర్చించుట మహాఫలదాయకము. సర్వకాలంబులయందును భక్తిపూర్వకంబుగ నాదిత్యు నారాధించువాఁ డర్కలోకప్రాప్తుం డగును. కృసర, (పులగము) పాయస, పూప, ఫల, మూల, ఘృతోదనాదులచే నాదిత్యున కుపహారప్రదానంబు గావించుట సర్వకామప్రదంబు. సూర్యునకు ఘృతతర్పణంబు గావించువాఁడు సర్వసిద్ధుండగును. క్షీరతర్పణంబు సేయువాని కెన్నఁటికిని మనస్తాపంబు గలుగదు. దధితర్పణంబువలన నభీష్టసిద్ధియగును. శ్రద్ధాయుక్తుండై సూర్యాభిషేకంబునకు జలంబు దెచ్చువాఁడు సర్వతీర్థశుద్ధుండై పరమగతిం గాంచును. ఛత్రము, ధ్వజము, వితానము, పతాక, చామరము మొదలగువస్తువులను శ్రద్ధతో సూర్యదేవున కర్పించువాని కిష్టార్థసిద్ధి యగును. భక్తితో భానుదేవునకు నైవేద్యద్రవ్యంబుల నర్పించిన నాయాద్రవ్యంబులు భాస్కరదేవానుగ్రహంబున శతసహస్రగుణాధికంబులై వర్ధిల్లఁగలవు. భానుదేవతాప్రసాదంబున మనోవాక్కాయకంబులగుసకలదుష్కృతంబులును సమూలంబుగనశింపఁగలవు. ఒక్కదినంబున భానుదేవుని భక్తితోఁ బూజించినఫలము యథావిధి దక్షిణాసంపన్నంబు లగు శతక్రతువులవలననైనను గలుగనేరదు.

ఆదిత్యమాహాత్మ్యము.

అని పితామహుం డుపదేశించుటయు మునివరులో దేవదేవా! గృహస్థబ్రహ్మచారివానప్రస్థులలో మోక్షకాములగువా రేదేవు నా

రాధింపవలయునో, అక్షయం బగుస్వర్గలాభం బెట్లు సిద్ధించునో, యే కర్మంబు నాచరించుటచే స్వర్గవాసులగువా రటనుండి పుణ్యక్షయంబున మరల భ్రష్టులు గాకుందురో, దేవగణంబులకు దేవతయు, పితృగణంబులకుఁ బితయుఁ, బరాత్పరుండు నగునాతఁ డెవ్వఁడో, స్థావరజంగమాత్మకం బగునీవిశ్వమంతయు నెవ్వనినుండి జనించునో, మరల నిదియంతయుఁ బ్రళయకాలంబున నెవ్వని నాశ్రయించునో సవిస్తరంబుగ నెఱింగింపవలయు నని ప్రార్థించుటయు బ్రహ్మదేవుం డిట్లనియెను.

తపోధనులారా! ఉదయించినంతమాత్రమున స్వీయకరనికరంబుచే జగదంధకారమునంతను బటాపంచలుగాఁ జేయు భానుదేవునికంటె నితరదైవతంబు లెవ్వరును లేరు. అతఁ డాద్యంతరహితుఁడును, శాశ్వతుండు నగునవ్యయపురుషుఁడు. అతఁడు తనరశ్మినిచయంబుచే సకల భువనంబులను దపింపఁజేయుచుండును. సర్వదేవమయుండును, తపనశీలుండును, సర్వజగన్నాథుండును, సర్వలోకపితయు నగునాతఁడే భూతంబులసృష్టిసంహారంబులు గావించుచుండును. అతఁడు తనకిరణంబులను బ్రసరింపఁజేసి తాపంబును, వర్షంబునుగూడఁ గల్పించుచుండును. ధాతయు, విధాతయు, భూతాదియు, భూతభావనుండు నగునాతని కెన్నఁటికిని క్షయంబులేదు. అతఁడే ప్రసిద్ధం బగుధ్రువస్థానము. సృష్టికాలంబున జగంబంతయు నాదిత్యునుండియే జనించి ప్రళయకాలంబున నాతనియందే విలీన మగుచుండును. మహాయోగులగువారు దేహపరిత్యాగంబు సేసి వాయుమూర్తులై తేజోరాశి యగుదివాకరునందు ప్రవేశింతురు. ఆకాశప్రసారితంబులగుతరుశాఖలందోని యాతనిసహస్రకిరణంబుల నాశ్రయించి సిద్ధగంధర్వాదిదేవమునిగణంబులు నివసించి యుందురు.

గృహస్థులును, మహాయోగులగు సనకాదిమహర్షులును, బ్ర

హ్మవాదులగు వాలఖిల్యాదిఋషులును, వానప్రస్థులగునితరమునిగణంబులును, వ్యాసప్రముఖులగు సర్వసాధుపురుషులును, యోగమార్గంబున సౌరమండలమునఁ బ్రవేశించి యుందురు. శ్రీమంతుం డగు వ్యాసనందనుఁడు శుకుండును, యోగమార్గము నవలంబించి సూర్యకిరణలాభముం గాంచి భవవిజయుండయ్యెను. బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాదిసకలదేవతలును బ్రత్యక్షదేవస్వరూపుఁడును, దిమిరధ్వంసకుండు నగుభాస్కరునికంటెఁ బరులు గారు. కావున శుభాకాంక్షియగునాతని కన్యదైవతంబులయెడల భక్తి యవిధేయమైనది. బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిదేవతలు దృష్టిగమ్యులుగారు. భాస్కరుఁ డొక్కఁడుమాత్రమే ప్రత్యక్షదైవతము. ఆతఁడే జగంబునకంతకును మాతయుఁ బితయు గురుండునై యున్నవాఁడు. రశ్మిమంతుం డగునాతఁడు జగన్మిత్రుఁడు. సాగరద్వీపసహితంబులగుచతుర్దశభువనంబుల నాతఁడే సృజించి నిలిపి యున్నాఁడు. భగవానుం డగునాతఁడే ప్రజాపతులను, బ్రజలనుగూడ సృజించి తన్ను ద్వాదశమూర్తులుగా విభజించుకొని యాదిత్యరూపంబున విరాజిల్లుచున్నవాఁడు. ఇంద్రుఁడు, ధాత, పర్జన్యుఁడు, త్వష్ట, పూషుఁడు, అర్యముఁడు, భగుఁడు, వివస్వంతుఁడు, విష్ణు, అంశుఁడు, వరుణుఁడు, మిత్రుఁడు ననునీద్వాదశమూర్తులచేఁ బరమాత్ముఁడగుసూర్యదేవుఁ డీజగంబంతటను వ్యాపించి యున్నాఁడు.

ఇంద్రనామకంబగు నాతనిప్రథమమూర్తి దేవగణంబులశత్రువులను సంహరించుచు దేవరాజత్వముం గాంచి తేజరిల్లుచుండును. ధాతృనామకంబగునాతనిద్వితీయమూర్తి ప్రజాపతిత్వముంగాంచి ప్రజాసర్గంబు సేయుచుండును. పర్జన్యనామకంబగుతృతీయమూర్తి మేఘరూపమున వర్షంబును గురియుంచుచుండును. త్వష్టృనామకంబగుచతుర్థమూర్తి వనస్పతులయందును, ఓషధులయందును వ్యాపించియుండు

ను. పూషాఖ్యం బగుపంచమమూర్తి యన్నాధిష్ఠితంబై యుండును. అర్యమనామకంబగుషష్ఠమూర్తి వాయురూపంబునఁ జలనశీలంబై దేవదేవతలనాశ్రయించి యుండును. భగనామకంబగుసప్తమమూర్తి జీవదేహమధ్యగతంబై యుండును. వివస్వన్నామకం బగునష్టమమూర్తి యగ్నిప్రతిష్ఠితమై జీవులభుక్తాన్నపరిపాకంబు గావించుచుండును. విష్ణునామకంబగునవమమూర్తి యసురవైరిసంహారంబునకై యెల్లప్పుడు నవతరించుచుండును. అంశుమన్నామకదశమమూర్తి వాయుప్రతిష్ఠితమై జీవులకాహ్లాదంబు గూర్చుచుండును. వరుణనామకంబగు నేకాదశమూర్తి జలజంబులయం దుండి నిరంతరమును బ్రజాపోషణంబు సేయుచుండును. మిత్రనామకంబగుద్వాదశమూర్తి లోకహితార్థమై చంద్రసరిత్తీరంబున బ్రతిష్ఠితమై యుండును. నామంబుచేతనేగాక యూతఁడు జగంబునకంతకును బరమమిత్రుఁడై యుండును. ఆమిత్రుండు వాయుభోజియై తపంబు సేయుచు భక్తాభీష్టంబులఁ బ్రసాదించుచుండును. పరమాత్ముం డగు సవిత్రుండు ద్వాదశమూర్తులచేతను జగమంతటను వ్యాపించి యుండును గావున భక్తులగువారు నిత్యము నమ్మహాదేవుని ద్వాదశమూర్తిరూపంబున ధ్యానప్రణామాదులం గావించుచుండవలయును. ద్వాదశనామశ్రవణపఠనంబులవలన సూర్యలోకప్రాప్తి యగును.

అనిచెప్పుటయు మునులోదేవా! సూర్యుం డాదిదేవుండును సనాతనుండు నైనచో వరప్రార్థమై ప్రాకృతునిం బోలి తపంబేలగావింపవలయునని ప్రశ్నించిరి. అంత బ్రహ్మదేవుం డిట్లు చెప్పందొడంగెను. మునులారా! మిత్రనారదసంవాదం బనునితిహాసమువలన నియ్యర్థంబు సర్వంబును దేటపడఁగలదు. వినుండు. ఆదిత్యునిద్వాదశమూర్తులం గూర్చి యిదివఱకే చెప్పియుంటిని. ఆమూర్తులలో మిత్రుండును,

వరుణుండు ననునిరువురును దపోనిరతులై యుండిరి. అందు వరుణుండు జలమాత్రాహారియై పశ్చిమసాగరంబునను, మిత్రుండు వాయుమాత్రభోజనుండై మిత్రవనంబునను విరాజిల్లుచుండురు.

ఒకప్పుడు యోగీంద్రుం డగునారదుండు మేరుగిరిశృంగము నుండి యవతీర్ణుండై భూమండలసంచారంబు సేయుచు మిత్రుండు దపంబు సేయుచున్నయాశ్రమంబున కేతెంచి తపోనిరతుం డగుమిత్రుం గాంచి యాశ్చర్యాన్వితుండై అక్షయుండును, అవ్యయుండును, వ్యక్తావ్యక్తస్వరూపుండును, సనాతనుండును, త్రైలోక్యధరుండును, సర్వదేవేశ్వరుండును, ప్రభుండును నగునీతఁడు మరల దేవపితృగణంబుల నేల యర్చించుచున్నాఁడని వితర్కించి యద్దేవుని సమీపించి యోదేవా! వేదవేదాంగశాస్త్రపురాణాదులు నిన్నజుండనియు, శాశ్వతుండనియు, ధాత యనియు, నుత్తమనిధానుఁడనియుఁ బ్రశంసించుచున్నవి. భూతభవిష్యద్వర్తమానంబు లన్నియు నీయందు ప్రతిష్ఠితంబులై యుండును. చతురాశ్రమవాసులు నహరహంబును నిన్నర్చించుచుందురు. అట్టినీవుగూడ నింకను నేదేవునిగూర్చి యారాధించుచుంటివో నాకేమియును బోధపడకున్నది. దయయుంచి యెఱింగింపవలయునని ప్రార్థించుటయు మిత్రుండిట్లనియెను.

నారదమునీంద్రా! పరమభక్తుండవగునీయెదుట సనాతనంబును, గుహ్యంబును, బరమపదంబును నగువిషయముంగూర్చి ప్రశంసించెదను. సూక్ష్మండును, అవిజ్ఞేయుండును, అవ్యక్తుండును, అచలుండును, ధ్రువుండును, ఇంద్రియంబులకు, నింద్రియార్థంబులకును, సర్వభూతంబులకు నగోచరుండును, క్షేత్రజ్ఞుండు నగుపురుషుండు సర్వభూతాంతరాత్మయని ప్రశంసితుండై యుండును. త్రిగుణాతీతుం డగునాభగవానుఁడే హిరణ్యగర్భుఁడు. అతఁడే బుద్ధి. మహత్స్వరూపుఁడును, ప్ర

ధానుండునుగూడ నాతఁడే. సాంఖ్యయోగు లాతని బహునామంబుల
చేఁ గీర్తించియుండిరి. ఏకాత్మకుండగునాతఁ డీత్రైలోక్యమును ధరిం
చియుండును. త్రిమూర్త్యాత్మకుఁడు, విశ్వాత్ముఁడు, శర్వుఁడు, అక్ష
రుఁడు ననునామంబు లాతనికి నిర్దిష్టంబులైనవి. అశరీరి యగునాతఁడు
సర్వశరీరంబులయందు నుండియుఁ గర్మలిప్తుండు గాకుండును. నీవును,
నాకును, దేహధారులగునెల్లవారికినిగూడ నాతఁడు సాక్షీభూతమగు
నంతరాత్మయై యుండును. ఆతని నెవ్వరు నెన్నఁటికిని గ్రహింపఁజాల
రు. సగుణనిర్గుణస్వరూపుఁ డగునాతఁడు జ్ఞానైకవేద్యుఁడై యుండును.
ఆతనిసర్వాంగకములును సర్వతోముఖములై యుండును. సర్వదేవతా
ముఖ్యుండును, సర్వేశ్వరుండు నగునాతఁడు సర్వజగంబుల నాచ్ఛాదించి
యుండును. విశ్వవ్యాపి యగునాతఁడు క్షేత్రస్థితుండై యథేచ్ఛముగ
విహరించుచుండును. శరీరసమూహము క్షేత్రసంజ్ఞకంబైనది. సర్వ
శరీరంబుల నెఱింగినవాఁడు గావున నాతఁడు క్షేత్రజ్ఞుం డనఁబడును.
విశ్వవ్యాపియు, బహురూపుఁడు నగుటచే నాతఁడు విశ్వరూపుఁడని
యు, మహత్త్వం బాతనియందు ప్రతిష్ఠితం బగుటచే నాతఁ డేకమా
త్రపురుషుండనియు, సనాతనుండగుటచే మహాపురుషుం డనియు నా
తఁడు ప్రశంసితుం డగుచుండును. విధిక్రియాయత్తుం డగునాతఁడు
తన్నుఁదానే శతధా, సహస్రధా, శతసహస్రధా సృజించుకొనుచుండు
ను. ఆకాశమునుండి పతితం బగుజలము మృత్తికాభేదసంబంధవశంబు
న రుచిభేదముం గాంచునట్లాపురుషుండును గుణభేదంబులచే విభిన్న
రూపంబులతోఁ బ్రతీయమానుం డగుచుండును. ఏకంబగువాయువు
దేహసమూహంబునందు పంచవిధంబుల విభక్తంబగునట్లాతనియం
దేకత్వమును పృథక్త్వమును గానవచ్చుచుండును. అగ్ని నానాసంజ్ఞ
లం గాంచినట్లే సనాతనైకపురుషుం డగునాతఁడు హరిప్రభృతిసంజ్ఞల

చే విరాజిల్లుచుండును. ఒకదీపము సహస్రదీపములుగాఁ బ్రజ్వరిల్లు నట్లే యాసనాతనపురుషుండును సహస్రవిధంబుల సృష్టిని విస్తరింపఁ జేయుచుండును. ఆతనికాత్మజ్ఞానలాభం బైనప్పుడు కైవల్యభావము సిద్ధించుచుండును. ఏకత్వము లయంబైనంతనే యాతనియందు బహుత్వము ప్రవర్తితం బగుచుండును. ఈజగంబునం దేవస్తువును నిత్యంబు గాదు. సర్వవ్యాపియు, సనాతనుండు నగునాతఁడొక్కఁడే నిత్యుఁడు. వ్యక్తావ్యక్తంబు లాతనినుండియే యుత్పన్నంబు లైనవి. వ్యక్తము, నవ్యక్తము నగునదియే ప్రకృతి. అదియే బ్రహ్మయోని. సనాతన్స్వరూపుండును, దేవపితృకర్మములయందు పూజ్యుండును నగునాతనికంటె దేవపితృగణంబులలో శ్రేష్ఠు లెవ్వరును లేరు. కేవలాత్మవేదనే విజ్ఞేయుం డగునాతనింగూర్చియే నేను పూజించుచున్నాను.

ఓదేవమునీంద్రా! స్వర్గవాసులగువారిలో నెవ్వ రాతనినారాధింతురో వారు తదుద్దిష్టగతిప్రాప్తు లగుదురు. నానారూపధరులగు దేవతలు తమతమాశ్రమంబులయందే యుండి భక్తిపూర్వకంబుగ నాద్యుం డగునయ్యాదిత్యు నారాధించి తత్ప్రసాదంబుచే నభీష్టసిద్ధిం గాంచుచుందురు. ఆసూర్యదేవుఁడే సర్వగామియు, నిర్గుణుండు నని చెప్పంబడును. ఆదేవదేవుఁ డగుదివాకరుని నేనుగూడ నిట్లే భావించి జ్ఞానమూలంబున నాతని నారాధించుచున్నాను. నారదమునీంద్రా! నేనిప్పుడు నీయెదుట నీగూఢతత్త్వముంగూర్చి కీర్తించితిని. మావలెనే నీవుగూడ నాతని పరమపదంబని యెఱుంగుము. దేవతాగణంబులును, బ్రాచీనఋషిగణంబులునుగూడఁ బరమపురుషుండగునాతని వరప్రదునిగా నెఱింగియున్నారు. కావుననే వారందఱును బరాత్పరుం డగుదివాకరు నర్చించుచుందురని బోధించెను.

మునివరులారా! పూర్వము భానుదేవుండు స్వయముగ నార

మున కుపదేశించిన యీగూఢతత్త్వముంగూర్చి తెలిపితిని. నాచేఁ జె ప్పండిన యియ్యాఖ్యానము నాదిత్యభక్తివిహీనుం డగువానికిని జెన్నం డును దెలుపవలదు. ఈనిర్మలాఖ్యానమును వినువాఁడును, వినుపించు వాఁడును నిశ్చయముగా నాదిత్యదేవునందు విలీనులగుదురు. ఈచరిత్ర ము నాద్యంతము నాకర్ణించునార్తుండు రోగముక్తుండును, జ్ఞానియు, నిష్టగతిప్రాప్తుండు నగును. దీనిని బఠించువాఁ డచిరకాలంబుననే ము క్తిలాభం బగును. దీనిని బారముచేయువానికిఁ గోరినకోరికలు లభిం పఁగలవు. కావున మీరంతయును దేవదేవుం డగుదివాకరుని నిత్యమును స్మరించుచుండుఁడు! అయ్యాదిత్యుఁడు సర్వజగద్విధాతయు, ధాత యుఁ బ్రభుండు నని యెఱుంగుఁడు.

—— ఆదిత్యునియేకవింశతినామములు. ——

అని యుపదేశించి బ్రహ్మదేవుండు మఱియు నిట్లనియెను. ము నులారా! ఆదిత్యుఁడే త్రిభువనంబులకును మూలము. సురాసురనర పరివృతంబగు సమస్తజగంబును నాతనినుండియే యుత్పన్నం బైనది. అతఁడే రుద్రోపేంద్రమహేంద్రాదితేజోమూర్తులకుఁ దేజం బగుచు న్నాఁడు. అతఁడే పరమదైవతము. అగ్నియందు ప్రదత్తం బగునా హుతివలన నాదిత్యుండు తృప్తుం డగును. అతనివలన వృష్టియు, దా నివలన నన్నంబును గలుగుచున్నవి. ఆయన్నముచేతనే ప్రజలు జీవిం చుచుందురు. అతఁడు ధ్యాతలకు ధ్యానంబును, ముముక్షువులకు మో క్షంబు నై యుండును. ఆదిత్యునకు భిన్నముగా క్షణముహూర్తాహో రాత్రపక్షమాససంవత్సరాదికాలపరిణామంబులు లేవు. కాలంబు లేకు న్నచో నియమనిర్దేశం బెంతమాత్రమును లేకయుండును. అగ్నికా ర్యములు విలుప్తములై పోవును. ఋతువిభాగంబు లేకయుండును. ఇఁకఁ

బుష్పఫలోత్పత్తికిని, సస్యనిష్పత్తికిని మార్గ మేమున్నది? కాలాభావంబునఁ ద్రిలోకవ్యవహారంబు లన్నియుఁ గట్టువడిపోవును. అయ్యభావము జగత్కారణుండును, జలతస్కరుండు నగుభాస్కరునిమూలముననే సంపూర్ణమగుచున్నది.

సూర్యదేవుండు వర్షింపకుండఁ దాపశోషణంబులంగూర్చుటగాని పరివేషంబు దాల్చుటగాని యెన్నఁటికిని జేయఁడు. జలవర్షణంబువలననే సవితృండు దీప్తిమంతుం డగును. ఆదిత్యుఁడు వసంతంబునఁ గపిలవర్ణంబును, గ్రీష్మంబునఁ గాంచనవర్ణంబును, వర్షంబున శ్వేతవర్ణంబును, శరత్తునఁ బాండువర్ణంబును, హేమంతమునఁ దామ్రవర్ణంబును, శిశిరంబున లోహితవర్ణంబు నగుప్రభతో నుదయించుచుండును. ఇట్లు ఋతువుల కనురూపం లగువర్ణంబులతో నుదయించుసూర్యుఁడు లోకమంగళంబు, సుభిక్షంబును గూర్చుచుండును. ఆదిత్యుఁడు, సవిత, సూర్యుఁడు, మిహిరుఁడు, అర్కుఁడు, ప్రభాకరుఁడు, మార్తాండుఁడు, భాస్కరుఁడు, భానుఁడు, చిత్రభానుఁడు, దివాకరుఁడు, రవి యనునీసూర్యద్వాదశనామంబులును విశిష్టములైనవి. మఱియు సూర్యదేవుండు విష్ణుఁడు, ధాత, భగుఁడు, పూషుఁడు, మిత్రుఁడు, ఇంద్రుఁడు, వరుణుఁడు, అర్యముఁడు, వివస్వంతుఁడు, అంశుమంతుఁడు, త్వష్ట, పర్జన్యుఁడు నను ద్వాదశనామంబులచే ద్వాదశమూర్తుల విరాజిల్లుచుండును. ద్వాదశమాసంబులయందును గ్రమంబుగ నీద్వాదశాదిత్యులు నుదయించుచుందురు.

అందు విష్ణుండు పండ్రెండువందలును, అర్యముండు పదుమూఁడువందలును, వివస్వంతుండు పదునాలుగువందలును, అంశుమంతుండు పదునేనువందలును, పర్జన్యుండు పదునాలుగువందలును, వరుణుండు పదుమూఁడువందలును, త్వష్ట పదునొకండువందలును, ఇంద్రుం

డాతనికి ద్విగుణంబున్ను, ధాత పదునొకండువందలును, మిత్రుండు సహస్రంబును, పూషుండు తొమ్మిదివందలు నగుకిరణంబులచేఁ బ్రదీపించుచుందురు. సూర్యకిరణంబు లుత్తరాయణంబునఁ బ్రవృద్ధంబులును, దక్షిణాయనంబునఁ బ్రక్షీణములు నగుచుండును. ఈవిధముగా సూర్యలోకమునుండి సహస్రసహస్రకిరణంబులు ప్రవర్తిల్లుచుండును. సూర్యదేవునకుఁ జతుర్వింశతినామంబులే కాక యింకను సహస్రనామంబులు గలవు. అం దతిపవిత్రంబు లగు వికర్తనుఁడు, వివస్వంతుఁడు, మార్తండుఁడు, భాస్కరుఁడు, రవి, లోకప్రకాశకుఁడు, శ్రీమంతుఁడు, లోకచక్షువు, గ్రహేశ్వరుఁడు, లోకసాక్షి, త్రిలోకేశుఁడు, కర్త, హర్త, తమిస్రహుఁడు, తాపనుఁడు, తపనుఁడు, శుచి, సప్తాశ్వవాహనుఁడు, గభస్తిహస్తుఁడు, బ్రహ్మ, సర్వదేవనమస్కృతుఁడు ననునీయేకవింశతినామంబులచేతను స్తవంబుసేయుట యాదిత్యున కతిప్రియంబు. ఈస్తవరాజము లోకత్రయవిశ్రుత మైనది. ఉభయసంధ్యల నుదయాస్తమయకాలంబుల శుచియై సూర్యునిఁగూర్చి యీస్తవంబు గావించుట యారోగ్యధనయశస్కరంబును సర్వపాపహరంబును ముక్తిప్రదంబును నగును. సూర్యసమీపంబున నీస్తవము నొక్కసారి పఠించినచో మనోవాక్కర్మజన్యంబులగు సకలపాపంబులును నశింపఁగలవు. హోమము, సంధ్యోపాసనము, ధూపము, అర్ఘ్యము మొదలగువానియందు కేవల మీమంత్రజపమే ప్రశస్తమైనది. ఈమహామంత్రమును జపించుచు అన్నదానము, ధనదానము, ప్రణిపాతప్రదక్షిణాదులు గావించుట సర్వపాపహరం బగును.

మార్తాండజననాదికథనము.

అని చెప్పి బ్రహ్మదేవుండు మఱియు నిట్లనియె. మునివరులారా! దక్షప్రజాపతికి అదితి, దితి, దను, వినత మొదలుగాఁగలయఱు

పదిమందికన్యలు గలిగిరి. సుందరీమణు లగునాకన్యలలోఁ బదుము
వ్వుర నాతఁడు కశ్యపున కిచ్చెను. అం దదితి కశ్యపునివలనఁ ద్రిభువ
నేశ్వరు లగు దేవతలను పుత్త్రులుగాఁ గాంచెను. దితి దైత్యగణంబు
లను, దనువు దానవగణంబులను, వినతాదిసతీగణంబు స్థావరజంగ
మాదివివిధసంతానంబును గాంచెను. ఆకశ్యపుని పుత్త్రదౌహిత్రాదు
లచే సకలజగంబులును బరివ్యాప్తంబు లయ్యెను. ఆతనిపుత్త్రులలో
సాత్త్వికులగు దేవతలే ప్రధానులు. ఆతని కింకను రజస్తమోగుణప్ర
ధాను లగునందను లనేకులు గలరు. దేవతలు యజ్ఞభాగులును త్రిభు
వనప్రభువులును నై యుండిరి. ప్రజాపతియు బ్రహ్మవిద్వర్యుండును
సర్వభూతస్రష్టయు నగుపరమేష్ఠి దేవతలను యజ్ఞభోజనులుగను, త్రిభు
వనేశ్వరులుగాను గావించెను. దైత్యదానవులు శత్రుభావముచే సర్వ
దా దేవతలను పీడించుచుండిరి. దైత్యదానవులచే తాడితు లగుచుం
డుటయుఁ, ద్రిభువనంబులును దైత్యదానవులవశంబు లగుచుండుట
యు దేవత లందఱును క్షుధాతురు లై యుండుటయుఁ గనుంగొని
అదితి తనపుత్త్రులకై యజ్ఞభాగంబుల నాహరించి యతిప్రయత్నం
బున సవితృదేవు నారాధింపఁ దొడంగెను. ఆమె నియతాహారయై
యతినియమంబుతో నేకాగ్రచిత్తంబునఁ దేజోరాశియు, గగనస్థితుం
డును నగు దివాకరు నవలోకించి యిట్లు స్తోత్రముచేయనారంభించెను.

“మహాత్మా! నీవు సూక్ష్ముండ వయ్యును అతులపవిత్రతేజోమ
యుండవు. తేజస్వుల కీశ్వరుండవు. సర్వతేజోధారుండవు. నిత్యపురు
షుండవు. ఓదేవా! అట్టినీకు నమస్కారము. లోకోపకారకంబునకై
నేను నిన్నుఁ బ్రార్థించుచున్నాను. అతితీవ్రం బగు నీమూర్తినుద్దేశిం
చి నమస్కరించుచున్నాను. ఎనిమిదిమాసంబులపర్యంతమును, అంబు
మయం బగురసంబును గ్రహించుచు నతితీవ్రం బగు నీమూర్తియెదు

ట నిలిచి నమస్కరించుచున్నాను. అగ్నిషోమసమేతంబును గుణాత్మకంబు నగు నీమూర్తికి నమస్కారంబు. ఋగ్యజుస్సామసమూహంబు లేకీభూతంబులై నీయందు ప్రతిభాసిల్లుచున్నవి. ఓవిభావసూ? త్రయీ సంజ్ఞికం బగు నీవిశ్వమూర్తికి నానమస్కారంబు. తత్పరం బగు నీ యోంకారమూర్తికి నమస్కారంబు. ఓసనాతనా! అస్థూలంబును, స్థూలంబును అమలంబును నగునీమూర్తికి నమస్కారము."

అని యిట్లదితిదేవి నిరాహారయై స్తుతియించుచు నిరంతరమును వివస్వంతు నారాధింపఁదొడంగెను. ఇట్లు బహుకాలంబు సనుటయు భగవానుం డగుతపనుండు దక్షసుహిత యగునదితిదృష్టిపథంబున నావిర్భూతుం డయ్యెను. అట్లు సాక్షాత్కరించి భూమండలంబున నంబరావృతం బగువిపులశైలశృంగాకారం బగు తేజోరాశిని బోలియున్న యాభానుదేవునిదివ్యమూర్తిం గాంచి యదితి యతిసంత్రస్తభావంబున వినీతస్వరం బుతో "ఓజగదాదిమూర్తీ! నేను నీదివ్యమూర్తిని సందర్శింపఁజాలకున్నాను. నీవు నాయెడలఁ బ్రసన్నుండవై సౌమ్యరూపంబున సాక్షాత్కరింపుము. ఓభక్తవత్సలా! విభూ! నీభక్తురాలగు నన్ను ననుగ్రహించి నాపుత్త్రులను రక్షింపు" మని ప్రార్థించుటయు నాతేజో మండలమునుండి తప్తతామ్రవర్ణంబున విభావసుం డవతరించి ప్రణతయైయున్న యదితిం గాంచి 'ఓదేవీ? నీకభీష్టం బగు వరంబు గోరుకో' మ్మని పలికెను.

అదితియును జానువుల వినతంబులఁ గావించి మస్తకంబును వంచి వరదాత యగువివస్వంతుం గాంచి యిట్లు ప్రార్థించెను. దేవదేవా! ప్రసన్నుండ వగుము. ప్రబలు లగు దైత్యగణంబులు నాపుత్త్రుల త్రిభువనరాజ్యంబు నాక్రమించి, వారిని యజ్ఞభాగంబులనుండి వంచితులం గావించిరి. మహాత్మా! నీవు నన్ననుగ్రహించి, అంశక్రి

యంబున నాపుత్త్రులకు భ్రాతృస్వరూపుండనై సకలశత్రువినాశంబు
గావింపుము. నానందను లందఱకు నెప్పటియట్ల యజ్ఞభాగంబులును
త్రైలోక్యాధిపత్యంబును లభించునట్లు ప్రీతికల్పంబునను వారియెడలఁ
బ్రసన్నుండ వగుచుండుము.

అని యదితి ప్రార్థించుటయు వారితస్కరుం డగు భాస్కరుం
డు ప్రసాదసుముఖుండై, ఓదేవీ! నేను సహస్రాంశంబుచే నీగర్భంబున
నుద్భవించి, నిరాకులచిత్తంబున నీపుత్త్రులశత్రువుల సంహరించెదను '
అని చెప్పి యంతర్ధానంబు నొందెను. అదితియు నీవిధంబుగా సూర్య
దేవునివలన వాంఛితసిద్ధిం గాంచి తపంబు చాలించెను. పిమ్మట నొ
క్కవర్షం బతీతంబగుటయు భాస్కరునిసహస్రకిరణంబులలో సుషుమ్నా
నామకం బగు నొక్కకిరణంబు దేవమాత యగు నదితిగర్భంబునఁ బ్ర
వేశించి యామె యభీష్టసిద్ధికై వర్ధిల్లుచుండెను. అప్పు డదితి నేనీగర్భ
మును శుచినై ధరించెద నని నిశ్చయించి సమాహితచిత్తంబున కృ
చ్ఛ్రచాంద్రాయణాదివ్రతంబుల నాచరింప నారంభించెను. ఇట్లుండ,
నొకప్పుడు కశ్యపుండు కించిత్క్రోధస్వరంబున నదితిం గాంచి నీవీవిధ
ముగ నిత్యోపవాసంబులచే నీగర్భాండంబు నేల వినష్టంబు గావించు
కొందు వని మందలించెను. అప్పు డదితియును క్రోధముతోనే స్వా
మీ! బాగుగఁ బరీక్షింపుము. నే నీగర్భాండమును నాశముచేయుట
లేదు. దీనివలననే శత్రుకులంబంతయు వినాశనంబు గాఁగలదు. అని
యుత్తరం బిచ్చుచు పతివచనకుపిత యగుసురమాత తత్క్షణమే తేజః
ప్రదీప్తం బగు స్వీయగర్భంబును విమోచనంబు గావించెను. ఉదయిం
చుచున్న సూర్యునివలెనే తేజఃపుంజమయం బగు గర్భాండమును దిల
కించి సంతుష్టుండై కశ్యపుండు, శ్రద్ధాసహితంబుగ నుదారవచనంబుల
తో స్తోత్రము సేయనారంభించెను. ఆసమయంబున నయ్యండమునుం

డి పద్మపత్త్రప్రభాసంపన్నుండును, తేజోమండలమండితుండు నగు నొకపుత్త్రుఁ డావిర్భవించెను. పరముహూర్త్తమునందే మునిప్రవరుం డగు కశ్యపుని సంబోధించుచు సజలజలదగంభీరంబున నశరీరవాణి "ఓమునిచంద్రా! నీవదితియెడలఁ గుపితుండవై గర్భాండంబును నాశంబు గావించుచున్నదని శంకించితివి గావున నీపుత్త్రుండు మార్త్తండనామంబున విఖ్యాతుండు గాఁగలఁడు. ఈతఁడు యజ్ఞభాగాపహారులగు నసురులను సంహరింపఁగలఁడు." అని ప్రబోధించెను. ఆవాక్యంబుల నాలకించి దేవత లందఱును బరమానందభరితు లైరి. అసురులు తేజోవిహీను లైరి. పిమ్మట దేవగణపరివృతుం డగు నింద్రుండు యుద్ధంబునకై దైత్యుల నాహ్వానించెను. అప్పుడు దేవాసురులకు ఘోరసంగ్రామం బయ్యెను. శస్త్రాస్త్రవర్షణంబున సకలభువనాభ్యంతరంబులును బ్రదీప్తంబు లయ్యెను. ఆరణరంగమునందు అప్పుడు భగవానుం డగుమార్త్తండుండు విపక్షదళంబుపై దృష్టిపాతంబు గావించుటయు నమ్మహాతేజముచే సకలదానవులును భస్మీభూతులైరి. దేవతలు పరమానందముతోఁ దేజోమండలమండితుం డగు మార్త్తండుని అదితిని గీర్త్తించుచు నెప్పటివలె స్వస్వపదప్రాప్తు లైరి. భగవానుం డగు మార్త్తండుఁడును దనయధికారమును స్థాపించుకొనియెను. ఆతఁడు తేజోరశ్మినిచయంబుచే కదంబపుష్పాకృతిగా నూర్ధ్వాధోదేశంబుల నావహించి యగ్నిపిండసదృశం బగు నాతిస్ఫుటదేహధారణంబు గావించెను.

ప్రజాపతి యగు విశ్వకర్మ ప్రణతుండై యావివస్వంతునిఁ బ్రసన్నుం జేసికొని తనతనయ యగు సంజ్ఞాదేవి నాతనికి సంప్రదానంబు గావించెను.

* * * * *

అని చెప్పి వసబాణుండు మఱియు నిట్లనియెను. సమస్తలోక

బులును తమఃపుంజపరివృతంబులై స్థావరజంగమంబులు విధ్వస్తంబు లైనప్పుడు ప్రకృతినుండి ప్రప్రథమంబున గుణహేతుకం బగుబుద్ధి యుత్పన్నం బయ్యెను. దానినుండి మహాభూతప్రవర్తకం బగునహంకారంబును పిమ్మట వాయువు అగ్ని జలము ఆకాశము భూమి బ్రహ్మాండమును ఆవిర్భూతంబు లయ్యెను. ఆబ్రహ్మాండంబునందే సప్తలోకంబులును సప్తద్వీపసప్తసాగరపరివృతం బగు పృథ్వీమండలమును విరాజిల్లుచుండును. నేనును విష్ణుండును మహేశ్వరుండును మువ్వురము నుగూడ నందే యుందుము. తమఃపరివృతు లగుజీవు లెల్లరు నప్పు డీశ్వరారాధనంబు గావించుటయు మహాతేజుం డగుతిమిరనైరి యావిర్భూతుం డయ్యెను. ఆతని ధ్యానయోగంబుచే సవితృమూర్తిగా నెఱింగి మేమందఱమును విభిన్నంబులును దివ్యంబులు నగుస్తవంబులచే నాతనిని స్తుతించితిమి.

* * * * *

భగవంతుం డగు సూర్యదేవుం డీవిధముగాఁ బ్రస్తుతుండై తైజసరూపంబున సాక్షాత్కరించి కల్యాణకరంబు లగు వాక్యంబులతో నభీష్టవరప్రార్థనంబు గావింపుఁ డని యానతిచ్చుటయు దేవగణంబులో ప్రభూ! అత్యుజ్జ్వలం బగునీరూపము నెవ్వరమును సహింపఁజాలకున్నాము. జగద్ధితంబుకొఱకు భవదీయదివ్యరూపంబు సకలజీవసహనీయం బగున ట్లనుగ్రహింపవలయు నని ప్రార్థించిరి. భగవానుం డగునాదిత్యుం డందులకు సమ్మతించెను. సాంఖ్యమతవేదులును యోగమార్గావలంబులును ధ్యాననిష్ఠాగరిష్ఠులును ముముక్షువులు నగువారందఱును దివాకరదేవుని హృదయంబున ధ్యానించుచుందురు. సర్వలక్షణహీనుండైనను సర్వపాపాన్వితుండైనను దివాకరునిశరణంబు గాంచి సర్వపాపవిముక్తుం డగును. అగ్నిహోత్రిబలంబులైనను వేదాధ్యా

సబలంబైనను బహుదక్షిణాన్వితయజ్ఞబలంబైనను భానుభక్తబలంబున షోడశాంశంబైనను గాఁజాలవు. ఇంద్రాదిసురవందితుం డగు దివాకరుని శరణంబు గాంచువారికి తీర్థసేవనఫలంబును పవిత్రతాలాభంబును వారు పాపముక్తులై సవితృలోకప్రాప్తు లగుదురు.

అని చెప్పి బ్రహ్మదేవుండు కృపాళుండై యమ్మునివరులకు భగవానుం డగు నాదిత్యునియష్టోత్తరశతనామస్తవంబును* సవిస్తరంబుగ నుపదేశించెను. ప్రాతఃకాలంబున సమాహితచిత్తులై యాస్తవరాజంబును బఠించువారికి ధనదారపుత్త్రలాభంబును, జాతిస్మరత్వంబును పరమమేధాలాభంబును గలుగును.

—దక్షాధ్వరవిధ్వంస కథనము.—

బ్రహ్మదేవుం డిట్లనియెను. మునివరులారా! సర్వవ్యాపియు, దేవదేవుండును, త్రిపురారియుఁ, త్రిలోచనుండును, ఉమాపతియు, చంద్రమౌళియు, రుద్రుండును, పూర్వకాలంబున దక్షయజ్ఞసమాగతులగు సురసిద్ధవిద్యాధరాదులను పలాయితులం గావించినవాఁడును సర్వసంభారపరిపూర్ణం బగు దక్షయజ్ఞంబును ధ్వంసముచేసినవాఁడును, కైలాసశైలనివాసుండును, వరప్రదాతయు, పినాకపాణియు, త్రిశూలధారియు, భగవానుండు నగు వృషభధ్వజుండు—ఉత్కలదేశసంస్థితం బగు నేకామ్రవనంబున సర్వకామప్రదాతయై వెలసియున్నవాఁడు. అని చెప్పుటయు మునివరు లోదేవా! సర్వభూతహితార్థియగు శివుండు సర్వదేవమయంబును సంపన్నంబు నగు దక్షయజ్ఞంబు నేల విధ్వంసము గావించెను. అల్పకారణంబుచే నిట్టికార్యం బెన్నఁటికిని జరుగ దని తలంచెదము. కావుననే సవిస్తరంబుగ నక్కథ నాకర్ణింప మిక్కిలి

* ఈస్తవము గ్రంథాంతమునఁ గాననగును.

కుతూహలపడుచున్నా మని ప్రార్థింపఁగా వారికి వనజగర్భుం డిట్లని యెను.

మునీంద్రులారా! దక్షప్రజాపతికి నెనమండ్రు తనయలు గలరు. వారందఱకును వివాహము లయ్యెను. ఒకప్పుడు దక్షుండు యజ్ఞార్థమై తనదుహితలఁ బుట్టినింటికిం గొనితెచ్చి విశేషాదరంబున స్నానభోజనాచ్ఛాదనాదులచే సన్మానించుచుండుటయు నాకన్యకలు పరితృప్తలై పితృగృహంబున సుఖనివాసంబు గావించుచుండిరి. త్ర్యంబకపత్ని యగుసతీదేవి దక్షునిజ్యేష్ఠపుత్త్రిక. రుద్రునియందలిద్వేషముచే దక్షుండామె నాహ్వానింపఁ డయ్యెను. స్వభావతేజస్వియు జామాతయు నగుమహేశ్వరుండును మామ యగుదక్షునియెడల నెట్టివినయంబును బ్రకటింపలేదు.

తనతోడంబుట్టువు లందఱును బుట్టినింటికి విచ్చేసి రనువృత్తాంతమును దెలిసికొని సతీదేవి అనాహూత యయ్యును పుట్టినింటికి బయలుదేఱెను. ఆమె పితృగృహంబునఁ బ్రవేశించెను గాని దక్షుం డామెను దక్కినకూఁతులకంటె హీనురాలుగను శ్రద్ధారహితముగను సత్కరించెను. అది యంతయుం గాంచి సతీదేవి కుపితయై జనకు నవలోకించి ‘‘ ప్రభూ! నేను నాచెల్లెండ్రందఱకంటె వయస్సుచేఁ బెద్ద నగుటయే కాక యెల్లవిధముల శ్రేష్ఠురాలను. అట్టినన్ను యథాయోగ్యముగ నీవేల గౌరవింపవు? గర్వితభావంబున నిప్పుడు నేను నీచే నవమానితనై యసత్కృత నైతిని. తండ్రీ! మరలఁ జెప్పుచున్నాను. నేను జ్యేష్ఠురాలను; శ్రేష్ఠురాలను. నన్ను నీవు సత్కరింపవలయును.” అని సతీదేవి యుగ్గడించుటయుఁ గ్రోధావేశంబుచే దక్షునినయనంబులు రక్తవర్ణంబు లయ్యెను. అప్పు డాతఁడు తీవ్రస్వరముతోఁ దక్కిననాతనయ లందఱును నీకంటె నెల్లవిధంబుల శ్రేష్ఠురాండ్రును, వరిష్ఠలును

బూజ్యురాండ్రు నై యున్నారు. ఆకన్యాగణంబులఁ బాణిగ్రహణంబు గావించియున్నవా రందఱునుగూడ నాకు బహుమాననీయులై యున్నారు. వారందఱును నీపతియగు విరూపాక్షునికంటె బ్రహ్మనిష్ఠులును, వరిష్ఠులును, మహాయోగరతులును, ధర్మపరాయణులును, గుణశ్రేష్ఠులును, శ్లాఘ్యులు నై యున్నారు. వసిష్ఠుఁడు, అత్రి, పులస్త్యుఁడు, అంగిరుఁడు, పులహుఁడు, క్రతువు, భృగుఁడు, మరీచి అను వారు నాజామాతలు. నీపతి యగురుద్రుండును వారును పరస్పరము స్పర్ధాళువులై యుందురు. అందుచేతనే నేను నీవిషయంబున శ్రద్ధవహించుటలేదు. మఱియు నీపతి యగు భవుండు నాకుఁ బరమశత్రువు.

అని యిట్లు దక్షుండు మూఢచిత్తుండై ఆత్మనాశంబుకొఱకు తత్కాలంబున సతీదేవితో నిట్లు వాదించుటయుఁ దండ్రివచనంబులకు సతీదేవి క్రోధపరవశయై 'తండ్రీ! మనోవాక్కర్మంబులచే నెట్టిదుష్కృత్యంబును గావించియెఱుంగని నన్ను నీవీవిధంబునఁ గటూక్తులచే నొవ్వఁజేసితివి. కావున నీవలనం గలిగినయీశరీరమును బరిత్యజించుచున్నాను. అని సతీదేవి పితృకృతావమానదుఃఖంబును సహింపఁజాలక యమర్షితయై స్వయంభువునకు నమస్కరించి 'మహాదేవా! నేనీదేహంబును బరిత్యజించి మరల సుజ్జ్వలదేహంబు ధరియించి ధార్మికురాలను అసన్మార్గురాలను నై జన్మించి యప్పటివలె ధీమంతుం డగు త్ర్యంబకుని ధర్మపత్నీత్వమును గాంతును.' అని పలుకుచు క్రోధోద్రేకముతో నచ్చట సమాసీనయై యాత్మను సమాధిమగ్నంబుం గావించి యాత్మయం దాత్మమూలంబున నాగ్నేయీధారణంబును గావించెను. అనంతరము వాయుసముద్దీప్తంబు లగువహ్నిజ్వాల లామెసకలాంగకములనుండియు వినిర్గతంబులై నిమేషమాత్రంబున నామెను భస్మీభూతం గావించెను.

క్రమముగా నీసతీదారుణనిధనవార్త త్రిశూలపాణికిం దెలియవ
చ్చెను. దక్షసతీసంవాదవిషయముగూడ నాతనికి యథారూపముగఁ
గర్ణగోచరంబయ్యెను. అప్పుడు భగవానుం డగుశంకరుండు దక్షవినా
శనంబునకుఁ గుపితుండై యోదక్షా! సతీదేవి నీయింటికి వచ్చి నీచే
నవమానితమైనది. అచ్చటనే నీయితరపుత్రికలు తమభర్తలతోఁగూ
డ సత్కరింపఁబడిరి. కావున నీజామాతలందఱును చాక్షుషమన్వంత
రంబున వైవస్వతమనువునధికారకాలంబున భవదనుష్ఠితంబగుద్వితీయ
యజ్ఞంబున నయోనిజులై జన్మింతురుగాక! అక్కాలంబున నీవును
మానవరాజేంద్రుఁడవై ప్రాచీనబర్హిపౌత్రుం డగుప్రచేతునకు మారి
షయనుపత్నిగర్భంబునఁ బుత్త్రుండవై జన్మింపఁగలవు. అప్పుడును నీకు
దక్షనామమే యుండును. ఓదుర్మతీ! అప్పుడు నీవొనరించుధర్మకామా
ర్థదాయకంబు లగుకర్మంబు లన్నియును నాచే విఘ్నసంకలితంబు ల
గుఁగాక!

అని రుద్రుండు శపించుటయు దక్షుఁడును గ్రుద్ధుండై యో
క్రూరా! నాయొనరించినకర్మంబునకు నీవుఋషులను శపించితివి గావు
న బ్రాహ్మణులు యజ్ఞంబులయందు సురగణంబులతోఁగూడ నిన్న
ర్చింపకుండెదరు గాక! నీకాహుతి నిచ్చునపుడైనను నీ(రుద్ర)నామ
ము నుచ్చరించునప్పుడెల్ల హోతలు జలమును స్పృశింతురుగాక! యు
గాంతమున స్వర్గమును వీడి భూలోకవాసుఁడవగుచున్నావు." అని శపి
యింపఁగా, రుద్రుం డిట్లు పలికెను. "ఓయీ! దేవతలలోనయితము
చాతుర్వర్ణ్యము గలదు. అయినను వా రందఱు నొక్కచోటనే భు
జింతురు. దానం జేసి వారితోఁ జేరి పూజింపఁబడుట నాకెన్నఁడును
సరిపడదు. కావుననే నాకుఁ గలుగుపూజాదికము ప్రత్యేక మగుచున్న
ది. మఱియు, నెల్లలోకంబులన్నను భూలోకమే మొదిలోకము. కావు

నసే దానిని నే నొక్కఁడనే స్వేచ్ఛాపూర్వకముగ ధరించుచున్నాను గాని నీయాజ్ఞచే ధరించుచుండుట లేదు. నాచే ధరింపఁబడిన యీలోకమునుబట్టి తక్కినలోకములును శాశ్వతముగా సవస్థితంబు లగుచున్నవి. అన్నిటికంటె ప్రధానమైనది గావున నే నీలోకమునందే నివసించుచున్నాను. అంతియకాని యిందు నీయాజ్ఞ యేమియు లేదు.”

(ఇట్లు చెప్పి బ్రహ్మదేవుండు మరల నిట్లనియెను.) అనంతరము రుద్రుని యభిశాపంబుచే దక్షప్రజాపతి స్వాయంభువం బగుతనదేహమును బరిత్యజించి మర్త్యలోకంబునందు మానవగర్భంబున జనియించి, గృహపతి యైనపిమ్మట సమస్తయజ్ఞానుష్ఠానంబులను సమకూర్చి దేవతలసహితముగ యజ్ఞేశ్వరారాధనమును గావించెను.

ఈసమయంబున వైవస్వతమన్వంతర ముపస్థితంబు గాఁగా పరమేశ్వరి యగుసతీదేవి పర్వతరాజగు హిమవంతునికి మేనకాగర్భంబున జననంబుం గాంచెను. ఆమె పూర్వజన్మమునందు సతీనామంబున విఖ్యాత యయ్యెను. ఇప్పు డామె యుమాదేవి యని యెఱుంగఁబడుచున్నది. సతీదేవి భగవంతుండైన భవుని నెన్నఁడును విడిచియుండ లేదు. ఇట్లే భవుండును సతీదేవి నెడఁబాసి యెప్పుడు నుండలేదు. ఈ ప్రకారము వారుతమయమితప్రేమముతో ననేకమన్వంతరంబులు గడపిరి. మహాపతివ్రతయగు—అదితిదేవి కశ్యపుని, శ్రీదేవి నారాయణుని, శచీదేవి మహేంద్రుని, కీర్తిదేవి విష్ణుదేవుని, ఉషాదేవి సూర్యుని, అరుంధతీదేవి వసిష్ఠుని—నేరీతిని విడిచి యుండలేదో యారీతినే సతీదేవియు శివుని విడనాడి యెన్నఁడు నుండలేదు. రుద్రునిచే నభిశప్తుండై మహాత్ముం డగు దక్షప్రజాపతి చాక్షుషమన్వంతరంబునఁ బ్రాచీనబర్హిపౌత్త్రుండును ప్రాచేతసదశకంబునకు పుత్త్రుండు నై రెండవమాఱు మారిషాదేవిగర్భంబున మానవజన్మంబుం గాంచినవాఁ డయ్యెను.

రుద్రశాపంబున భృగ్వాదిమహర్షులుగూడ నట్లే జనించిరి. వైవస్వత మన్వంతరంబున నాదితేత్రాయుగంబున యజ్ఞస్థలంబున మహాదేవుం డును వారుణీమూర్తిం దాల్చి జనించెను. ఈవిధముగా దక్షుండును మహాదేవుండును వేర్వేఱువిధంబుల జనించి యనుతప్తులైరి. కావున జన్మాంతరంబుల శుభాశుభంబులంగూర్చి యెన్నఁడు ననుతపించుట తగదు. అభిజ్ఞులగువారు వానింగూర్చి యెన్నటికిని విచారింపరు.

మునిశ్రేష్ఠులారా! సర్వకామప్రదంబును, పాపనాశకంబును, పావనంబు నగు నుమాశంకరకల్యాణముంగూర్చి చెప్పెదను వినుండు. ఒకప్పుడు మునివరుం డగుకశ్యపుండు తనయాశ్రమంబు వెలువడి హిమాలయమునకుం బోయినసమయంబున హిమవంతుం డాతనింగూర్చి మునిసత్తమా! లోకహితంబును, విఖ్యాతంబును, అక్షయస్వర్గప్రాప్తికి హేతుభూతంబును, సాధుకీర్తితంబు నగుకర్మం బెయ్యదియో యానతీయవలయునని యడుగుటయుఁ గశ్యపుం డిట్లనియెను. ఓమహాబాహూ! నీవడిగినయర్థంబు లన్నియు నపత్యంబుమూలంబున సిద్ధింపఁ గలవు. బ్రహ్మదేవుండు నన్నును, మఱియు నితరర్షులను నపత్యరూపం బునఁ బడసి యెట్టివిఖ్యాతిం గాంచెనో నీవెఱుంగవా? ఎఱింగియు నిట్లు ప్రశ్నించుచున్నావు. ఈయర్థంబున నేనెఱింగినపూర్వేతిహాసంబును జెప్పెదను వినుము.

నేనొకప్పుడు వారాణసీధామంబునకుఁ బోయి యంతరిక్షంబున సుందరంబును, దివ్యంబును, ననుపమానంబును, సర్వలక్షణసంపన్నంబు నగునొక విమానమును సందర్శించితిని. దానికిఁ దిన్నగఁ గ్రింది భాగంబున భూమియందొకగర్తంబుండెను. దానినుండి యొకయార్తనాదము వినవచ్చుచుండెను. తపోబలంబుచే నేనంతయుం గాంచుచుఁ బ్రచ్ఛన్నుండనై యుంటిని. అప్పుడు తీర్థస్నానపవిత్రుండును, దపస్వి

యు, నియమనిష్ఠుండు నగు నొకవిప్రుండు వ్యాఘ్రభయంబున నచ్చోటికి వచ్చి యాగర్తంబునఁ బ్రవేశించి యందలివీరణస్తంబం బవలంబనంబుగా నిలిచి దుఃఖార్తులై యున్న కొందఱుమునీంద్రులం గాంచి యిట్లనియెను. అయ్యా! ఇట్లధోముఖులై వ్రేలాడుచు నిట్లు దుఃఖించుచున్న మీ రెవ్వరు? ఏకార్యమువలన నీదుఃఖము గాంతించునో యెఱింగింపుఁ డనుటయుఁ బితృగణంబు లిట్లు చెప్పందొడంగెను.

ఓమహాభాగా! మేమందఱమును గృతపుణ్యుండ వగునీకుఁ బితృపితామహప్రపితామహులమై యున్నారము. నీదుష్టకర్మంబువలననే మాకిట్టికష్టంబు సంప్రాప్తించినది. అందుచేతనే మాకిట్టిగర్తరూపం బగునరకంబు లభించినది. నీవే యీవీరణస్తంబమవు. నిన్నాధారముగఁ జేసికొనియే మే మిట్లు వ్రేలాడుచున్నాము. కుమారా! నీవీ భూమండలమున జీవించి యున్నంతకాలమును మే మిట్లు వ్రేలాడుచుందుము. నీయనంతరమున మేమందఱమును నరకపతితులమై పోయెదము. నీవు దారపరిగ్రహంబు గావించి గుణవంతుం డగు నొక్కపుత్త్రునిం బడయఁగలిగినచో మేమందఱమును శాపవిముక్తులము గాఁగలము. ఇదిగాక నీ వెన్నితపంబులు చేసినను, ఎన్నితీర్థస్నానంబులఁ గావించినను మమ్ముల నుద్ధరింపఁజాలవు. కావున నోమహామతీ! నీవు మా చెప్పిన విధంబున నాచరించి మాకుఁ బరిత్రాణంబు గూర్పుము. అని పితృగణంబులు ప్రార్థించుటయు నాభూసురోత్తముండు వారివచనంబుల కంగీకరించి యట్లు గావించి వృషభధ్వజు నారాధించి తనపితృదేవతల నందఱను మహాదేవానుగ్రహంబున గర్తంబునుండి యుద్ధరించి గణాధిపతులం గావించి తానును సురేశనామంబున రుద్రప్రియతముం డగు గణపతి యయ్యెను.

ఓయచలేంద్రా! నీవును ఘోరతపంబు గావించి గుణవంతుం

జగు పుత్త్రుని, వరవర్ణిని యగుపుత్త్రికను గాంచి ధన్యుండ వగుము. అని కశ్యపుం డుపదేశించుటయు శైలేంద్రుండు వల్లె యని నియమపూర్వకంబుగ నన్నుం గూర్చి మహాతపంబుగావించుటయు నేను పరితుష్టుండనై నీయభీష్టవరప్రార్థనంబు గావింపు మని యనుగ్రహించితిని. అంత హిమాచలేంద్రుండు వినతుండై దేవదేవా! సర్వగుణాలంకృతుండగు నొకపుత్త్రుని నాకుం బ్రసాదింపవలయు నని ప్రార్థించెను. మునివరులారా! నేనాతనికోరికను మన్నించి యోసువ్రతా! నీయీతపంబునకు ఫలంబుగా నీకొకకన్యారత్నంబు గలుగంగలదు. ఆసంతానప్రభావముచే నీవు సర్వత్ర పూజ్యుండ వయ్యెదవు. నీవు కోటికోటితీర్థంబులచేం బరివృతుండవై సకలగణార్చితుండవై సర్వదా సర్వపుణ్యంబులచేం బవిత్రుండ వయ్యెదవు. నీకు శుభవతు లగుముగ్గురు తనయలుదయింతురు. అందీతపోలబ్ధ యగుకన్యయే జ్యేష్ఠురా లగును. అని వరం బిచ్చితిని.

కాలక్రమంబున నప్పర్వతాధీశ్వరునకుం బత్నియగుమేనగర్భము నుండి అపర్ణ, ఏకపర్ణ, ఏకపాటల యనునామంబులచే ముగ్గురుపుత్త్రికలు జనించిరి. అందేకపర్ణ యొకవటపత్త్రంబును నొకపాటలపత్త్రంబు నాహారంబుగా దేవదానవులలో నెవ్వరికినిగూడ దుస్సాధ్యంబగు మహాతపంబును శతసహస్రవర్షంబులు గావించెను. ఏకపాటలయు నేకమాత్రపాటలపత్త్రంబును భక్షించుచు సంపూర్ణముగ సహస్రవర్షంబులపర్యంతమును గఠోరతపంబు గావించెను. అపర్ణమాత్ర మాహారమునే విసర్జించి ఘోరతపంబు సేయుచుండెను. తల్లియగుమేన వాత్సల్యముచే నీకుం గఠోరతపంబు వలదని యపర్ణను నిషేధించెను. అయినను నామె తపంబును విడువలేదు. అందుచేతనే యామెకు "ఉమా" నామంబు గలిగెను. అరణీసుతాతపోవృత్తాంత మీభూమండల ము

స్నంతవఱకును బ్రశంసితంబగుచునే యుండును. మహాభాగ్యవతు లగునా హిమాచలతనయలు మువ్వురును యోగావలంబనంబుచేఁ దపంబు గావించుచు నిత్యయౌవనశాలినులై విరాజిల్లుచుండిరి. సర్వలోకజననులును, బ్రహ్మచారిణులు నగునా మువ్వురును దపోమూలంబున సర్వదా సర్వజీవులయెడలను స్వయముగా ననుగ్రహము జూపుచుండిరి.

వారిలో నపర్ణ యను నుమాదేవి సర్వజ్యేష్ఠయై మహాయోగప్రభావముచే నిత్యమును మహాదేవు నారాధించుచుండెను. భృగునందనుం డగునుశనుం డామెను పత్నిం జేయ్యెను. అతనివలన నేకపర్ణ దేవలుం డను నొకతనయుం గనియెను. ఏకపాటల యలర్కనందనుండగు జైగీషవ్యునియొద్ద నుండెను. ఆమెకు శంఖలిఖితు లను నయోనిజు లగునిరువురునందనులు గలిగిరి. ఉమాదేవి ఘోరతపంబుచే నిఖిలజగంబును బరితప్తంబై పోవుచున్నసమయంబున నేనచ్చటికిం బోయి యామెను సంప్రశ్నించి ఓదేవీ! నీవీజగంబు నేల పరితపింపఁజేసెదవు? ఇదియంతయు నీచేతనే సృజింపఁబడినది. తల్లీ! నిజతేజముచేతనే నీవీవిశ్వమునంతను ధరించియుంటివని నేనెఱుంగుదును. అట్టినీవిపుడు ఘోరముగాఁ దపంబుగావించుటకు నీయభీష్టమేమియో తెలుపవలయు నని యడిగితిని. అప్పుడాదేవి యోపితామహా! నేనెందుకొఱకీతపంబు సేయుచుంటినో యావిషయము నీవెఱుంగనిది గాదు. అయినను నిప్డీల ప్రశ్నించెదవనుటయు నేహో దేవీ! నీవెవ్వనికొఱకుఁ దపంబొనరించుచుంటివో యాతఁడు స్వయముగనే యిచ్చటికి వచ్చి నిన్ను వరింపఁగలఁడు. జగన్మాతా! శర్వుఁడే సర్వలోకేశ్వరుఁడు. ఆతఁడే నీకుఁ దగినపతి. మేమందఱము నాతనికి వశీభూతుల మగుకింకరులము. దేవదేవుండును పరమేశ్వరుండును, స్వయంభువు నగునమ్మహాదేవుఁడు స్వయముగ నీ

చేంతకు రాఁగలఁడు. ఉదారుఁ డగునవ్విరూపాక్షుఁడే యాదిదేవుఁడు. ఆతనితో సమాను లెవ్వరును లేరు. మహేశ్వరుం డగునాతఁడు పర్వతంబులయందు వసించి యుండును. చరాచరేశ్వరుం డగునాతఁ డప్రమేయుఁడు. ఇంద్రసమతేజుండగునిందుండు లేకయున్నచో నాతనిభీషణమూర్తి నెవ్వరును దర్శింపఁజాలరు. తల్లీ! నీయభీష్టమచిరకాలంబున సిద్ధింపఁగలదని చెప్పితిని.

—♦ పార్వతీసత్త్వదర్శనము. ♦—

బ్రహ్మదేవుండు మఱియు నిట్లనియెను. మునివరులారా! పిమ్మట దేవతలందఱు నచ్చటికి వచ్చి శోభనాంగి యగునద్దేవినుద్దేశించి యచిరకాలంబుననే నీలలోహితుం డగుధూర్జటి నీభర్త కాఁగలఁడని నివేదించి యద్దేవికిఁ బ్రదక్షిణంబుచేసి ప్రణమిల్లి యంతర్హితులైరి. దేవతలు శుభవచనంబులు పలికిరని దేవియు నప్పుడు తపంబు చాలించి తనయాశ్రమద్వారమునకడనున్న యశోకతరుతలంబున నివసించియుండెను. అనంతరము త్రినేత్రహారుండును, ఇంద్రసఖియు నగుమహాదేవుండు హ్రస్వబాహుండును, భగ్ననాసుండును, పింగళకేశభారుండును, కుబ్జుండునై వికృతరూపముతో నప్పుడచట వచ్చి వికృతస్వరముతో నో దేవీ నిన్ను నేను వరింపవచ్చితి ననియెను. యోగసిద్ధురాలును, బ్రహ్మణప్రియయు నగుమహాదేవి యోగబలంబున నాతని శంకరునిగా నెఱింగి విశుద్ధాంతఃకరణముతో నమ్మహాదేవుని యాశ్రమగృహంబుఁగొని యర్ఘ్యపాద్యాదివిధిపూర్వకంబుగా నక్కపటబ్రాహ్మణు నర్చితుం గావించి ఓ మహాభాగా! నేనస్వతంత్రురాలను. నాకు సర్వవిధముల స్వామియైనవాఁడు నాతండ్రి గృహంబునం దున్నాఁడు. ఓవిప్రవరా! నేను కన్యను. ఇట్టినన్ను సంప్రదానంబుగావించుట కా

త(జే కర్తనై యున్నా(డు. నీవిప్పుడు నాతండ్రియగునై లేంమ్రింకశ కుంబోయి యర్థింపుము. ఆల(డు నన్ను నీకొసంగినచో నది నాకును సమ్మతమే యని చెప్పెను.

అంతభగవానుండగు శంకరుం డావికృతాకారముతోడనే హిమవంతునిచెంతకుం బోయి నాకు నీతనయనిచ్చి పెండ్లిచేయవలయు నని కోరెను. హిమవంతుండును వికృతరూపుండగునాతని రుద్రునిగా నెఱింగి శాపభయంబుచే భీతుండై వికలహృదయముతో నోదేవా! భూదేవతలగుబ్రాహ్మణుల నెన్న(డును నేనవమానించువా(డనుగాను. కాని పూర్వమే నేనీవిషయంబున నొకసంకల్పంబు చేసికొని యుంటిని. స్వయంవరసభయందామె యెవ్వని వరించునో యాతని కామె నర్పిం పదలంచితినని చెప్పుటయు వృషభధ్వజుం డటనుండి కదలి యుమల దేవియొద్దకు వచ్చి యోదేవీ! నీజనకుండు స్వయంవరంబున నీవు వరించినవారికి నిన్నొసంగునట. ఓవరాననా! నిన్నొకమాట యడుగుచున్నాను. ఎందఱోసుందరమూర్తులగువారు స్వయంవరసభకు విచ్చేయ(గలరు. అప్పుడు నీవు వారినందఱ(గాదని యిట్టినన్ను వరించుట యెట్లుపొసంగును? అని మహాదేవుండు పలుకుటయు, నద్దేవి రుద్రాశ్రితచిత్తంబున విషయపర్యాలోచనంబు సేయుచు(బ్రసన్నహృదయయై యోదేవదేవా! నీచిత్తం బన్యథాయత్తంబుగాకుండునేని నేను నిన్నే వరింతును. దీనికెన్నటికిని వ్యత్యయంబు లేదు. నీకీవిషయంబున సంశయంబయ్యెనేని నేను నిన్నిప్పుడే వరించెదను.

అని చెప్పి యుమాదేవి స్వయముగా నశోకపుష్పస్తబకంబు గోసి దానిచే శంకరుని స్కంధప్రదేశము నలంకరించి నేను నిన్నే వరించితి నని పలికెను. ఇట్లు మహాదేవుం డుమాదేవిచే వరింప(బడి సంతుష్టుండై తద్దయు...

జేయుచున్నవాఁడుంబోలె యుల్లసిల్లెను. ఓయశోకతరువరమా! పవి
త్రంబగు నీకుసుమస్తబకంబుచే నేను వరింపఁబడితిని గావున నియ్యుప
కారంబు కారణంబుగా నీవు జరామరణంబులులేని యమరత్వముం
గాంచెదవుగాక. నీవింతటినుండి సర్వకామదంబులగుప్రసూనంబులతోఁ
గామరూపముందాల్చియుండి నాకతిప్రియపాత్రమవయ్యెదవుగాక. నీవు
సర్వాభరణపుష్పసమన్వితమై సర్వపుష్పఫలాఢ్యమై యమృతమధురం
బగునీమూర్తిచే దేవతలందఱకును సంతుష్టింగూర్చుచుందువుగాక. నీ
కెందు నెట్టిభయంబును లేకుండుఁగాక. ఇంతటినుండి యీయాశ్రమ
ము చిత్రకూటనామంబున విఖ్యాతం బగుఁగాక! దీనిదర్శించుపుణ్య
కాములకు వాజిమేధఫలంబు లభించును. ఇందు మరణించినవారికి
బ్రహ్మలోకప్రాప్తి కాఁగలదు. ఈయాశ్రమంబున నియమనిష్ఠులై
మరణించువారు మహాగణపతిపదారూఢు లగుదురుగాక! అని దేవదే
వుండును, భూతపతియు నగుశంకరుండు దేవదేవితో సంభాషించి య
నంతరమంతర్ధానుండయ్యెను.

అంత గిరిరాజనందన దేవదేవుండు సనినదిక్కు మొగంబై యొక
శిలాఖండముపై నధివసించి నిశాకరవిహీనం బగురజనింబోలె పరిమ్లాన
మైయుండెను. అప్పుడయ్యాశ్రమంబున కనతిదూరంబుననున్నసరో
వరమధ్యంబున నుండి యొకబాలకునియార్తనాదము వినవచ్చెను. పరా
త్పరుం డగుశంకరుఁడే స్వయముగ లీలాబాలకవేషముం దాల్చి యా
సరోవరంబున గ్రాహగ్రస్తుండై యాక్రందనము గావించుచుండెను.
యోగమాయాబలపూర్వకంబుగ నిఖిలప్రపంచసృష్టికి హేతుభూతుం
డగు నాదేవుం డిట్లు బాలకరూపంబుతో నుండి “అయ్యో! నన్నొక
మొసలి పట్టిలాగుచున్నది. ఎవ్వరైనఁ బుణ్యాత్ములు వచ్చి నన్ను
రక్షింపుఁడు. నేను బాలకుఁడను. ఇంకను నాకెట్టిమనోరథములును

దీరలేదు. అతిదారుణం బగ్రుమకరముఖంబునఁ బతితుండనై యుపా యంబు గానక మరణించుచున్నాను. ఈగ్రాహము నన్ను గ్రసించి నైచుచున్నది. నేనేకాకినై దిక్కుమాలి దుఃఖించుచున్నాను. నేను నాజీవితంబునకై యింతగా నగచుట లేదు. దీనులగు నాతల్లిదండ్రు లు దిక్కుమాలినవారై పోదురుగదా యని మిగుల దుఃఖించుచున్నా ను. వారికి నేనొక్కఁడనే తనయుఁడను. వారు నన్నెంతయో ప్రేమిం చుచున్నారు. నానిధనవార్త విన్నంతనే వారు మరణింపకమానరు. అయ్యో! ఎంతకష్టము! ఏయాశ్రమచర్యయుఁ గావింపకుండఁగనే మ రణించుచున్నాను.” అని రోదనము చేయఁదొడంగెను.

దేవియగు శైలేంద్రనందన యతికరుణాకరంబగు విప్రబాలకుని యార్తనాదము నాలకించి లేచి యతివేగంబున నచ్చటికిం బోయి సరో వరమధ్యంబున గ్రాహగ్రస్తుండై కంపించిపోవుచున్న సుకుమారాకా రుండగు నవ్విప్రబాలకుం గనుంగొనియెను. ఆదేవి యచ్చటికి వచ్చి నంతనే యామొసలి యాబాలకుని బట్టి సరోవరగర్భంబున కీడ్చికొనిపో యెను. బాలకుండును దేజస్వియయ్యు నేమియుం జేయఁజాలక యూ క్రిందించుచుండెను. అదియంతయుం గాంచి గిరిజాదేవి దుఃఖితయై మకరంబు నుద్దేశించి యోగ్రాహరాజా! మహాసత్త్వా! మహాదంష్ట్రా! భీమవిక్రమా! దయయుంచి యీబాలకుని విడువుము! అతిశీఘ్రముగ విడువుము! అని ప్రార్థించెను.

అప్పు డమ్మకరంబు పార్వతి నుద్దేశించి దేవీ! దివసంబున షష్ఠ ముహూర్తంబున కేజీవి నన్ను సమీపించునో దానిని నే నాహారంబు గాఁ గైకొందును. పూర్వంబున లోకకర్తలచే నాకిట్టివిధి విహితంబై నది. ఓశైలనందనా! ఈబాలకుండు షష్ఠముహూర్తంబున నాకు లభిం చినాఁడు. నిశ్చయముగా నాకొఱకీతని బ్రహ్మదేవుండు పంపి యుం

షును. కావున నీతని నేనెంతమాత్రమును విడువఁజాలను. అనుటయు దేవదేవి యోగ్రహరాజా! నీకు నమస్కరించెదను. నేను హిమాలయశృంగమునందుండి యతికఠోరం బగునుత్తమతపంబు గావించితిని. ఆతపోబలంబుచేనైన నీవీతని విముక్తుం గావింపుమని ప్రార్థించెను. ఆమాట విని మకరము దేవీ! నీవూరక తపోవ్యయంబు సేయకుము. నేను చెప్పినట్లు చేసినచో నీబాలకుఁడు ముక్తుం డగును. అనుటయు దేవి మహాత్మా! బ్రాహ్మణులు నాకతిప్రియతములు. సాధుజనసమ్మతం బగునేకార్యమైనను నీచెప్పిన ట్లీబాలకునికొఱకు నేను గావించెదననియెను. అప్పు డమ్మకర మోదేవీ! నీవు గావించినయుత్తమతపఃఫలం బంతయు నర్పించినచో నేనీబాలకుని విడుతు నని యంగీకరించుటయుఁ ద్రిలోకజననియగు నుమాదేవి సంతుష్టయై నేనీజన్మంబునఁ గావించినతపం బంతయు నీకర్పించితిని. ఈబాలకుని రక్షింపుము. అని చెప్పినంతనే యాతపఃప్రభావముచే నమ్మకరము మధ్యందినమార్తండసదృశంబగు దివ్యతేజోరూపముం దాల్చి లోకధాత్రి యగు శైలపుత్త్రిం గాంచి దేవీ! ఎంతపని చేసితివి! అతికష్టంబుచే సంచితంబైన మహాతపఃఫలం బంతయుఁ బరిత్యజించుట యుక్తిసంగతముగ లేదు. నీవెంతమాత్రమును సంశయింపక యింతటి ఘనకార్యముం గావించితివిగావున నేను నీబ్రాహ్మణభక్తికిఁ బరితుష్టిం గాంచితిని. కావున నీకు వరంబిచ్చెదను. ఈబాలకునితోఁగూడ నీతపఃఫలంబును మరలఁ గైకొనుము.

అని చెప్పుటయు మహావ్రతయగు నుమాదేవి యోగ్రాహేంద్రా! దేహపాతంబు గావించియైనను బ్రాహ్మణరక్షణంబు గావించుట నాకుఁ గర్తవ్యము. ఎట్లయినఁ బ్రియత్నించి మరలఁ దపస్సంచయంబు సేయఁగలనుగాని మరణించినచో నీవిప్రకుమారు నెట్లు పడ

ద్యుఁ గలుగుమను? విప్రునికంటెఁ దపంబు శ్రేష్ఠంబైనది కాదుగా వున నేనాలోచించియే యిక్కార్యంబు గావించితిని. నేను నాతపం బంతయును నీకు దానము చేసితిని. దానిని మరలఁ గైకొనఁజాలను. సాధుజను లెవ్వరును దత్తవస్తువును బరిగ్రహింపఁజాలరు. నేను దీనిని నీకిచ్చివైచితిని. ఇఁక నాకక్కఱలేదు. ఈబాలకుని విముక్తుం గావిం చుటయే నాకోరిక. ఈనాతపం బంతయు నీయందే ప్రతిభాసితం బగుఁగాక! అని యిట్లు గౌరి వచించుటయు నాదిత్యనిభతేజోవిరాజి తం బగునాగ్రాహ మావిప్రబాలకుని విముక్తుం గావించి యంతర్ధానం బునొందెను. గ్రాహముక్తుం డగు నాబాలుండును సరోవరతీరంబునకు వచ్చి స్వప్నదృష్టం బగునౌషధముంబోలి యంతలోనే యదృశ్యుండై పోయెను.

అంత శైలేంద్రనందనయుఁ దనతపంబంతయును క్షయం బయ్యెనని భావించి మరలఁ దపశ్చరణంబు గావించుటకై నియమ మవలంబించెను. అప్పుడు శంకరుం డామెకు సాక్షాత్కరించి మహాదేవీ! నీవింకను దపంబు సేయనక్కఱలేదు. నీవు నీతపంబు నంతను నాకే దానము చేసితివి. ఈదానంబునకు ఫలంబుగా నీతపంబంతయు సహ స్రగుణంబుల వర్ధిల్లఁగలదు. అది నీకక్షయంబు గాఁగలదని ప్రబోధిం చి యమ్మహాదేవుం డంతర్హితుం డయ్యెను. పార్వతీదేవియుఁ దనతపం బక్షయం బయ్యెనని విని యానందించి తనస్వయంవరవ్యాపారముం గాంచుటకై సంతోషముతో బయలుదేఱెను. మహాదేవుని యీ బాలక్రీడంగూర్చి వినువారును బఠించువారును దేహాంతంబునఁ గుమా రప్రియుం బగుగణాధిపలాభముం గాంచఁగలరు.

—♦ ఉమామహేశ్వరకల్యాణము. ♦—

బ్రహ్మదేవుండు వెండియు నిట్లు చెప్పం దొడంగెను. మునిపుంగవులారా! క్రమముగా హిమవంతంబంతయు శతసహస్రవిమానంబులచే నిండిపోయెను. పర్వతేశ్వరుం డగు హిమాచలుండు తనతనయ దేవదేవుని వరించియుండె నని ధ్యానయోగముచే నెఱింగియుండియుఁ దనప్రతిజ్ఞాపాలనంబు గావించుటకై సకలలోకంబులయందును బార్వతీస్వయంవరవార్తను ఘోషింపఁజేసెను. దేవదానవసిద్ధగణసమక్షంబున నాబిడ్డ దేవదేవుం డగునీశ్వరుని వరించినచో నాసుకృతము ఫలించి నేను ధన్యుండ నగుదునని యాతఁడు భావించుకొనియెను. అచలేశ్వరుం డిట్లు నిశ్చయించుకొని హృదయంబున మహేశ్వరుని ధ్యానించుచుఁ దనరాజ్యంబంతయు నమూల్యరత్నాలంకారపరిశోభితంబు గావించి బ్రహ్మాదిసకలదేవతాసమాజంబులందును గౌరీస్వయంవరవార్తను ఘోషింపఁజేసెను. అంత సకలజగన్నివాసు లగుదేవతలందఱు నమూల్యవేషభూషణాలంకృతులై పరమానందముతో హిమాచలంబునకు విచ్చేసిరి. ఆగిరీంద్రుని యామంత్రణంబున నేనును సిద్ధయోగిగణపరివృతుండనై యచ్చటికిం బోయియుంటిని.

మదధారాకలితం బగునైరావతగజారోహణంబు గావించి సర్వాభరణాలంకృతుండై వజ్రహస్తుం డగుమహేంద్రుండును, ఆతనికంటె నధికతేజస్వియై తనకిరణసమూహంబులు దశదిశలవెలిఁగించుచుండ దివ్యపతాకాలంకృతం బగుహైమవిమానారూఢుండై [illegible]త్యుండును, తేజోబలాజ్ఞానురూపం బగురూపంబుతో భీష[illegible]రూఢుండై దండపాణియు, మహామహీధరోన్నతం [illegible] సుందరామాల్యాలంకారశోభితంబు గావించుకొని దివ్యవిమాన[illegible] నధిరోహించి వాయుదేవుండును మఱియుఁ దమతమవిభవంబులు మె

అయ హుతాశనుండును, కుబేరుండును, సుందరాకారుం డగు సుధాకరుండును, గదాధరుండగువిష్ణుదేవుండును, అశ్వినీకుమారులును, మహానాగపరివృతుం డగునన౦తుండును, దైత్యేంద్రుండును, గంధర్వరాజును, స్వయంవరసభారంగమున కేతెంచియుండిరి. దివ్యభూషణాలంకృతులై యక్షగంధర్వోరగకిన్నరగణంబులు హిమాచలంబునకు విచ్చేసియుండిరి. సకలదేవతామధ్యంబునఁ దనప్రాభవంబు దీపించుచుండ శచీపతియగుసురపతి యాసీనుండై యుండెను.

అప్పుడు త్రిలోకహేతుభూతయు, జగద్ధాత్రియు, సురాసురగణంబులకు మాతయు, పురుషప్రధానుండగుశంకరునకుఁబత్నియు, పురాణకీర్తిత యగుపరాప్రకృతియు, భగవతియు నగుసతీదేవియవతారంబై జనించి దేవకార్యసాధనంబు గావింపనున్న గిరిరాజనందన మణిహేమమయుం బగువిమానము నధిరోహించి చెలికత్తియ లిరుగడల చామరంబులు వీచుచుండ సర్వర్తుసంభవంబులగుసుగంధపుష్పంబులచేఁ గూర్పంబడినవరణమాలికను గరంబునం దాల్చి స్వయంవరరంగంబునకు వచ్చెను. మహాదేవుం డగుశంభుండద్దేవిమనోభిప్రాయము నెఱుంగం దలంచి యప్పుడు పంచశిఖుండగునొకశిశుమూర్తిం దాల్చి యాకస్మికముగ నామెయుత్సంగమును జేరి నిద్రించుచున్నట్లు నటించెను.

దేవి యగుపార్వతియు నాబాలకుం గాంచి ధ్యానబలంబుచే నాతని శంకరునిగా నెఱింగి పరమానందముతో నాతని నెత్తికొని తన మనోరథంబు సిద్ధించెననుసంతోషముతో నటనుండి వెడలిపోవుచుండెను. పార్వతీదేవియొడియందలియాబాలకునిం గాంచి దేవతలందఱు నాశ్చర్యముతో నిదియేమని యాక్రోశింప నారంభించిరి. ఆబాలకుని నిహతుం గావింపవలయు నని మహేంద్రుండు క్రోధముతోఁ దన

వజ్రాయుధమును బైకెత్తెను. కాని యాతని యెత్తినబాహు వట్లే
స్తంభించిపోయెను. బాలకరూపుఁడగునీశ్వరునిప్రభావముచే. నింద్రు
డును స్తంభితుఁడై పోయెను. ఆదిత్యుండుగూడ నట్లే చేయంబోవుట
యు శంకరుఁడాతనిబలతేజంబులనుగూడ స్తంభితములుగాఁ జేసివైచె
ను. అప్పుడు విష్ణుదేవుండు శిరఃకంపంబు సేయుచు శంకరునివంక వీ
క్షింపఁదొడంగెను. ఈరీతగా సురసమాజం బంతయు క్రోధపరవశం
బయ్యు నేమియుం జేయఁజాలకపోయెను.

అది యంతయుం గాంచి నేనప్పు డతిశీఘ్రుంబుగా లేచి పరమా
దరంబున బాలకమూర్తియగునీశ్వరునిచరణకమలంబులకు వందనంబు
గావించి యతిప్రాచీనంబులగుసామగీతంబులచేతను, బరమగుహ్యంబు
లగుదివ్యనామంబులచేతను నమ్మహాదేవుని ననేకవిధంబుల వినుతింప
నారంభించితిని. పిమ్మట నమ్మహాదేవుండు ప్రసన్నుం డగుటయు నీ
దేవతలకందఱకును యథారీతిబలతేజంబులఁ బ్రసాదింపవలయు నని
యద్దేవుని బ్రార్థించి దేవతలనుద్దేశించి మీరందఱును విమూఢులై
పోయితిరి. ఈమహాత్ముండు సాక్షాత్సదాశివుండు. ఈతని మీ రెఱుం
గఁజాలరైతిరి. కావున మీరిప్పుడు నాతోఁగూడ వచ్చి యీమహా
దేవుని శరణంబు గోరుకొనుఁడు. అని ప్రబోధించితిని.

ఇంతవఱకును స్తంభితులై పోయియున్న దేవతలందఱు నప్పు
డేకీభవించి విశుద్ధచిత్తంబున మనస్సంయోగంబు గావించి యమ్మహా
దేవునిపాదంబులకుఁ బ్రణామంబులు గావించుటయు దేవదేవుం డగు
మహేశ్వరుండు వారియెడలఁ బ్రసన్నుండై బలతేజంబుల నెప్పటియట్ల
ప్రసాదించెను. ఈవిధముగా దేవతలకు శాంతి లభించుటయు దేవ
దేవుం డప్పుడు పరమాద్భుతం బగుత్రిలోచనరూపంబును దాల్చెను.
ఆదివ్యతేజోమయరూపసందర్శనంబుచే నెల్లవారినేత్రంబులును బ్రీతి

హతంబు అయ్యెను. దయాళుం డగుమహేశ్వరుం డప్పుడు వారికందఱకును దనదివ్యరూపమును గాంచఁగలనేత్రశక్తిని బ్రసాదించుటయు సురాసురగంధర్వాదులందఱును బరమానందముతో నవ్విభునికల్యాణమూర్తిం దర్శించి కృతార్థమ్మన్యు లగుచుండిరి.

ఆసమయంబున గిరిరాజనందన యగుభవానీదేవి సకలదేవతాసమక్షంబున దనహస్తమునందలి వరణమాలికను దేవతలందఱును సాధువాదంబులు సేయుచుండఁ బరమహర్షంబున భవునిపాదపద్మంబులకడ సమర్పణంబు గావించి పాదతలంబున దనమస్తకంబు నుంచి నమస్కారంబు గావించెను. అప్పుడు నేనును సకలదేవతాగణంబులును గలసి మహాద్యుతిమంతుండగు హిమాచలేంద్రు నిట్లు ప్రశంసించితిమి. ఓపర్వతరాజా! భగవానుం డగుశర్వుని జామాతగాఁ బడయుటచే నీకు మహాభ్యుదయంబు గలిగినది. నీవెల్లవారికిని బ్రశంసనీయుఁడవు, పూజ్యుఁడవును, వంద్యుఁడవు నైతివి. మహాత్ముండవగు నీవింకను గాలక్షేపము చేసెదవేల? శుభకరంబగు వివాహమహోత్సవము సంపూర్ణంబు గావింపుము.

అని యుత్సాహంబు గూర్చుటయు నయ్యచలేశ్వరుండు సగౌరవంబుగ నాకుఁ బ్రణామంబు గావించి దేవా! నాసకలాభ్యుదయంబులకును నీవే కారణుండవు. పితామహా! ఏసమయంబున నేవిధముగాఁ గల్యాణంబు సర్వసంపన్నం బగునో యట్టిప్రయత్నం బంతయును నీవే కావింపుమని ప్రార్థించెను. అనంతరము నేనును శంకరుం గాంచి యుద్వాహవిధి ననుష్ఠింపవలయు నని ప్రార్థించుటయు నమ్మహాదేవుం డంగీకరించెను. అప్పుడు మేమందఱమును గలసి నానారత్నమయంబగు నొకపురంబును నిర్మించి మణిహేమమయాలంకారములతో నలంకరించితిమి. ఆపురంబు మరకతకుట్టిమశోభితంబును, సువర్ణస్తంభవిరా

జితంబును నై కన్నులపండువుగా నుండెను. రమణీయం బగునాపురంబునకు ద్వారదేశంబున సూర్యచంద్రులంబోని మహామణు లలంకరింపఁబడి ప్రకాశించుచు శైత్యతాపంబులఁ గూర్చుచుండెను. సుఖస్పర్శంబులగు మందపవనంబు లందు సుగంధంబులఁ బ్రవహింపఁజేయుచు నీశ్వరేశ్వరునియందలి భక్తిభావమును బ్రదర్శించుచు వీతెంచుచుండెను.

సాగరచతుష్టయంబును, శక్రాదిసురగణంబులును, సకలదేవనదులును, మహానదులును, సిద్ధగంధర్వాప్సరోగణంబులును, నాగయక్షరాక్షసగణంబులును, జలచరఖేచరకిన్నర దేవచారణగణంబులును, నారదతుంబురుప్రభృతినామగాయకగణంబులును నానగరంబు నలంకరించి యుండిరి. తపోధనులగు ఋషిగణంబులు వేదసమ్మతంబులగు విధుల నుపదేశించుచుండ ననేకులగు మహర్షులు వైవాహికంబు లగు మంత్రంబులను బఠించుచుండిరి. దేవకన్యకల వివిధమంగళసంగీతము లారంభము లయ్యెను. ఆకల్యాణంబునకు ఋతువులాఱును మూర్తిమంతములై విచ్చేసెను.

వైవాహికమంత్రశ్రవణంబుచే నీలనీరదసదృశంబులగు శిఖికులంబులు హర్షోత్కర్షంబుచేఁ గేకారవంబు సేయుచు నృత్యము సేయ నారంభించెను. ఆసమయంబున విలోలపింగళస్పష్టవిద్యుద్రూపంబున మందహాసంబు గావించుచు వర్షర్తువేతెంచెను. కుముదకుసుమవిరచితంబులగు శిరోభూషణంబులంబోలి శుక్లవర్ణంబులగు బలాకపంక్తులు గగనతలంబునఁ బరిభ్రమింప నారంభించెను. అందందు శిలీంధ్రకదళీప్రభృతి వివిధతరులతాదులు నవనవోద్భిన్నపల్లవసమూహంబులచే శోభిల్లుచుండెను. మనోహరంబులగు మయూరకేకారవంబులచే మానవతులగు ముగ్ధకామినుల మనోధైర్యములు క్షణకాలంబున విభంగంబు

లగుచుండెను. శశాంకరేఖంబోలి కుటిలంబును, వివిధవర్ణోజ్జ్వలంబును దర్శనీయంబునగు నింద్రధనువు మేఘమండలసమీపంబున నతిరమణీయంబై యుండెను. విచిత్రపుష్పాంబుసంభూతంబులును, సుగంధకలితంబులు నగుసమీరణంబులు వర్షజలసంపర్కంబున శీతలంబులై యతిసుఖంబుగ వీతెంచుచు సురాంగనలనీలాలకంబులఁ గంపింపఁజేయుచుండెను. శబ్దాయమానంబులగు పయోదమాలికలు చంద్రమండలము నావరించుచుండెను. పథికాంగన లుత్కంఠలై నిట్టూర్పులు విడుచుచు సాదరంబుగ వర్షాగమంబును నిరీక్షించుచుండిరి. మఱియు నవ్వర్షాగమంబు హంసనినాదంబులను నూపురధ్వనులతోడను, సమున్నతపయోధరంబులను పయోధరంబులతోడను, చంచలచంచలాలతలను హారంబులతోడను, వికచకమలంబులను లోచనంబులతోడను నతిరమణీయంబై యుండెను. ఆనీలనీరదధ్వనులం గాంచి మదమరాళంబులు విత్రస్తంబు లగుచుండెను. నిరంతరవిమలధారాపతనంబువలన నుత్పలదళాగ్రంబులు వినమ్రంబు లగుచుండెను. ఇట్లు సురభికుసుమరాగంబు లంగరాగంబు చేసికొని గిరిజాదేవివివాహమునకు వర్షర్తు వేతెంచెను.

పిమ్మట ననురాగవతియు, మనోహారిణియు నగుకామినీమణింబోలి శరత్తు నరుదెంచెను. ఉన్ముక్తమేఘకంచుకయు, విస్ఫుటకమలకోశపయోధరయు, హంసధ్వనినూపురనినాదయు, విస్తీర్ణపులినశ్రోణియు, సారసమాలికామేఖలయు, ప్రఫుల్లేందీవరనీలనయనయు, పక్వబింబఫలాధరయు, కుందదంతప్రహాసినియు, నవశ్యామలతాశ్యామరోమరాజియు, చంద్రాంశుమాలికయు, సమబాలికలోద్గీతమధురభాషియు, చలత్కుముదకుండలశోభినియు, రక్తాశోకపల్లవాంగుళియు, అశోకపుష్పవిలసితామాల్యవసనశోభినియు, రక్తోత్పలదళచరణయు, జాతీకుసుమ

సఖావళియు, కదళీస్తంభవామోరువిరాజితయు, శశాంకవదనయు, సర్వలక్షణసంపన్నయు, సర్వాలంకారవిలసితయు నై ప్రేమమయియు, సానురాగయు, మనోరమయు నగుకాంతరంబోలి నిర్ముక్తాసితమేఘకంచుకపటయు, పూర్ణచంద్రబింబాననయు, నీలాంభోజవిలోచనయు, రవికరోద్భిన్నపద్మకోశపయోధరయు నగుశరద్రమణి నానాకుసుమరజోగంధంబులచే హృదయాహ్లాదంబు గూర్చుచు దేవదేవియగు గౌరీదేవి కల్యాణంబునకు విచ్చేసెను.

అనంతర మతిశీతలంబులగు మంచుబిందువులచే దశదిశలను ప్లావితంబులుగాఁ జేయుచు హేమంతఋతు వేతెంచుటయు నెల్లెడల వ్యాపించినమంచుచే నాహిమాచలం బంతయు క్షీరసాగరముంబోలి విరాజిల్లుచుండెను. హిమాచ్ఛన్నంబులగుశిఖరంబులచే నాగిరీంద్రము సితచ్ఛత్రశోభితుండగు మహారాజేంద్రుంబోలి యొప్పుమీఱుచుండెను. నిర్మలజలపూర్ణంబులగు సరోవరంబులయందలి పద్మోత్పలకుసుమషండంబులపై నుండి సురనారీగణంబులకు మదనోద్దీపకంబులగు సమీరడింభకంబులు మెల్లమెల్లగ వీతెంచుచుండెను. మఱియు నా శైలేంద్రకన్యకాపరిణయంబునకు వసంతంబు వచ్చుటయు నాకస్మికముగ రమణీయాకృతులం బొల్చురమణీమణుల పయోధరాగ్రభాగంబులు కించిద్భిన్నములయ్యెను. నాతిశీతోష్ణంబు లగుసరోవరజలంబులు పద్మపరాగంబులచేఁ గపిలంబులై జలవిహంగదంపతులకలకలారావంబులచే ముఖరితంబు లయ్యెను. దిక్పాలకుల మదగజేంద్రంబులు పరమానందంబునఁ గ్రీడించుచుండెను. ప్రేంకణంబులును, సహకారంబులును బహుస్వరాతిశయంబుఁ జూపుచు వికచమంజరులచే విలసిల్లుచుండెను. శుభ్రవర్ణంబులగు హిమశృంగంబులయందలి తిలకభూజంబులు కుసుమవర్ణంబు సేయుచు శుభకావ్యసమాగతులగుస్నిగ్ధులంబోలి శోభిల్లుచుండెను. సాలవృక్షశ్రేణులనునాకవల్లికలు కాంతునికంఠాలింగనంబు గావించుకొనుకామినీగణంబులంబోలి మనోజ్ఞంబులై యుండె

ను. అవ్వసంతాగమంబుతోఁగూడఁ గదంబ, నీప, తాల, తమాల, సరళ, అశోక, పున్నాగ, కోవిదార, లవంగ, కర్ణికార, సప్తపర్ణ, అగురు, నారికేళాదులైన తరురాజంబులు ప్రఫుల్లకుసుమంబులతోడను, బరిణతఫలంబులతోడను రమణీయంబులై యుండెను. నిర్మలజలపూరితంబులగు జలాశయంబులు చక్రవాకకారండవాదివిహంగంబులచేతను, బద్మోత్పలాదికుసుమంబులచేతను, మీనాదిజలచరంబులచేతను తేజరిల్లుచుండెను. మలయానిలంబులు సుఖశీతలంబులై పర్వతనిచయంబులందలి ప్రసూనంబుల రాల్చుచు మందమందగమనంబుల వీతెంచుచుండెను.

ఈవిధముగా ఋతువు లన్నియును బరస్పరమిశ్రితంబులై పవిత్రభావంబునఁ బ్రవర్తిల్లుచు నతిమనోహరంబులను గుసుమమంజరులచేఁ దమతమశోభను బ్రకటింపఁజేయుచుండెను. జలాశయంబులందలి జలంబులొకచో మత్తమధుకరవేష్టితంబులగు పద్మంబులచే నీలవర్ణంబులును, మృణాలదండంబులచే గౌరవర్ణంబులును, రక్తోత్పలంబులచే రక్తవర్ణంబులు నై యుండెను. హిమాలయహేమశృంగంబు లన్నియు బహుపుష్పశోభితంబులై, బహువిహంగనినాదితంబులై, బహులతాతరుపరిశోభితంబులై కన్నులపండువుగా నుండెను. అందందు జరించుకోకిలాదివిహంగములు మృదుమధురగీతంబుల నాలకించి చంచలపక్షంబులై నీలకంఠంబులు నృత్యంబులు సేయుచుఁ గేకారవంబులఁ గావించుచుండ ననంగదేవుండు బలసంచయంబు గావించుకొని కుసుమచాపధరుండై దేవాంగనలను వేధించుటకు బద్ధపరికరుండయ్యెను.

క్రమముగా సూర్యతాపంబు ప్రఖరంబగుటయు జలాశయంబులు శుష్కప్రాయంబులగుచుండ ఘోరకళ్యాణంబునకు గ్రీష్మం బేతెంచెను. ఆగ్రీష్మంబునందును హిమాలయశృంగములు వివిధకుసుమలతాతరువిలసితంబులుగనే యుండెను. పాటలకదంబార్జునాదితరుషండంబులనుండి సుగంధకలితంబులగు మందపవనంబులు వీతెంచుచునే

యుండెను. జలాశయంబులన్నియు జలజకేసరంబులచే నరుణితంబుల గుటయుఁ దీరంబులఁ గలహంసాదిజలవిహంగములు మధురగీతంబులచే వీనులవిందు సేయుచుండెను. నగశృంగములు కుసుమపాంసురంబులగు కురవకంబులచే శోభిల్లుచుండెను. అమ్మహీధరవిశాలనితంబంబులయం దందందు వకుళకుసుమంబులు పరివ్యాప్తములై యుండెను. అప్పుడు సకలజాతివృక్షంబులును గుసుమవిలసితంబులై, సకలపక్షిగణంబులును మధురగానకలితంబులై యుండుటయు నెల్లయెడల నతిరమణీయంబై యుండెను.

ఈవిధముగాఁ బార్వతీవివాహమహోత్సవంబునకు ఋతుషట్కంబును వచ్చెను. క్రమముగా సర్వజీవగణంబులును సమాగతంబులయ్యెను. వివాహమంటపంబున వివిధవాద్యంబులు మొరయుచుండెను. ఓమునివరులారా! అప్పుడు నేను గౌరీదేవికి యథాయోగ్యం బగు నలంకారంబు సేయించి స్వయముగాఁ గళ్యాణవేదికడకుఁ దీసికొనివచ్చి దేవదేవుండగు శంకరుంగాంచి మరల నిట్లు నివేదించితిని. దేవా! నేను నీకుఁ బురోహితుండనై యగ్నిహోత్రంబు గావించెదను. దేవరయాజ్ఞయైనచో నీకల్యాణవిధు లన్నియు యథోచితంబుగ నిర్వర్తించెదను.

అనుటయు మహాదేవుండు నన్నుంగాంచి పితామహా! నీచెప్పిన విధంబున సమస్తకార్యంబులును సంపన్నంబులుగాఁ జేయుము. నేను నీయుపదేశానుసారంబుగఁ బ్రవర్తించెదనని యానతిచ్చెను. అప్పుడు నేను ప్రహృష్టహృదయుండనై సత్వరంబుగఁ గుశానయనంబు గావించి పార్వతీపరమేశ్వరులహస్తద్వయంబును యోగబంధంబుచే నాబద్ధంబు గావించితిని. సూత్రాశనుం డాసమయంబున స్వయముగా నేతెంచి కృతాంజలిపుటుండై యుండెను. శ్రుతిగీతంబులును, మహామంత్రంబులునుగూడ మూర్తిమంతంబులై వచ్చి యుపాసనంబు సేయుటయు యథావిధిగ హోమకార్యనిర్వాహణంబు గావించి గౌరీశంకరులచేఁ గల్యాణవహ్నికిఁ బ్రదక్షిణంబు సేయించి పరమానందములోఁ గంకణ

విమోచనంబు గావించితిని. ఈవిధముగాఁ గల్యాణవిధులన్నియుఁ బరిసమాప్తంబులైనవెనుక నేను భగవానుండగు వృషభధ్వజునకుఁ బ్రణామం బాచరించితిని. ఇట్లు యోగబలంబుచేతనే యుమామహేశ్వరుల వివాహవ్యాపారంబంతయు సంపన్నంబయ్యెను. కాని యామాహాత్మ్యమును దేవతలుకూడ నెఱుంగఁజాలకుండిరి. మునులారా! స్వయముగఁ బ్రాహ్మోత్కృష్ట్యముం గావించిననేనే మీకిప్పుడు గౌరీశంకరులకల్యాణచరిత్రమును సంక్షేపముగఁ జెప్పితిని. ఆవివాహసంబంధమునం దింకను సత్యపూర్వంబగు విచిత్రవిషయంబున్నది చెప్పెదను వినుండు.

—♦ శివస్తుతినిరూపణము. ♦—

అని చెప్పి బ్రహ్మదేవుండు వెండియు నిట్లనియెను. తపోధనులారా! ఈవిధముగా నమితతేజుం డగుమహాదేవునిపరిణయమహోత్సవము సంపూర్ణం బగుటయు నింద్రాది బృందారకబృందంబులు పరమానందభరితులై యతిప్రాచీనంబులగు వాక్సముదాయంబుచే నద్దేవదేవు నిట్లువినుతింపం దొడంగిరి. ఓపర్వతలింగా! పర్వతేశ్వరా! పవనవేగా! విరూపా! నీకు నమస్కారము. అజితుండవు, క్లేశనాశనుండవు, శుభసంపత్తిదాతవు, నీలకంఠుండవు, అంబికానాయకుండవు నగునీకు వందనములు. ఘనరూపుండును, శతరూపుండును, సహస్రనేత్రుండును, సహస్రపాదుండును, దేవమయుండును, హైనరూపుండును, విరూపాక్షుండును, వేదాంగుండును, ఇంద్రబాహుస్తంభనుండును, వేదాంకురుండును, చరాచరేశ్వరుండును, శమనుండును, సలిలలింగుండును, యుగాంతుండును, కపాలమాలాధరుండును, కపాలసూత్రాభరణుండును, కపాలహస్తుండును, దండధరుండును, గదాధరుండును, త్రిలోకనాథుండును, పశుపతియుఁ, ఖట్వాంగహస్తుండును, ప్రమథార్తిహరుండును, నగునీకుఁ బ్రణామంబులు. యజ్ఞశిరోహంతయు, కృష్ణకేశాపహారియు, భగనేత్రనిపాతనుండును, పూషదంతహరుండును, పినాక

పాణియు, శూలహస్తుండును, ఖడ్గముద్గరధరుండును, కాలకాలుండును, త్రినయనుండును, అంతకాంతకుండును, పర్వతనిలయుండును, సువర్ణరేతుండును, నగు నీకు నమస్కారము. దేవా! నీవు యోగిగురుండవు. చంద్రార్కనేత్రుండవు, సాధుగృహస్థుండవు, శ్మశానరతుండవు, శ్మశానవరదుండవు, దేవతానాథుండవు, త్ర్యంబకుండవు, కార్యకారణస్వరూపుండవును, అప్రమేయుండవు, నగునీకు నమస్కారము. ఓభూతభావనా! ప్రభూ! మాయెడల సౌమ్యుండవగుము.

అని యిట్లు భగవానుండగు జగత్పతింగూర్చి దేవతలందఱు ననేకవిధంబుల వినుతించుటయు దేవదేవుండు ప్రసన్నుండై మీయభిమతవరంబుల నర్థింపుఁడని యానతిచ్చెను. అప్పుడు సురలందఱును బ్రణతులై మహాత్మా! అవశ్యకంబైనప్పుడు మేమునిన్నర్థించెదము. అప్పుడు మాయీప్సితవరదానంబు గావించునట్లనుగ్రహింపు మని ప్రార్థించిరి. భగవానుండగుమహేశ్వరుండట్లేచేసెదనని కరుణించి వారికి సెలవొసంగి పంపి తానును స్వీయభవనంబునఁ బ్రవేశించెను. కల్యాణోత్సవసమయంబున దేవతలచేఁ గావింపఁబడినయీశివస్తోత్రరాజమును బఠించువారును, వినిపించువారును, దేహాంతంబున గణేశతుల్యుల గుదురు.

మదనదహనము.

దేవదేవుండగుమహేశ్వరుం డిట్లు స్వయంభవనంబునఁ బ్రవేశించుటయు క్రూరహృదయుండగుమన్మథుం డద్దేవుని గుసుమశరాహతుం గావింపవలయు నని నిశ్చయించెను. దురాచారుండును, దురాత్ముండును, గులాధముండు నగునిమ్మదనునకు సకలలోకపీడనంబు గావించుటయేస్వభావము. అతఁడు మహాత్ములవ్రతనియమంబులకు విఘ్నకారియై యుండును. అప్పుడాకుసుమశరుండును, రతియును, చక్రవాకదంపతులరూపముం దాల్చి వచ్చియటవిహరించుచుండిరి.

ఆతతాయి యగునమ్మదనుం గాంచి మహాదేవుండు తిరస్కారంబు సేయుచు నాతనిపైఁ దనతృతీయనయనంబు దృష్టిపాతంబు వించెను. తోడనే యద్దేవునినయనంబునుండి సహస్రసహస్రంబులగు హుతాశనజ్వాలామాలికలు ప్రదీప్తంబులై వెలువడి సత్వరంబుగ రతిపతిని సపరిచ్ఛదంబుగ భస్మీభూతునిం గావించెను. దహ్యమానుండగు మదనుండును కరుణస్వరంబున రోదనంబుసేయుచు దేవదేవుని చరణసమీపభూతలంబునఁ బడిపోయెను. అప్పుడు రతీదేవి దుఃఖాతిరేకంబున విలపించుచుఁ బార్వతీపరమేశ్వరులంగూర్చి పతిభిక్షముం గోరుకొనియెను. అట్లు దుఃఖించుచుఁ బ్రార్థించుచున్న రతీదేవిం గాంచి దేవియు, దేవుండును దయార్ద్రహృదయులై యామె నూఱడించుచు శోభదా! నీపతి దగ్ధుండయ్యెను. ఇఁక నాతనిపునరుత్పత్తి కుపాయంబు లేదు. కావున నీనాథుఁ డింతటినుండి యనంగుఁడై యుండియు సకలకార్యంబులను నిర్వర్తించుచుండును. కొంతకాలంబునకుఁదరువాత నాతఁడు వాసుదేవునకుఁ బుత్రుండై జనించి నిన్నుఁ బెండ్లియాడఁగలఁడు. అని యానతిచ్చుటయు రతీదేవి వరలాభంబునందు ముదితహృదయయై యాదేవదేవులకడ సెలవు గైకొని నిజనివాసంబునకుం బోయెను.

—• సుమేరుప్రస్థానము. •—

వృషభధ్వజుండును నీరీతిగాఁ గామదహనంబు చేసి ప్రహృష్టచిత్తుండై యుమాసహితంబుగ హిమాచలంబున యథేష్టవిహారంబులఁ గాలక్షేపము సేయుచుండెను. రమ్యకందరంబులయందును, నిర్మలజలాశయంబులయందును, రమణీయకర్ణికారవనంబులయందును, కమనీయనదీతీరంబులయందును, సుందరశైలశృంగంబులయందును, నానావిహంగకలాలాపముఖరితంబులగుపుణ్యతీర్థంబులయందును, పవిత్రాశ్రమంబులయందును, సకలపుణ్యమయప్రదేశములందును, యక్షగంధ

ర్వవిద్యాధరసేవితంబులగునితరసుందరదేశంబులయందును దిరిసేతుర్రిం గ్ను గిరితనయాద్వితీయుండై విహరింపఁదొడంగెను.

అప్పు డింద్రాదిదేవతాగణంబులును, మునిగణంబులును సమ్మహాదేవుని బరివేష్టించియుండిరి. పరమానందముతో నప్సరోగణంబులు నృత్యంబులు సేయందొడంగిరి. గంధర్వులు వివిధవాద్యగీతంబుల గానింప నారంభించిరి. అనేకు లమ్యాదిమదంపతులను స్తోత్రము సేయుచుండిరి. మాహాత్మ్యం దగుమహేశ్వరుం డిట్లు బహువినోదంబులతోఁ గాలయాపనంబు సేయుచు దేవిప్రియంబు సేయంగోరి యాహిమాచలంబును విడువ నొల్లఁడయ్యెను. చంద్రమౌళి యగునాదేవుండా దేవికి సంతోషంబు గూర్ప నెంచి హిమాచలశృంగంబున నివసించియుండి యనేకగణేశమూర్తులం దాల్చి యామె కానందంబుఁ గూర్చుచుండెను.

ఇట్లుండ నొకప్పుడు పరమేశ్వరి యమూల్యహేమాసనాసీనయైయున్న తల్లియగు మేన చెంత కరుదెంచెను. తల్లియుఁ దనపుత్త్రిక నొకయమూల్యపీఠంబునఁ గూర్చుండఁజేసి తల్లీ! నీవు చాలదినంబుల కిచ్చటికి వచ్చితివి. నీశుభసంవాదంబు నాకెఱింగింపుము. అమ్మా! నీవు దరిద్రాలనయ్యును భర్తతోఁ గలసి గలసి క్రీడించుచుంటివిగాదా? నిరాశ్రయులును, దరిద్రులు నగువారు నీనాథునివలెనే క్రీడించుచుందురు. అనుటయు సతీదేవి యసంతుష్టయయ్యును మిగుల నోర్పుగలిగి తల్లి కెట్టియుత్తరమును జెప్పక యటనుండి కదలి మరలఁ దన పతికడకుం బోయి భర్తం గాంచి దేవదేవా! నేనిఁక నీభూధరంబున నివసింప నొల్లను. ఈభూమండలమున నివసించుటకు మనకనేకస్థలంబు లున్నవి. నావిన్నపమును మన్నించి మనము మఱియెచ్చటికైనఁ బోయి నివసించియుండుట కంగీకరింపవలయును. అని ప్రార్థించుటయు దేవదేవుండు ప్రియా! మనమన్యత్రనివసింపవలయు నని నీకెప్పుడును జెప్పుచునే యున్నాను. కాని నీకప్పు డట్టియభిప్రాయము లేకపోయె

నది. ఏకారణముచేతనో నీకిప్పు డిట్టియుద్వేగము గలిగినది. [illegible] దేవీ! ఇంతయాకస్మికముగా నీకీభావపరివర్తన మేల గలిగినది? అని ప్రశ్నించుటయు దేవి యిట్లనియెను.

దేవదేవా! నేనిప్పుడు నాపితృగృహంబునకుం బోయితిని. ఎవ్వరును జెంతలేని సమయంబున నాతల్లి నన్నుం గాంచి సమాదరభావం బునఁ గూర్చుండఁజేసి తల్లీ! నీభర్తదరిద్రుండయ్యును సుఖముగఁ గ్రీడించుచున్నాఁడు. అట్లు క్రీడించువారు దేవతలలోఁగూడ నెవ్వరును లేరని పలికినది. మహాదేవా! నీవు గణసమూహంబుతోఁ గలసిక్రీడించుట మాయమ్మ కిష్టముగా లేదు. అనిచెప్పుటయు శివుండు చిఱునవ్వు నవ్వుచు దేవిని బరిహసించుటకై ప్రియా! మీయమ్మచెప్పినమాట సత్యమే. అందులకు సందేహము లేదు. దానికై నీవింతదైన్యంబును, క్రోధంబును గాంచుటేల? నేను చిరకాలమునుండియుఁ గృత్తివాసుఁడను, దిగంబరుఁడను, శ్మశానవాసియు నైయుంటిని. నివసించుటకు నాకొకగృహంబును లేదు. నేను భూతగణంబులతోఁ గలసి వనంబులను, బర్వతకందరంబులను బరిభ్రమించుచుందును. నీవు నీతల్లిమాటలఁ గోపింపకుము. ఆమె సత్యమే వచించినది. ఈభూతలంబునఁ దల్లితోఁ దుల్యులగుబంధువు లెందును లేరని యెఱుంగుము.

అనుటయు దేవదేవి యోమహాదేవా! నాకు బంధువులతోను బాంధవముతోడను బ్రయోజనంబు లేదు. నేనుసుఖంబుగ నివసించనట్టియేర్పాటు గావింపుమని వేడుకొనియెను. ఇట్లు దేవి ప్రార్థించుటయు మహాదేవుండు గౌరీదేవికిఁ బ్రియంబు సేయఁగోరి యాపూర్ణశిఖరిమాలయంబును బరిత్యజించి ప్రియపరిజనంబు లగుగణబృందంబులతోఁగూడ సురసిద్ధచారణసేవితంబగు సుమేరుశైలంబునకుఁ బ్రస్థానంబుఁ గావించెను.